

חידושים והדגשות לשנת 2020 בתחומי הביטוח הלאומי

רו"ח אורנה צח-גלרט

תוכן	עמוד
נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח	4
שיעורי דמי הביטוח הרגילים בגיל 18 עד גיל פרישה	4
גיל פרישה	6
מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח	6
שינויים בשכר הממוצע במשק החל בחודש ינואר 2006 וקביעת "הסכום הבסיסי"	7
קבלת הדואר בדואר אלקטרוני ובהודעות SMS לטלפון הנייד	7
מתחזים לעובדי הביטוח הלאומי	8
הוראת קבע, הסדר תשלומים ותשלום בכרטיס אשראי בעסקה בודדת	8
העברה בנקאית מחשבון הבנק של הלקוח לחשבון המוסד לביטוח לאומי	9
אתר שירות אישי באינטרנט	9
מוקד תמיכה למעסיקים לדיווחים בעבור עובדים במשבר הקורונה	9
התיישנות חובות דמי ביטוח והחזרי דמי ביטוח במוסד לביטוח לאומי	9
עיקולים	10
ייצוג במוסד לביטוח לאומי	11
סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה	15
האחריות לדיווח ולתשלום דמי ביטוח של מבוטחים שאינם שכירים	15
עובד עצמאי	15
מענקי קורונה לעצמאים	16
מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח לאומי ו/או בדמי ביטוח בריאות	16
החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"	17
ידועים בציבור	17
מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי ומבוטח בעל הכנסות שאינן מעבודה	17
החוב בדמי ביטוח של מבוטח שאינו עובד שכיר	18
ביטוחו של עובד עצמאי בעל הכנסה נמוכה שהוא גם שכיר	19
עובד לשעה	20
קביעת מעמד המבוטח ומיצוי זכויות לגמלאות	20
חובת רישום עובד עצמאי ותשלום דמי הביטוח לעניין מיצוי זכויות לגמלאות	25
גמלה חוסמת בפגיעה בעבודה	26

עמוד	תוכן
28	תיקון מקדמות דמי ביטוח של עצמאי
29	פיגור בתשלום דמי ביטוח
30	הענקה מטעמי צדק
31	תחזוקה ושימור העסק בתקופת חופשת לידה והורות
31	העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח
31	התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס
32	הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח
32	חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות
33	עיסוקים מעורבים והוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח
34	הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי
35	חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו
35	קיצוז הפסד של עצמאי מהכנסות שונות לעניין חבות בדמי ביטוח
37	פנסיה מוקדמת וקצבת אובדן כושר עבודה - לפני גיל הפרישה
41	מבוטחים פטורים מתשלום דמי ביטוח לאומי ו/או דמי ביטוח בריאות
43	סוגיות בשנת 2020 ביישום התוספת הראשונה של צו סיווג מבוטחים
51	סיוע כלכלי בזמן משבר הקורונה
55	סוגיות הקשורות למעסיקים ולשכירים
55	מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי
55	חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987
56	אחריות המעסיק לדיווח ולתשלום דמי הביטוח ותיקון סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי
57	סעיף העונשין בחוק הביטוח הלאומי
57	אחריות נושא משרה
57	חשיבות הרישום המדויק ומשיכת המשכורת האמיתית לחשבון הבנק
58	חיוב בדמי ביטוח של הכנסת עבודה וניכוי הוצאות מהכנסת עבודה
61	תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת) ובתקופת חופשת לידה (חל"ד)
62	תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות
64	הטבות שכר בחל"ת או בחל"ד לפי חוזר 1458 (כולל במשבר הקורונה)
65	הפרשי גמלה בשל תשלום נוסף או הפרשי שכר
65	הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות
66	תשר (טיפ) למלצרים ולשרשרת עובדי השירות במסעדות לעניין הביטוח הלאומי
67	העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ)
69	מילוי טופס 101 וטופס 103
69	פתיחת תיק ניכויים, טופס 102, חובת דיווח חודשית וחובת דיווח רבעונית
71	טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי החל בחודש יולי 2016

עמוד	תוכן
71	טופס 100 - פירוט שנתי של השכר וניכוי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות
72	עדכון סיווג עובד והפרשי שכר שליליים – שידור "קובץ זיכויים" ממערכת השכר
73	תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד
76	הקבלן - כמעסיקים של עובדי קבלן-המשנה (בעבודות בנייה)
77	תשלום דמי פגיעה בעבודה על ידי המעסיק
79	סוגיות בתגמולי מילואים למעסיק ולעובד
80	מעסיקי עובדים במשק בית (כולל במשבר הקורונה)
82	זכויות עובדים בעת פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק (כולל לפי צו סיווג מבוטחים)
82	דגשים בביקורת ניכויים של המוסד לביטוח לאומי
88	עסקים משפחתיים ובעלי שליטה
88	בעל שליטה בחברת מעטים בחוק הביטוח הלאומי
88	מענקים בשל משבר הקורונה לשכיר בעל שליטה
89	עסקים משפחתיים בהיבט הביטוח הלאומי
90	שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי
90	הרמת מסך ההתאגדות בחברה – גביית חוב דמי ביטוח בנסיבות מיוחדות
91	המועד שבו נבחן עובד שכיר לעניין זכאותו לגמלאות
91	זכאות בעלי שליטה לגמלאות הביטוח הלאומי
92	תיקון שכר בעלי שליטה באופן רטרואקטיבי
93	מבחנים בהעסקת בן משפחה
95	מעמד אשת בעל השליטה
95	בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)
98	זכאות לדמי אבטלה לבעלי מניות בחברה ולקרובי משפחה
103	החזר דמי ביטוח כתוצאה משינוי מעמד בדיעבד
104	הכנסות חברת LLC וחברת S CORPORATION
104	חברת בית, חברה משפחתית וחברה שקופה
107	חברות ארנק ומשיכות יתר של בעלי מניות
109	סוגיות הקשורות למעמדו של תושב ישראל בחו"ל
109	הגדרת תושבות ושליטת תושבות של מבוטח שגר בישראל ויצא לחו"ל
112	רציפות הביטוח בישראל
116	גמלאות לשוהים בחו"ל
117	ביטוח בריאות לשוהים בחו"ל ועם החזרה לארץ
118	עולה חדש ותושב חוזר ותיק
119	מבחן הכנסות בגמלת סיעוד

חידושים והדגשות בשנת 2020 בתחומי הביטוח הלאומי

רו"ח אורנה צח-גלרט

המאמר מתמקד בנושאים שונים הקשורים לביטוח הלאומי שדובר בהם בשנת 2020, לרבות בהקשר למשבר הקורונה, ומבוסס על המידע הידוע לכותבת ביום כתיבתו.

לפני שימוש במידע יש להתעדכן בחוק ואתר הביטוח הלאומי. המידע במאמר נועד להסב את תשומת הלב לאמור בו ואינו מהווה ייעוץ או חוות דעת.

דמי ביטוח – הכוונה לדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, גם יחד. בכל מקום שרשום בלשון זכר הכוונה גם בלשון נקבה, אלא אם נרשם במפורש בלשון נקבה.

נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח

2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	
ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	
44,020	43,890	43,370	43,240	43,240	43,240	43,240	42,435	ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח
6,331	6,164	5,944	5,804	5,678	5,556	5,453	5,297	הכנסה מרבית לעניין שיעור מופחת (*)
10,551	10,273	9,906	9,673	9,464	9,260	9,089	8,828	השכר הממוצע במשק, לעניין תשלום דמי ביטוח

(*) שיעור מופחת - עד הכנסה בשיעור 60% משכר ממוצע במשק

שיעורי דמי הביטוח הרגילים בגיל 18 עד גיל פרישה בשנים 2008 ואילך:

מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי %	עובד עצמאי %		פנסיה מוקדמת %	
	מ-1/17	עד 12/16		
4.61	2.87	6.72	0.39	שיעור מופחת של דמי ביטוח לאומי שיעור מופחת של דמי ביטוח בריאות
5.00	3.10	3.10	3.10	
9.61	5.97	9.82	3.49	
7.00	12.83	11.23	6.79	שיעור מלא של דמי ביטוח לאומי שיעור מלא של דמי ביטוח בריאות
5.00	5.00	5.00	5.00	
12.00	17.83	16.23	11.79	

שיעורי דמי ביטוח בעבור עובדים שכירים החל מינואר 2019 (דוגמאות)

מלא (באחוזים)			מופחת (באחוזים)			
מעסיק	עובד	סה"כ	מעסיק	עובד	סה"כ	
						טור 1 בטופס 102
7.60	12.00	19.60	3.55	3.50	7.05	עובדים "תושבי ישראל" שמלאו להם 18 שנה וטרם הגיעו ל"גיל הפרישה"
						טור 2 בטופס 102
7.38	11.79	19.17	3.51	3.49	7.00	בעלי שליטה "תושבי ישראל" שמלאו להם 18 שנה וטרם הגיעו ל"גיל הפרישה" (1)
						טור 3 בטופס 102 (1)
2.12	5.00	7.12	0.48	3.10	3.58	אישה וגבר מעל "גיל הזכאות" לקצבת אזרח ותיק, שאינם מקבלים קצבת אזרח ותיק
2.12	5.00	7.12	0.48	3.10	3.58	מבוטחים המקבלים קצבת נכות יציבה מעבודה בשיעור 100%, או קצבת נכות כללית יציבה מלאה (75% או 100%), או קצבת נכות כללית בלתי יציבה בשיעור 100% לתקופה רצופה של שנה אחת לפחות (או הטבה לפי סעיף 220א לחוק)
2.95	7.28	10.23	0.82	3.24	4.06	אישה וגבר מתחת לגיל פרישה, שנעשו לראשונה תושבי ישראל מעל גיל 62
2.12	5.00	7.12	0.48	3.10	3.58	אישה וגבר מעל גיל זכאות, שנעשו לראשונה תושבי ישראל מעל גיל 62
6.96	9.86	16.82	3.25	3.37	6.62	נשים וגברים בין גיל 67 ל"גיל הזכאות" לקצבת אזרח ותיק שאינם מקבלים קצבת אזרח ותיק (3)
2.12	-	2.12	0.48	-	0.48	נשים וגברים שמקבלים קצבת אזרח ותיק מהמוסד לביטוח לאומי
7.60	7.00	14.60	3.55	0.4	3.95	תושב זר ממדינת אמנה (לפי חוזר בנושא אמנות בינלאומיות מתאריך 31.3.2016)
7.60	7.00	14.60	3.55	0.40	3.95	תורם איברים (אשר קיבל פטור מתשלום דמי ביטוח בריאות מהמוסד לביטוח לאומי) (4)

(1) בעלי שליטה בחברת מעטים אינם מבוטחים לענף אבטלה ולענף זכויות עובדים בפשיטת רגל ובפירוק מעסיק ואינם משלמים לענפי ביטוח אלה.

(2) חיוב בשיעור 0.1% נוסף למעסיק בשנת 2019 - בהוראת שעה לחמש שנים - עד דצמבר 2023.

(3) נשים בגיל 62 עד גיל 67 זכאיות לקבל דמי אבטלה (ככל שעומדות בתנאי החוק) ולכן שיעורי דמי הביטוח הלאומי כוללים גם תשלום דמי ביטוח לאומי לענף אבטלה: 0.21% בשיעור מלא לעובד, 0.16% בשיעור מלא למעסיק, 0.01% בשיעור מופחת לעובד, 0.03% בשיעור מופחת למעסיק.

המוסד לביטוח לאומי לא הפריד בפרסומים שלו את שיעורי דמי הביטוח של קבוצת הנשים בין גיל פרישה לגיל 67, ולכן מעסיקים רבים לא ניכו מהנשים האלה דמי ביטוח לאומי מלאים ולא העבירו לביטוח הלאומי את דמי הביטוח הלאומי בשיעור החוקי.

נשים שדורשות החזר דמי ביטוח מחוייבות בשלב זה בהפרש דמי הביטוח הלאומי, אם המעסיק לא ניכה במשכורתן את דמי הביטוח הלאומי לענף אבטלה (עד שיפורסמו הוראות בנושא).

(4) קוד האוכלוסייה (עובד) בביטוח הלאומי של תורם איברים הוא 16.

גיל פרישה

גיל פרישה לגברים הוא 67 וגיל הזכאות הוא 70.

טבלת גיל פרישה לנשים לפי מועד לידתן (בשלב זה הגיל נשאר 62 עד לשינוי החוק)

גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	60	6/44	-
4	60	8/44	7/44
8	60	4/45	9/44
-	61	12/45	5/45
4	61	8/46	1/46
8	61	4/47	9/46
-	62	ואילך	5/47

גיל זכאות לנשים, לפי תאריך לידתן

גיל זכאות		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	65	6/39	-
4	65	8/39	7/39
8	65	4/40	9/39
-	66	12/40	5/40
4	66	8/41	1/41
8	66	4/42	9/41
-	67	12/44	5/42
4	67	8/45	1/45
8	67	4/46	9/45
-	68	12/46	5/46
4	68	8/47	1/47
8	68	4/48	9/47
-	69	12/48	5/48
4	69	8/49	1/49
8	69	4/50	9/49
-	70	ואילך	5/50

מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח

מבוטחים במעמד של "לא עובד ולא עובד עצמאי" (ללא הכנסות חייבות בדמי ביטוח), תלמיד, תלמיד ישיבה, עובד בחל"ת, מי שמצוי בהכשרה מקצועית ומי שמשלם דמי ביטוח בריאות בלבד, משלמים מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום, בהתאם לסיווגם הביטוחי.

המקדמות הרבעוניות נגזרות מן השכר הממוצע במשק שהוא 10,551 ש"ח בשנת 2020. בסיס המינימום שלפיו מחושבים דמי ביטוח לאומי למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי שאין לו הכנסות - הוא 4,750 ש"ח לרבעון (15% כפול שכר ממוצע במשק לכל חודש), ולתלמיד (לרבות תלמיד ישיבה) ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית - 1,583 ש"ח לרבעון (5% כפול שכר ממוצע במשק בכל חודש).

דמי ביטוח בריאות מחושבים בסכום קבוע של 104 ש"ח בחודש בשנים 2019 ו-2020.

התשלום מחושב כדלקמן:

$$\text{לרבעון } 531 = 4,750 \times (9.61\% - 5\%) + 312 \text{ (שהם 177 ש"ח לחודש).}$$

$$\text{לרבעון } 385 = 1,583 \times (9.61\% - 5\%) + 312 \text{ (שהם 128 ש"ח לחודש).}$$

המוסד לביטוח לאומי שולח למבוטחים שיש להם תקופות ביטוח חסרות בשנים 2018, 2019 הודעה לתשלום המינימום האמור לרציפות ביטוח.

כל מבוטח שעבד, אפילו יום אחד, בחודשים שהביטוח הלאומי דורש ממנו תשלום, ישלח לביטוח הלאומי תלוש משכורת, או טופס 106 שבו מצויין חודש העבודה הרלוונטי, או את אישור המעסיק. ככל שיש טעות במספר הזהות, למשל, יש לשלוח את אישור המעסיק.

לפעמים עובד החל לעבוד בסוף החודש ותלוש המשכורת של החודש הבא כולל את המשכורת בחודש הקודם (כהפרש שכר). למשל, העובד החל לעבוד ביום 30.4.2019 והמעסיק רשם את המשכורת של יום זה בתלוש לחודש מאי 2019. הביטוח הלאומי ישלח לעובד הזה דרישה לתשלום מינימום בעד חודש אפריל 2019. הביטוח הלאומי מבקש לשלוח את תלוש המשכורת של חודש מאי 2019 שבו מופיעה ההשלמה של חודש אפריל, לרבות הסבר, ודרישת התשלום תבוטל.

שינויים בשכר הממוצע במשק החל בחודש ינואר 2006 וקביעת "הסכום הבסיסי"

החל בחודש ינואר 2006 נוסף מושג חדש לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "חוק הביטוח הלאומי") והוא "הסכום הבסיסי". הסכום הבסיסי משמש בעיקר בסיס לתשלומי גמלאות ולחישוב ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

הסכום הבסיסי לגמלאות, כגון: נכות כללית, דמי פגיעה, מענק לידה ודמי לידה, דמי תאונה וגמלאות נידות, הוא 8,915 ש"ח לחודש (הכנסה מרבית – 44,575 ש"ח לחודש) בשנת 2020.

הסכום הבסיסי לגמלאות, כגון גמלאות אזרח ותיק (זקנה) ושאיירים וכן חישוב ההכנסה המרבית לעניין תגמולי מילואים ולעניין דמי ביטוח, הוא 8,804 ש"ח לחודש (הכנסה מרבית – 44,020 ש"ח לחודש) לשנת 2020.

דמי אבטלה מרביים מבוססים על השכר הממוצע במשק (10,551 ש"ח לחודש בשנת 2020).

קבלת הדואר בדואר אלקטרוני ובהודעות SMS לטלפון הנייד

להלן הדרכים שבהם מתקשר המוסד לביטוח לאומי עם המבוטחים:

1. שולח הודעות ומכתבים בדיוור ישיר לכתובת המייל של המבוטח.
2. שולח הודעות בעלות מידע אישי מפורט גם ב-SMS.
3. מאפשר להיכנס לאתר האישי באמצעות שליחת קוד חד פעמי או בדרך המקובלת של הזנת קוד משתמש וסיסמה.
4. בדואר ישראל (המטרה של המוסד לביטוח לאומי היא להפחית את הדואר החוזר ואת השימוש בדואר ישראל על ידי הגדלת הפעולות בדיוור מקוון).

בכל טופס של הביטוח הלאומי יש מקום לסמן אם המבוטח אינו מעוניין בקבלת מידע בדואר אלקטרוני ובהודעות SMS לנייד, כדלקמן:

"אני מסרב לקבל הודעות הכוללות מידע אישי בערוצים הדיגיטליים... במקום דואר רגיל". כאשר המבוטח ממלא שדה זה הוא לא יקבל מסרונים ודואר אלקטרוני וימשיך לקבל את המכתבים באמצעות דואר ישראל. הסימון משותף גם לדואר אלקטרוני וגם להודעות SMS.

כאשר המבוטח אינו ממלא את השדה שלעיל, המוסד לביטוח לאומי רואה בכך את ההסכמה לקבל מידע בערוצים הדיגיטליים. המוסד לביטוח לאומי שולח למבוטחים הודעה בדואר האלקטרוני שמחכה להם מכתב באתר השירות האישי, במקום מכתב בדואר ישראל.

כאשר פרטי ההתקשרות שהמבוטח רשם בטופס אינם של המבוטח, הוא חייב לצין בטופס את פרטי איש הקשר. גם לגבי איש הקשר חלות ההוראות בדבר הסכמה/אי הסכמה לקבל מידע בערוצים הדיגיטליים כפי שהוסבר לעיל.

חשוב לעדכן את פרטי ההתקשרות של המבוטח.

מתחזים לעובדי הביטוח הלאומי

לעתים יוצר קשר עם המבוטח בטלפון או בדרך אחרת אדם שמתחזה לפקיד הביטוח הלאומי כדי לקבל פרטים על מספר חשבון בנק או פרטי כרטיס אשראי, או מזדהה כעובד הביטוח הלאומי ומבקש להגיע למשרדי הביטוח הלאומי במהירות (כדי לפרוץ לבית).

1. פרטי חשבון בנק/כרטיס אשראי יש להעביר בכתב ולא בטלפון לפי ההוראות שבאתר הביטוח הלאומי בדרך מאובטחת.
2. פקיד הביטוח הלאומי אינו דורש להגיע במהירות למוסד לביטוח לאומי.
3. יש להנחות את המיוצגים להפנות את מי שמתקשר למייצג: פרטי המייצג מופיעים במערכת המייצגים ולכן אין למסור את מספר הטלפון של המייצג. המידע על החובות של המבוטח נמצא במערכת המייצגים ולכן המייצג יודע אם יש חוב בביטוח הלאומי.

הוראת קבע, הסדר תשלומים ותשלום בכרטיס אשראי בעסקה בודדת

הוראת קבע למוסד לביטוח לאומי יכולה להיות בבנק או בכרטיס אשראי.

אפשר לשלם בהוראת הקבע את המקדמות השוטפות ואפשר לשלם גם חובות באותה הוראת הקבע בדרך של הסדר תשלומים בתיאום מראש עם פקיד הגבייה במוסד לביטוח לאומי, כדי שהפקיד יערוך עם המבוטח/המעסיק את הסדר התשלומים.

מקדמות שוטפות

הוראת קבע לתשלום מקדמות בשנה השוטפת אפשר לבצע כאמור בבנק או בכרטיס אשראי.

תשלום המקדמה שמשולם בהוראת הקבע בחודש ינואר בכל שנה בעבור חודש דצמבר בשנה שקדמה לה, מוכר כניכוי לצורכי מס בשנה הקודמת שבעבורה שולמה המקדמה.

בקשה להוראת קבע בכרטיס אשראי יש להעביר למוסד לביטוח לאומי בטופס שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט או דרך קובץ ייצוג לקוחות.

בחוזר מיום 22.4.2014 פרסם המוסד לביטוח לאומי שתי אפשרויות לביצוע הוראת קבע בבנק. אפשרות אחת היא לקבל את הטופס חתום מהבנק (ניתן להגיש את הבקשה להקמת הרשאה לחיוב חשבון גם באמצעות אתר האינטרנט של הבנק). האפשרות השנייה - לחתום על טופס הרשאה בסניף הביטוח הלאומי שיפנה לבנק במקום המבוטח.

בחוזר מיום 7.10.2015 הודיע המוסד לביטוח לאומי שבהוראת קבע בחשבון בנק אפשר לתת הרשאה כללית ללא הגבלות ואפשר להגביל את ההוראה לתקרת סכום או למועד פקיעת תוקף.

הסדרי תשלומים

כאמור לעיל, הוראת קבע קיימת אינה חלה באופן אוטומטי על הפרשי שומות ו/או על תשלומים אחרים שאינם מקדמות שוטפות. המבוטח אמור לבקש להחיל עליו את הוראת הקבע, לצורך הסדר תשלומים במקום הסדר בהמחאות.

המוסד לביטוח לאומי עורך הסדר תשלומים לבקשת החייב ויכול לערוך גם הסדר באמצעות הקטנת קצבה שהמבוטח מקבל בפועל (קצבת אזרח ותיק, קצבת ילדים, קצבת נכות מעבודה וגמלת ניידות).

תשלום באמצעות הוראת קבע לחיוב חודשי בכרטיס אשראי מאפשר למבוטח שלא לחרוג מהסכום המסגרת הקיים בינו לבין חברת האשראי.

כל תשלום במסגרת הסדר התשלומים מוכר לצורכי מס הכנסה בהתאם למועד התשלום.

יש לשים לב שהוראת קבע חדשה מחליפה את הוראת הקבע הקיימת גם למקדמות וגם להסדר תשלומים.

הסדר תשלומים בהמחאות - אפשר לערוך הסדר תשלומים בהמחאות בתיאום מוקדם עם פקיד הגבייה בסניף או באמצעות קובץ ייצוג לקוחות למייצג מורשה. את ההמחאות יש לשלוח **מיד** בדואר, ויש להקפיד על מועד התשלום הראשון שממנו מתחיל ההסדר.

תשלום בכרטיס אשראי בעסקה בודדת

הסכום לתשלום בכרטיס אשראי בעסקה בודדת ניתן לביצוע במוסד לביטוח לאומי בתשלום אחד, כאשר החלוקה לתשלומים היא של חברת האשראי, או בתשלומי קרדיט. יום הערך במוסד לביטוח לאומי של תשלומים שבוצעו באמצעות כרטיס אשראי הוא יום התשלום שבו בוצעה העסקה, גם לעניין התרת ההוצאה לצורכי מס הכנסה.

תשלום של עסקה בודדת בכרטיס אשראי נעשה לפי תנאי הכרטיס, כולל לעניין חריגה מהמסגרת של כרטיס האשראי וחסידת המסגרת.

בכל הודעה על מקדמות דמי הביטוח מודפס ברקוד לסריקה בטלפון חכם. ברקוד זה מאפשר כניסה לאתר התשלומים של המוסד לביטוח לאומי, ומאפשר תשלום בכרטיס אשראי לפי פרטי המבוטח.

העברה בנקאית מחשבון הבנק של הלקוח לחשבון המוסד לביטוח לאומי

בשלב זה אין מגבלה על גובה הסכום לתשלום באמצעי תשלום זה. השירות ניתן ללקוחות הבנקים, שיש להם הרשאה מתאימה מן הבנק לביצוע העברות כספיות.

יום הערך של העסקאות שבוצעו בהעברה בנקאית במהלך יום עסקים רגיל עד השעה 15:00 הוא יום ביצוע התשלום. יום הערך של התשלומים בהעברה בנקאית שבוצעו אחרי השעה 15:00 או ביום שאינו נחשב ליום עסקים, הוא יום העסקים הבא.

אתר שירות אישי באינטרנט

קיים אתר שירות אישי שבו יכול כל מבוטח לצפות בתיקו האישי בביטוח הלאומי, להדפיס אישורים במדפסת הביתית שלו, לכתוב הודעה לפקיד ואף לבטל קנסות באופן חלקי. המערכת מאובטחת. הכניסה אליה אפשרית באמצעות קוד וסיסמה שהמבוטח מקבל בסניף הביטוח הלאומי בהצגת תעודת הזהות שלו או מזמין באתר הביטוח הלאומי (לרבות קוד חד פעמי).

המוסד לביטוח לאומי שולח הודעה במייל בכל פעם שמחכה מכתב חדש באתר השירות האישי, למבוטחים שמסרו כתובת דואר אלקטרוני ייחודי להם שאומת על ידי המוסד לביטוח לאומי, ושהצטרפו לאתר השירות האישי.

מוקד תמיכה למעסיקים לדיווחים בעבור עובדים במשבר הקורונה

המוסד לביטוח לאומי הקים מוקד תמיכה למעסיקים. המוקד נועד לביורורים בכל הקשור לדיווחים של המעסיקים למוסד לביטוח לאומי בקשר עם תביעות עובדים במשבר הקורונה בלבד.

מדובר בדיווח קבצים למוסד לביטוח לאומי בעבור תביעות עובדים לדמי אבטלה ולמענק הסתגלות מיוחד. הכוונה לכל הדיווחים הקשורים למשבר הקורונה:

1. טופס 100.
2. קובץ הפסקת עבודה (הקובץ כולל את סיבת הפסקת העבודה ותאריך הפסקת העבודה של העובדים).
3. קובץ ביטול או סיום חל"ת (הקובץ כולל את העובדים שדווח בעבורם טופס 100 ודווחו שיצאו לחל"ת בשל משבר הקורונה, והחל"ת בוטל או הסתיים).

המוקד פועל בימים ראשון עד חמישי בין השעות 8.00 עד 13.00 במספר טלפון 02-5393722. אין לפנות למוקד לשאלות שאינן קשורות לדיווחי המעסיקים לעיל ואין לפנות למוקד בכל הקשור לדמי האבטלה ולמענק הסתגלות מיוחד.

התיישנות חובות דמי ביטוח והחזרי דמי ביטוח במוסד לביטוח לאומי

ביום 1.1.2015 נכנס לתוקף תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי, לפיו דרישות לתשלום חוב דמי ביטוח לאומי יתבצעו בתוך שבע שנים לכל היותר ממועד קיומו של החוב, בהתניות והוראות מעבר המפורטות בתיקון לחוק.

התיקון לחוק חל גם על דמי ביטוח בריאות בהתאם לסעיף 15 בחוק ביטוח בריאות ממלכתי, שקובע שלעניין גביית דמי ביטוח בריאות ותשלום דמי ביטוח בריאות חלות הוראות חוק הביטוח הלאומי כאילו היו דמי ביטוח לאומי.

עוד קובע תיקון 159 כי לאחר שעברה תקופת ההתיישנות והביטוח הלאומי אינו רשאי לגבות חוב בדמי ביטוח (וכל חוב הנצמח מהם) – אי תשלום החוב לא יפגע בזכויות לגמלאות, על אף הוראות כל דין אחר.

בעקבות תיקון 159 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזרים המפרטים את כללי ההתיישנות של חובות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ושל החוזרי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, בהתאם להבנתו את התיקון לחוק.

המוסד לביטוח לאומי החיל עליו עד כניסתו לתוקף של תיקון 159 את כללי ההתיישנות לפי החלטות מנהליות פנימיות, לפי הוראות ביצוע ולפי הלכות בפסקי דין של בית הדין הארצי לעבודה וסבר במשך שנים רבות, על פי הלכה ישנה של בית הדין הארצי, כי הוא אינו כפוף לחוק ההתיישנות הכללי, אף על פי שהחיל עליו את כללי ההתיישנות לפי רצונו.

ביום 4.6.2020 פרסם הביטוח הלאומי עדכון לחוזר מעסיקים 1461/חוזר ביטוח 1438 בנושא הכללים להתיישנות תשלום חוב דמי ביטוח והחזר יתרת זכות בתוך 7 שנים.

התיישנות החזר דמי ביטוח

ככלל, החזר דמי ביטוח נעשה בביטוח הלאומי 7 שנים אחורה לפי חוק ההתיישנות הכללי.

החזר דמי ביטוח בעת ביטול תושבות אפשר לתבוע שבע שנים מיום הגשת הבקשה להחזר. דמי ביטוח בריאות אינם מוחזרים בעבור התקופה שהמבוטח נהנה מזכות ביטוחית.

העובד מקבל החזר בשל תיאום שלא נעשה במועד שבע שנים אחורה לא כולל השנה השוטפת.

ביום 26.3.2019 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 17-06-31462) את ערעורו של פלוני שטען בשנת 2016 שבשנים 1993 עד 1997 נוכח ממנו ניכוי כפול של דמי ביטוח – פעם אחת מקצבת הנכות שקיבל ופעם אחת מהפנסיה שהוא קיבל. המוסד לביטוח לאומי טען להתיישנות.

בית הדין הארצי לעבודה קבע כי המוסד לביטוח לאומי לא ידע ולא יכול היה לדעת על תשלומי הכפל כאשר המבוטח לא דיווח לו כי הוא מקבל קצבה.

פסק דין בעניין מגן דוד אדום לישראל (מד"א) בבית המשפט העליון

בית המשפט העליון דחה את ערעור המוסד לביטוח לאומי על החלטת בית הדין האזורי ואת הערעור שכנגד של מד"א (ע"א 5008/16 ביום 6.12.2018).

מד"א טענה שעל המוסד לביטוח לאומי להשיב לה דמי ביטוח שנגבו ביתר במסגרת תקנה 22 בשנים 1990 עד 1996. בשנים 1997 ואילך המוסד לביטוח לאומי אמנם החזיר את דמי הביטוח במערכת אוטומטית לכל מעסיק שתבע את החזר, אך מד"א טענה כי נפלו בחישוב פגמים מהותיים ודרשה את דמי הביטוח לפי חישוב ידני שעשתה.

המוסד לביטוח לאומי טען להתיישנות.

ככלל, קבע בית הדין הארצי כי בתביעות להחזר דמי ביטוח מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי, חל חוק ההתיישנות כי מדובר בתביעה כספית להשבת כספים.

במקרה הספציפי הזה, דחה בית הדין הארצי את הטענה של המוסד לביטוח לאומי רק בעקבות העובדה שהמוסד לביטוח לאומי בעצמו עודד את המעסיקים שלא להגיש תביעות השבה פרטניות אלא להמתין למערכת האוטומטית.

לעניין הוספת ריבית והפרשי הצמדה על סכום ההשבה קבע בית הדין הארצי כי חלות ההוראות הקבועות בסעיף 362 לחוק.

עיקולים

מהמוסד לביטוח לאומי נמסר כי הקריטריונים לביטול עיקול הם:

1. תשלום כל החוב במזומן ו/או ביצוע הסדר תשלומים.
2. איפוס כל החוב מכל סיבה שהיא.
3. התנאי לביטול עיקולי רכב ונדליין הוא תשלום כל החוב במזומן, כולל מקדמות שוטפות ודוחות שוטפים.

ביטולי עיקולים נשלחים על ידי מערכת האכיפה האוטומטית או על ידי הפקיד בסניף, גם לצד השלישי וגם למבוטח או למעסיק.

בית משפט השלום חייב ביום 2.10.2019 את המוסד לביטוח לאומי לשלם פיצוי למבוטח שלא היה חייב כלל דמי ביטוח, בגין הטלת עיקולים שלא כדין ב-27 מוסדות שונים (ת"א 11-16-28940).

משבר הקורונה - בשל משבר הקורונה לא נעשו עיקולים חדשים בתקופת הסגר (למעט חריגים). מכתבים על החובות נשלחים לחייבים החל מחודש יולי 2020 ואילך.

ייצוג במוסד לביטוח לאומי

הטיפול במבוטחים במוסד לביטוח לאומי (למי שמורשים לייצג) מחייב הצגת ייפוי כוח מתאימים לעניין תחום הביטוח והגבייה, ולכל תחום גמלה בנפרד.

המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל את ייפוי הכוח שהמבוטח נותן לרשות המסים. קיימים כמה סוגים של ייפוי כוח באתר הביטוח הלאומי:

א. **ייפוי כוח למייצג/ת (בל/70)** - מאפשר לייצג מבוטחים בתחום הביטוח והגבייה ומאפשר לקבל מידע על הכנסות מגמלאות. יש שני סוגי טופסי 70 באתר הביטוח הלאומי: טופס מפורט שכולל פירוט למבוטח ולמעסיק וגם מאפשר מתן ייפוי כוח לפי סוגי גמלאות, וטופס כללי שכולל ייפוי כוח למחלקת הגבייה ולכל הגמלאות.

ייפוי הכוח מתייחס למבוטח (על פי מספר תעודת הזהות) ולמעסיק (על פי מספר תיק הניכויים). אפשר למלא את שני ייפוי הכוח באותו הטופס. ייצוג מבוטח על פי מספר תעודת הזהות שלו, אינו מעניק למייצג את הזכות לייצג את המבוטח גם בתיק הניכויים של אותו מבוטח.

ב. **ייפוי כוח כללי והרשאה למסירת מידע** - אינו כולל ייפוי כוח לויתור על סודיות רפואית.

ג. **כתב ויתור על סודיות רפואית והרשאה למסירת מידע** - ייפוי כוח מלא, המתאים לכל תחומי הגמלאות ולכל סוגי הטיפול בלקוחות.

ד. **ייפוי כוח למטרה מיוחדת** - אישור לפעולה מיוחדת שהמוסד לביטוח לאומי מאשר לקבל את ייפוי הכוח ולפעול לפיו.

מוקד טלפוני למייצגים

מספר הטלפון למוקד למייצגים (לנושאים הקשורים למבוטחים שאינם שכירים ולגמלאות מחליפות שכר) הוא 08-6509933. מספר הפקס הוא 02-6709093. המוסד לביטוח לאומי מתכנן להפעיל כתובת דואר אלקטרוני להעברת בקשות דחופות הקשורות לעיקולים אצל מיוצגים ולבקשה לשינוי במועדי ועדות רפואיות ומתכנן להקטין את שעות המענה למייצגים, אך בתמורה יגדיל את כמות העונים בשעות המענה הטלפוני.

קישור למערכת ייצוג לקוחות – למייצגים הרשאים לייצג בביטוח הלאומי

לשירות המייצגים בביטוח הלאומי קיימת מערכת משוכללת ומתקדמת לייצוג לקוחות באמצעות האינטרנט, שכוללת מידע ניהולי חשוב ועדכונים אינפורמטיביים למייצגים. מייצגים המחוברים למערכת רשאים לקבל מידע ולבצע פעולות רבות ללא עלות, למעט עלות.

המוסד לביטוח לאומי השיק שירות חדש במערכת ייצוג לקוחות לשליחת ייפוי הכוח החתומים בקובץ סרוק דרך מערכת המייצגים, נוסף על האפשרות לשלוח את ייפוי הכוח בפקס 02-6463300, כפי שהיה עד כה.

מייצג ששולח ייפוי כוח לסניפים, מעכב את קליטתם. הלקוח רשאי לחתום על ייפוי כוח לענייני ביטוח וגבייה ו/או לענייני גמלאות.

המוסד לביטוח לאומי עורך מדי פעם בדיקה של ייפוי כוח ומבטל ייפוי כוח של מבוטחים שכירים (אין ביטול של בעלי שליטה או של מי שבן הזוג שלו עצמאי).

מערכת ייצוג לקוחות מאפשרת למייצג לשלוח הודעה לפקיד המטפל בלקוח בנושאי גבייה וביטוח ומאפשרת גם לפקיד לשלוח הודעות למייצג (יש לשים לב ל"הודעה מפקיד" שמופיעה במערכת).

המערכת מאפשרת בין היתר לתקן מקדמות, לשרד דוחות וטפסים באמצעות קישור מהמערכת לאתר האינטרנט של הביטוח הלאומי, מאפשרת להעביר דרכה מסמכים לפקיד המטפל, מאפשרת להדפיס שוברי תשלום וכן לשלם דמי ביטוח בכרטיס אשראי.

ייפוי כוח חדש מבטל את ייפוי הכוח שקדם לו. המבוטח מקבל הודעה על המייצג החדש.

בעת רישום מיוצג חדש אפשר לרשום את המבוטח כעובד עצמאי עוד בטרם התקבל ייפוי הכוח החתום במשרדי המוסד לביטוח לאומי. הרישום הזמני בתוקף לשבועיים, ללא ייפוי הכוח החתום.

מספר הטלפון של מוקד התמיכה הוא 02-6463251.

המערכת כוללת אישורים לצורכי מס:

- אישור למס הכנסה על דמי הביטוח הלאומי המותרים בניכוי לצורכי מס, או סכום ההחזר החייב במס. המערכת כוללת גם דוח מפורט של הסכום המותר בניכוי לצורכי מס הכנסה.
- אישורים שנתיים לצורכי מס בגמלאות מחליפות שכר החייבות בתשלום מס הכנסה (דמי פגיעה בעבודה, גמלאות דמי לידה והורות, תגמולי מילואים ודמי אבטלה).
- ריכוז שנתי של גמלאות פטורות ממס שקיבל המבוטח בשנת המס, לרבות קצבת אזרח ותיק, קצבת נכות מעבודה, קצבת נכות כללית, גמלת ילד נכה וקצבת ילדים.

כניסת מייצגים למשרדי המוסד לביטוח לאומי

רואי חשבון ויועצי מס רשאים להיכנס לסניפי המוסד לביטוח לאומי בשעות קבלת קהל או לפי תיאום פגישה, בהליך מזורז וללא עמידה בתור, עם הצגת תעודה מתאימה ותקפה.

בהצגת תעודה בתוקף עוברים המייצגים בידוק סלקטיבי בכניסה למתקני המוסד לביטוח הלאומי על ידי אנשי מערך הביטחון, מתושאלים להמצאות נשק/ אמל"ח ובמידת הצורך (לפי שיקול דעתו של המאבטח) מתבצע בידוק מקיף. ואולם ככלל, מרבית המייצגים נבדקים באופן סלקטיבי.

נקודות חשובות לתשומת לב המייצגים

1. פנייה דרך מערכת ייצוג לקוחות אפשרית בשלב זה למחלקת הביטוח והגבייה בלבד ולכן המייצגים מתבקשים לא לשלוח מטלות לעובדי הביטוח והגבייה בנושאי גמלאות. לבקשת לשכת רואי חשבון, המוסד לביטוח לאומי נערך לאפשר קבלת מידע ופנייה ישירה למחלקות הגמלאות דרך האתר האישי של המיוצג, בהתאם לייפוי הכוח שימציא המייצג לפי סוג הגמלה ולפי מספר מזהה מיוחד למייצג. הקישור היה אמור להיות מוכן בשנת 2020, אך נדחה בשל משבר הקורונה.

בינתיים, כדי לקבל מידע בגמלאות רצוי לשלוח למחלקה הרלוונטית בביטוח הלאומי את ייפוי הכוח לגמלאות ובמקרים מסוימים לצרף ויתור על סודיות רפואית חתום על ידי המבוטח (מצורף לטופס מספר 70 באתר הביטוח הלאומי).

2. במערכת ייצוג לקוחות יש כפתור של התכתבויות. הכפתור פותח שתי שורות: תשובות פקיד להתכתבויות והתכתבות פקיד למייצג. המייצג אמור לבדוק אם יש התכתבויות מהפקיד ולהגיב בזמן סביר. כאשר מייצג שולח מטלה לפקיד בקובץ ייצוג לקוחות ומבקש מהפקיד להתקשר אליו בטלפון - המייצג מתבקש לציין את פרטי הבקשה.

3. נקבע בביטוח הלאומי שמענה לפקס יהיה תוך 14 ימי עבודה לכל היותר. לאור הקביעה הזאת, מייצג ששולח מטלה בפקס, מתבקש לא לשלוח במקביל מטלה במערכת ייצוג לקוחות עם הודעה שהוא שלח את הפקס, או לשאול אם הפקס מטופל. המייצג מתבקש לבדוק במערכת ייצוג לקוחות אם הבקשה טופלה לפני שהוא פונה לסניף. רק אם הבקשה לא טופלה במהלך 14 ימי עבודה, המייצג מתבקש לשלוח מטלה במערכת ייצוג לקוחות, שבה יציין את מספר הפקס שאליו שלח את הפנייה, את תאריך משלוח הפקס ואת נושא הפנייה.

4. לפני שמייצג פונה לביטוח הלאומי כדי לערוך הסדר תשלומים, הוא מתבקש לבדוק אם אפשר לבצע את ההסדר במערכת ייצוג לקוחות (נמצא במערכת ייצוג לקוחות תחת הכותרת מבוטח/הוראות כספיות).
5. מייצג יכול לדעת אם למעסיק או למבוטח יש הודעת חוב (תזכורת או הרשאה ראשונה) או שהוא מועמד לביקור גובה, או אם למעסיק יש קביעה. המייצג יכול לראות רשימה של כל המיוצגים שלו שנמצאים בקטגוריה מסויימת וכך להיכנס לתיק הספציפי של הלקוח ולטפל בבדיקה. המייצג יכול לראות גם רשימה של כל המיוצגים שקיבלו הודעות בשלושת הימים האחרונים.
6. המייצג יכול לסמן מתוך רשימת המעסיקים שהוא משדר את הדוחות השוטפים שלהם, את המעסיקים שלגביהם הוא רוצה להנפיק שוברי תשלום (במקום להפיק שובר תשלום לכל מעסיק בנפרד). המערכת כוללת גם מסך עם מזהה פנקס לקבוצת מעסיקים.
7. בכל עריכת הסדר תשלומים דרך מערכת ייצוג לקוחות או בפנייה לסניף, המייצג מתבקש לרשום את תאריך הוראת הקבע, ללא הימים שישו ושבת.
8. כאשר המייצג מבצע הסדר תשלומים בהמחאות (במערכת ייצוג לקוחות או עם הפקיד בסניף), עליו לוודא שההמחאות נמצאות בחזקתו, כדי שהסכומים והתאריכים שרשומים בהמחאות יתאימו לסכומים שרשומים בהסדר התשלומים. יש לשלוח את ההמחאות מיד לאחר ביצוע ההסדר כדי שהפקיד בסניף יקבל אותן בהקדם האפשרי.
9. הוראת קבע בכרטיס אשראי אפשר לעדכן במערכת ייצוג לקוחות (תחת הכותרת מבוטח/הוראות כספיות/הזנת ה.ק.כ. אשראי).
10. מייצג שמעוניין להעביר את פרטי כרטיס האשראי של הלקוח לביטוח הלאומי, מתבקש להעביר אותם בפקס ולא דרך מטלה במערכת ייצוג לקוחות (בשל שיקולי אבטחת המידע).
11. מייצג שפותח תיק עצמאי למבוטח דרך קובץ ייצוג לקוחות חייב לוודא (אחרי שייפוי הכוח נקלט) שהמידע שמצוי בביטוח הלאומי מעודכן (בהזנת המידע על ידי המייצג אין צורך לשלוח לביטוח הלאומי טופס 6101, אך המייצג אמור לשמור את הטופס החתום כהוכחה לביצוע הפעולה).
- יש לעדכן את המעמד של המבוטח כעובד שכיר או כמי שהפסיק לעבוד כשכיר, את ההכנסות שאינן מעבודה שחייבות בדמי ביטוח, את כתובת המבוטח ואת הכתובת למשלוח דואר.
12. לאחר שנפתח תיק ניכויים במס הכנסה, מומלץ לשלוח בפקס את פרטי התיק למחלקת מעסיקים בביטוח הלאומי כדי לזרז את פתיחת התיק בביטוח הלאומי.
13. לאחר שתיק הניכויים נפתח בביטוח הלאומי, כל מבוטח שאין לו תיק כעובד עצמאי מקבל הודעה ואמור למלא את הפרטים על עיסוקו כעצמאי כדי שמעמדו בביטוח הלאומי יהיה מעודכן.
14. ככל שמתברר שיש למעסיק קביעה בחשבונו בביטוח הלאומי, יש להגיש את הדוח שלא הוגש בהקדם כדי לבטל את הקביעה לפני שתהפוך לחוב, לרבות האפשרות להליכי גבייה ואכיפה של החוב ולרבות עיקולים.
15. יש לשים לב שטופס 102 מוגש למוסד לביטוח לאומי מדי חודש, גם אם למס הכנסה יש לדווח פעם בחודשיים או פעם בחצי שנה.
16. הרשאת חיוב של מעסיק אינה הוראת קבע רגילה שיורדת מהחשבון באופן אוטומטי - מעסיק משלם לביטוח הלאומי בהרשאת חיוב לתשלום דמי ביטוח באופן שוטף, חייב לשדר את טופס 102 ורק אז החיוב מתבצע דרך ההרשאה. אפשר לשלם רק דוח אחד בכל הרשאת חיוב.
17. טופס 126 סופי אינו מייתר את שני הדוחות שקדמו לו.

18. כאשר מעסיק מקבל משוב שדוח שהגיש אינו סביר, רצוי לשלוח הסבר מפורט לביטוח הלאומי, כולל מסמכים.
19. דוחות מתוקנים שאינם עבור משכורות של בעלי שליטה, מתקבלים בדרך כלל רק עד 3 חודשים. תיקון דוח מעבר לשלושה חודשים מחייב אישור הפקיד בסניף ולכן המעסיק יתבקש לצרף הסבר ואסמכתאות המעידות על התיקון.
20. כאשר חברה משנה שם או משנה את הרכב בעלי המניות, רצוי לדווח גם למוסד לביטוח לאומי על השינוי.
21. בדרך כלל החזר של דמי ביטוח לעובד ולמעסיק נעשה רק דרך המעסיק, שפונה למוסד לביטוח לאומי בדרכים המקובלות. אולם, כאשר תיק המעסיק נסגר והחברה אינה פעילה, המוסד לביטוח לאומי מחזיר את חלק העובד בדמי הביטוח ישירות לעובד.
22. מערכת המייצגים כוללת בתיק המעסיק אישור שכולל את רשימת העובדים להם שולמו תגמולי מילואים.
23. אפשר לבדוק אם עובד שכיר רשום כבעל שליטה בחברת מעטים במערכת ייצוג לקוחות – בתיק בעל השליטה – דרך מסך עיסוקים.
24. בשנת 2020 הביטוח הלאומי מאפשר למייצג לערוך שני הסדרי תשלומים (במקום אחד) במערכת ייצוג לקוחות, בשל משבר הקורונה. הסדר נוסף בשנת 2020 מחייב התערבות פקיד בסניף.
25. הביטוח הלאומי מבקש מהמייצגים לעדכן את כתובת המייל ואת מספר הטלפון. המוסד לביטוח לאומי נערך לשלוח למייצג משוב במייל בכל שידור קבצים לביטוח הלאומי ומתכנן לשלוח למייצגים במייל מידע נוסף.
26. המייצג מתבקש לשים לב אם הדואר של המיוצג חוזר ולעדכן את המערכת בכתובת המעודכנת למשלוח דואר.

סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה

האחריות לדיווח ולתשלום דמי ביטוח של מבוטחים שאינם שכירים

האחריות על הדיווח למוסד לביטוח לאומי ולתשלום דמי הביטוח חלה רק על העצמאי.

אי רישום כ"עובד עצמאי", או אי תשלום דמי הביטוח במועד, או דיווח על הכנסה נמוכה מדי לצורך תשלום מקדמות, יכולים בתנאים מסוימים, לשלול זכויות לגמלאות, כולן או חלקן.

המוסד לביטוח לאומי מכיר בנגיף הקורונה כפגיעה בעבודה למי שמוכיח שנפגע תוך כדי ועקב העבודה. ניתן משנה חשיבות לרישום כעובד עצמאי ולתשלום מקדמות לפי ההכנסה המעודכנת.

סעיף 342 – מי חייב לדווח ולשלם דמי ביטוח

"(א) מבוטח שהוא עובד עצמאי, ומבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, חייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם; ואולם מבוטחת לפי פרק ג' בלבד מכוח היותה אשת מבוטח אינה חייבת בתשלום דמי הביטוח".

עובד עצמאי

להלן הגדרת עובד עצמאי בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי:

"עובד עצמאי", לענין שנת מס פלונית או חלק ממנה - מי שעסק באותה תקופה במשלח ידו שלא כעובד (להלן - משלח יד), והתקיים בו אחד מאלה:

1. הוא עסק במשלח ידו, לפחות 20 שעות בממוצע;
2. הכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו לא פחתה מסכום השווה ל-50% מהשכר הממוצע;
3. הוא עסק במשלח ידו לפחות שתיים עשרה שעות בשבוע בממוצע והכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו לא פחתה מסכום כאמור בלוח א'...."

כלומר, "עובד עצמאי" על פי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי, הוא מי שעוסק בשנת מס פלונית (או חלק ממנה) במשלח ידו שלא כעובד שכיר (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו אחד מאלה:

1. הוא עוסק במשלח ידו לפחות 20 שעות בשבוע בממוצע.
2. הכנסתו ממשלח ידו היא לפחות 50% מן השכר הממוצע במשק.
3. הוא עוסק במשלח ידו לפחות שתיים עשרה שעות בשבוע בממוצע, והכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו היא לפחות 15% מהשכר הממוצע במשק.

מי שמתקיימת בו אחת החלופות לעיל נחשב "עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

מבוטח מוגדר גם כעובד עצמאי על פי התוספת השנייה לצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה: נהג מונית (כאשר לא מתקיימים יחסי עובד ומעסיק) ומי שעובד רק בביתו - בתנאים שמפורטים בצו.

על פי פסק דין של בית הדין האזורי לעבודה בת"א מיום 4 בדצמבר 2003 (רוזנבאום חיים נ' המוסד לביטוח לאומי, בל/001176/02) נקבע, שההכנסה שעל פיה נקבע מעמדו של העובד העצמאי בהגדרה שבסעיף 1 לחוק, תהיה ההכנסה שלפי השומה, לפני הפחתת ההפקדה בקופת גמל ודמי הביטוח הלאומי, המותרים בניכוי. כלומר, על פי ההכנסה בשומה, ולא על פי ההכנסה החייבת בדמי ביטוח.

רישום עובד עצמאי

על פי תקנות הרישום, עובד עצמאי חייב אמנם להירשם תוך 90 ימים מהיום שבו החל לעבוד כ"עובד עצמאי", אך לענין ביטוח נפגעי עבודה עליו להירשם מיד (סעיף 77 לחוק הביטוח הלאומי).

סעיף 77 לחוק הביטוח הלאומי קובע לענין ביטוח נפגעי עבודה, שלגבי עובד עצמאי, התנאי לגמלה הוא שהמבוטח היה בעת הפגיעה רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי, או שעשה את המוטל עליו כדי להירשם.

האחריות לדיווח על עיסוקו של העצמאי ועל תשלום דמי הביטוח חלה עליו בלבד. מבוטח שלא עשה את המוטל עליו כדי להירשם כעובד עצמאי, אינו מבוטח בענף נפגעי עבודה (ולפעמים גם לא יקבל דמי לידה והורות). המבוטח אחראי להודיע לביטוח הלאומי על כל שינוי בסיווג הביטוחי.

מענקי קורונה לעצמאים

על אף הוראות כל דין, מענק סוציאלי לסיוע לעצמאים ולבעלי שליטה אינו נחשב כהכנסה לעניין החיקוקים האמורים בסעיף 16(א) לחוק מענק עבודה (מס הכנסה שלילי), למעט לעניין הפקודה:

1. חוק הביטוח הלאומי
2. חוק ביטוח בריאות ממלכתי
3. חוק הבטחת הכנסה וחוק המזונות
4. חוק התגמולים לאסירי ציון ובני משפחותיהם.

רשות המסים פרסמה ביום 3.8.2020 בהקשר למענקים:

1. התקבול בגין המענק הסוציאלי (מענק סיוע לעצמאי ולבעל שליטה) הוא הכנסה חייבת לפי הפקודה ואינו חייב בביטוח לאומי [סעיף 18(א) כמפורט בסעיף 16(א) לחוק מענק עבודה].
2. התקבולים בגין מענק ההוצאות ובגין מענק עידוד התעסוקה הם הכנסה חייבת לפי הפקודה וחייבים בביטוח לאומי. אין הוראה מקבילה למענק הסוציאלי לעיל.

הבהרה לעניין המענק לעסק הקטן בהוראת השעה לחודשים מרץ ואפריל 2020: בתקנות שעת חירום המענק לעסק הקטן נכלל כחלק מהמענק הסוציאלי לעצמאי, ולכן הוא פטור מתשלום דמי ביטוח. החל מהמענק של חודשים מאי-יוני 2020 ואילך, המענק לעסק הקטן כלול במסגרת ההוצאות הקבועות ואין החרגה לחוק הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 9.11.2020 בהקשר למענק הקורונה לעצמאים, כדלקמן:

1. מענק קורונה (שנקרא גם מענק סוציאלי) פטור מתשלום דמי ביטוח ולכן הוא לא ישפיע על המקדמות לשנה הבאה. המענק לא יגרום לחישוב מחדש של דמי אבטלה למבוטח שהוא שכיר ועצמאי וקיבל דמי אבטלה בזמן משבר הקורונה.
2. מענק הוצאות – רשות המסים עדיין לא החליטה על הסיווג של מענק זה והביטוח הלאומי יפרסם עדכון לאחר שתתקבל החלטה בנושא ברשות המסים.

לעניין מבחני הכנסה לקצבאות (אזרח ותיק, נכות כללית) בשל מענקי הקורונה שמשולמים על בסיס סוציאלי, הביטוח הלאומי בוחן את הדברים במחלקה המשפטית שלו.

יש חשיבות רבה לסיווג הכנסה שחייבת בדמי ביטוח כהכנסה ממשלח יד או כהכנסה אחרת. לדוגמה:

דמי אבטלה - ההכנסות ממשלח יד של העצמאי מקוזזות מדמי האבטלה בשלב הראשון לפי ההכנסה שמשמשת בסיס למקדמות דמי הביטוח (גם לעצמאי שאינו עונה להגדרה) ולאחר שמגיעה שומה ממס הכנסה, נערכת התחשבות. כל הכנסה של עצמאי ממשלח יד שכלולה בשומה שמגיעה ממס הכנסה כלולה בהתחשבות. הכנסה שאינה ממשלח יד אינה משפיעה על דמי האבטלה.

תגמולי מילואים לעובד עצמאי - מחושבים לפי ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כ"עובד עצמאי". הכנסות אחרות של העצמאי אינן משפיעות על תגמולי המילואים. כיוון שהמענקים על בסיס סוציאלי פטורים מתשלום דמי ביטוח, הם אינם חלק מהבסיס של העצמאי לחישוב התגמול וכך התגמול נפגע. לשכת רואי חשבון פנתה למוסד לביטוח לאומי בבקשה להכיר בתגמולי המילואים של העצמאים בזמן משבר הקורונה לפי בסיס ההכנסות של שנת 2019, ככל שהדבר מיטיב עם המשרת במילואים בזמן משבר הקורונה.

מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח לאומי ו/או בדמי ביטוח בריאות

עקרת בית היא אישה נשואה (לרבות ידועה בציבור ולמעט עגונה, כמפורט בחוק), שכן זוגה תושב ישראל המבוטח בביטוח הלאומי כחוק לענף אזרחים ותיקים ושאיירים, והיא אינה עובדת כשכירה (לרבות בחל"ת) ואינה "עובדת עצמאית" על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי ("עקרת בית נכה" נחשבת "מבוטחת חובה" כמפורט בחוק הביטוח הלאומי).

עקרת בית כאמור פטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, אף על פי שהיא מבוטחת בביטוח בריאות ומבוטחת באופן חלקי לענפי הביטוח הלאומי.

אלמנה בת קצבה היא אלמנה, המקבלת קצבת שאירים או קצבת תלויים מן המוסד לביטוח לאומי בישראל. כאשר אלמנה בת קצבה אינה עובדת כשכירה ואינה "עובדת עצמאית" על פי ההגדרה בחוק הביטוח הלאומי, היא אינה משלמת דמי ביטוח לאומי. דמי ביטוח בריאות מנוכים מהקצבה. לאלמנה בת קצבה יש מעמד מיוחד בתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח).

החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"

בג"ץ דחה עתירה כנגד החלטת בית הדין הארצי לעבודה, שדחה ערעור של בעל ואישה אשר ביקשו מהמוסד לביטוח לאומי להכיר בבעל כ"עקר בית" ולפטור אותו מתשלום דמי ביטוח (בג"ץ 1046/09 מיום 15.8.2010).

ידועים בציבור

ידועים בציבור הם בני זוג אשר מנהלים משק בית משותף וקשרו גורלם לחיות ביחד כנהוג בין בעל לאישה.

ידועים בציבור אמורים לעדכן את המעמד במוסד לביטוח לאומי באמצעות טופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט ולצרף מסמכים מאמתים. המעמד של ידועים בציבור משפיע על תשלום דמי ביטוח ועל זכויות לגמלאות.

המוסד לביטוח לאומי רשאי להכיר גם בבני אותו מין כידועים בציבור. בנות זוג מאותו המין חייבות להצהיר בטופס בל/673 מי תהיה בת הזוג "המבוטחת" ומי תהיה "עקרת הבית". המוסד לביטוח לאומי מסר כי ההצהרה חד פעמית, כל עוד המבוטחות הן במעמד של ידועות בציבור.

ידועה בציבור לעניין זכאות לקצבת שאירים נבחנת בדרך כלל גם לפי מגורים משותפים. ביום 26.8.2020 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 18-11-35066) את תביעתה של רינה יצחקי לתשלום קצבת שאירים בעקבות פטירת מר יעקב רגב ז"ל. בני הזוג לא גרו ביחד ולכן בית הדין בחן את מכלול היחסים וקבע כי לא היה ביניהם "שיתוף כלכלי ממשי או רעיוני ברמה הנדרשת לצורך הכרה בה כ"ידועה בציבור" הזכאית לגמלת שאירים".

ביום 13.5.2020 דחה בית הדין האזורי את תביעתה של פלוני לקצבת שאירים (ב"ל 16-12-30027), אף על פי שהמבוטח טען שהיה ידוע בציבור של המנוחה. בית הדין קבע שעל מנת להוכיח משק בית משותף לא די במגורים משותפים, אלא יש צורך להוכיח גם קשירת גורל ורצון לחיים משותפים, וכן קיום כלכלי המושתת על שיתוף במאמצים.

מסירת מידע אודות קטין להורה שאינו נשוי להורה השני או גרים בנפרד - ביום 1.11.2020 פרסם מינהל הגמלאות של הביטוח הלאומי חוזר בשם: מסירת מידע להורה. החוזר מפרט את ההנחיות למסירת מידע להורה אודות ילדו הקטין והנחיות לגבי אפשרות הגשת תביעה על ידי אחד ההורים, כששני ההורים גרים בנפרד או גרושים, וגם לגבי הורים שאינם נשואים או שהם ידועים בציבור.

מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי ומבוטח בעל הכנסות שאינן מעבודה

בקבוצה זו נכללים סוגי מבוטחים החייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם כיוון שאינם עובדים או בשל הכנסות שאינן מעבודה, למשל:

1. מבוטח שאין לו הכנסות ולכן חייב לשלם מינימום דמי ביטוח.
2. תלמיד במוסד להשכלה גבוהה, או בישיבה, או במכללה, שאין לו הכנסות ולכן משלם מינימום.
3. מבוטח שיש לו הכנסות שאינן מעבודה (להלן גם: "הכנסות פסיביות").
4. מקבל פנסיה מוקדמת ו/או קצבת אובדן כושר עבודה שמקורן בפוליסת פרט.
5. עצמאי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי.
6. תושב ישראל השוהה בחו"ל שהות של ארעי (למעט חריגים).
7. ספורטאי - בתנאים שנקבעו בתוספת השלישית בצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים.

דמי אבטלה

ככלל, דמי אבטלה נחשבים בדרך כלל להכנסות שאינן מעבודה, למעט בתקופת משבר הקורונה, כהוראת שעה, כדי למנוע כפל עם גמלאות מסויימות.

קבלת דמי אבטלה במשך חודש מלא - לפי סעיף 348(ד) לחוק הביטוח הלאומי, אם המובטל מקבל דמי אבטלה בעד חודש מלא - ניכוי דמי הביטוח הלאומי מדמי האבטלה מחושב כאילו ההכנסה הייתה בסכום המזערי (מינימום). ניכוי דמי הביטוח הלאומי מדמי האבטלה בשנת 2020 הוא בסכום של 24 ש"ח ודמי ביטוח בריאות מנוכים בשיעור מופחת ומלא (למעט מנשים בתנאים מסויימים).

קבלת דמי אבטלה בחודש חלקי - לפי תקנה 10 לתקנות (הוראות המיוחדות לתשלום דמי ביטוח), מחוסר עבודה פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי, למעט כשהוא מקבל דמי אבטלה בעד חודש מלא. אין פטור מקביל לדמי ביטוח בריאות ולכן מנוכים מדמי האבטלה דמי ביטוח בריאות בשיעור מלא ומופחת על פי החוק.

עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"

קיימים מצבים שבהם אדם נחשב עצמאי אצל רשויות המס, אך במוסד לביטוח לאומי ההכנסה מסווגת כהכנסה פסיבית. המצבים הללו מתקיימים כאשר יש הכנסה ממשלח יד או מעסק אך לא מתקיימים התנאים שבהגדרת "עובד עצמאי" בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

מי שלא מתקיימים בעניינו התנאים אינו מוגדר "עובד עצמאי" והכנסותיו כעצמאי נחשבות להכנסה אחרת: הכנסה של מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי (הכנסה פסיבית).

החל משנת 2008, ההכנסה של מבוטח ש"אינו עונה להגדרת עובד עצמאי" כאמור לעיל, חייבת בדמי ביטוח בשיעורים של מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, למעט הכנסה שאינה עולה על 25% מן השכר הממוצע במשק, הפטורה מתשלום.

דוגמה

נניח למשל שלמבוטח בן 40 יש משכורת חודשית ממוצעת בסך של 10,000 ש"ח והוא אינו רשום כ"עובד עצמאי". הכנסתו ממשלח ידו כעצמאי בכל שנת המס היא 35,000 ש"ח ושעות עבודתו הן חמש שעות בממוצע בשבוע.

מאחר שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי, ההכנסה נחשבת להכנסה פסיבית. ההכנסה החייבת בדמי ביטוח בשיעור של 12% היא בסכום ההכנסה שעולה על סכום בשיעור של 25% מן השכר הממוצע במשק. ההכנסה שחייבת בדמי ביטוח אינה מבוטחת לעניין פגיעה בעבודה.

לכן, אם המבוטח נפגע במהלך עיסוקו כעצמאי או בדרך לעיסוקו העצמאי, אזי הפגיעה הזו לא תוכר כפגיעה בעבודה, והמבוטח לא יקבל דמי פגיעה גם בעבור המשכורת שלא יקבל בתקופת אובדן הכושר.

החוב בדמי ביטוח של מבוטח שאינו עובד שכיר

סעיף 345 - חישוב הכנסתו השנתית של מבוטח אחר (שאינו עובד שכיר).

"(א) עובד עצמאי יראו כהכנסתו השנתית את הכנסתו מהמקורות המפורטים בפסקאות (1) ו-(8) של סעיף 2 לפקודת מס הכנסה, ומי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי יראו כהכנסתו השנתית את הכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2 האמור, והכול - בשנת המס שבעדה משתלמים דמי הביטוח (להלן - השנה השוטפת) ולאחר שנוכו ההוצאות הקשורות במישרין בהשגת ההכנסה.

(ב) (1) ההכנסה בשנה השוטפת תיקבע על פי השומה הסופית של ההכנסה כאמור לאותה שנה לפני כל פטור, ניכויים וזיכויים לפי פקודת מס הכנסה (להלן - ההכנסה בשומה), בהפחתת סכומים אלה:

(א) סכומי דמי ביטוח ומס מקביל המותרים בניכוי מההכנסה בשומה לפי סעיף 47 לפקודת מס הכנסה;

(ב) סכום שהותר בניכוי לפי סעיף 47(ב) לפקודת מס הכנסה;..."

ואולם כל עוד לא נערכה שומה סופית כאמור ישולמו מקדמות על חשבון דמי הביטוח בהתאם להוראות שנקבעו בתקנות, ודין המקדמות לעניין חוק זה כדין דמי ביטוח; בתקנות כאמור ייקבעו גם התנאים והכללים שלפיהם תקודם הכנסה של שנות כספים קודמות, כפי שנקבעה בתקנות, לצורך תשלום המקדמות בשנה השוטפת.

(2) לגבי מבוטח שלא נערכה לו שומה כאמור והוא חייב על פי התקנות להגיש דין וחשבון על הכנסתו, תיקבע ההכנסה לפי הדין וחשבון של המבוטח..."

החוב בדמי ביטוח של מבוטח שאינו עובד שכיר הוא שנתי ומבוצע בהתאם לשומת המס של המבוטח, כאמור בסעיף 345 בחוק הביטוח הלאומי.

החבות בדמי ביטוח היא על ההכנסות בשומה של המבוטח על פי סעיפים 12(1) ו-2(8) לפקודת מס הכנסה לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי פקודת מס הכנסה, למעט ניכויים בשל תשלומים לקופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים.

כל עוד לא נערכה שומה סופית, המבוטח משלם מקדמות על חשבון דמי הביטוח על פי הצהרה, או לפי שומה אחרונה המצויה במערכת הביטוח הלאומי.

פסק דין ישע פרימס ואח' – הכנסת העצמאי היא שנתית

בית הדין הארצי לעבודה פסק ביום 18.12.2007 בעניינם של עורכי דין עצמאיים (עב"ל 1353/04 ישע פרימס ואח' נ' המוסד לביטוח לאומי) שהשיגו על גובה המקדמות שבהן חייב אותם המוסד לביטוח.

עמדת בית הדין הארצי היא ש"הכנסת עובד עצמאי לצורך חישוב דמי ביטוח היא הכנסה שנתית ולא הכנסה חודשית", כפי שנקבע בסעיף 345(א) לחוק הביטוח הלאומי. זאת, בשונה מהגדרת הכנסת "עובד", המחושבת לפי הכנסה חודשית (סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי).

ביטוחו של עובד עצמאי בעל הכנסה נמוכה שהוא גם שכיר

סעיף 348(ב) לחוק הביטוח הלאומי קובע לעניין עובד עצמאי: שמבוטח, שאין לו הכנסה או שהכנסתו אינה מגיעה לסכום המזערי האמור לגביו (בלוח י"א), ישתלמו בעדו דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות כאילו הכנסתו הייתה הסכום המזערי האמור.

חוזר ביטוח 1274 מיום 7.5.2001 קובע את ההוראות לעניין "עצמאי ושכיר", שהכנסתו כעובד עצמאי אינה מגיעה למינימום החייב בדמי ביטוח.

על פי החוזר, החל מיום 1 בינואר 2001, מבוטח, שהוא עובד שכיר וגם עובד עצמאי, ישלם דמי ביטוח לפי בסיס המינימום פעם אחת בלבד. דהיינו: בהתאם לפרשנות של סעיף 348 לחוק נקבע, שיש להביא בחשבון את הכנסתו של המבוטח כעובד שכיר לצורך חישוב הבסיס לחיוב בדמי ביטוח.

עובד עצמאי ממשיך להיות מבוטח לכל ענפי הביטוח אליהם מבוטח העובד העצמאי, לפי ההכנסה שעליה דיווח ובגינה שולמו דמי הביטוח. כיוון שבמקרה של זכאות לגמלה מחליפת שכר המבוטח מקבל פיצוי בגובה הכנסותיו, הרי שהבסיס לתשלום דמי ביטוח ולזכאות לגמלה יהיה הבסיס, ששולמו בגינו דמי ביטוח בפועל, הן כעובד שכיר והן כעובד עצמאי.

להלן כמה אפשרויות לפי רמת ההכנסה של מבוטח שכיר, שהכנסותיו כעובד עצמאי אינן מגיעות למינימום:

1. מבוטח, שהכנסתו כעובד עצמאי נמוכה מהמינימום לעובד עצמאי, והכנסתו כעובד שכיר עולה על המינימום האמור, יחוייב בדמי ביטוח כעובד עצמאי על בסיס הכנסתו האמיתית (בלי השלמה למינימום של עובד עצמאי). במקרה כזה, אם הכנסתו כעובד עצמאי היא 0 (או הפסד), לא יחוייב כלל בדמי ביטוח כעובד עצמאי, אף על פי שהוא נכלל בהגדרת עובד עצמאי לפי חוק הביטוח הלאומי.

2. מבוטח, שכל אחת מהכנסותיו, הן כעובד שכיר והן כעובד עצמאי, נמוכה מהמינימום לעובד עצמאי וסכומן עולה על המינימום האמור, ישלם דמי ביטוח כעובד עצמאי על פי הכנסתו האמיתית.

3. מבוטח, שכל אחת מהכנסותיו, הן כעובד שכיר והן כעובד עצמאי, נמוכה מהמינימום לעובד עצמאי וסכומן אינו עולה על המינימום האמור, ישלם דמי ביטוח על הכנסה בגובה ההפרש, שבין הכנסתו כשכיר למינימום לעובד עצמאי.

החוזר אינו מתייחס לעובד עצמאי, שיש לו הכנסות נוספות פסיביות (כגון: מדמי שכירות) או שיש לו הכנסות מפנסיה מוקדמת. במקרים אלו ממשיך העובד העצמאי לשלם דמי ביטוח על כל הכנסותיו הנוספות (עד לתקרה), גם אם השלים דמי ביטוח כעובד עצמאי עד לגובה המינימום, כיוון שההכנסות כעובד עצמאי בפועל היו נמוכות יותר.

עובד לשעה

לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי ולפי התקנות, עובד לשעה הוא מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבעה ימים רצופים. עובד לשעה כפוף לחובת הרישום לעניין זכאותו לגמלאות בשל פגיעה בעבודה.

חובת הרישום ותשלום דמי הביטוח הם כדלקמן:

1. "עובד לשעה" בעבודה שאינה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, משלם את דמי הביטוח בעד עצמו.
2. "עובד לשעה" בעבודה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק אינו עולה על 4 לשבוע, מדווח ומשלם את דמי הביטוח בעד עצמו. אם מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על 4 שעות, המעסיק חייב בניכוי ובתשלום דמי הביטוח בעדו.

ביום 23.8.2015 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (בל 51434-12-13) את תביעתו של יוסף אבו עאמר וקבע כי בנסיבות עבודתו, ואף שנקבע שהוא "עובד לשעה", אין לראותו "כעובד לשעה" לצורך רישומו במוסד לביטוח לאומי אלא כעובד שכיר שזכאי לתשלום דמי פגיעה.

קביעת מעמד המבוטח ומיציא זכויות לגמלאות

מומלץ לבחון את ההתאמה בין המעמד האמיתי של כל מבוטח למעמד שהוא מבוטח לפיו בביטוח הלאומי, כדי למנוע שלילת גמלאות בעת הצורך, או לחלופין - כדי למנוע תשלום מיותר.

חשיבות הבדיקה לפני סוף שנת 2020 בשל האפשרות לתקן מעמד בתוך שנת המס, במיוחד למובטלים שרוצים לסגור את התיק העצמאי כדי למנוע קיזוז הכנסות מדמי האבטלה.

עב"ל 33996-12-17 עמוס לבן נ' המוסד לביטוח לאומי - דיווחי מע"מ אינם מספקים לרישום עובד עצמאי

עמוס לבן היה עובד שכיר שהפך עצמאי והיה רשום במוסד לביטוח לאומי כעצמאי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי. הוא הצהיר על שינוי העיסוק ביום 28.6.2016 ולאחר מכן הגיש תביעה להכיר בפגיעה מיום 9.6.2016 כפגיעה בעבודה (ארטס שריר הלב שנגרם לטענתו עקב מריבה עם לקוח).

בית הדין הארצי דחה ביום 30.4.2018 את ערעורו לקבלת דמי פגיעה מאחר ולא עשה את המוטל עליו כדי להירשם כעובד עצמאי טרם התאונה.

בית הדין הארצי חוזר על העובדות שלפיהן הודיע המוסד לביטוח לאומי למבוטח כמה פעמים כי מעמדו הוא עצמאי שלא עונה להגדרה, וכי במעמדו זה אינו מבוטח בביטוח נפגעי עבודה. המבוטח לא הודיע על שינוי מעמדו טרם האירוע.

בית הדין שב וקובע כי דוחות מע"מ אלו או המכתב הנלווה שצורף לדיווח "אינם יכולים בשום דרך להיחשב כ"דין וחשבון" כדרישת תקנות הרישום, או כמילוי חובת הרישום בכל דרך אחרת".

עב"ל 430/07 רונן הורביץ נ' המוסד לביטוח לאומי - אין רישום כעובד עצמאי ביום הפגיעה

ביום 3.4.2005 נפצע המערער פגיעה קשה בתאונת דרכים, בדרכו לביתו מהעבודה. ביום 28.4.2005 שלח רואה החשבון שלו מטעמו בקשה לפתיחת תיק כעצמאי החל בחודש מארס 2005 (למס הכנסה נשלח מכתב לפתיחת תיק בחודש פברואר 2005). התביעה לדמי פגיעה נדחתה משום שהמבוטח לא היה רשום כ"עובד עצמאי" בעת הפגיעה.

בית הדין האזורי קיבל את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי לעבודה קיבל אף הוא את עמדת המוסד לביטוח לאומי, תוך שהוא מזכיר את ההלכה הפסוקה שלפיה מעשה או מחדל של מייצג ברישום מבוטח כעובד עצמאי - לא יועיל למבוטח. כלומר, אי ידיעת החוק לרבות "התרשלות" המייצג - אינה מועילה.

ב"ל 18-05-54699 מר אולדובסקי - עצמאי שהוא גם עובד שכיר עם הכנסת מקסימום חייב להירשם כעובד עצמאי לצורך הכרה כנפגע בעבודה (אף על פי שאינו חייב בתשלום דמי ביטוח)

ביום 16.12.2019 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 18-05-54699) את תביעתו של מר אולדובסקי לתשלום דמי פגיעה, שלטענתו אירעה לו תוך כדי ועקב עבודתו כעצמאי. זאת, כיוון שלא היה רשום בזמן התאונה במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי לפי ההגדרה שבחוק הביטוח הלאומי, אף על פי שהכנסותיו כשכיר עברו את ההכנסה המירבית.

התביעה נדחתה בעיקר מההנמקות הבאות:

- כבר נפסק כי מי שרשום כעובד שכיר אינו יכול להיחשב כמי שעשה את המוטל עליו כדי להירשם כעובד עצמאי, אף אם שולמו עבורו דמי ביטוח מירביים (פסק דין בעניין צבי גסנר).
- עוד נפסק כי החובה להירשם היא של המבוטח עצמו ולא של רו"ח שלו, וגם טענת רשלנות לא יוצע כאמור - אינה מספקת (פסקי דין ברדה והניג).

לסיכום קובע ביה"ד כי אף אם המבוטח פעל "על פי עצת רו"ח שלו, אין בכך כדי לתקן את מחדלו מלרשום עצמו כעצמאי".

ב"ל 17-12-12663 א' ל' - עשה את כל הנדרש על מנת להירשם כעובד עצמאי, ולכן יש להכיר בפגיעה כפגיעה בעבודה

ביום 24.11.2019 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 17-12-12663) את תביעתו של א' ל' וקבע (באופן חריג) שעל אף שהמבוטח לא היה רשום במוסד לביטוח לאומי בעת שנפגע בעבודה, הוא עשה את כל הנדרש על מנת להירשם כעובד עצמאי, ולכן יש להכיר בפגיעה כפגיעה בעבודה.

המבוטח היה עולה חדש מרוסיה, שהחל לעסוק כעצמאי כמתקין ארונות פח. המוסד לביטוח לאומי דחה את תביעתו לדמי פגיעה כי הוא לא היה רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי במועד הפגיעה, ולא עשה את המוטל עליו להירשם.

בית הדין התרשם כי המבוטח ביצע את כל הפעולות הנדרשות להירשם ברשויות כעובד עצמאי ומגיע למסקנה כי יש לקבל את התביעה מהטעמים הבאים:

כעולה חדש, הגיע ליועץ מס דובר השפה הרוסית. המייצג הבטיח לו כי יעשה הכל. יועץ המס טען כי הוא הניח את טופס פתיחת התיק במעטפות אל-תור וגם שלח את הטופס בפקס למוסד לביטוח לאומי.

אף שלא הומצא תיעוד משלוח הפקס, לאור כמות פתיחת התיקים הגדולה לאורך השנים בידי היועץ, נתקבלה ההבהרה כי שרות משלוח הפקסים נעשה בידי קבלן משנה חיצוני.

בית הדין מתרשם כי עדותו של המבוטח הייתה מהימנה ונתמכה בעדותו של יועץ המס, קובע כי המבוטח עשה את כל הנדרש ממנו על מנת להירשם כעובד עצמאי, ועל המוסד לביטוח לאומי היה גלות אמפיתיה, להאמין לגרסתו ולא להטיל בו דופי.

בית הדין מזכיר את הלכת טישלר בבית הדין הארצי: "בכל מקרה של ספק, יש לפרש את החוק לטובת המבוטח, ובוודאי עת עסקינן בעולה חדש שאינו בקיא ברזי הבירוקרטיה" וקיבל את התביעה בנסיבות החריגות.

ת"א 10-11-41386 מנדז נ' בירן – אחריות חלקית של המייצג לאי רישום מבוטחת

בפסק דין זה קבע בית המשפט המחוזי שהמייצג והמבוטחת (לקוחתו של המייצג) אשמים ביחד (50%:50%) ברשלנות שהביאה לשלילת זכאותה של המבוטחת לגמלאות בשל פגיעה בעבודה מהמוסד לביטוח לאומי, לאחר שלקחה באירוע מוחי בעקבות ויכוח עם עובדת. זאת כיוון שהמבוטחת לא הייתה רשומה במוסד לביטוח לאומי כ"עובדת עצמאית" ביום קרות האירוע בעבודה.

בית המשפט המחוזי חייב את המייצג בתאריך 20.10.2015 לשלם ללקוחתו פיצוי בסכום 50% מהפסד הקצבה.

פתיחת תיק עצמאי בעקבות שומה – בעקבות פסק דין

המוסד לביטוח לאומי שלח למר יצחק חגי'אגי בעקבות שומה שהתקבלה ממס הכנסה מכתב לבירור מעמדו, לרבות פירוט מקורות ההכנסה והיקף שעות העבודה. במכתב הובהר כי המבוטח אינו מבוטח לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי בתקופה האמורה.

בהיעדר תגובת המבוטח, שלח לו המוסד לביטוח לאומי ביום 6.4.2010 פנקס לתשלום דמי ביטוח כעובד עצמאי ומכתב שבו פורט חישוב דמי הביטוח אשר עליו לשלם.

ביום 19.4.2010 נפגע המבוטח בתאונה במסגרת עיסוקו, הגיש תביעה למוסד לביטוח לאומי ונדחה.

ביום 9.7.2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11-06-2416) את תביעתו של המבוטח וקבע כי אף שהמבוטח לא נרשם במועד כעובד עצמאי, הרי בנסיבות המקרה יש לראותו כעובד עצמאי לעניין פגיעה בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את החלטת בית הדין גם למקרים אחרים וקבע נוהל פנימי שעל פיו בעקבות כל שומה שמגיעה למוסד לביטוח לאומי וגורמת לפתיחת תיק עצמאי חדש, ייקבע תאריך רישום לפי יום עריכת השומה במס הכנסה.

יש לשים לב לחשיבות תשלום דמי הביטוח. במקרה שלעיל הורה בית הדין למוסד לביטוח לאומי להתחשב בהוראות סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף זה מאפשר שלילת גמלה ממבוטח שקיים לו חוב, באופן מלא או באופן חלקי.

קידום שומה והפרשים בעקבות קבלת מידע במוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי מחייב בהפרשי שומה לשנים קודמות בעת קבלת שומה ממס הכנסה. אולם, יש מקרים שבהם נוצרים הפרשים לשנים קודמות בעקבות קבלת מידע חדש במוסד לביטוח לאומי. לדוגמה, משומה שהתקבלה ממס הכנסה או מטופס 126.

כאשר עיסוקיו של המבוטח אינם מעודכנים במחשב הביטוח הלאומי (לדוגמה, יש למבוטח הכנסות חייבות בדמי ביטוח מדמי שכירות, או שהוא עובד כשכיר, או שהפסיק לעבוד כשכיר) ומגיע למוסד לביטוח לאומי מידע מעודכן על עיסוקיו, נוצרים הפרשים גם בשנים הבאות באופן אוטומטי.

עצמאי שאינו רשום יקבל הודעה על דרישת דמי הביטוח החל משנת השומה ועד מועד ההודעה (לרבות מקדמות לשנה הנוכחית).

כאשר עצמאי מקבל הודעה על קביעת מעמדו כעובד עצמאי וחולק על כך, עליו לפנות מיד למוסד לביטוח לאומי לשינוי המעמד (בטופס 6101). אם המידע נכון, תיקון לשנים קודמות יתקבל רק עם קבלת השומה לשנים אלה.

מועד שינוי הסיווג של עובד עצמאי

בסעיף 5 לחוק הביטוח הלאומי נקבע שמי שחדל להיות עובד עצמאי והפך למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי נחשב לעובד עצמאי עד ליום שבו הודיע למוסד לביטוח לאומי, או שהמוסד לביטוח לאומי הודיע לו, על היותו למבוטח כאמור. המוסד לביטוח לאומי רשאי, לפי שיקול דעתו ולבקשת העובד העצמאי, לראותו כעובד עצמאי או כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי למרות ההודעה האמורה או אף בהיעדרה.

ביום 26.12.2017 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 15-11-16519) את ערעורה של רחל ברוך קונפניו לשינוי מעמד רטרואקטיבי מ"עובדת עצמאית" למי ש"אינה עונה להגדרת עובד עצמאי".

על פי הלכת רד משנת 1997, קיימת חזקה לפיה עובד עצמאי נחשב במעמד זה עד שהוא מודיע למוסד לביטוח לאומי על השינוי, אך זוהי חזקה שניתנת לסתירה. הערעור נדחה משום שלא עלה בידי המבוטחת להוכיח את טענותיה בדבר הצורך בסיווג רטרואקטיבי שונה ממה שהצהירה עליו בדיעבד.

ביום 4.1.2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 13-06-3593) את תביעתו של עמי הופמן, שביקש לשנות באופן רטרואקטיבי את סיווג ההכנסה מהשכרת נדל"ן שסווגה במוסד לביטוח לאומי כהכנסה מעסק לסיווג של הכנסה שאינה מעבודה.

בית הדין האזורי לעבודה קבע כי המבוטח דיווח על היותו עצמאי כל השנים, שילם דמי ביטוח בהתאם והיה מבוטח לענפי ביטוח שחלים על מבוטחים עצמאים לרבות ביטוח נפגעי עבודה. לאור זאת, שינוי הסיווג נעשה אף שנה קודם למועד שפנה למוסד לביטוח לאומי, והכול לפי הוראות החוק.

הוראות הביטוח הלאומי בקשר למשבר הקורונה לעצמאים

החל מיום 1.7.2020 הופסקו ההקלות שניתנו לעצמאים בשל משבר הקורונה בחודשים מרץ ועד יוני 2020, בסגירת תיק עצמאי ובתיקון מקדמות. הפרסום מסב את תשומת הלב לכך שהמבוטחים יכולים להגיש רטרואקטיבית בקשות להקלות שניתנו בתקופת הקורונה (מ-15.3.2020 עד 30.6.2020).

הקטנת מקדמות דמי ביטוח - עד יוני 2020 עובד עצמאי שהכנסתו צומצמה עקב משבר הקורונה, יכול היה להגיש בקשה להקטנת מקדמות דמי הביטוח על סמך הצהרה בלבד באמצעות בקשה לתיקון מקדמות, ללא צורך לצרף אישורים לבקשה. החל מיום 1.7.2020 הקטנת מקדמות מתבצעת רק על סמך מסמכים (המייצג יכול להקטין או להגדיל מקדמות של מיוצג במערכת ייצוג לקוחות, גם בשטר).

סגירת תיק עצמאי - עובד עצמאי שהפסיק לחלוטין לעבוד בעקבות משבר הקורונה, יכול להגיש בקשה לסגירת תיק עצמאי. לפי הפרסום של הביטוח הלאומי, סגירת התיק העצמאי בביטוח הלאומי לא מותנית בסגירת תיק במס הכנסה ובמע"מ. מיום 1.7.2020 סגירת התיק אפשרית רק למי שלא עבד כעצמאי 3 חודשים לפחות.

הובהר מהמוסד לביטוח לאומי כי האפשרות לבטל את העיסוק העצמאי לתקופה פחותה משלושה חודשים אפשרית גם לאחר 30.6.2020, אך רק לתקופת משבר הקורונה: 15.3.2020 ועד 30.6.2020.

עם סגירת התיק העצמאי יבוטלו תשלומי המקדמות כעצמאי והמבוטח לא יהיה במעמד עצמאי בביטוח הלאומי. כדי שהזכויות של העצמאי לא ייפגעו, עליו להירשם שוב בביטוח הלאומי כעצמאי מהיום שבו הוא חוזר לעבוד כעובד עצמאי.

שינוי או סגירת עיסוק עצמאי בדיעבד – הוראות הביטוח הלאומי

הביטוח הלאומי פרסם ביום 28.5.2018 חוזר ביטוח/1457 (חוזר גל"ש/1440) בנושא סגירת עיסוק עובד עצמאי בדיעבד, וכן שינוי עיסוק בדיעבד מעובד עצמאי שעונה להגדרה למי שאינו עונה להגדרה ומעצמאי שאינו עונה להגדרה לעובד עצמאי שעונה להגדרה, ופרסם עדכון לחוזר בחודש מאי 2019 שכולל הבהרות בדבר מצבים חריגים.

החוזר פונה למייצגים בבקשה שלא לעכב את הבקשות האלה ולפנות לביטוח הלאומי בזמן אמת, ככל שניתן. המוסד לביטוח לאומי מצפה מהמייצג לנהוג בנאמנות, בזהירות וביושר כלפי המבוטח וכלפי המוסד לביטוח לאומי. שימוש לרעה באופן שיטתי בהוראות האלה יועבר לבחינת המשרד הראשי (יבוצעו שלפחות ממוקדות לפי מבוטחים או לפי מייצגים).

לפני כל תביעה לגמלה כדאי להקפיד על עדכון העיסוק בזמן, כי כאמור שינוי רטרואקטיבי לא בהכרח יתקבל.

החוזר קובע נוהל אחיד לגבי הדיווח הרטרואקטיבי לשינוי העיסוק העצמאי ולסגירת התיק העצמאי בביטוח הלאומי. להלן תמצית הדברים:

1. ההוראות קובעות כי המבוטח חייב למלא טופס 6101 שבו הוא מצהיר על שינוי העיסוק או על סגירת התיק.
2. שינוי רטרואקטיבי בשנה השוטפת - פקיד הגבייה מקבל ללא אסמכתאות הצהרה מתחילת השנה השוטפת בלבד, כפוף לחריגים המפורטים בחוזר המתוקן.
3. שינוי רטרואקטיבי בשנים קודמות - כל שינוי לתקופה קודמת מחייב המצאת אסמכתאות אובייקטיביות. לדוגמה לפי החוזר (לסגירת תיק) - סגירת התיק במס ערך מוסף, במס הכנסה או סגירת העסק.
4. לא יאושר שינוי רטרואקטיבי מעבר לשנה השוטפת מעובד עצמאי העונה להגדרה לעצמאי שאינו עונה להגדרה.

5. בעת ההחלטה לאשר שינוי רטרואקטיבי, יש להביא בחשבון את הזכות הביטוחית שהמבוטח נהנה ממנה לאורך השנים, גמלאות שקיבל המבוטח, הודעות שהביטוח הלאומי שלח למבוטח מהם עולה שהוא ידע על המעמד שלו בביטוח הלאומי ועוד.
6. הפקיד חייב לנמק מדוע הוא אינו מאשר שינוי רטרואקטיבי.

הבהרות נוספות בעניין שינוי עיסוק של עצמאי

- שינוי מקדמות אינו משנה את מעמדו של המבוטח במוסד לביטוח לאומי. כלומר, שינוי סוג מעובד עצמאי שכלול בהגדרת עובד עצמאי למי "שאינו עונה להגדרה", או ההיפך, מחייבים דיווח של המבוטח בטופס בל/6101 (דין וחשבון רב שנתי שנמצא באתר הביטוח הלאומי להורדה או לדיווח מקוון), כאשר חישוב ההכנסה הוא לכל השנה (או לכל התקופה שבה המבוטח רשום).
- המייצג אינו רשאי לחתום על טופס שינוי סוג מ"עובד עצמאי" למבוטח "עצמאי שאינו עונה על ההגדרה" או על בקשה לסגירת עיסוק של "עובד עצמאי" בביטוח הלאומי. פעולות אלה אי אפשר לבצע בקובץ ייצוג לקוחות על ידי המייצג.

עצמאי שמקבל דמי אבטלה

- עצמאי שהיה לפני המשבר גם שכיר בו זמנית (כולל שכיר לפי צו סיווג מבוטחים), שהוצא לחל"ת כפוי או שאינו עובד בשל משבר הקורונה ותובע דמי אבטלה, ובשל המשבר הוא אינו עובד כלל כעצמאי (לדוגמה, מורה דרך), ישקול לסגור את התיק העצמאי למשך תקופת המשבר.
- כל זמן שהתיק העצמאי בביטוח הלאומי פתוח – חוק הביטוח הלאומי מחייב לנכות את ההכנסה שידועה לביטוח הלאומי בשנת 2020 ממשלח יד כעצמאי (גם אם הוא עצמאי שאינו עונה להגדרה) מדמי האבטלה שהוא מקבל בחישוב ממוצע יומי, ותיערך בעתיד התחשבות לאחר שתגיע שומת 2020 לביטוח הלאומי.
- לשכת רואי חשבון פנתה לביטוח הלאומי בבקשה לשנות את אופן קיזוז ההכנסות של העצמאים מדמי האבטלה, כדי להקטין או לבטל את הקיזוז בדרך קלה ופשוטה. המוסד לביטוח לאומי מסר ביום 12.10.2020 שהוא בוחן דרך חוקית להקטין את הסכום שיקוזז מדמי האבטלה של העצמאים (כל עוד אין פרסום אחר - הקיזוז נעשה לפי החוק הקיים).
- ממובטל שמקבל דמי אבטלה לפי צו סיווג מבוטחים לפי בסיס המקדמות שלו כעובד עצמאי בשנת 2019, לא מנכים בשלב זה הכנסות כעצמאי מדמי האבטלה (הכוונה למובטלים לפי צו סיווג מבוטחים שהגישו תביעות לדמי אבטלה בחודשים מרץ עד יוני 2020 והביטוח הלאומי קיבל את ההצהרה בטופס התביעה ללא טופס 857, במטרה לאפשר למובטלים האלה לממש את הזכויות במהירות במצב החירום).
- יש לשים לב שמובטלים רבים לפי הצו שלחו ביחד עם התביעה לדמי אבטלה טופסי 806/857 ו/או טופס 1514 מהמעסיקים לפי הצו והם מקבלים דמי אבטלה כמו כל עובד שכיר, ולא לפי ההכנסות בשנת 2019.
- כשמגיעה למוסד לביטוח לאומי שומה לשנת 2019, הביטוח הלאומי מבצע הפרשי דמי ביטוח כמקובל (לחובה או לזכות).

מובטל לפי צו סיווג מבוטחים שמקבל דמי אבטלה לפי בסיס ההכנסות בשנת 2019

- בהקשר להפרשי השומה לשנת 2019, הביטוח הלאומי פרסם חוזר ביטוח מספר 1480 ביום 1.11.2020, המבהיר את הפעולות שהוא עושה כאשר מבוטח שמקבל דמי אבטלה לפי ההכנסות בשנת 2019 פונה אליו עם טופס 806/857, כדי לעדכן את המעמד בשנת 2019 ולהקטין את דמי הביטוח. כלומר, כל עוד המובטל אינו מוסר לביטוח הלאומי טופס 857, הפעולות האלה אינן נעשות.
- מובטל לפי הצו, שמקבל דמי אבטלה לפי ההכנסות בשנת 2019, שמגיש טופס 806/857 - שכולל הכנסה וניכוי דמי ביטוח לפי צו סיווג מבוטחים לשנת 2019 - פקיד הביטוח והגבייה בסניף מקטין את ההכנסה שמופיעה בשומה של העצמאי ומעדכן את המעמד של המבוטח לעובד שכיר (לפי הסכום שבטופס 806/857) ולעובד עצמאי במקביל (עם ההכנסה שנותרה כעצמאי שאינו כלול בצו), כמקובל.

במקביל, נדרש פקיד הביטוח והגבייה לפתוח מטלה לפקיד האבטלה, במטרה לשנות את הבסיס לדמי האבטלה בהתאם לבסיס החדש שקבע פקיד הביטוח והגבייה. המטלות ייפתחו פעמיים, בהתאם לששת החודשים שקדמו להתחלת האבטלה, שחלקם היו בשנת 2019 וחלקם היו בשנת 2020. לכן, החישוב לגבי שומת 2019 אינו סופי. פקיד האבטלה חייב לערוך התחשבות כוללת עם המובטל, כמו לכל עובד שכיר אחר שמקבל דמי אבטלה (כולל קיזוז הכנסותיו כעצמאי מדמי האבטלה).

כלומר, כברירת מחדל, כל עוד מובטל לפי הצו, שמקבל דמי אבטלה לפי בסיס הכנסותיו כעובד עצמאי בשנת 2019, אינו מעביר למחלקת הגבייה בסניף טופס 806/857 לשנת 2019, הוא ימשיך לקבל דמי אבטלה לפי הבסיס שלפיו שולמו מקדמות דמי הביטוח בשנת 2019, ללא קיזוז ההכנסות כעצמאי בשנת 2020, בתקופות שהוא מובטל ולא חזר לעבוד בזמן משבר הקורונה (לעניין קיזוז בשנת 2021 – טרם פורסמו הוראות).

לפי החוזר, רק לפי טופס 806/857 ניתן לקבל תמונה מלאה על פעילות נותן השירות לפי הצו, ולכן הביטוח הלאומי מעדכן מעמד רק לפי טופס זה.

חובת רישום עובד עצמאי ותשלום דמי הביטוח לעניין מיצוי זכויות לגמלאות

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביטוח מספר 1468 ביום 27.5.2019 שנועד להסביר למבוטחים שעוסקים במשלח ידם כעצמאים כדלקמן:

1. יש חשיבות גדולה לרישום במוסד לביטוח לאומי של "עובד עצמאי העונה להגדרה" למיצוי זכויות לגמלאות בשל פגיעה בעבודה וגמלאות אימהות (דמי לידה והורות וגמלה לשמירת היריון).

2. יש חשיבות גדולה גם לתשלום דמי הביטוח ללא דיחוי בעיקר לגמלאות אימהות. כאשר עצמאי נרשם בעיסוק של "עובד עצמאי שעונה להגדרה" בדיעבד, הוא מקבל דרישת תשלום לתאריך עתידי של 60 יום ממועד הוצאת הדרישה. לעניין זכאות לגמלאות אימהות כמו דמי לידה והורות וגמלה לשמירת היריון, יש חשיבות לתשלום דמי ביטוח לפני הלידה/שמירת היריון, גם אם מועד החיוב העתידי טרם הגיע.

יש חשיבות רבה לעדכון מעמד מבוטחת בהיריון כ"עובדת עצמאית" אם היא עונה על הגדרת "עובדת עצמאית": הרישום ובעיקר חובת התשלום חייבים להתבצע לפני היום הקובע לשמירת ההיריון או הלידה.

הדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה והורות, לרבות בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה ולתבוע דמי לידה, להורה מאמץ, להורה מיועד ולמשפחות אומנה.

חשוב לזכור כי אם יש חוב של דמי ביטוח לפני היום הקובע, בשל סדר זקיפת תשלומים, התשלומים המאוחרים מכסים את החוב הישן, ולכן החוב מיוחס לתקופה שלפני הלידה.

למייצגים - מומלץ למסור את חוזר 1468 לכל לקוח חדש שפותח תיק עצמאי במס הכנסה ובמס ערך מוסף ומבקש לחכות עם ההודעה למוסד לביטוח לאומי על פתיחת העיסוק, או שהוא מבקש להירשם בעיסוק של "עצמאי שאינו עונה להגדרה".

הלכת רונית אזולאי - ביום 10.12.2017 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 23629-06-16) את תביעתה של רונית אזולאי לתשלום גמלה לשמירת היריון ודמי לידה מאחר שדמי הביטוח שולמו רק לאחר הלידה. בית הדין דחה גם את תביעתה להענקה מטעמי צדק כיוון שלא נבצר ממנה לשלם את דמי הביטוח.

המבוטחת דיווחה למוסד לביטוח לאומי על היקף עבודה והכנסה שלפיהם נקבע שהיא אינה עונה להגדרת עובד עצמאי. המבוטחת קיבלה הודעה שהיא אינה מבוטחת לענף נפגעי עבודה ודמי לידה והיא מתבקשת להודיע ללא דיחוי אם יחול שינוי בהכנסותיה או בהיקף עבודתה כדי שתהא מבוטחת כעובדת עצמאית.

המבוטחת עדכנה את המוסד לביטוח לאומי על השינוי בהיקף עבודתה כעצמאית רק לאחר הלידה רטרואקטיבית ולכן חויבה בדמי ביטוח, אך התביעות לגמלת שמירת היריון ולדמי לידה נדחו, לרבות התביעה להענקה מטעמי צדק.

לדעת בית הדין סעיף 50 וסעיף 58 לחוק הביטוח הלאומי מתנים את הזכאות לתשלום דמי הלידה ולגמלה לשמירת היריון (בהתאמה) בכך שהמבוטחת שילמה דמי ביטוח מהכנסתה כעובדת עצמאית בעד פרק הזמן הנקוב בסעיף.

התנאי ליישום תקנות הענקה מטעמי צדק הוא כי אי תשלום דמי הביטוח הוא תוצאה של "נבצרות" שהיא הימנעות מסיבות אובייקטיביות, ולא בשל סיבות כגון: אי ידיעה על חובת הרישום או התשלום, או בשל טעות, שכחה או מעשים (או מחדלים) של המייצג או נציג אחר שטיפל בעניין. אמנם ההיריון היה רב סיכון, אך עצם העובדה שהמבוטחת הגדילה את היקף העבודה ואת הכנסתה אינה מצביעה על נבצרות מלטפל בענייניה.

פסקי דין נוספים

ביום 4.3.2019 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 17577-03-18) את תביעתה של יסכה בן הרוש לתשלום דמי לידה, מאחר שדמי הביטוח כעובדת עצמאית לתקופה שטרם הלידה, שולמו רק לאחר הלידה. במכתב ששלח הביטוח הלאומי הובא לידיעת המבוטחת, כי עליה לדווח "ללא דיחוי על שינוי בהכנסותיה". ובכך למעשה הוא "הזהיר" את המבוטחת, כי השינוי הוא באחריותה בלבד.

בית הדין פסק על פי הלכת ורדינה שומלה בבית הדין הארצי: את המילים "שילמה דמי ביטוח" ו"שולמו דמי ביטוח" בסעיף 50 האמור, יש לפרש כך – שהתשלום נעשה לפני "היום הקובע".

על פי הלכת אסתר רחמים בבית הדין הארצי: תכלית ההוראה היא למנוע שימוש לרעה בעצם הביטוח מכוח החוק, כדי שאדם לא יקיים שנים חובותיו, ובבוא האירוע המזכה לגמלה – ישלים את כל החסר לזכאות, לרבות קביעת מצב מזכה או מעמד מזכה.

בית הדין מדגיש כי אין נפקות לשאלה אם המבוטחת ידעה או יכולה הייתה לדעת במועד הקובע על השינוי בהכנסותיה. במכתב שקיבלה בשנת 2012 הובא לידיעתה כי עליה לדווח "ללא דיחוי על שינוי בהכנסותיה". ובכך למעשה "הזהיר" המוסד לביטוח לאומי את המבוטחת כי השינוי הוא באחריותה בלבד.

ביום 8.12.2019 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 62017-02-18) את תביעתה של יעל חי לתשלום דמי לידה מטעמי צדק, וקבע בנסיבות המיוחדות של המקרה, כי אף על פי שתשלום דמי הביטוח נעשה באופן רטרואקטיבי לאחר מועד הלידה, נבצר מהמבוטחת לשלם את דמי הביטוח בשל נסיבות אובייקטיביות טרם מועד הלידה. על אף פסק הדין, מומלץ לשלם את דמי הביטוח במועד.

גמלה חוסמת בפגיעה בעבודה

גמלה חוסמת - ההכנסה החייבת בתשלום מקדמות דמי ביטוח של עובד עצמאי היא הבסיס, בדרך כלל, להכנסה שממנה מחושבת גמלה בעת פגיעה בעבודה, או פגיעה בעת התנדבות מוכרת לפי חוק הביטוח הלאומי, המזכה בדמי פגיעה לתקופה של 90 ימים לפחות, בין שהם רצופים ובין שאינם רצופים, או פגיעה המזכה בקצבת נכות מעבודה, בקצבת תלויים או במענק לנכה ולאמנה.

בעבר נהג המוסד לביטוח לאומי במקרים שבהם הבסיס לחישוב הגמלה התפרס על שנתיים, לקבוע את השנה החסומה - השנה הקודמת לשנת הפגיעה. זאת, כפי שנאמר בחוזר משותף של אגף ביטוח ובריאות ואגף נפגעי עבודה מספר 46/06 מיום 2.2.06.

בעקבות פסק דין של בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 377/03 לוי סלומון נ' המוסד לביטוח לאומי) הודן בפרשנות של תקנה זו, הוחלט במוסד לביטוח לאומי כי לגבי מבוטח שנפגע בעבודה בחודשיים הראשונים של שנת מס, יופעלו כללי "גמלה חוסמת" הן על השנה שבה אירעה הפגיעה והן על השנה שקדמה לה.

שומה מיטיבה

המוסד לביטוח לאומי מגדיל בדרך כלל באופן אוטומטי את ההכנסה בשנה שעל פיה נקבע הבסיס לדמי הפגיעה, כאשר נמצא בידו (עוד מלפני הפגיעה) מידע שמיטיב עם המבוטח. שומה מיטיבה זו מגדילה גם את הבסיס לגמלאות.

הנפגע רשאי להוכיח כי מסר מידע מיטיב עוד לפני הפגיעה. להלן כמה פסקי דין לדוגמה:

ביום 27.10.2019 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 34322-10-18) את ערעורו של חסאן בסטוני וקבע כי דמי הפגיעה ישולמו לפי ההכנסה שלפיה נקבעו המקדמות טרם הפגיעה ולא על פי שומה סופית, שנקבעה בהסכם עם פקיד השומה, מאוחר מיום הפגיעה.

המבוטח ערך הסכם בעניין שומות מס הכנסה ומע"מ ובהתאם הוגדלה השומה הסופית לשנה שהייתה בסיס לדמי פגיעה. הביטוח הלאומי דחה את הבקשה לסטות מהוראות תקנה 11 וגם בית הדין האזורי.

בית הדין הארצי, כאמור, דחה את הערעור וקבע כי במקרה דנן לא התקיימו הנסיבות המצדיקות סטייה מתקנה 11.

המבוטח מבסס טענתו על "החלופה השנייה" ב"הלכת סדיק", אלא שביה"ד הארצי מעמיד אותו על טעותו: **"...אלא שבעניינו של מר סדיק ניתן פסק דין נוסף, בהמשך לפסק הדין האמור, ובו נקבע כי מקום בו המבוטח הגיע להסדר עם פקיד השומה על תיקון השומה (כפי שארע בעניינו של המערער כאן) אין לראות בו כמי שידו לא היתה בקביעת השומה הסופית".** אף בג"צ שהגיש בזמנו מר סדיק, לא הועיל לו.

לסיכום, מדגיש בית הדין הארצי, שהמקרים שהוכרו בפסיקה המאפשרים סטייה מתקנה 11, נגעו בעיקרם למצב שבו מבוטח דיווח על תיקון ההכנסה טרם התאונה ומטעמים שונים הדיווח טרם הגיע למוסד לביטוח לאומי ערב התאונה.

ביום 18.11.2018 קיבל בית הדין האזורי את תביעתה של יהודית גרינברג (59243-02-17) וקבע כי בגין תאונה בעבודה נוספת באותה השנה לא תופעל תקנה 11 לתקנות המקדמות (הגמלה החוסמת) כיוון שהגיעה למוסד לביטוח לאומי שומה מיטיבה לפני התאונה השנייה (ואחרי התאונה הראשונה באותה השנה).

ביום 21.11.2017 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 51290-05-16) את תביעתו של ש.ש. וקבע שההכנסה ששימשה בסיס לתשלום מקדמות טרם התאונה בעבודה תשמש בסיס לתשלום דמי הפגיעה וקצבת הנכות בעבודה. בית הדין מזכיר את הלכת דורושקביץ ואת שלושת התכליות של התקנה.

ביום 13.3.2017 דחה בית הדין הארצי את תביעתו של יצחק פמילי וקבע שיש להחיל בעניינו את כללי הגמלה החוסמת (עב"ל 1124-07-15). בית הדין קבע כי כאשר מדובר בעובד עצמאי, ההכנסה האמיתית באה לידי ביטוי בשומה הסופית ויש חשיבות רבה לדיווחי אמת של המבוטח אודות הכנסתו.

ביום 25.2.2016 דחה בית הדין הארצי לעבודה את ערעורו של יורי דורושקביץ בעניין תיקון הבסיס לתשלום הגמלאות שקיבל בגין פגיעה בעבודה לפי השומה לשנת 2011, כיוון שהדוח הוגש לאחר מועד הפגיעה בעבודה.

בית הדין הארצי, קבע שסבירות תקנה 11 וחוקיותה נבחנו ואושרו בפסיקה נרחבת (שפורטה בפסק הדין) ואין לסטות מפסיקה זו. תכלית התקנה על פי הפסיקה:

1. למנוע עריכת מניפולציות בשומה.
2. הגנה על מבוטחים עצמאים שהכנסתם ירדה כתוצאה מפגיעה בעבודה.
3. לתמרץ מבוטחים עצמאים לעדכן בזמן אמת את שיעור הכנסתם.

בית הדין הארצי חוזר על ההלכות שנקבעו ולפיהן השפעה על שומה יכולה להיות בצד ההכנסות וגם בצד ההוצאות. המבוטח לא נתן כל הסבר מדוע לא היה ביכולתו לעדכן את תשלום המקדמות בשנת 2011 לפני מועד התאונה.

ביום 17.8.2015 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 4424-10-12) את תביעתו של מאיר אלמקיס וקבע כי קצבת הנכות מעבודה תשולם לו על פי ההכנסה ששימשה בסיס לתשלום מקדמות במועד ההכרה בפגיעה ולא על פי דוחות מע"מ שהוגשו קודם לכן, או על פי דוח שנתי שהוגש לפקיד השומה לאחר מועד הפגיעה.

בית הדין חוזר שוב וקובע כי אין משמעות לדוחות המע"מ, וכי אין כל משמעות לשינוי בהכנסות המבוטח "כל עוד לא נעשה מעשה היכול ללמד על כך שהשינוי נעשה במועד שקדם לפגיעה".

ביום 9.6.2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעתו של שמואל לוי וקבע כי ניתן לקזז מתשלומים שמגיעים לו מהמוסד לביטוח לאומי חוב כלפי המוסד לביטוח לאומי בגין גמלאות ששולמו לו ביתר עקב טעות המוסד לביטוח לאומי, וזאת אף על פי שחלפו כעשר שנים.

ביום 10.4.2014 דחה בית הדין הארצי את ערעורו של אורי שמש (עב"ל 6584-09-12) וקבע כי יש להפעיל בעניינו את כללי הגמלה החוסמת אף על פי שהוא דיווח על הכנסותיו האמיתיות למס ערך מוסף לפני מועד הפגיעה (אך לא הגדיל את מקדמות דמי הביטוח).

ביום 3.3.2011 קיבל בית הדין הארצי לעבודה את ערעור המוסד לביטוח לאומי בעניינו של מנשה תעשה (עב"ל 10-218). נקבע בפסק הדין שכאשר מצויה במוסד לביטוח לאומי הצהרה מעודכנת בדבר הכנסות מבוטח בשנת הפגיעה, ומגיעה שומה לשנה מוקדמת יותר, שומה זו אינה "שומה מיטיבה" לעניין הגדלת גמלאות כתוצאה מפגיעה בעבודה, גם אם השומה הגיעה למוסד לביטוח לאומי לפני הפגיעה.

תיקון מקדמות דמי ביטוח של עצמאי

ההכנסה שעל פיה מחושבות המקדמות בשנה השוטפת נקבעת על פי אחת מהאפשרויות הבאות:

1. לפי הצהרה עדכנית על ההכנסות.

2. אם לא הייתה הצהרה עדכנית – לפי שומת המס האחרונה שהתקבלה במוסד לביטוח לאומי.

אם הכנסות המבוטח **בפועל** שונות מההכנסה שעל פיה חושבו מקדמות דמי הביטוח, אפשר להגדיל או להקטין את המקדמות באמצעות טופס מיוחד שנועד למטרה זו, שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (טופס 672).

בהתאם לתקנות, שינוי מקדמות אפשרי פעם אחת בכל רבעון: ארבע פעמים בשנה.

ככלל, עצמאי שלא מקטין את המקדמות ומתברר לפי השומה כי ההכנסה שלו קטנה יותר ממה ששילם בעדה מקדמות דמי ביטוח, יקבל את דמי הביטוח העודפים בחזרה צמודים למדד.

התנאים להוכחת הצורך בשינוי בשיעור המקדמה מצויים בתקנה 4 לתקנות הביטוח הלאומי (מקדמות), התשמ"ד-1984 והם: שומה לשנה הקודמת, שינוי מקדמות במס הכנסה, שינויים במחזור העסקאות שדווחו לצורכי מס במהלך שלושה חודשים רצופים בשנה השוטפת מול הדיווחים המקבילים למס הכנסה בשנה הקודמת, או נימוקים משכנעים אחרים.

נימוקים משכנעים הם לדוגמה: אישור רפואי המצביע על ירידה בכושרו התפקודי של המבוטח, הצהרת המבוטח שחל גידול בהכנסותיו ביותר מ-10%, הודעת מייצג על ההכנסה המשוערת הצפויה לשנה השוטפת, או ירידה בהכנסות בשל משבר הקורונה.

הקטנת מקדמות מחייבת חתימה של המבוטח על טופס בשל מגבלות הגמלה החוסמת (המבוטח חייב לדעת את המשמעות של הקטנת המקדמות ולאשר את ההקטנה בחתימתו). המייצג אינו רשאי לחתום על הטופס ורשאי למסור הודעה על ההכנסות הצפויות.

המייצג רשאי לשנות את המקדמות מיידית דרך מערכת ייצוג לקוחות רק כאשר המבוטח רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי - ומצהיר במערכת ייצוג לקוחות כדלקמן: "אני מצהיר שההגדלה/ההקטנה בוצעה על-פי בקשת הלקוח".

רצוי שהמייצג יקבל את בקשת הלקוח בכתב עם עדיפות להחתים את הלקוח על טופס הקטנת המקדמות, כמקובל, אך במקום להעביר את הטופס לביטוח הלאומי, המייצג ישמור את הטופס אצלו.

לא מומלץ להסתפק בשיחה טלפונית עם הלקוח או בהבטחה להעביר בעתיד למייצג את הטופס החתום (חשוב במיוחד כי יש אפשרות לשנות מקדמות רק פעם אחת ברבעון, והלקוח אינו יכול להתחרט לאחר ביצוע הפעולה).

המוסד לביטוח לאומי מקטין את המקדמות רטרואקטיבית מתחילת השנה והמבוטח מקבל החזר של דמי הביטוח ששולמו ביתר (גם הגדלה מבוצעת מתחילת השנה והמבוטח אמור להשלים את דמי הביטוח).

שינוי מקדמות אינו משנה את מעמדו של המבוטח במוסד לביטוח לאומי. כלומר, שינוי סוג מעצמאי שאינו כלול בהגדרת עובד עצמאי ל"עובד עצמאי", או ההיפך, מחייבים דיווח של המבוטח בטופס בל/6101 (דין וחשבון רב שנת).
במוסד שמגדיל מקדמות באופן עקבי מדי שנה ובסוף כל שנת מס מגיש שומה נמוכה באופן משמעותי מההצהרה שמסר למוסד לביטוח לאומי, מוזמן לבירור במוסד לביטוח לאומי. כאשר ההגדלה נעשתה על ידי מייצג, המייצג מוזמן לבירור במוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי בודק אם הייתה הגדלת כיסוי ביטוחי שלא בהתאם לתקנות.

כאשר מבוטח משלם מראש מקדמות (בדרך כלל בחודש דצמבר), עליו לבקש מפקיד הביטוח הלאומי לעכב את החזר התשלום שבוצע ביתר, כדי שהתשלום לא יוחזר אוטומטית למבוטח. המייצג רשאי לעכב החזר במערכת ייצוג הלקוחות.

תשלום בשל הגדלת מקדמות לשנה השוטפת עד יום 31.12 בשנת המס השוטפת, ייכלל באישור השנתי לשנה השוטפת רק אם מועד החיוב העתידי שלו הוא עד יום 3 במארכס בשנת המס הבאה.

המוסד לביטוח לאומי מסר כי הוא מפתח בימים אלה אפשרות להגדיל (לא להקטין) מקדמות של 2020 גם בחודש ינואר 2021, למי שלא הגדיל אותן ברבעון האחרון של 2020 (חשוב מאד למקרים של פגיעה בעבודה בחודשיים הראשונים של שנת המס). ככל שהפיתוח יושלם, התשלום בינואר 2021 ייכלל באישור השנתי של 2021 לצורכי מס הכנסה. יש לעקוב אחר פרסומי הביטוח הלאומי.

הגדלת מקדמות למי שבכוונתו לתבוע גמלה לשמירת היריון ודמי לידה והורות

יש לזכור ששנים עצמאיות בהיריון, החייבות דמי ביטוח או המגדילות מקדמות, חייבות לשלם את הפרשי דמי הביטוח ואת המקדמות עוד לפני הלידה או לפני שמירת ההיריון והדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה (היולדת), בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה במקום בת זוגו, הורה מאמץ, הורה מיועד ומשפחות אומנה). זאת כדי שהגמלה לא תישלל, בחלקה או במלואה, עקב פיגור בתשלום דמי ביטוח לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי.

במקרים שבהם נשללה הזכאות לדמי לידה או לגמלה לשמירת היריון ממבוטחת רק בשל הגדלת מקדמות בשנה השוטפת שלא שולמה בזמן, יש לפנות לסניף. בהתאם להסכמת הסניף, הגמלה תשולם לפי ההכנסה המקורית בשלב הראשון ובעת קליטת השומה, תיערך ממילא התחשבנות. הסניף יבטל את הגדלת המקדמות ולכן, במקרה כזה יש לזכור להגדיל את המקדמות מיד לאחר שהמבוטחת חוזרת מחופשת הלידה.

פיגור בתשלום דמי ביטוח

סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי - כללי

סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי כולל סנקציות נגד מי שלא שילם דמי ביטוח (למעט חריגים, כגון מי שנפגע בעת התנדבות מוכרת שאין לו סנקציה כלל, ומי שתובע דמי לידה והורות, שחל עליו סעיף 50 לחוק, שם הסנקציה חמורה יותר).

הסעיף דן במקרים שבהם פיגור בדמי ביטוח מפחית או שולל את רוב הגמלאות שמשולמות על ידי המוסד לביטוח לאומי:

פיגור בדמי ביטוח שאינו עולה על 12 חודשים אינו פוגע כלל בגמלה.

בפיגור מעל 12 חודשים שאינו עולה על 18 חודשי פיגור - תופחת הגמלה ברבע.

בפיגור העולה על 18 חודשים ואינו עולה על 36 חודשים - תופחת הגמלה בחצי.

בפיגור העולה על 36 חודשים - תישלל הגמלה במלואה.

למי שמבוטח במשך תקופה העולה על עשר שנים, תוארך התקופה עד 60 חודשים, כמפורט בסעיף.

לעניין זה לא יראו בחוב של עד 15% מהשכר הממוצע במשק (בשנת 2020 - כ-1,580 ש"ח) כפיגור בתשלום דמי ביטוח, וגם לא בחוב שמועד תשלומו חל בתוך 90 ימים שלפני קרות המקרה המזכה לגמלה (לעניין גמלאות אימהות חלות ההוראות שבסעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי).

מסעיף 368 לחוק עולה כי עם עריכת הסכם תשלומים, החוב הוסדר מיום עריכת הסדר התשלומים ואילך, וכפוף לעמידה בו.

על פי הסעיף, אי תשלום דמי ביטוח, לרבות הפרשי דמי ביטוח, במועד הנקוב בדרישה, יוצר עומק פיגור בדמי ביטוח שעלול לשלול גמלה באופן מלא או באופן חלקי.

כלומר, כל עוד לא הוסדר החוב:

1. במקרה של שלילה חלקית יקבל המבוטח, לדוגמה, 75% מהגמלה בקיזוז חלק מהחוב.

2. במקרה של שלילה מלאה לא תשולם גמלה.

הפיגור בתשלום דמי הביטוח נבחן מהיום שבו דמי הביטוח היו אמורים להשתלם ולא מהמועד שבו נשלחה הדרישה לתשלום.

לכיסוי החוב נדרש המבוטח לעתים לשלם 25% מהחוב מיד ואת היתרה בהסדר תשלומים.

כלומר, בכל תביעה לגמלה (למעט באוכלוסיות מיוחדות, לדוגמה, נכים קשים בעלי הכנסות נמוכות), נערכת ביקורת גבייה כדי לבדוק אם קיים פיגור בתשלום דמי ביטוח ששולל גמלה באופן מלא או באופן חלקי.

ביום 9.7.2012 קיבל בית הדין האזורי בעניין יצחק חגי'אגי (בל 2416-06-11) את טענת המבוטח וקבע שאף על פי שלא נרשם כעובד עצמאי כחוק, בנסיבות המיוחדות שבהן המוסד לביטוח לאומי הודיע לו בכתב על המעמד בטרם נפגע בעבודה – הוא ייבחן כעובד עצמאי כאילו נרשם, אולם בית הדין מורה למוסד לביטוח לאומי לבחון את חישוב הגמלאות בהתחשב בפיגור בתשלום דמי הביטוח לפי הכללים בסעיף 366 ולשלול את הזכאות לגמלה בהתאם.

ביום 26.3.2018 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 57149-05-15) את תביעתו של יוסף לוי וקבע כי הזכאות לקצבת אזרח ותיק (זקנה) תשולם לו רק מיום עריכת הסדר התשלומים שביצע ולא מהיום שבו הגיע לגיל פרישה.

בית הדין נסמך על הלכת מיכאלסון של בית הדין הארצי בדבר תכלית שלילת הגמלה, שנועדה למנוע מצב שבו: "אדם אשר לא קיים במשך תקופה ארוכה את חובותיו, לאמור: לא שילם דמי ביטוח, ובבוא האירוע המזכה לגמלה, ישלים את כל החסר לצורך זכאותו ויצפה כי תשולם לו גמלה בשיעור מלא החל מהמועד המזכה".

סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי – גמלאות דמי לידה והורות

כפי שנכתב לעיל, לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי, פיגור בתשלום דמי ביטוח של עובד עצמאי או של עובדת עצמאית עלול לגרום לשלילת דמי לידה והורות, דמי אימוץ וגמלה לשמירת היריון.

מדובר בכל חוב שקיים ביום הלידה/שמירת היריון שבגללו אין למבוטח/ת תקופת אכשרה מספיקה לזכאות לדמי הלידה (למעט חוב מקדמות לחודש האחרון לפני הלידה/שמירת היריון, שמועד תשלומם לפי החוק הוא אחרי הלידה).

אם המבוטחת שילמה את מקדמות דמי הביטוח במועד אך הגיעה למוסד לביטוח לאומי שומה של שנה קודמת, ייווצר למבוטחת חוב שולל דמי לידה כי על פי סדר זקיפת תשלומים, כל דמי הביטוח ששולמו בשנה השוטפת יכסו את חובות העבר.

החוב יעבור לתקופה הסמוכה ללידה ולא תהיה למבוטחת תקופת אכשרה מספיקה לדמי הלידה (10 חודשים מתוך 14 שלפני היום הקובע, או 15 חודשים מתוך 22 החודשים שלפני היום הקובע, ולשמירת היריון או לדמי לידה חלקיים: 6 חודשי ביטוח כעובדת עצמאית מתוך 14 החודשים שקדמו ליום הקובע).

כבר בפסק דין בעניין ורדינה שומלה בבית הדין הארצי מיום 18.7.1999 (עב"ל 393/97) קבע בית הדין הארצי שאת המילים "שילמה דמי ביטוח" ו"שולמו דמי ביטוח" שבסעיף 50(א) לחוק הביטוח הלאומי, יש לפרש כפעולה שבעבר, דהיינו, שהתשלום נעשה בפועל לפני "היום הקובע" (יום הלידה בעניין שבפסק הדין).

הענקה מטעמי צדק

בעת שלילת גמלה בשל פיגור בתשלום דמי ביטוח או בשל אי רישום כעובד עצמאי, אפשר להגיש תביעה להענקה מטעמי צדק. לעתים המוסד לביטוח לאומי עורך מבחן הכנסות למבקשי ההענקה.

טענה כי פיגור בתשלום דמי ביטוח או אי רישום כחוק, נגרמו בשל הטעיה או מחדל של רואה חשבון, מנהל חשבונות, יועץ מס או עורך דין מטעמו של מבקש ההענקה - נדחתה בבית הדין הארצי לעבודה, ונקבע כי חלה אחריות של התובע על שלוחו.

ביום 20.5.2015 דחה בית הדין הארצי את ערעורה של עו"ד עופרה לוי-גרין (עב"ל 1632-10-13) לקבלת דמי לידה כעצמאית עקב פיגור בתשלום דמי ביטוח, ודחה גם את הבקשה שלה להענקה מטעמי צדק.

בית הדין הארצי פסק כי קיים קשר בל ינותק בין תשלום דמי הביטוח לבין קבלת הזכויות הסוציאליות על פיו. רק במקום שנבצר מהמבוטחת לקיים חובת תשלום, ניתן לסטות מאותו הקשר ולהעניק למבוטחת את הזכויות דרך מתן הענקה.

בית הדין הארצי קובע כי המערערת בחרה לדווח על הכנסותיה שגדלו באופן משמעותי בשנת 2009 – רק בחודש מאי 2010, והיא שבחרה להמתין לשובי התשלום ביוזמה שהיא בהיריון מתקדם, על אף שקיבלה מכתב ביום 7.12.2009 שבו הובהר לה כי אינה מבוטחת לענף דמי לידה. "בחירותיה שלה לא יכולות להיחשב כמניעה מלשלם את דמי הביטוח במועד".

תחזוקה ושימור העסק בתקופת חופשת לידה והורות

ככלל, תכלית דמי הלידה היא לשהות בבית עם התינוק, אך כאשר העצמאי או העצמאית חייבים לבצע פעולות הכרחיות בזמן חופשת הלידה לצורך תחזוקה ושימור העסק, עליהם לפנות למוסד לביטוח הלאומי ולבקש אישור מראש.

בעלי השליטה הם שכירים ולכן חלים עליהם דיני העבודה שאוסרים על מעסיק להעסיק את העובד בזמן חופשת הלידה, אך ככל שיש פעולות הכרחיות דינן לעניין תשלום דמי הלידה כדין עצמאים.

חשוב לציין כי בהתאם לפסיקה, בתקופה שבה מבוטחת זכאית לגמלה לשמירת היריון מהמוסד לביטוח לאומי היא אינה רשאית לעבוד (גם אם העבודה היא לצורך שמירה על העסק) וככל שהיא תעבוד בתקופה הזאת - הגמלה תישלל.

לאור שאלות רבות של עצמאיות ובעלות שליטה שחייבות לעשות פעולות הכרחיות בעסק בזמן חופשת הלידה במטרה לשמור על העסק, התקבלה בהחלטה מהמוסד לביטוח לאומי ביום 2.12.2019:

"תכלית דמי הלידה היא מתן פיצוי כספי בשיעור ההכנסה הרגילה, בתקופה בה האם או האב נדרשים להפסיק את עבודתם ולשהות בבית לשם הטיפול בילד. עם זאת, לעיתים קיים צורך אצל עצמאים במהלך תקופה זו, לבצע פעולות הכרחיות לשם תחזוקה ושימור העסק.

אנו לא מעניקים אישור גורף ולא קיים כלל אחיד לגבי כלל המבקשות והמבקשים.

על עצמאית או עצמאי החייבים לעבוד ולבצע פעולות הכרחיות בעסק במהלך תקופת לידה והורות (חופשת לידה), לפנות לסניף שלהם באופן מסודר ולציין מה העבודה ההכרחית לקיום העסק. בפניה יש לפרט את היקף השעות או הימים הנדרשים לכך ביחס למשרתם הרגילה.

כל מקרה נבחן באופן פרטני ועל פי רוב ניתן אישור לבקשה".

טופס 381 (החל מחודש אפריל 2020) נועד לבקשה לשימור ותחזוק העסק במהלך תקופת חופשת לידה והורות לעצמאית. כל עצמאית אמורה לקבל את הטופס יחד עם ההודעה על דמי הלידה. הטופס נמצא באתר הביטוח הלאומי.

היולדת מתבקשת לפרט את המטלות/העיסוקים במהלך יום עבודה רגיל לפני הלידה ואת הפעולות ההכרחיות לשימור העסק בזמן חופשת הלידה. למשל, אם יש עובדת מחליפה - כמה זמן נדרש לבצע את הפעולות ההכרחיות.

במשך 6 השבועות הראשונים שאחרי הלידה היולדת אמורה לטפל בתינוק (משכב לידה) ולכן מומלץ לדחות את הפעולות ההכרחיות לשימור העסק להמשך חופשת הלידה.

העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח

מבוטחים שחייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם כעצמאים או כבעלי הכנסות פסיביות, שהם גם שכירים בו זמנית, יעבירו תלושי משכורת למוסד לביטוח לאומי (לתחום גבייה מלא שכירים בסניף). זאת, כדי שהמידע הקיים במחשב הביטוח הלאומי יהיה מעודכן.

כאשר המידע אינו מעודכן או אינו מאומת, המבוטח משלם בשלב הראשון דמי ביטוח בשיעור המלא במקום גם בשיעור המופחת, או משלם דמי ביטוח בשיעור מופחת בעוד שהיה אמור לשלם רק בשיעור המלא.

התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס

לצורך תשלום דמי ביטוח חייב המבוטח לקבל הודעת חיוב שאותה יש לשלם. דמי ביטוח המשולמים ללא הודעת חיוב, נחשבים לתשלום ביתר ואינם כלולים בתשלומים המותרים בניכוי לצורכי מס הכנסה.

רק 52% מדמי הביטוח הלאומי שחוייבו ושולמו בפועל מותרים בניכוי לצורכי מס. דמי ביטוח הבריאות אינם מותרים בניכוי.

תשלום דמי הביטוח באמצעות הסדר תשלומים מכל סוג (בהמחאות, בהוראת קבע בכרטיס אשראי, בהוראת קבע בבנק או בקיזוז מגמלה) מותר בניכוי לצורכי מס רק בשל התשלומים ששולמו עד תום שנת המס. תשלום בעסקה בודדת בכרטיס אשראי מותר במלואו בניכוי במועד ביצוע העסקה (אף אם חולק לתשלומים או בקרדיט).

באישור השנתי לצורכי מס נכללים תשלומים ששולמו עד סוף שנת המס בשנה השוטפת בגין החיובים הבאים:

1. חיוב לתקופה רטרואקטיבית עם מועד חיוב עתידי לתשלום עד יום 14 בפברואר בשנת המס הבאה.
2. הפרשי שומה שמועד החיוב העתידי לתשלום הוא עד 14 בפברואר בשנת המס הבאה.
3. מקדמת חודש דצמבר של השנה השוטפת שמועד תשלומה הוא 15 בינואר בשנת המס הבאה.
4. מקדמת חודש דצמבר בשנה השוטפת המשולמת בהוראת קבע בבנק או בכרטיס אשראי.
5. הגדלת מקדמות שמועד החיוב העתידי בגין הוא עד 3 במארס בשנה הבאה.

ייתכנו תקלות בקליטת התשלומים אשר משולמים ביום האחרון של שנת המס והם נקלטים באישור השנתי של שנת המס הבאה. אם המועד לתשלום הוא עד 14 בפברואר בשנה העוקבת (או עד 3 במארס לעניין מקדמות), אזי יש לשלוח למוסד לביטוח לאומי את צילום הקבלה, כדי לתקן את האישור.

הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח

הפחתת ניכוי דמי הביטוח הלאומי שמותרים בניכוי מהשומה מופעלת כבר בשלב חישוב המקדמות. זאת מתוך מגמה לחשב את הבסיס לחישוב דמי הביטוח באופן קרוב ככל האפשר לחישוב העתידי שיבוצע בעת קבלת השומה מרשות המסים. בדרך זו המבוטח "נהנה" מההפחתה כבר בשלב חישוב המקדמות.

ככל שההכנסה החייבת שתיווצר בסופו של דבר בשומת מס הכנסה גבוהה יותר מההכנסה שלפיה נקבעו מקדמות דמי הביטוח, דמי הביטוח יוגדלו בהתאם להכנסה חייבת זו, וינכדו מההכנסה דמי ביטוח לאומי המחושבים תיאורטית, אף שטרם שולמו בפועל. בהתאמה יחולו הדברים על קיטון בהכנסה החייבת.

חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות

המוסד לביטוח לאומי אמור לשלוח הודעות על הפרשי שומה לאחר קבלת השומה ממס הכנסה. אם המעמד של המבוטח הוא של עובד שכיר וגם של עובד עצמאי, כדאי לבדוק אם סכום המשכורת מעודכן ברישומי המוסד לביטוח לאומי (סכום זה משפיע על החישוב בשיעור המופחת או המלא של דמי הביטוח).

הכנסות נכים מתקבלות במוסד לביטוח לאומי בסכום אחד ללא פירוט ובדרך כלל נשלח למבוטח מכתב המבקש את הפירוט. יש לבדוק קליטת ההכנסות כאשר הנכה הוא בן/ת הזוג. רצוי ומומלץ לשלוח את הפירוט וההסברים עם אסמכתאות.

עדכון גמלאות בעקבות הפרשי דמי ביטוח

עדכון הפרשי השומה אמור לעדכן גם את הגמלאות שהתקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, למעט במקרה שהשומה חסומה בשל "גמלה חוסמת" בפגיעה בעבודה.

בגמלאות: דמי פגיעה, אימהות (מאפריל 2016) ותגמולי מילואים, המוסד לביטוח לאומי עורך חישוב משולב של הפרשי דמי ביטוח והפרשי גמלאות.

בדמי אבטלה: ההכנסה בשומה קובעת את הקיזוז מדמי האבטלה. מובטל שקיזוז הכנסות מדמי האבטלה וההכנסה כעצמאי בשומה תהיה אפס או הפסד, אמור לקבל בחזרה את דמי האבטלה שקיזוזו.

פסק דין בבית הדין האזורי - שומת מס הכנסה מחייבת לעניין דמי ביטוח

ביום 9.12.2012 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעתו של מאיר בן חמו (12-06-34728) וקבע כי שומת מס הכנסה לשנת 2004 במסגרת הסכם פשרה משנת 2011 מהווה הכנסה חייבת לעניין תשלום דמי ביטוח.

ההלכה נקבעה בפסק דין איציק מועלם נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 82/09, 24.1.2010) ובפסק דין גילאון מתן ו-15 אחרים נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 397/09, 24.6.2010): "...לעניין תשלום דמי ביטוח, קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ובעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת היא המחייבת גם לגבי תשלום דמי ביטוח לאומי".

כאשר קיימת שומה סופית מרשות המסים – למוסד לביטוח לאומי אין שיקול דעת בקביעת גובה "ההכנסה החייבת". בית הדין קבע כאמרת אגב, שהמוסד לביטוח לאומי לא היה יכול להפעיל שיקול דעת כי המבוטח לא הוכיח מה שיעור הרכיבים שאינם מהווים "הכנסה חייבת".

עיסוקים מעורבים והוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

סעיף 344 קובע את כללי החיוב בדמי ביטוח של עובד שכיר וסעיף 345 קובע את כללי החיוב בדמי ביטוח של עובד עצמאי ושל מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי. אופן החיוב בדמי ביטוח של מבוטח בעל עיסוקים מעורבים נקבע בסעיף 371 ובתקנות שהותקנו לפיו.

הרישא של סעיף 371(א) במתכונתו מחודש פברואר 2004:

"371(א). השר רשאי לקבוע, הן בדרך כלל והן לסוגים, הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח של המבוטחים המנויים להלן, וכוחן יפה על אף הוראות פרק זה, למעט הוראות סעיף 345, ובלבד שלא יחויבו בתקנות לשלם דמי ביטוח מסכום העולה על ההכנסה המרבית שלפיה משתלמים דמי ביטוח..."

הכוונה ברישה של סעיף 371, שעל אף האמור בפרק ט"ו, רשאי השר לקבוע הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח, לרבות מתן פטור ותשלום בתנאים שנקבעו בתקנות, למעט בכל הקשור לפנסיה מוקדמת (שאופן ניכוי דמי הביטוח בגינן מוסדר בסעיף 345 לחוק).

תקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח), התשל"א-1971 (להלן גם: "תקנות הוראות מיוחדות" או "הוראות מיוחדות") קובעות בעבור סוגים מיוחדים של מבוטחים, שפורטו בתקנות, האם הם חייבים בדמי ביטוח, על מי חלה האחריות לדווח ולשלם, מה שיעור דמי הביטוח, על אילו הכנסות חייבים המבוטחים בתשלום ואת סדר החיוב בדמי ביטוח של העיסוקים השונים. כפוף, כמובן, למגבלות המינימום והמקסימום בכל תקופה.

תקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) קובעות את סדר החיוב בדמי ביטוח למי שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית במגבלות ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח. לפי תקנה זו מובאות בחשבון בשלב הראשון ההכנסות של העובד השכיר ובשלב השני ההכנסות של אותו מבוטח כעובד עצמאי עד ההכנסה המרבית.

בסעיף 371(ב) לחוק שהוסף ביום 1.1.2008 נקבע כי מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או עובד עצמאי, שיש לו גם הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה כעובד שכיר ואינה הכנסה כעובד עצמאי (הכנסה אחרת), ישלם דמי ביטוח בעד הכנסתו האחרת בשיעור החל על הכנסה זו.

החל משנת 2008, חוק הביטוח הלאומי מגדיר מושג חדש - "הכנסה אחרת" - כך: הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה מעבודתו של המבוטח כעובד שכיר ואינה הכנסה מעבודתו כ"עובד עצמאי" (הכוונה להכנסות פסיביות, כשבמסגרת הכנסות אלה כלולות גם הכנסות של עצמאי, שלעניין חוק הביטוח הלאומי אינן כלולות בהגדרת "עובד עצמאי").

מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית - מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית משלם דמי ביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף (1) ו-(2) לפקודה, אחרי שנוכו דמי הביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף (2) לפקודה, ובלבד שלא תובא בחשבון לעניין זה הכנסה העולה על ההפרש בין שכרו כעובד שכיר באותה שנת מס לבין ההכנסה המרבית באותה השנה.

למען הסר ספק, את דמי הביטוח משלם מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או "עובד עצמאי" גם על "הכנסתו האחרת", גם אם ההכנסה האחרת פחותה ממחצית סך הכנסותיו.

הכנסה אחרת עד סכום של 25% מהשכר הממוצע במשק פטורה מתשלום דמי ביטוח (על פי חוזר הביטוח הלאומי, חובת התשלום אינה מן השקל הראשון אלא על ההכנסה העולה על 25% מן השכר הממוצע במשק).

הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי

בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי מפורטת רשימה של הכנסות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח. בשנת 2008 חלו שינויי חקיקה בהכנסות אלה כמפורט להלן, ובמיוחד חל שינוי מהותי בחיוב הכנסות מדיווידנדים.

דיווידנד, ריבית ודמי ניכיון

על פי סעיף 350(א)(6) לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח החל משנת 2008:

1. הכנסות מדיווידנדים שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיף 125ב לפקודה (למעט הכנסה בחברה משפחתית, בחברת בית ובחברה שקופה). בין היתר, פטורה מתשלום דמי ביטוח הכנסה מדיווידנד שמקבל בעל מניות מחברה (לרבות בעל שליטה).
2. הכנסות ריבית ודמי ניכיון שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיפים 125ג(ב) ו-125ג(ג) לפקודה. ריבית המחויבת בשיעור מס שולי חייבת בדמי ביטוח.

דמי שכירות והכנסות פטורות ממס

על פי סעיף 350(א)(7) לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח, החל משנת 2008:

1. הכנסות מדמי שכירות שחל עליהן מס בשיעור מוגבל:
בארץ - לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסות ממגורים בלבד, החייבות במס בשיעור 10%). מחו"ל - לפי סעיף 122א לפקודה (כל שכר דירה שבמסגרת הסעיף: הכנסות בניכוי פחת וניכוי בשל פחת החייבות במס בשיעור 15%).
3. הכנסה שאינה הכנסה כעובד שכיר או כ"עובד עצמאי" הפטורה ממס לפי כל דין, לרבות שכר דירה פטור ממס מהשכרה למגורים, למעט הכנסה מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף 345ב(א) לחוק הביטוח הלאומי, ולמעט הכנסות ששר האוצר יקבע בעתיד בתנאים שבסעיף.

הרחבות בעניין שכר דירה למגורים בישראל

בחוזר הביטוח הלאומי (כללי 219/04 מיום 26.10.2004) הוצגה הבהרה בהתאם לחוות דעת משפטית, שעל פיה הכנסות משכר דירה למגורים בישראל (שרשומות בשומה כהכנסות הלי"ע – אינן מיגיעה אישית), פטורות מדמי ביטוח ללא הגבלת סכום. הכנסות מדמי שכירות למגורים בישראל פטורות ללא הגבלה, בהתאם לאותה חוות דעת משפטית, גם משנת 2008 ואילך לפי חוזר ביטוח/1368 ממאי 2008.

לגבי שכר דירה למגורים בחו"ל - הפטור מדמי ביטוח ניתן רק אם שיעור המס בישראל מוגבל, כמפורט בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי.

להלן הבהרות נוספות הקשורות לחוזר 219/04 ועל הטיפול בפועל בביטוח הלאומי בנושא שכר הדירה למגורים בישראל:

1. הפטור מדמי ביטוח לפי החוזר על הכנסות מהשכרת דירה למגורים בישראל אינו מוגבל בשלב זה בגובה ההכנסה מדמי השכירות (באופן שונה מהוראות מס הכנסה), ובלבד שמדובר בדירת מגורים בישראל המושכרת למטרת מגורים (אין מדובר בהשכרה למגורים לטווח קצר). מדובר בהכנסות שאינן מעבודה, ואינן מעסק או ממשלח יד (הלי"ע).
2. הטיפול במוסד לביטוח לאומי כל עוד אין שינוי - כדי להפחית מהשומה הכנסה מהשכרת דירה למגורים שחויבה בשיעור מס שולי, המבוטח מעביר לפקיד הגבייה את העתק הדוח שהגיש למס הכנסה עם הנספח המעיד על חישוב ההכנסה משכר הדירה, את שומת המס ואת הסכמי שכר הדירה.
3. השכרת דירת מגורים לצורך עסק אינה פטורה מתשלום דמי ביטוח. דוגמאות: השכרת דירת מגורים למשרד, או לגן ילדים, או לטווח קצר.

4. הכנסות משכר דירה למגורים שהיו פטורות מדמי ביטוח והפכו להכנסות מעסק בעקבות דיוני שומות בעקבות הלכת לשם ובירן בבית המשפט העליון - בישיבה במוסד לביטוח לאומי נמסר לנציגי המייצגים, כי פסיקת העליון קובעת גם למוסד לביטוח לאומי וככל שפקיד השומה יקבע את סיווג ההכנסות האלה מעסק, גם המוסד לביטוח לאומי יתייחס להכנסה כהכנסה מעסק, כפוף למבחני הגדרת עובד עצמאי שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו

חוזר מספר 242/2004 מחדש דצמבר 2004 והבהרות נוספות של מנהל הביטוח והגבייה בביטוח הלאומי, מפרטים את דרך הטיפול בחלוקת הכנסות שאינן מעבודה המשותפות לשני בני הזוג, שמקורן מנכסים הרשומים על שם שני בני זוג, או על שם אחד מהם.

האפשרות לחלוקת הנכסים על פי החוזר ניתנת בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו לה (על פי מכתב מיום 17.8.2006, שהרחיב את ההוראות משנה אחת לשנתיים שקדמו לשנה השוטפת).

המידע האמור מגיע למוסד לביטוח לאומי באמצעות פנייה של המבוטח או ממקורות אחרים (לדוגמה, תביעה לגמלה).

החוזר עוסק בבני זוג נשואים, באלמנים ובגרושים.

כאשר בני הזוג מעוניינים לחלק את ההכנסה שאינה מעבודה כאמור לעיל, על כל אחד מהם לפתוח עיסוק של מבוטח עם הכנסות שאינן מעבודה בטופס 6101 ולצרף הצהרה חתומה על ידי שניהם.

אין צורך להצהיר מחדש על אופן החלוקה בכל שנה.

כאשר המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע מגורמים נוספים, הוא רשאי לנהוג במידע על פי הכללים שבחוזר (לדוגמה, בעת ביקורת גבייה בתביעה לגמלה).

תקציר הנחיות הביטוח הלאומי באשר לחלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג (לרבות ידועים בציבור)

נישואין אחרי יום 1.1.1974	נישואין לפני יום 1.1.1974	חלוקת ההכנסות שאינן מעבודה
חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם המצאת אישור שהנכס רשום על שם שני בני הזוג.	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.	הנכסים רשומים על שם שני בני הזוג
חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם הצהרה בכתב של שני בני הזוג על כוונת שיתוף בנכסים. נוסח ההצהרה מצורף כנספח לחוזר ומצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/631).	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.	הנכסים רשומים על שם אחד מבני הזוג

קיזוז הפסד של עצמאי מהכנסות שונות לעניין דמי ביטוח

קיזוז ממשכורת - ביום 3.4.2011 קבע בבית הדין האזורי לעבודה, כי לא ניתן לקבל החזר דמי ביטוח שנוכו ממשכורת, כאשר לצורך מס הכנסה נוכו מהמשכורת הפסדי המבוטחת כעצמאית (בי"ל 10-10-34797).

קיזוז מהכנסות פסיביות - ביום 15.8.2016 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעת מבוטח שביקש לצורך חישוב ההכנסה החייבת בדמי ביטוח לקיזוז מהכנסותיו שאינן מעבודה את ההפסד שנבע מעסקו (שכנראה לא קיזוז בשומה). לדעת בית הדין, המחוקק יצר זיקה הדוקה בין ההוראות הנוגעות לתשלום דמי ביטוח לבין פקודת מס הכנסה והמוסד לביטוח לאומי גוזר את החבות בדמי ביטוח מהשומות של מס הכנסה (בי"ל 16-01-51979).

קיצוץ מתגמולי מילואים - ביום 5.1.2020 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 18-10-29673) את תביעתו של עוודד וינברג להפחתת תגמולי מילואים מההפסד העסקי שהיה לו באותה השנה. בית הדין קבע כי תגמולי מילואים הם הכנסה חייבת בתשלום דמי ביטוח. תגמולי המילואים אינם חלק מהכנסות העסק, אלא הכנסות נפרדות.

בית הדין קבע כי "אין מחלוקת כי סעיף 345(א) הינו מקור הסמכות של הנתבע לגבות דמי ביטוח לאומי בגין הכנסות התובע מעסק". "אין גם מחלוקת בין הצדדים כי תגמול המילואים חייב בתשלום דמי ביטוח וזאת מכוח סעיף 350(א)(1) לחוק הביטוח הלאומי". "תגמול מילואים אינו מוגדר כהכנסה חייבת במס הכנסה בסעיפים 2(1) או 2(8) לפקודת מס הכנסה, אין לו זכר כלל בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה".

תגמולי מילואים משתלמים למבוטח גם אם הכנסתו נמוכה או שכלל אין לו הכנסה, או יש לו הפסד. "יש בהוראות חוק אלה כדי להצביע על כך שהגם שתגמולי מילואים הם גמלה מחליפת הכנסה, הם לא בגדר 'הכנסה' במהותה ובהיקפה. מכאן שלא ניתן לראות בתגמול מילואים חלק מהכנסות עסק של התובע שחייבות במס הכנסה".

בשונה מהאפשרות לקיצוץ הפסדים הקיימת בסעיף 28 לפקודה, המחוקק לא אימץ סעיף זה בחוק הביטוח הלאומי, וכך נקבע גם בהלכת משה ברנס. "על כן, הכנסה חייבת במס שונה מתגמול מילואים גם בעובדה כי מהכנסה חייבת ניתן לקצוץ הפסדים עפ"י סעיף 28(א) לפקודת מס הכנסה, ואלו חוק הביטוח הלאומי אינו מכיר כלל ברעיון של קיצוץ הפסדים מן הטעם כי חוק זה הינו חוק סוציאלי שתכליתו שונה מתכלית פקודת מס הכנסה".

פנסיה מוקדמת וקצבת אובדן כושר עבודה – לפני גיל פרישה

בחוק המדיניות הכלכלית לשנת 2004 (תיקוני חקיקה), התשס"ד-2004, נוסף סעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי.

"פנסיה מוקדמת" מוגדרת בסעיף 345ב לחוק כקצבה המשתלמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לעובד או למי שהיה עובד בטרם הגיעו לגיל פרישה, לאחר שפרש מעבודתו פרישה מוחלטת או חלקית, לרבות קצבה המשתלמת כאמור בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

החל בחודש פברואר 2004 חלה חובה על כל משלמי הפנסיה המוקדמת (בעת פרישה לגמלאות לפני גיל פרישה), לרבות חברות הביטוח, לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא הקצבה (או הפנסיה) המשולמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לגמלאים בפרישה מוקדמת, לרבות "פנסיה" המשולמת בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

בפנסיה/קצבה שמקורה בפוליסת פרט אין חובת ניכוי במקור של דמי ביטוח, וההכנסה חייבת בדמי ביטוח באופן אישי על ידי המבוטח.

הכללים העיקריים לתשלום הם:

- דמי ביטוח מנוכים מפנסיה מוקדמת על פי סעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי עד גיל פרישה, על פי חוק גיל פרישה (בשנת 2020 – 62 לאישה ו-70 לגבר).
- דמי הביטוח מנוכים מכל הפנסיה, בגבולות ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח, לפי שיעור מופחת ושיעור מלא.
- פנסיה מוקדמת נחשבת מעסיק משני לעניין ניכוי דמי הביטוח, גם אם לצורכי מס הכנסה הפנסיה היא המעסיק העיקרי.
- בטופס 126 לשנים 2019 ואילך יש הפרדה בין פנסיה מוקדמת לבין קצבת אובדן כושר עבודה.

עובד שכיר המקבל גם פנסיה מוקדמת או קצבת אובדן כושר עבודה לפני גיל פרישה

עובד שכיר שמקבל גם פנסיה מוקדמת - משלם דמי ביטוח במשכורת בשלב הראשון. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

ככל שההכנסה מהפנסיה או מקצבת אובדן כושר עבודה היא מפוליסת פרט, היא נחשבת להכנסה שאינה מעבודה והעובד משלם את דמי הביטוח באופן אישי לפי הכללים ולפי שיעורי דמי הביטוח של הכנסה שאינה מעבודה.

אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עולה על המקסימום, ניתן לבקש אישור לתיאום דמי ביטוח מראש או לבקש החזר דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסיה המוקדמת.

כאשר לעובד שכיר במקום אחד משולמת גם פנסיה מוקדמת מצה"ל (מופ"ת) – החזר דמי הביטוח נעשה במופ"ת.

מבוטח אחר המקבל גם פנסיה מוקדמת או קצבת אובדן כושר עבודה לפני גיל פרישה

עובד עצמאי שמקבל גם פנסיה מוקדמת - משלם דמי ביטוח על הכנסותיו כעצמאי בשלב הראשון. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

מבוטח שיש לו הכנסות שאינן מעבודה (לא כעובד שכיר ולא כעובד עצמאי), ובנוסף לכך הוא מקבל פנסיה מוקדמת, משלם דמי ביטוח בשלב ראשון מהכנסותיו שאינן מעבודה - על פי שיעורי דמי הביטוח והכללים המתאימים. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

מבוטח עצמאי שמקבל גם קצבת אובדן כושר עבודה מפוליסת פרט - הובהר ביולי 2019, רטרואקטיבית משנת 2017, כי ההכנסה מקצבת אובדן הכושר שמקורה בפוליסת פרט אינה הכנסה ממשלח יד אלא הכנסה שאינה מעבודה, שמחויבת בדמי ביטוח בהתאם, עד התקרה החייבת בדמי הביטוח.

ככל שלמבוטח שאינו עובד עצמאי ההכנסה מפנסיה או מקצבת אובדן כושר עבודה מקורה בפוליסת פרט, כל ההכנסות שלו הן הכנסות שאינן מעבודה לעניין גמלאות ולעניין תשלום דמי הביטוח.

אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עולה על המקסימום, ניתן לבקש אישור לתיאום דמי ביטוח מראש או לבקש החזר דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסיה המוקדמת.

להלן מפורטים המקרים שבהם משלם הפנסיה פטור מלנכות דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת (מבוסס על פרסומים של הביטוח הלאומי):

1. גמלאים שהגיעו ל"גיל הפרישה" על פי חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004.
2. פנסיה לשאיריו של גמלאי (כגון: אלמנה וילדים).
3. מבוטח שפרש לגמלאות ב-2 לחודש ואילך – דמי ביטוח מנוכים רק מהחודש שלאחריו ואילך.
4. המוסד לביטוח לאומי רואה במענק שנים עודפות בפנסיה כהכנסה פטורה מתשלום דמי ביטוח.
5. הכנסה מהיוון פנסיה אינה מחויבת בדמי ביטוח החל מיום 1.9.2007 כיוון שההכנסה מהפנסיה המוקדמת מחויבת במלואה כאילו אין היוון.
6. "עקרת בית" כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי פטורה מתשלום דמי ביטוח – אישה נשואה (או ידועה בציבור) היא "עקרת בית" על פי חוק הביטוח הלאומי, אם אינה עובדת כעובדת שכירה, אינה בחל"ת ואינה "עובדת עצמאית", ושבעלה (או בן זוגה) מבוטח לפי פרק י"א לחוק (מבוטח לענף אזרחים ותיקים ושאיירים).
- עקרת בית כאמור ממלאה טופס 619 שנמצא באתר הביטוח הלאומי ומוסרת אותו למשלם הפנסיה. עליה לעדכן את משלם הפנסיה אם שינתה את המעמד שלה והיא אינה במעמד של "עקרת בית נשואה", כדי שינכו ממנה דמי ביטוח.
- ידועה בציבור חייבת לקבל אישור מהביטוח הלאומי.
7. כאשר מקבל הפנסיה המוקדמת אינו תושב ישראל (לפי החלטת המוסד לביטוח לאומי), הוא פטור מתשלום דמי ביטוח. הפטור ניתן לפי אישור מהביטוח הלאומי.
8. אלמנה המקבלת קצבת שאירים או קצבת תלויים מן המוסד לביטוח לאומי בישראל, פטורה מדמי הביטוח לפי אישור מהמוסד לביטוח לאומי.
9. מבוטח נכה המקבל מהמוסד לביטוח לאומי בישראל קצבת נכות כללית זמנית מלאה לתקופה של שנה לפחות, או קצבת נכות כללית מלאה יציבה, או קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, לפי אישור מהמוסד לביטוח לאומי.
- יש לשים לב לסוג הקצבה שמקבל המבוטח מהמוסד לביטוח לאומי. גמלת ניידות, גמלה לשירותים מיוחדים וגמלה לנכי פוליו, לדוגמה, אינם מזכים בפטור האמור.
10. מבוטח שקיבל מהמוסד לביטוח לאומי אישור לתיאום דמי ביטוח כיוון שהכנסותיו הנוספות עולות על התקרה החייבת בדמי ביטוח.

פנסיה מוקדמת מחו"ל

ככלל, פנסיה מוקדמת מחו"ל היא הכנסה שמקורה בסעיף 2 לפקודה ולכן היא חייבת בדמי ביטוח. לפי עמדת המוסד לביטוח לאומי, לפנסיה מחו"ל ממעסיק לשעבר או על פי חוק, אין פטור בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי.

הוראות הביטוח הלאומי בדבר ניכוי ותשלום דמי ביטוח מפנסיה ומקצבה בשל אובדן כושר עבודה

משלמי הפנסיה וקצבת אובדן כושר עבודה מדווחים בטופס 126 החל משנת 2016 ואילך. המוסד לביטוח לאומי בנה תהליך שבדק בעת קליטת טופסי 126 אם נוכח דמי ביטוח מהפנסיה (כולל קצבת אובדן כושר עבודה).

כל פנסיה או קצבת אובדן כושר עבודה שלא נוכח ממנה דמי ביטוח, מסווגת כהכנסה שאינה מעבודה ממקור "אובדן כושר עבודה לא במסגרת עבודה".

הביטוח הלאומי בודק מי מהמבוטחים פטור מתשלום דמי הביטוח ומונע משלוח הודעות למבוטחים האלה, כגון, עקרת בית נשואה לתושב ישראל, מי שאינו תושב ישראל, מקבל קצבת נכות המזכה בפטור ומי שאינו חייב בתשלום כי ההכנסה הנוספת שלו עולה על התקרה החייבת בדמי ביטוח.

הכללים פורסמו לראשונה בחוזר ביטוח מספר 1461 מיום 3.3.2019 ועודכנו בחוזר ביטוח מספר 1469 מיום 15.7.2019. המוסד לביטוח לאומי פרסם איגרת למשלמי הפנסיה המוקדמת (גם בשנת 2019 וגם בינואר 2020), שכוללת ריכוז של הכללים הרלוונטיים למשלמי הפנסיה וקצבת אובדן כושר עבודה.

במסגרת התהליך שולח המוסד לביטוח לאומי מכתבי בירור לגבי ההכנסה שהתקבלה בדיווחים, והמבוטח מחויב בדמי ביטוח לאחר המתנה של 60 ימים לתגובה, אלא אם יוכיח שדמי הביטוח נוכו או שהוא פטור מתשלום.

התהליך מופעל באופן מחזורי בכל שנה על כל דיווחי הפנסיה שהתקבלו בעבור השנה הקודמת. באופן חריג התהליך שבוצע בחודש מארס 2019 היה בעבור השנים 2016, 2017 בשל עיכובים בקליטת הדיווחים.

ביום 15.7.2019 פרסם הביטוח הלאומי חוזר מספר 1469, המבטל את האפשרות של העברת האחריות למשלם הפנסיה או למשלם קצבת אובדן כושר עבודה החל ממועד פרסום החוזר.

לאחר פרסום החוזר מסר הביטוח הלאומי כי מבוטח שמוכיח כי מקור הפנסיה מחיקוק או מהסכם עבודה, יכול לבקש מפקיד הביטוח הלאומי לחשב את דמי הביטוח בשיעורים שמשלם הפנסיה היה אמור לנכות ממנו (3.49%-ו-11.79%) במקום שיעורי דמי הביטוח כהכנסה שאינה מעבודה.

החוזר מזכיר את האפשרות של ניכוי שכר טרחת עורכי דין והוצאות משפטיות מהקצבה ומפרט את ההוראות החדשות שבהן ינקטו חברות הביטוח ומשלמי הפנסיה לגבי מבוטחים שפטורים מניכוי דמי הביטוח.

החוזר אינו מסיר אחריות ממשלם הפנסיה המוקדמת שלא נהג לפי החוק. מובהר בחוזר שאם הטעות הייתה של משלם הפנסיה (לדוגמה הייתה טעות בסטטוס העובד), החיוב יכול להיות במסגרת ביקורת ניכויים.

תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה

סעיפי החוק הרלוונטיים לפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מחברת ביטוח:

1. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי - עובד עצמאי חייב בתשלום דמי ביטוח בגין הכנסותיו מהמקורות (1) ו-2(8) לפקודת מס הכנסה, ומי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי - חייב בדמי ביטוח מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה (כל עיסוק מחויב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שבחוק).
2. מכוח סעיף 371(ב) לחוק הביטוח הלאומי - מבוטח שהוא עובד שכיר, או עובד עצמאי, או עובד שכיר וגם עובד עצמאי, שיש לו הכנסה אחרת מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, ישלם דמי ביטוח גם בעד הכנסתו האחרת בשיעור שחל על הכנסות שאינן מעבודה.
3. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי - מי שמקבל פיצוי בשל אובדן כושר עבודה מכוח פוליסה ממעסיק או מכוח חוק, לעובד או למי שהיה עובד, כאמור בהגדרה שבסעיף, חייב אמנם בתשלום דמי הביטוח, אך משלם הפיצוי חייב בניכוי דמי הביטוח בהתאם לכללים של "פנסיה מוקדמת".

מי שהכנסתו אינה כלולה בגדר סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי אלא בסעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, חייב לשלם את דמי הביטוח בעד עצמו בהתאם לכללים שבחוק ובתקנות.

ביום 2.12.2015 קבע בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 13-04-13357) בעניינו של אלפונס מכלוף, כי הפיצוי שקיבל מחברת הביטוח בגין פוליסה פרטית בשל אובדן כושר עבודה חייב בדמי ביטוח כהכנסה שאינה מעבודה.

בית הדין האזורי קבע שתשלום המתקבל מחברת ביטוח בגין פוליסה פרטית הוא בגדר הכנסות מאנונה לפי סעיף 2(5) לפקודה. הפיצוי חייב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שחלים על הכנסות שאינן מעבודה, בהתאם לשילוב בין סעיפים 345 ו-371(ב) לחוק הביטוח הלאומי.

ביום 19.3.2017 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-05-11043) את תביעתו של עו"ד מחמוד אבן ברי וקבע כי תגמולי הביטוח שקיבל מכוח פוליסת ביטוח מחברת הביטוח הם בבחינת הכנסה כהגדרתה בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה וחייבים בדמי ביטוח.

הוראות הביטוח הלאומי

על פי הוראות הביטוח הלאומי בעבר, כאשר הפיצוי שולם לעובד עצמאי, הפיצוי הצטרף להכנסתו של המבוטח ממקור עצמאי וכל ההכנסה חויבה בדמי ביטוח בשיעורי דמי ביטוח של עובד עצמאי.

להלן מתוך חוזר ביטוח 1469:

"בעקבות החלטת בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 13-05-14089) הכנסה של עובד עצמאי מאובדן כושר עבודה תסווג כהכנסה ממקור 52 - פאסיבי, ולא ממקור 12 או 82 - אקטיבי כפי שנהגנו בעבר. לפיכך, החל משומות 2017 ואילך, אין לצרף הכנסה מאובדן כושר עבודה להכנסות ממקור עצמאי. ההכנסות מאובדן כושר עבודה של עובד עצמאי יסווגו כהכנסות ממקור 52".

המוסד לביטוח לאומי מסר לעניין שנת 2020

"בהתאם לעדכונים שנעשו בטופס 126 ופורסמו במבנה הקובץ החדש, אנו נצמדים לדיווחים של חברות הביטוח ולא לניכוי דמי הביטוח. כידוע וכפי שפורסם, בוצעה חלוקה ברורה בין סוגי הקצבאות ואנו פועלים בהתאם לדיווחי המעסיקים באופן הבא:

סוגי המשרה הרלוונטיים:

- פנסיה - ניכוי במקור על ידי המעסיק
- אובדן כושר עבודה - מכוח חיקוק/הסכם עבודה, ניכוי במקור בשיעורים כמו של פנסיה
- אובדן כושר עבודה - חובת ניכוי מול המבוטח בצורה עצמאית בשיעורים של ה"ע".

פריסות יבוצעו עד שנת 2019 (שבשנה זו בוצע התשלום) וזאת לאחר הצגת פס"ד/הסכם פשרה בציון התקופות הרלוונטיות וביצוע ניכוי בהתאם להוראות החוזר. החל משנת 2020 לא יבוצעו פריסות ונתייחס להכנסות אלה כהכנסות שנתיות בגבולות המינימום והמקסימום".

פנסיה ואובדן כושר עבודה מקווזים מתוספת תלויים של נכה כללית

סעיף 195 לחוק הביטוח הלאומי קובע כי "נכה" הוא מי שאין לו כושר להשתכר מעבודה או ממשלח יד, או שכושרו להשתכר כאמור צומצם עקב ליקוי ב-50% או יותר, ואין לו הכנסה בפועל מעבודה או ממשלח יד, או שהכנסתו אינה עולה על המפורט בהגדרה. הכנסה מעבודה או ממשלח יד - הכנסה חודשית, בפועל, לפי סעיף 12(1), (2) או (8) לפקודת מס הכנסה.

נכה כאמור זכאי לקצבת נכות כללית, וככל שיש לו אישה ו/או ילדים, הוא זכאי, בתנאים מסויימים, גם לתוספת בגינם הקרויה "תוספת תלויים".

כל שיש לנכה הכנסה הכנסה חודשית שלא מעבודה או ממשלח יד - תנוכה הכנסה זו שקל לשקל - מתוספת התלויים, עד גובה קצבת יחיד מלאה.

ביום 4.11.2020 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 19-06-60077) את תביעתו של רמזי עיסא לתשלום תוספת תלויים לקצבת נכות כללית, לאחר שקבע כי קצבה שקיבל מקרן פנסיה בגין אובדן כושר עבודה אינה בבחינת "הכנסת עבודה".

המבוטח נשוי ואב לשני ילדים קטינים, עבד כשכיר עד 7/2010, עבר אירוע לב וקיבל מהמוסד לביטוח לאומי קצבת נכות כללית מלאה, וככל הנראה גם תוספת תלויים. המבוטח קיבל מקרן הפנסיה בה בוטח קצבת אובדן כושר עבודה.

בשנת 2018 (ככל הנראה לאחר שקיבל מידע מחברת הביטוח בטופס 126), בחן המוסד לביטוח לאומי את גובה קצבת הנכות הכוללת, תוך שהוא מנכה את מלוא קצבת אובדן כושר העבודה מתוספת התלויים ויצר חוב למבוטח.

בית הדין דחה את התביעה וקבע כי יש לסווג הכנסת אובדן כושר עבודה מחברת ביטוח כקצבה לפי סעיף 52(5) לפקודה, והיא אינה הכנסת עבודה או משלח יד, ולכן יש להפחיתה מתוספת התלויים שקל לשקל.

מבוטחים פטורים מתשלום דמי ביטוח לאומי ו/או דמי ביטוח בריאות

על פי סעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי והוראות נוספות של הביטוח הלאומי, פטורים מתשלום דמי הביטוח הלאומי (או משלמים דמי ביטוח מופחתים) מבוטחים המקבלים קצבאות מהביטוח הלאומי (אין למבוטחים פטור מתשלום דמי ביטוח בריאות).

ניכוי דמי ביטוח לאומי ובריאות לזכאים לפטור

המעסיק מנכה מהעובד השכיר הנכה כאמור להלן דמי ביטוח בריאות בלבד. המעסיק משלם בחלק המעסיק לענף נפגעי עבודה ופש"ר (זכויות עובדים בעת פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק).

העובד העצמאי משלם דמי ביטוח לאומי לענף נפגעי עבודה ודמי ביטוח בריאות.

מקבל קצבת אזרח ותיק משלם את דמי ביטוח הבריאות כניכוי מקצבת האזרח הוותיק. לכן, ממשכורת של מקבל קצבת אזרח ותיק אין ניכוי של דמי ביטוח לאומי ובריאות וגם העצמאי אינו משלם דמי ביטוח בריאות על הכנסותיו כעובד עצמאי.

מקבל פנסיה מוקדמת שהוא נכה פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי וגם דמי ביטוח בריאות בפנסיה המוקדמת, ככל שאין לו הכנסות אחרות החייבות בדמי ביטוח.

מקבל פנסיה בגיל פרישה שאינו זכאי לקבל קצבת אזרח ותיק, משלם מינימום דמי ביטוח בריאות בגמלה.

להלן המבוטחים הפטורים מתשלום דמי ביטוח לאומי באופן מלא או חלקי:

1. מי שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות.
2. מי שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לצמיתות - נכה שקיבל קצבת נכות כללית מלאה בשיעור 100% לפי תיקון לרון, וקצבתו הופסקה בשל הכנסות גבוהות, זכאי לקבל לפי סעיף 220א לחוק את ההנחה או את הפטור במשך 36 חודשים נוספים, בהתאם לאישור מהמוסד לביטוח לאומי.
3. מי שמקבל קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות.
4. מי שמקבל קצבת אזרח ותיק (זקנה) בפועל.
5. מי שמקבל קצבת נכות מעבודה, שהגיע לגיל זכאות ולא תבע קצבת אזרח ותיק או שתבע את הקצבה.
6. מי שזכאי לקבל קצבת אזרח ותיק, אך בחר לקבל קצבת נכות מעבודה בגיל פרישה במקום קצבת אזרח ותיק. עובד שכיר מוסר את האישור שהוא מקבל מהביטוח הלאומי למעסיק. עובד עצמאי פונה לפקיד גבייה מלא שכירים בסניף הביטוח הלאומי עם האישור ממחלקת אזרחים ותיקים כדי להקטין את שיעורי דמי הביטוח.

המוסד לביטוח לאומי הקל על מבוטחים בגיל פרישה שמקבלים קצבת נכות מעבודה, ופרסם בחודש מארס 2012 ובחודש אוגוסט 2020 כדלקמן:

כדי שעל משכורתו של עובד שכיר בגיל פרישה המקבל קצבת נכות מעבודה יחולו הכללים שחלים על מי שמקבל קצבת אזרח ותיק לעניין תשלום דמי ביטוח, עליו להגיש תביעה לקצבת אזרח ותיק, לבחור שלא לקבל את קצבת אזרח ותיק ולמסור למעסיק את אישור הזכאות העקרוני (בחודש אוגוסט 2020 הובהר שהכללים המיטיבים יחולו בגיל זכאות גם על מי שלא תבע קצבת אזרח ותיק).

עובד שאינו מוסר את האישור האמור למעסיק, המעסיק מנכה ממנו דמי ביטוח לאומי ובריאות על פי החוק. יש התיישנות להחזרי דמי הביטוח של 7 שנים.

קצבה לשירותים מיוחדים, קצבה לנכה פוליו, גמלת נידות, קצבה בשל פגיעת איבה וקצבה לנכי צה"ל (הלכת תלמי להלן), אינם מזכים בהנחות במוסד לביטוח לאומי.

סעיף 320(ד) לחוק הביטוח הלאומי קובע שאם "היה אדם זכאי, לולא הוראות סעיף זה, ליותר מגמלה אחת, הברירה בידו לקבל אחת מהן". כלומר, כאשר למבוטח מגיעות שתי קצבאות: קצבת נכות מעבודה וקצבת נכות כללית - בו זמנית, הוא חייב לבחור באחת מהן.

ביום 7.5.2017 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 14-06-21494) את תביעתו של עמוס תלמי לתשלום דמי ביטוח לאומי מופחתים בגין הכנסות ממשלח יד שהיו לו. בית הדין הארצי קבע כי מאחר שלא שולמה לו קצבת נכות כללית מהמוסד לביטוח לאומי הוא אינו זכאי להנחה בדמי הביטוח.

המבוטח לא קיבל קצבת נכות כללית מהמוסד לביטוח לאומי כיוון שבחר לקבל גמלת נכות לפי חוק הנכים בשל היותו נכה צה"ל.

בית הדין קובע כי המבוטח אינו יכול להקים לעצמו "סל" המערב זכויות משני המסלולים.

אישור על זכאות עובד/מקבל פנסיה מוקדמת לשיעור מופחת של דמי ביטוח בשל נכות כללית

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביטוח מספר/1462 בתחולה מיום 1.1.2019 המסביר את התהליך הממוכן של הנפקת אישורים למעסיקי עובדים המקבלים קצבת נכות כללית ולמשלמי פנסיה מוקדמת (לרבות חברות הביטוח) לפי סעיף 345 לחוק ("פנסיה מוקדמת") למבוטחים המקבלים קצבת נכות כללית.

בכל שנה מקבלים המעסיקים ומשלמי הפנסיה המוקדמת אישורים מעודכנים, ולכן האישורים הם לתקופה מוגבלת. האישור נמצא גם באתר השירות האישי. את האישור יש להעביר למעסיק ו/או למשלם הפנסיה.

החוזר מבהיר כי ככל שיחול שינוי בחובת התשלום של מבוטח, תנפיק המערכת הודעה חדשה המפרטת תקופות פטורות ותקופות חייבות בהתאם לשינוי.

החל מינואר 2019 המוסד לביטוח לאומי מפיק אישורים למקבלי גמלת נכות כללית הזכאים לפטור באופן אוטומטי, בתהליך המפורט להלן:

1. המערכת מאתרת עובדים שכירים ומקבלי פנסיה מוקדמת המקבלים קצבת נכות כללית ופטורים בשל כך מדמי ביטוח, ומנפיקה אישור לתקופת הזכאות לפטור בשנה השוטפת.

2. האישור נשלח למבוטח לצורך העברתו למעסיק או למשלם הפנסיה.

באישור למעסיק מפורט כי המבוטח פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי וחייב בדמי ביטוח בריאות. על המעסיק עצמו חלה חובת תשלום דמי ביטוח לאומי לענפים של נפגעי עבודה וזכויות עובדים בפשיטות רגל ופירוק תאגיד (2.12% בשיעור המלא בשנים 2019 ו-2020).

האישור מופנה למעסיק הנוכחי כפי שידוע למוסד לביטוח לאומי. העובד אמור לפנות למוסד לביטוח לאומי להפקת אישור לפטור המופנה למעסיק אחר (חדש או נוסף).

אם חל שינוי בזכאות והמבוטח חייב בתשלום דמי הביטוח, המערכת אמורה להפיק הודעה חדשה למעסיק עם התקופות הפטורות והתקופות החייבות.

מבוטח שמגיע לגיל פרישה

כאשר מבוטח שחייב בתשלום דמי הביטוח בעד עצמו מגיע לגיל פרישה, המוסד לביטוח לאומי מניח שהוא מגיש תביעה לקצבת אזרח ותיק ויקבל את הקצבה החל מגיל הפרישה, ולכן שיעורי דמי הביטוח יהיו נמוכים יותר ואת דמי ביטוח הבריאות הוא אמור לשלם כניכוי מהקצבה.

כעבור 3 חודשים הביטוח הלאומי עורך חישוב חוזר החל מגיל פרישה. אם מתברר שהמבוטח אינו מקבל קצבת אזרח ותיק, הוא מחוייב בדמי ביטוח מלאים, המתאימים לגילו ולעיסוקיו, גם לחודשים הקודמים.

התנאים שבהם המוסד לביטוח לאומי מנכה דמי ביטוח בריאות מקצבת נכות מעבודה

ככלל, קצבת נכות מעבודה פטורה מניכוי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות והמבוטח משלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מהכנסותיו האחרות.

יש מספר מצבים שבהם מנוכים דמי ביטוח בריאות מהקצבה. להלן דוגמאות:

1. אין למבוטח הכנסות אחרות מלבד הקצבה.
2. יש למבוטח רק הכנסות שאינן מעבודה בסכום שאינו עולה על 5% כפול השכר הממוצע (כ-500 ש"ח בחודש).
3. יש למבוטח רק הכנסות מ"פנסיה מוקדמת" וקצבת נכות מעבודה בשיעור של 100% לצמיתות.
4. כפי שהוסבר לעיל, הנכה היה זכאי לקבל קצבת אזרח ותיק (או הגיע לגיל זכאות) ובחר לקבל קצבת נכות מעבודה.

סוגיות בשנת 2020 ביישום התוספת הראשונה של צו סיווג מבוטחים

התוספת הראשונה של צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), תשל"ב-1972 (להלן: צו סיווג מבוטחים, או הצו) קובעת, שאם מבוטח נכלל בגדר התנאים שקבע הצו – הוא נחשב כעובד שכיר לעניין הביטוח הלאומי, ללא צורך במבחנים נוספים.

בתוספת הראשונה של הצו מפורטים המבוטחים, שכל עוד הם ממלאים את תנאי העבודה הרשומים בצו, מי שחייב בתשלום גמול העבודה הוא המעסיק לעניין הביטוח הלאומי ולכן הוא מדווח ומשלם את דמי הביטוח כאילו היה המבוטח עובד שכיר. מדובר בנותני שירותים שמקובל להתייחס אליהם כעצמאים לעניין מס הכנסה, כמו:

מורים, מרצים, מדריכים, שומרים, שחקנים, עובדי במה (מספטמבר 2020), מורי דרך (מספטמבר 2020 גם מורי דרך עם רכבי אשכול), ספורטאים, עובדי ניקיון, חצרנים, מתקיני מכשירי גז, מחלקי גז, מתקיני תריסים, ממלאי תפקידים דתיים ועוד, והכל בתנאים הרשומים בצו.

לחלק גדול מנותני שירותים אלה נפגעה ההכנסה ממשבר הקורונה והם יכולים לתבוע דמי אבטלה, כיוון שלפי חוק הביטוח הלאומי הם נחשבים עובדים שכירים. יש לבדוק בכל מקרה את התנאים המדויקים שרשומים בצו סיווג מבוטחים.

הפער בין מעמד המבוטח לפי חוק הביטוח הלאומי, לבין מעמדו במס הכנסה, מעורר קשיים רבים: משפטיים ותפעוליים.

תיקון לתוספת הראשונה לצו בתוקף מיום 1.9.2020

ביום 26.8.2020 פורסם ברשומות צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים) (תיקון), התש"ף-2020, בתוקף מיום 1.9.2020, שמוסיף לתוספת הראשונה לצו שני סוגי נותני שירותים שלא נכללו בעבר, כדלקמן:

1. מורי דרך המדריכים תיירים בכלי רכב שבבעלותם (רכבי אשכול) – תיקון פריט 7 בצו.
2. הצוותים הטכניים והאמנותיים בהפקות קוליות או חזותיות (עובדי במה) – הוספת פריט 15 לצו.

התיקון חל על כל הסכם שכלול בתנאי הצו של שני סוגי נותני השירותים, כולל הסכם שנכרת לפני יום התחילה, שהוא כאמור 1.9.2020.

המוסד לביטוח לאומי מסר לנציגי המייצגים כי חודש העבודה קובע לעניין חובת הניכוי והתשלום לפי הצו החדש לכל עובד שכיר, לרבות עובד שכיר לפי כללי הצו, לפי סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי. עובד במה, למשל, שעבד בחודש אוגוסט 2020 (או קודם) וקיבל את התשלום בחודש ספטמבר 2020 – הצו החדש אינו חל על התשלום בחודש ספטמבר 2020 כי מועד ביצוע העבודה קובע, כאמור.

המוסד לביטוח לאומי פרסם הוראות לעניין התיקון בצו באתר האינטרנט ופרסם ביום 1.10.2020 חוזר ביטוח מספר 1478 (צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים – הרחבה ותיקונים).

חוזר ביטוח 1478 מיום 1.10.2020

משמעות תיקון הצו לפי החוזר – הכנסת קבוצות נוספות למעמד של עובדים שכירים לעניין חוק הביטוח הלאומי המקנה להם ביטוח לענף אבטלה, החל מיום 1.9.2020. החל מיום 1.9.2020, כל מבוטח שצורף בתיקון הצו, שעובד בתנאי ההעסקה שבצו, יתחיל לצבור תקופות אכשרה בביטוח אבטלה.

אחריות המעסיק על מי שמוגדר בחוק הביטוח הלאומי כעובד שכיר

בהתאם לחוק הביטוח הלאומי, המעסיק (לרבות מעסיק לפי הצו) אחראי לתשלום דמי הביטוח בעד העובד. עליו לנכות מהעובד את חלקו בדמי הביטוח ולהעביר אותם למוסד לביטוח לאומי יחד עם חלק המעסיק בדמי הביטוח הלאומי. אם מתברר שהמעסיק לא דיווח על העובד או שלא שילם את דמי הביטוח למוסד לביטוח לאומי, הביטוח הלאומי דורש ממנו לשלם את כל דמי הביטוח.

המוסד לביטוח לאומי משלם לעובד שכיר גמלה, גם אם המעסיק לא דיווח עליו או לא שילם את דמי הביטוח בעדו, ובלבד שהעובד מוכיח שהוא עבד. המוסד לביטוח לאומי רשאי לחזור למעסיק ולתבוע ממנו החזר גמלאות ששילם או ישלם לעובד.

לאור האמור לעיל, מי שמשלם לנותן שירות בעבור שירות שהוא מקבל באופן אישי, חייב לבחון כדלקמן:

1. אם מתקיימים יחסי עבודה לפי חוקי העבודה - מי שיש לו את כל הסממנים של עובד שכיר לפי משפט העבודה, נחשב ל"עובד" לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי, כפי שקבע בית הדין הארצי ביום 21.8.2001 בעניין כבהד מוהנד (עב"ל 327/99).
- לדוגמה, ביום 29.4.2020 הכיר בית הדין האזורי בד"ר מרדכי אש כעובד שכיר לצורך זכאות לדמי אבטלה, אף על פי שהוא דיווח במשך שנים רבות כעצמאי (16-08-35651).
2. אם לא מתקיימים יחסי עובד ומעסיק, המשלם חייב לבחון אם תנאי העבודה מחייבים אותו לנכות מנותני השירות האלה דמי ביטוח כעובדים שכירים ולדווח עליהם לביטוח הלאומי, בהתאם לצו סיווג מבוטחים.
3. חברות אינן כלולות בצו סיווג מבוטחים (הכוונה שהסכם העבודה נכרת עם החברה).

מעסיקים שלא פעלו לפי הצו לפני משבר הקורונה

מכוח חוק הביטוח הלאומי והתוספת הראשונה לצו סיווג מבוטחים מקבלים נותני שירותים רבים (כמו מורי דרך, מדריכים ושחקנים) דמי אבטלה בזמן משבר הקורונה, אף על פי שהמעסיקים לפי הצו לא ניכו מהם דמי ביטוח לפני חודש מרץ 2020, לפני שהופסקה עבודתם לראשונה בשל משבר הקורונה.

המוסד לביטוח לאומי פרסם באתר שלו בתחילת משבר הקורונה, שעצמאי שזכאי לדעתו לדמי אבטלה לפי צו סיווג מבוטחים יגיש תביעה לדמי אבטלה, גם אם משלם גמול העבודה לא דיווח עליו לפי צו סיווג מבוטחים. על פי הפרסום, המוסד לביטוח לאומי ישלם מקדמה על חשבון דמי האבטלה, יערוך ברור עם המשלם אם אכן המעמד של העצמאי הוא כשכיר לפי צו סיווג מבוטחים ואם כן, יגבה מהמעסיק את דמי הביטוח, כחוק.

במקרה כזה המוסד לביטוח לאומי אמור לדרוש את כל דמי הביטוח הלאומי והבריאות מהמשלם (שהוא המעסיק לעניין הצו) עבור כל העובדים שכלולים בצו סיווג מבוטחים, ולהתחשבן אחר כך עם כל העצמאים, שיקבלו דמי ביטוח בחזרה בהתחשבות השנתית שלהם בביטוח הלאומי לפי השומות.

לשכת רואי חשבון פנתה למוסד לביטוח לאומי (גם במסגרת ועדת העבודה והרווחה של הכנסת) בבקשה לבחון באופן הוגן את הדרישה לתשלום דמי הביטוח מהמעסיקים (שלא קרסו מהמשבר) בגין עצמאים ששילמו את דמי הביטוח כחוק כ"עובדים עצמאים" לפני התחלת המשבר, ולמנוע התחשבות בין העובד למעסיק בגין דמי הביטוח ודרישת החזרים של העצמאים מהמוסד לביטוח לאומי.

נותני השירות האלה (שהגישו תביעות לדמי אבטלה בחודשים מרץ עד יוני 2020 ללא טופסי 806/857) מקבלים דמי אבטלה לפי ההכנסה שדווחה למוסד לביטוח לאומי לצורך מקדמות דמי ביטוח כעובדים עצמאים בשנת 2019, ללא קיזוז של ההכנסה המדווחת כעצמאים בשנת 2020. המוסד לביטוח לאומי לא פנה למעסיקים של נותני השירות האלה.

ביום 1.11.2020 פורסמו הנחיות בעניין ההתחשבות בדמי האבטלה למובטלים שקיבלו דמי אבטלה לפי הכנסות לשנת 2019 – רק לאלה שמוסרים לביטוח הלאומי טופס 806/857 מהמעסיק, שכולל הכנסות שדווחו לפי הצו ואת דמי הביטוח שנוכו והועברו לביטוח הלאומי.

עולה מהחוזר, שכל עוד אין לביטוח הלאומי טופס 806/857 (ורק טופס זה), הביטוח הלאומי ממשיך לשלם את דמי האבטלה ללא עריכת התחשבות עם העובד ולכן אינו פונה באופן יזום למעסיק (ייתכן שיפנה בעתיד במסגרת ביקורת ניכויים, כפי שהיה עד משבר הקורונה).

המעסיק רשאי להגיש דוחות מתוקנים עבור נותני שירות אלה ולהנפיק טופסי 806/857 לאחר התיקון.

הביטוח הלאומי הבהיר לנציגי המייצגים באופן חד וברור כי בכל תביעה חדשה לדמי אבטלה החל מחודש יולי 2020 ואילך, המובטל לפי הצו נדרש להוכיח שנוכו ממנו דמי ביטוח לפי טופס 806/857, ולכן המעסיק שלא פעל לפי הצו מחוייב להגיש דוחות מתוקנים (בקוד 9 בחוזה דיווח נפרד).

רשימת כל נותני השירותים בתוספת הראשונה בצו סיווג מבוטחים והתנאים לביטוח לפי הצו:

1. גובה שאינו מעסיק עובדים ואין לו מקום לניהול עסק משלו הפתוח לקהל - הגמול משולם בעד פעולות גבייה המבוצעות בעיקרן על פי רשימה אישית קבועה, או באזור מגורים מוגדר מראש מאת המעסיק.
2. עובד ניקיון או חצרן, למעט מי שעיקר עיסוקו בגננות, שאינם מעסיקים עובדים - אם תחום העבודה וזמני ביצועה נקבעו מראש. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.
3. **הבהרה לעניין עובדי משק בית** - עובדי משק בית כלולים במסגרת צו סיווג מבוטחים, אולם בדרך כלל מתקיימים יחסי עבודה וממילא הם מוגדרים כשכירים.
3. מתקין מכשירי גז לבישול, מחלק גז, מרכיב ומתקין תריסים - בתנאי שאינם מעסיקים עובדים ואין להם מקום לניהול עסק משלהם הפתוח לקהל - בכל תנאי העסקה, למעט כאשר ביצוע העבודה נעשה על פי התקשרות ישירה עם הצרכן המעסיק.
4. שומר - אם תחום השמירה נקבע מראש. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.
5. ממלא תפקידים דתיים מטעם מוסדות דת, לרבות משגיח כשרות ומנקה בשר - אם משתלם גמול בעד העבודה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.
6. **הבהרה לעניין ממלאי תפקידים דתיים** - הם בדרך כלל שכירים ואינם עצמאים.

7. (א) מרצה וכן אחרים המועסקים באמצעי תקשורת ציבוריים, (ב) וכן מורה או מדריך - אם הסכם העבודה נערך מראש לתקופה של רבע שנה לפחות או למתן סדרה של שבע הופעות, או שבע הרצאות או שבעה שיעורים לפחות, הכול לפי העניין. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

הבהרה לעניין מרצים, מורים ומדריכים - תנאי הצו נבחנים למרצים (כולל באקדמיה), מורים (כולל בקורסים) ומדריכים, לרבות מדריכי ספורט ומדריכים במתנ"סים (להלן לשם הקיצור: מרצים), לפי כמות ימי ההרצה/הוראה/הדרכה: סדרה של 7 הרצאות לפחות במשך 12 חודשים רצופים מיום ההרצה הראשונה (עולה מחוזר ביטוח מספר 1456 ביום 1.5.2018 בעניין האמנים) או הסכם מראש לתקופה של רבע שנה לפחות.

לפי עמדת הביטוח הלאומי שנמסרה לנציגי המייצגים, על המשלם להיערך לניכוי דמי הביטוח לפי הצו כבר בתשלום הראשון, או לתקן את הדיווח אם התברר בדיעבד שנותן השירות כלול בתנאי הצו, כדי שמעמד המבוטח כעובד שכיר יהיה מעודכן.

לדוגמה, חברה הזמינה מרצה לארבע הרצאות בחודש פברואר 2020 ולכן לא התייחסה למרצה כעובד שכיר לפי הצו. בחודש אוקטובר 2020, לאחר הסגר השני, הזמינה שוב את אותו מרצה לארבע הרצאות נוספות (סך הכל 8 הרצאות בתוך שנה מההרצה הראשונה ולכן המרצה כלול בצו סיווג מבוטחים). המוסד לביטוח לאומי מצפה מהחברה לתקן את טופס 102 של חודש פברואר 2020 וכמובן לדווח בעד אוקטובר 2020 על המרצה לפי הצו (בחוזה דיווח נפרד בקוד 9).

לעניין מאמן כושר במכון כושר - מדובר בדרך כלל במדריכים שכירים בחדר כושר. אם לא מתקיימים יחסי עבודה (שאינם עובדים שכירים), מדובר במדריכים עצמאים לצורכי מס הכנסה, שמנהל חדר הכושר משלם להם את התמורה בעד העבודה ולכן הם כלולים בצו סיווג מבוטחים, ככל שהם מקיימים את התנאים שבצו.

מטפלים (כמו קלינאית תקשורת למשל) - נמסר מהביטוח הלאומי שמדובר בעצמאים שהצו אינו חל עליהם.

7. מורה דרך (עד 31.8.2020 - **למעט** מורה דרך המדריך תיירים בכלי רכב שבבעלותו), מלווה רפואי ומלווים אחרים בטיולים המאורגנים על ידי מוסדות, גופים ציבוריים ומשרדי נסיעות - אם משתלם גמול בעד העבודה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

הבהרה לעניין מורי דרך - לפעמים מורי הדרך הם שכירים (מקבלים תלוש משכורת), אך ברוב המקרים הם עצמאים במס הכנסה, וככל שהם כלולים בסוג העבודה המפורט בצו סיווג מבוטחים - הם נחשבים עובדים שכירים אצל "מעסיקים" רבים מאד, רק לעניין הביטוח הלאומי.

- מורי הדרך עובדים בדרך כלל מול גורמים רבים ללא מעסיק קבוע. בפועל, בתקופת המשבר אף מעסיק לא פיטר אותם, אך הם לא מוזמנים לעבוד.
- התיקון מיום 1.9.2020 חל על כל הסכם שכלול בתנאי הצו של מורה דרך עם רכב אשכולית, כולל הסכם שנכרת לפני יום התחילה, שהוא כאמור 1.9.2020.
- יש לשים לב, שמורי דרך בעלי רכבים, שלפני 1.9.2020 עסקו גם בהדרכה ללא הרכב שברשותם, כלולים בצו בנוסח הקודם.
8. חבר מושב עובדים או מושב עולים, המועסקים במסגרת תקציבית של הסוכנות היהודית לארץ ישראל ברכוש המשותף להם או לאגודה שיתופית של המושב - בכל תנאי העסקה. המעסיק הוא האגודה השיתופית של המושב.
9. חונכים וסומכות מטעם משרד הסעד או רשות מקומית - הדרכת עקרות-בית ליעול תפקידן במשק הבית ובקיום היחסים התקינים עם ילדיהן. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.
10. השוכר "מולה" מבעל מלטשה ליהלומים ועיקר עיסוקו הוא בשביל בעל המלטשה בתוך שטח המלטשה, בתנאי שאינו מעסיק עובד - בכל תנאי העסקה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.
11. עבודות משרד, שירותים, תעשייה ומסחר, אם מבצע העבודה הופנה לעבודה לפי התקשרות בינו לבין אדם שעיקר עיסוקו במשלוח ובהפניית עובדים, וגמול העבודה משתלם לו על ידי מי שהפנה אותו, למעט מי שנשלח כאמור על ידי שירות התעסוקה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה לפי ההתקשרות.
12. חלוקת דברי דואר בתחומי רשויות מקומיות, שיש בהן בית דואר, כמשמעותו במדריך הדואר, התשל"ז-1977 - אם חלוקת דברי דואר נעשית על פי הסכם בין המחלק לבין משרד התקשורת. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.
13. כל הופעה אמנותית או בידורית של אמן, או הנחיה במופע, לרבות משחק, שירה, דקלום, הקראה, נגינה, ניצוח, ריקוד, פנטומימה, לוליינות וקוסמות וכן כל הופעה בכל אחד מאלה לצורך הקלטה או צילום למעט הקלטה או צילום לצרכי פרסומת, אם הסכם העבודה בכתב נערך מראש לתקופה של רבע שנה לפחות או לסדרה של חמש הופעות לפחות; ובהופעות באמצעי תקשורת ציבוריים - כשלא חל האמור בסעיף 6(א) - הסכם העבודה בכתב נערך מראש למתן סדרה של שלוש הופעות בחודש לפחות. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה לפי ההסכם.
- הבהרה לעניין שחקנים ואמנים** - בהופעות לצורך הקלטה או צילום - המפיקים הם המעסיקים לפי ההגדרות שבצו. להסברים נוספים יש לפנות לאיגודים המקצועיים.
14. ספורטאי העוסק בפעילות ספורטיבית, במסגרת אגודת ספורט או מטעמה. לעניין זה, "אגודת ספורט" - חבר-בני-אדם העוסק בענף או בענפי ספורט מסויימים, בין שהוא פועל באופן עצמאי ובין אם הוא מסונף לגוף ספורט אחר - אם נחתם הסכם העסקה בכתב שנערך מראש. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העסקה.
- הבהרה לעניין ספורטאים** - כדי שספורטאי יבוטח כעובד שכיר לעניין גמלאות הביטוח הלאומי ויהיה זכאי לקבל דמי אבטלה, עליו לעמוד בקריטריון הקבוע בתוספת הראשונה בצו סיווג מבוטחים: קיום הסכם העסקה מראש בכתב. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העסקה.
- המוסד לביטוח לאומי בודק גם אם יש תשלום שכר בפועל, כי עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שיחסי עובד ומעסיק מטיבם מחייבים מתן תמורה בעבור ביצוע העבודה (כלומר, יש להראות תלושי שכר ותשלום שכר בפועל, שאינו נמוך משכר המינימום). הביטוח הלאומי בוחן גם התאמה בין השכר להיקף המשרה (למשל, בהיקף עבודה של שליש משרה צריך להראות משכורת של שליש משכר המינימום לפחות) וזכאות לתנאים סוציאליים.
15. החל מיום 1.9.2020: איש צוות מקצועי, הנמנה עם עובדי הצוות הטכני או האמנותי בהפקה קולית או חזותית (בנוסח הצו אין החרגה של הקלטה או צילום לצורכי פרסומת, כמו שיש לגבי האמנים), אם הסכם העבודה בכתב (כולל הסכם שנכרת לפני 1.9.2020), נערך מראש לתקופה של רבע שנה לפחות או לסדרה של חמישה ימי הפקה לפחות; ובהופעות באמצעי תקשורת ציבוריים - הסכם העבודה בכתב נערך מראש לסדרה של שלושה ימי הפקה בחודש לפחות (למעט אם חל עליהם הצו להלן שחל גם על המורים והמדריכים). המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה לפי ההסכם.

הבהרה לעניין עובדי הבמה וההפקות - תנאי הצו של עובדי הבמה זהים לתנאי הצו של האמנים.
התיקון חל על כל הסכם שכלול בתנאי הצו, כולל הסכם שנכרת לפני יום התחילה, שהוא כאמור 1.9.2020.

נקודות חשובות ביישום הכללים שבתוספת הראשונה לצו על ידי ה"מעסיק"

עמדת הביטוח הלאומי הובהרה בפגישות עם נציגי המייצגים ובהוראות שהביטוח הלאומי פרסם, לרבות בדף מידע שנשלח לאמנים, כמפורט להלן:

1. הדיווח למוסד לביטוח לאומי ותשלום דמי הביטוח לפי הוראות הצו נעשה על ההכנסה ללא המע"מ.
2. המעסיק לפי הצו אמור לנכות את דמי הביטוח הלאומי ואת דמי ביטוח הבריאות מהעצמאי שהוא שכיר לפי צו סיווג מבוטחים, ולכלול בכל אישור תשלום שהוא מוסר לנותן השירות גם את דמי הביטוח שנוכו.
3. המעסיק לפי הצו מדווח למוסד לביטוח לאומי ומעביר את דמי הביטוח הלאומי והבריאות (חלק עובד ומעסיק) כאילו מדובר בעובד שכיר, כיוון שחלים על עובד לפי כללי הצו הכללים של עובד שכיר.
4. לכן, הדיווח של המעסיק למוסד לביטוח לאומי ותשלום דמי הביטוח אמורים להיות בעד החודש שבו ניתן השירות ולא בחודש התשלום, כאמור בסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי. בשלב זה, בשנת 2020, הביטוח הלאומי מתייחס ברוב המקרים לטופס 857 שבו רשומה ההכנסה השנתית ומוותר במקרים רבים על ייחוס ההכנסות לפי חודשי העבודה. במהלך שנת 2021 צפוי להיות שינוי מהותי בדרישות הדיווח החודשיות, כולל עבור מבוטחים לפי הצו.
4. החל מינואר 2020 יש לדווח בטופס 102 בחוזה דיווח נפרד בקוד 9 על מי שמבוטח לפי צו סיווג מבוטחים. המוסד לביטוח לאומי מסר כי ככל שבאחד או יותר מהדיווחים בשנת 2020 דווח אחרת, המעסיק אמור להגיש דוח מתקן בחוזה דיווח 9.
5. על פי חוזר 1478 ולפי מידע נוסף שמסר הביטוח הלאומי, ניתן אישור חריג לדחות את הדיווח ואת תשלום דמי הביטוח עד יום 15.1.2021, למי שמוגדר על פי הצו כמעסיק, בעד העובדים שנוספו בתיקון לצו - בגין חודשי ההעסקה: ספטמבר, אוקטובר ונובמבר 2020. המוסד לביטוח לאומי מאפשר למעסיקים לפי הצו זמן התארגנות לתיקון החקיקה, אך המעסיק רשאי לדווח ולשלם את דמי הביטוח גם בשוטף.
6. ברירת המחדל למשלם היא ניכוי דמי ביטוח בשיעור המלא (יש להשתמש לקביעת המעסיק העיקרי והמשני בטופס 103 במקום בטופס 101). מעסיק משני רשאי לקבל מנותן שירות טופס 644 ולערוך תיאום דמי ביטוח בשיעור המופחת, רק אם המשכורת אצל המעסיק העיקרי קבועה במשך כל השנה.
7. תיאום דמי ביטוח או החזר דמי ביטוח למבוטח לפי הצו שהכנסתו מעל ההכנסה המירבית וההכנסה לפי הצו אינה זהה לאורך כל חודשי השנה, מחייבת את המעסיק לפי הצו לתת לנותן השירות אישור על ההכנסה החודשית וניכוי דמי ביטוח לפי מועד ביצוע העבודה ולא לפי מועד תשלום התמורה.
8. פעם ברבעון יש לשדר את קובץ המבוטחים לפי הצו למוסד לביטוח לאומי, על פי הוראות שמצויות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/652). אפשר לדווח בקובץ מקוון באתר הביטוח הלאומי.
9. בשלב זה אין דיווח בטופס 126 על מבוטחים הכלולים בצו סיווג מבוטחים, ולא ניתן להפיק עבורם טופס 100 (דיווחים אלה מתוכננים משנת 2021).
10. על המעסיק לפי הצו למסור למקבל התשלום אישור שנתי על ההכנסה ועל ניכוי המס ודמי הביטוח הלאומי והבריאות, בטופס 0806/0857, שהוא אישור שנתי על ניכוי מס הכנסה מתשלומים המחייבים ניכוי מס במקור (או בטופס שעליו רשום "במקום טופס 857").

11. האישור השנתי משלב את ניכוי המס ואת ניכוי דמי הביטוח הלאומי וביטוח הבריאות. על המשלם לכלול באישור השנתי, בין היתר, גם את הסכום שממנו נוכו דמי ביטוח, את דמי הביטוח הלאומי שנוכו, את דמי ביטוח הבריאות שנוכו, את חלקו של המשלם ("מעסיק") בדמי הביטוח לאומי ואת התקופה שבה המבוטח עובד לפי הצו אצל המשלם.

12. המוסד לביטוח לאומי מסר שהוא מוביל תהליך חדש לקראת שנת 2021, שבו המעסיק ידווח מדי חודש על כל המבוטחים הכלולים בצו סיווג מבוטחים בגב טופס 102, במטרה לחסוך את ההתחשבות עם נותן השירות בסוף שנת המס.

הסכום החייב בדמי ביטוח לפי הצו

המוסד לביטוח לאומי מתייחס להכנסות שכלולות בתוספת הראשונה של הצו - כאילו המבוטח עובד שכיר.

הביטוח הלאומי אימץ את מסקנות בית הדין בעניין דוידוביץ (ב"ל 006545/05) מיום 22.2.2007, להכיר בהכנסות ברוטו כשכיר לפי הצו - לפני ניכוי ההוצאות של העצמאי. בית הדין מדגיש כי כאשר יזדקק המבוטח לזכויות מכוח היותו שכיר (כגון דמי אבטלה), הגמלה תחושב על פי מלוא ההכנסה, שממנה נגבו דמי הביטוח.

ביום 12.11.2017 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעתה של נעמה בן שלמה (ב"ל 15-07-24829) וקבע כי כדין נוכו ממנה דמי ביטוח כשכירה לפי מחזור הכנסותיה במתנ"ס ולא כעצמאית לפי השומה.

התחשבות של העצמאי עם המוסד לביטוח לאומי

1. המוסד לביטוח לאומי מקבל ממס הכנסה במסגרת השומה את ההכנסות של העצמאי. ההכנסות האלה כוללות גם את ההכנסות שמהן נוכו דמי ביטוח לפי הצו.

2. "עובד עצמאי" על פי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי הוא מי שעוסק בשנת מס פלונית (או חלק ממנה) במשלח ידו **שלא כעובד שכיר** (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו אחד התנאים שכוללים מבחן הכנסות ושעות עיסוק ממוצעות בשבוע. מההכנסות של העצמאי בשומה, פקיד הביטוח והגבייה אמור להפחית את ההכנסות שמוגדרות כעיסוק שכיר לפי הצו.

3. לאחר קבלת השומה ממס הכנסה, המוסד לביטוח לאומי שולח למבוטח מכתב לבירור ההכנסות כעצמאי, או שולח דרישת תשלום דמי ביטוח על כל ההכנסה כעצמאי, בניכוי המקדמות ששולמו בפועל כעצמאי בשנת המס.

4. כדי להימנע ממצב של כפל דמי ביטוח על אותן הכנסות בשנים הקודמות – פעם אחת כשכיר לפי הצו, ופעם שנייה מההכנסה המדווחת ממקור עצמאי למס – העצמאי מעביר לפקיד הגבייה בסניף הביטוח הלאומי אישור על ההכנסות לפי הצו בשנת המס ועל ניכוי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות מההכנסות האלה (טופס 806/857), כדי שיפחית מהשומה את ההכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח בעד אותה שנת מס.

לדוגמה, ההכנסות שמגיעות בשומה הן 100,000 ש"ח. טופס 806/857 כולל הכנסה לפי הצו במשך כל השנה, בסך של 70,000 ש"ח. המעמד המעודכן של המבוטח יהיה: עובד שכיר בסכום הכנסה שנתי של 70,000 ש"ח, ועובד עצמאי בסכום הכנסה שנתי של 30,000 ש"ח.

5. לפי סעיפים 175, 176 לחוק הביטוח הלאומי, הכנסות ממשלח יד, ממשכורת ומפנסיה (קצבת פרישה) מופחתות מדמי האבטלה, אם היו בתקופת האבטלה.

סכום ההכנסה שנותר למבוטח כעצמאי לאחר שהורד הסכום כשכיר לפי הצו, בחלוקה שנתית, אמור להיות מנוכה מדמי האבטלה של המבוטל לפי ממוצע יומי (אלא אם העצמאי סגר את התיק העצמאי לחלוטין בתקופת הזכאות לדמי האבטלה).

לעניין הקיזוז, פסק דין בעניין נמרוד גרון בבית הדין הארצי לעבודה מיום 26.3.2017 (39009-16) קבע כי המוסד לביטוח לאומי ניכה את הכנסות המבוטח כ"עובד עצמאי" מדמי האבטלה – כדין, ודחה את הערעור.

סעיף 176 לחוק הביטוח הלאומי מתייחס למשלח יד באופן כללי ואינו מפנה להגדרת עובד עצמאי לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי, כלומר, כל הכנסה של המובטל כעצמאי מופחתת מדמי האבטלה, גם אם הוא לא עונה להגדרת עובד עצמאי ויש לו הכנסה.

6. אם ניכוי דמי הביטוח לפי צו סיווג מבוטחים נעשה על ידי המשלם כברירת מחדל בשיעור המלא ולא נעשה תיאום, אפשר לתבוע את החוזר השיעור המופחת באינטרנט (כמו כל עובד שכיר) או להסב את תשומת לב פקיד הביטוח הלאומי שעורך את ההתחשבות של דמי הביטוח כעצמאי, שיש להחזיר גם דמי ביטוח בשיעור המופחת מסכום התשלום שכלול במסגרת הצו.

כאשר עצמאי לפי הצו מקבל דמי אבטלה לפי בסיס ההכנסות שלו לשנת 2019, מומלץ שיבדוק היטב את הנתונים (מכל המעסיקים לפי הצו) לפני שהוא פונה למעסיק כדי לבקש טופס 806/857 שכולל דמי ביטוח לאומי ובריאות, ולפני שהוא מעביר לביטוח הלאומי את טופס 806/857 לשנת 2019, גם אם הוא אמור לשלם הפרשי דמי ביטוח בעקבות קבלת שומה לשנת 2019, כמפורט להלן:

7. כשמגיעה למוסד לביטוח לאומי שומה לשנת 2019, הביטוח הלאומי מבצע הפרשי דמי ביטוח כמקובל (לחובה או לזכות), כולל למובטלים שמקבלים דמי אבטלה לפי בסיס ההכנסה ששימשה יסוד למקדמות לשנת 2019 כעובד עצמאי. בהקשר להפרשי השומה, הביטוח הלאומי פרסם חוזר ביטוח מספר 1480 ביום 1.11.2020, המבהיר את הפעולות שהוא עושה כאשר מבוטח פונה אליו עם טופס 806/857, כדי לעדכן את המעמד בשנת 2019. כלומר, כל עוד המובטל אינו מוסר לביטוח הלאומי טופס 806/857, הפעולות האלה אינן נעשות.

מובטל לפי הצו, שמגיש טופס 806/857 - שכולל הכנסה וניכוי דמי ביטוח לפי צו סיווג מבוטחים - פקיד הביטוח והגבייה בסניף מקטין את ההכנסה שמופיעה בשומה של העצמאי בהתאם להכנסות המופיעות בטופס 806/857 ומעדכן את המעמד של המבוטח לעובד שכיר (לפי הסכום שבטופס 806/857) ולעובד עצמאי במקביל (עם ההכנסה שנותרה כעצמאי שאינו כלול בצו).

במקביל, נדרש פקיד הביטוח והגבייה לפתוח מטלה לפקיד האבטלה, במטרה לשנות את הבסיס לדמי האבטלה בהתאם לבסיס החדש שקבע פקיד הביטוח והגבייה. המטלות ייפתחו פעמיים, בהתאם לששת החודשים שקדמו להתחלת האבטלה, שחלקם היו בשנת 2019 וחלקם היו בשנת 2020. לכן, החישוב לגבי שומת 2019 אינו סופי.

המוסד לביטוח לאומי משנה את מעמדו של המובטל בשנת 2019 לעובד שכיר רגיל שהוא גם עובד עצמאי במקביל. פקיד האבטלה חייב לערוך התחשבות כוללת עם המובטל, כמו לכל עובד שכיר אחר שמקבל דמי אבטלה (כולל קיזוז הכנסותיו כעצמאי מדמי האבטלה בשנת 2020) ועלולים להיווצר חובות.

כלומר, כברירת מחדל, כל עוד מובטל לפי הצו, שמקבל דמי אבטלה לפי בסיס הכנסותיו כעובד עצמאי בשנת 2019, אינו מעביר למחלקת הגבייה בסניף טופס 806/857 מהמעסיק, הוא ימשיך לקבל דמי אבטלה לפי הבסיס שלפיו שולמו מקדמות דמי הביטוח בשנת 2019, ללא קיזוז ההכנסות כעצמאי בשנת 2020 (לעניין קיזוז בשנת 2021 – טרם פורסמו הוראות), כל עוד הוא מובטל ולא חזר לעבוד. אם חזר לעבוד, עליו לעדכן את הביטוח הלאומי

לפי החוזר, רק לפי טופס 806/857 ניתן לקבל תמונה מלאה על פעילות נותן השירות לפי הצו ולדעת מה השכר האמיתי של המובטל, ולכן הביטוח הלאומי מעדכן מעמד רק לפי טופס זה.

תביעה לגמלה לפי צו סיווג מבוטחים – בימים רגילים

נותני השירות שכלולים בצו נחשבים עובדים שכירים במוסד לביטוח לאומי וזכאים לגמלאות בהתאם לסיווגם זה, לרבות דמי אבטלה וזכויות בשל פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק.

לצורך זכאות לגמלאות יש לפעול כמפורט בחוזר 1456 של הביטוח הלאומי, שכולל בין היתר הבהרות להגשת תביעות לדמי אבטלה.

לתביעה לדמי אבטלה יש לצרף הצהרה חתומה על ידי המבוטח שכוללת בין היתר את תקופת העבודה ואת סיבת הפסקת העבודה. אם זו הפסקת עבודה זמנית, יש לציין את מועד החזרה המשוער לעבודה.

חשוב להדגיש בתביעה לדמי אבטלה: ברישום של "תחום עיסוק עיקרי של מקום העבודה", יש לציין את העיסוק ולהוסיף שהעיסוק הוא לפי צו סיווג מבוטחים. בכל תביעה שלא מצויין שהיא לפי הצו - הטיפול בה עלול להתעכב.

תביעה לתגמולי מילואים

המוסד לביטוח לאומי מסר לעניין תביעת תגמולי מילואים, שנותן שירות עצמאי שכלול בצו סיווג מבוטחים מגיש תביעה אישית לתגמולי מילואים ולא דרך ה"מעסיק", אף על פי שהוא נחשב לעובד שכיר בביטוח הלאומי. יש לצרף לתביעה האישית טופס 806/857 מאת המעסיק לפי הצו.

פרסום באתר הביטוח הלאומי מיום 13.9.2020 לגבי עובדי הבמה

הפרסום מבהיר שעובדים עצמאים בעולם התרבות זכאים לדמי אבטלה רק לאחר שיצברו לפחות 6 חודשי עבודה החל מיום 1.9.2020. כלומר, החל מחודש מרץ 2021 הם יוכלו להיות זכאים לדמי אבטלה.

עוד מובהר בפרסום כי לקבלת דמי אבטלה בזמן משבר הקורונה יש לצבור 6 חודשי עבודה בעבודת הפקה. עבודת הפקה – היא עבודה תחת הסכם של 3 חודשים לפחות (לחזרות ולהופעות), או תחת הסכם של 5 ימי הפקה לפחות. אם מדובר בעבודה באמצעי התקשורת הציבוריים, מדובר בעבודה תחת הסכם של לפחות 3 ימי הפקה בחודש. כל החודשים שהם תחת ההסכם מוכרים כעבודת הפקה.

אם תקופת העבודה של עובד במה היא, למשל, מיום 30.9.2020 ועד 1.2.2021 (כולל יום זה) – תקופה זו תוכר כ-6 חודשי עבודה לצורך תקופת האכשרה לדמי אבטלה: החודשים ספטמבר, אוקטובר, נובמבר, דצמבר 2020, ינואר ופברואר 2021. זאת, כיוון שחודש שבו יש יום עבודה אחד לפחות נחשב לחודש עבודה לעניין תקופת אכשרה לדמי אבטלה.

על פי הפרסום, סכום דמי האבטלה מחושב לפי ממוצע השכר כעובדים עצמאיים ב-6 חודשים אחרונים.

הערות בהקשר לפרסום ולדוגמה

1. לעניין הזכאות לדמי אבטלה בחודש מרץ 2021 מדובר בעצמאים בלבד שאין להם תקופת אכשרה כשכירים בעבודה אחרת.
2. המעסיק אמור לדווח למוסד לביטוח לאומי על המועד שבו בוצעה העבודה בפועל (החל מחודש ספטמבר 2020) ולתת לנותן השירות אישור על העבודה לפי תנאי הצו החל מחודש ספטמבר 2020.
3. הזכאות לדמי אבטלה תלויה בכללי הזכאות של המבוטח עצמו, כמו למשל תושבות וגיל.

רשימת העיסוקים שאינה רשימה סגורה מפורסמת בחוזר 1478.

סיוע כלכלי בזמן משבר הקורונה

חוק התכנית לסיוע כלכלי (נגיף הקורונה החדש) (הוראת שעה), התש"ף-2020 (להלן: **התכנית לסיוע כלכלי**) אושרה כחוק ביום 29.7.2020. התכנית כוללת בהקשר הביטוח הלאומי, כדלקמן:

1. הארכת הוראת השעה הכוללת בחוק הביטוח הלאומי עד יום 31.10.2021 (במקום עד יום 30.11.2020). התקופה הכוללת של החוק (עד 31.10.2021) ארוכה יותר מתקופת הזכאות לדמי האבטלה, כפי שהובהר בישיבה של וועדת הכספים בכנסת, כדי שמבוטחים יוכלו להגיש תביעות מאוחר יותר ולקבל גמלאות רטרואקטיביות בהתאם להטבות השונות שבחוק.
2. הארכת התקופה הקובעת לזכאות לדמי אבטלה ולמענק הסתגלות מיוחד עד 30.6.2021 או עד מועד מסוים לפי פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כמוקדם.
3. הקטנת סכום דמי האבטלה ומענק ההסתגלות המיוחד לשיעור של 90% מהסכום ערב ההפחתה (למעט למובטל שמקבל דמי אבטלה לפי זכאותו האישית), במועד שיפורסם.
4. הארכת התיקונים בתיקון 216 לחוק הביטוח הלאומי עד תום התקופה הקובעת:
  - הארכת תשלום דמי האבטלה, בתנאים מסויימים, ללא הגשת תביעה חדשה לדמי אבטלה. נמסר מהביטוח הלאומי, כי ככלל, מובטל ששנת האבטלה שלו הסתיימה במהלך "התקופה הקובעת" – שנת האבטלה תוארך עד לתום התקופה הקובעת.
  - המשך קיצור תקופת האכשרה לדמי האבטלה (6 חודשים במקום 12 חודשי אכשרה מתוך 18 חודשים).
  - המשך ביטול הורדת 5 ימים ראשונים החל מהפעם השנייה.
  - המשך הגמשת התנאים לזכאות לדמי אבטלה למובטל שלא נרשם במועד בלשכת התעסוקה (החל מחודש אוגוסט 2020 – מקסימום 7 ימי איחור).
  - האחריות להירשם בלשכת התעסוקה מוטלת רק על העובד. לכן, בכל התייצבות מאוחרת בלשכת התעסוקה – יש לפנות ללשכת התעסוקה עם ההסבר לאיחור. בהפסקת עבודה לראשונה, ולפני משורת הדין, אם הביטוח הלאומי מגלה בעצמו שיש אי התאמה בין מועד תחילת האבטלה למועד הרישום בלשכת התעסוקה, הוא פונה עבור המובטל ללשכת התעסוקה כדי להקדים את תחילת האבטלה.
5. הוספת תיקונים חדשים, במטרה להגדיל עוד יותר את כמות המובטלים הזכאים לדמי אבטלה בתקופת משבר הקורונה, בתקופה מיום 1.8.2020 (דמי אבטלה בעד חודש אוגוסט 2020 שישולמו בחודש ספטמבר 2020) ועד תום התקופה הקובעת.
  - קיצור תקופת החל"ת המזכה בדמי אבטלה מ-30 ימים ל-14 ימים רצופים ללא שכר, למי שהוצא לחל"ת כפוי החל מיום 1.8.2020 ואילך.
  - הגדלת דמי האבטלה למובטל שטרם מלאו לו 28, אם יש עמו ילד (כמו למובטל בן 28).
  - סכום דמי האבטלה המירבי לא יופחת אחרי 125 ימי אבטלה.
  - לא יופחתו דמי האבטלה למובטל חוזר שטרם מלאו לו 40 שנה, במסגרת 4 שנות הזכאות.
  - מי שנמצא בהכשרה מקצועית מטעם לשכת התעסוקה – יקבל דמי אבטלה מלאים.
6. הארכת עד תום התקופה הקובעת של המועד שבו תוקנו הסעיפים: 195, 238 ו-320(ח) בחוק הביטוח הלאומי ותיקון עקיף בחוק הבטחת הכנסה, במטרה להמשיך עד תום התקופה הקובעת למנוע כפל דמי אבטלה עם הגמלאות: אזורח ותיק (זקנה) לנשים בגיל 62 עד 67, קצבת שאירים, קצבת נכות כללית (אינו שולל תוספת תלויים), דמי מזונות והבטחת הכנסה.
7. הארכת הזכאות למענק הסתגלות מיוחד למובטלים בני 67 ומעלה, שהופסקה עבודתם, עד סוף התקופה הקובעת ולפחות עד 31.12.2020. החל מחודש אוגוסט 2020 ואילך רשאי להגיש בקשה חדשה למענק הסתגלות מיוחד רק מובטל שהופסקה עבודתו עקב משבר הקורונה לתקופה רצופה של 14 ימים (במקום 30 ימים כפי שהיה עד סוף חודש יולי 2020).
8. תיקון מספר 217 לחוק הביטוח הלאומי העניק, בהוראת שעה, הקלה לנכים עובדים שמקבלים קצבת נכות כללית. החל מיום 1.8.2020 (מהקצבה בעד חודש יולי 2020) ועד יום 30.6.2021, הסכום שמותר לנכה להרוויח מעבודה בלי שתיפגע הקצבה גדל לסכום של 5,300 ש"ח לחודש (שכר המינימום לחודש = 10,551 כפול 50.23%).
9. הארכת הפטור מתשלום דמי ביטוח לעצמאי ולשכיר בעל שליטה שמקבלים מענק על בסיס סוציאלי ממס הכנסה.

הסכם בדבר מתן מענק בשל תקופת אבטלה ממושכת לאור התפרצות נגיף הקורונה החדש

ביום 17.11.2020 פורסם ברשומות הסכם בין הממשלה למוסד לביטוח לאומי לפיו ישולם מענק חד פעמי על ידי המוסד לביטוח לאומי בסכום של 2,000 ש"ח ליחיד, או 2,500 ש"ח למי שיש לו בן זוג שזכאי למענק. ביום 29.11.2020 פורסם תיקון להסכם האמור. המענק משולם אם מתקיימים התנאים הבאים:

1. שולמו לו דמי אבטלה בפועל בתקופה 1.3.2020 ועד 17.10.2020 (ואם הגיע לגיל 67 – שולמו לו דמי אבטלה בפועל ולאחר מכן מענק הסתגלות) במשך 100 ימי אבטלה (רצופים או שלא רצופים), כאשר הימים שהורדו בחודש האבטלה הראשון (ימי אמתנה) כלולים במניין 100 הימים. השכר היומי הממוצע ששימש בסיס לחישוב דמי האבטלה היה נמוך מהשכר הממוצע במשך (10,551 ש"ח או 422 ש"ח ליום).

2. שולם לו מענק הסתגלות במשך 100 ימי אבטלה לפחות (רצופים או שאינם רצופים) בתקופה 1.3.2020 ועד 31.10.2020.

המענק משולם לזכאים בין התאריכים 19.11.2020 עד 30.11.2020, באופן אוטומטי לחשבון הבנק. מידע נוסף מופיע באתר האישי של המובטלים (נתוני מענק אבטלה מתמשכת) ובאתר האינטרנט של הביטוח הלאומי.

ההסכם קובע במפורש כי המענק אינו נחשב להכנסה על פי כל דין. כלומר, פטור ממס, פטור מדמי ביטוח ואינו מובא בחשבון לגמלאות הביטוח הלאומי.

הסכם בדבר מתן מענקים למובטלים בעד השתלבות בשוק התעסוקה לאחר תקופת אבטלה ממושכת בשל התפרצות נגיף הקורונה

ביום 17.11.2020 פורסם ברשומות הסכם בין הממשלה למוסד לביטוח לאומי לפיו ישולמו עד 4 מענקים חד פעמיים למובטלים שצברו תקופת אבטלה ממושכת וחוזרים למעגל התעסוקה עד סוף שנת 2020 במשכורת חדשה נמוכה מהמשכורת שלפני תקופת האבטלה. מטרת המענקים היא לסייע, לתקופה מוגבלת, למובטלים לאחר תקופת אבטלה ממושכת לחזור למעגל התעסוקה. ביום 2.12.2020 פורסם תיקון להסכם האמור.

המענק נקבע בהתאם לתקופת ההעסקה בכל חודש, כאחוז מדמי האבטלה וכאחוז מהירידה בשכר, כפוף לתקרה. המענק המירבי ליום הוא 200 ₪ והסכום המירבי שניתן להרוויח מעבודה וממענק ביחד הוא 632 ₪ ליום. מספר ימי העבודה בכל חודש, הטבלאות של סכומי המענק וגם דוגמה, מפורסמים באתר הביטוח הלאומי.

לקבלת המענק נקבעו תנאים מסויימים, כדלקמן:

1. המובטל לא היה מועסק כשכיר במשך 75 ימים רצופים לפני 1.11.2020 (היום הקובע). כלומר, בין התאריכים 18.8.2020 ועד 31.10.2020 (כולל יום זה).

2. שולמו לו דמי אבטלה בפועל בתקופה 1.3.2020 ועד 31.10.2020 (כולל) במשך 75 ימי אבטלה (רצופים או שלא רצופים), כאשר הימים שהורדו בחודש האבטלה הראשון (ימי אמתנה) אינם כלולים במניין 75 הימים. אם המובטל צבר 25 ימי אבטלה לפחות, ניתן לכלול במסגרת הימים גם דמי לידה, גמלה לשמירת היריון, דמי פגיעה בעבודה ותגמולי מילואים, שהתקבלו בתקופה הרלוונטית.

3. המובטל חזר לעבוד (לא בחל"ת) בין התאריכים 1.11.2020 ועד 28.2.2021 למשך 14 ימים או יותר (למעט מי שמקבל מענק למובטל העובד בשכר נמוך). לא ניתן לקבל את המענק במשך יותר מ-4 חודשים ולא אחרי 30 ביוני 2021.

המענקים לא ישולמו אוטומטית ויש להגיש בקשה מקוונת דרך אתר הביטוח הלאומי באינטרנט עד יום 31.7.2021 לפי הוראות שהביטוח הלאומי מפרסם (יש לעקוב אחר הפרסומים של המוסד לביטוח לאומי באתר האינטרנט).

התייחסות למענק לפי סעיף 9 להסכם:

המענק פטור מתשלום דמי ביטוח, ממס הכנסה ומובא בחשבון לעניין גמלאות הביטוח הלאומי כהכנסה מעבודה או ממשלח יד.

לפי סעיף 9 להסכם, יראו את המענק לפי ההסכם כהכנסה מעבודה או ממשלח יד לעניין תשלום גמלאות שמשלם המוסד לביטוח לאומי בלבד. לעניין זה הכנסה מעבודה או ממשלח יד היא הכנסה חודשית, בפועל, לפי סעיף 1(2), (2) או (8) לפקודת מס הכנסה. לעניין דין אחר לא יראו את המענק כהכנסה.

במטרה להחזיר את המובטלים לשוק העבודה, גובשו בין הממשלה למוסד לביטוח לאומי שני הסכמים למתן מענקים. ביום 17.11.2020 פורסמו ההסכמים ברשומות. הסכם אחד תוקן ברשומות ביום 29.11.2020 והשני תוקן ביום 2.12.2020:

1. מתן מענק חד פעמי בסך של 2,000 ש"ח (2,500 למי שיש לו בן/ת זוג) למי שבתקופה מיום 1.3.2020 ועד 31.10.2020 שולמו לו בפועל דמי אבטלה (או דמי אבטלה ולאחר מכן מענק הסתגלות בשל גיל 67) במשך 100 ימי אבטלה (רצופים או שלא רצופים, כולל ימי אמתנה), והבסיס לקביעת דמי האבטלה היה נמוך מהשכר הממוצע במשק (10,551 ש"ח ליום), או מענק הסתגלות מיוחד לבני 67 ומעלה בתאריכים האלה במשך 100 ימים לפחות, והכל כמפורט בהסכם. המענק משולם בין התאריכים 19.11.2020 ועד 30.11.2020 בהדרגה ישירות לחשבון הבנק.

2. מתן מענקים חד פעמיים ולא יותר מ-4 מענקים חודשיים למובטלים המצויים בתקופת אבטלה ממושכת של 75 ימים ומעלה, וחוזרים למעגל העבודה בשכר נמוך, כמפורט בהסכם.

שיפוי מעסיקים בשל ימי בידוד

המדינה תשפה את המעסיקים בעבור חלק מעלות ימי הבידוד של העובדים בתקופה מיום 1.10.2020 ועד 31.3.2021. המוסד לביטוח לאומי יקבל דיווח מהמעסיקים החל מחודש פברואר 2021, אך הזכאות תהיה רטרואקטיבית מיום תחולת החוק.

מובטל

לפי סעיף 163 לחוק הביטוח הלאומי רואים אדם כמובטל אם הוא רשום בלשכת שירות התעסוקה (להלן: לשכת התעסוקה) כמחוסר עבודה והוא מוכן ומסוגל לעבודה במקצועו או בכל עבודה אחרת המתאימה לו, ולשכת התעסוקה לא הציעה לו עבודה מתאימה. לעניין הזכאות של המובטל לדמי אבטלה של מובטל, נקבעו בחוק הוראות משלימות, למשל השלמת תקופת אכשרה, גיל שאינו עולה על 67 ועוד.

משמעות חופשה ללא תשלום (חל"ת)

במילים פשוטות, השעיית חוזה עבודה - הפסקת החוזה ללא ניתוק של יחסי העבודה לתקופת החופשה. ככלל, בחל"ת ביוזמת העובד אין זכאות לדמי אבטלה כי העובד יכול לחזור לעבוד אצל המעסיק ולכן אינו דורש עבודה.

חל"ת ביוזמת המעסיק (חל"ת כפוי)

כאשר המעסיק מוציא את העובד לחל"ת, העובד אינו יכול לעבוד אצל המעסיק שהוציא אותו לחל"ת הכפוי והוא יכול לעבוד במקום אחר (לרבות דרך לשכת התעסוקה). המוסד לביטוח לאומי פרסם כבר בעבר הוראות לתשלום דמי אבטלה בחל"ת כפוי.

עובדים שנמצאים בחופשה ללא תשלום כי הם מעדיפים להישאר בבית (למשל, כדי לטפל בילדים) במקום לעבוד לפי הוראות המעסיק, אינם זכאים לדמי אבטלה, כי לא פוטרו ולא הוצאו לחל"ת כפוי (הם אינם דורשי עבודה).

צמצום משרה

צמצום משרה אינו מהווה ניתוק יחסי עבודה או השעייה של יחסי העבודה (כמו בחל"ת) והעובד אינו דורש עבודה, ולפיכך צמצום משרה אינו מזכה בתשלום דמי אבטלה לפי חוק הביטוח הלאומי. אולם, עבודה בזמן חל"ת אצל מעסיק אחר – מאפשרת לקבל דמי אבטלה מופחתים.

הפסקת עבודה מרצון

מובטל שהפסיק את עבודתו מרצונו, ללא סיבה מוצדקת, אינו זכאי לדמי אבטלה בעבור 90 הימים הראשונים מיום הפסקת העבודה.

התאריך הקובע לעניין דמי אבטלה

לפי סעיף 158 לחוק הביטוח הלאומי, התאריך הקובע הוא ה-1 בחודש שבו התחילה תקופת האבטלה, ובלבד שחלפו 12 חודשים לפחות מה-1 בחודש שבו התחילה תקופת האבטלה הקודמת (למעט חריג, כמפורט בחוק).

תקופת אבטלה/שנת אבטלה/שנת זכאות

12 חודשים רצופים שלאחר התאריך הקובע. בימים רגילים, לא נדרשת ממובטל תקופת אכשרה נוספת במשך 12 חודשים שלאחר התאריך הקובע, שלגבי השלים את תקופת האכשרה.

תמצית הארכת ימי האבטלה למובטלים לפי התוכנית לסיוע כלכלי (מבוסס על החוזר של הביטוח הלאומי)

1. מובטל ששנת הזכאות שלו מסתיימת ביום 31.3.2020 ואילך ושולמו לו דמי אבטלה לפחות יום אחד בתקופה הקובעת, המוסד לביטוח לאומי יאריך את שנת האבטלה שלו עד תום התקופה הקובעת, גם אם לא ניצל את מכסת ימי האבטלה עד סוף שנת הזכאות, והוא ימשיך לקבל דמי אבטלה.
  2. מובטל ששנת הזכאות שלו מסתיימת ביום 31.3.2020 ואילך, ניצל את מכסת ימי האבטלה לפני תחילת התקופה הקובעת (לפני 1.3.2020) ועבודתו הופסקה במהלך התקופה הקובעת ובתוך שנת הזכאות, המוסד לביטוח לאומי יאריך לו את שנת הזכאות עד תום התקופה הקובעת והוא ימשיך לקבל דמי אבטלה.
  3. מובטל ששנת האבטלה שלו הסתיימה בחודשים ינואר או פברואר 2020 וניצל את ימי האבטלה שלו בחודשים אלה, המוסד לביטוח לאומי יאריך את שנת האבטלה שלו עד תום התקופה הקובעת. תשלום דמי האבטלה יהיה מיום 1.7.2020, כפוף לרישום בלשכת התעסוקה בחודש יולי 2020.
- למען הסר ספק, מובטל ששנת האבטלה שלו הסתיימה בתקופה הקובעת, ניצל את ימי האבטלה שלו בינואר או בפברואר 2020, ועבודתו הופסקה בתקופה הקובעת בתוך שנת הזכאות, המוסד לביטוח לאומי יאריך לו את שנת האבטלה עד תום התקופה הקובעת והוא יקבל תשלום ממועד הפסקת עבודתו (גם אם הפסקת העבודה הייתה לפני יולי 2020).

הסבר נוסף:

1. כל מובטל שהתייצב בלשכת התעסוקה כדורש עבודה לראשונה עד חודש ינואר 2019 - סיים את שנת האבטלה עד 31.12.2019. אם הופסקה עבודתו בשל משבר הקורונה - חייב להירשם בלשכת התעסוקה ולהגיש תביעה חדשה לדמי אבטלה למוסד לביטוח לאומי.
2. כל מובטל שהתייצב בלשכת התעסוקה כדורש עבודה לראשונה בחודשים פברואר או מרץ 2019 - סיים את שנת האבטלה שלו בחודשים ינואר או פברואר 2020, בהתאמה. אם סיים את מכסת ימי האבטלה שלו עד סוף 2019 (לא נשארו לו ימי אבטלה בחודשים ינואר או פברואר 2020, בהתאמה), והופסקה עבודתו בשל משבר הקורונה - חייב להירשם בלשכת התעסוקה ולהגיש תביעה חדשה לדמי אבטלה למוסד לביטוח לאומי.
3. מובטל שהתייצב לראשונה בלשכת התעסוקה כדורש עבודה בחודש פברואר 2019, ניצל את ימי האבטלה שנותרו לו בחודש ינואר 2020 ולא חזר לעבוד בשל משבר הקורונה - יקבל דמי אבטלה החל מיולי 2020 כפוף לרישום בלשכת התעסוקה בחודש יולי 2020, ללא הגשת תביעה חדשה לדמי אבטלה. אם לא נרשם בלשכת התעסוקה בחודש יולי ונרשם בחודש אוגוסט 2020, יקבל דמי אבטלה החל מחודש אוגוסט 2020.
4. מובטל שהתייצב לראשונה בלשכת התעסוקה כדורש עבודה בחודש מרץ 2019, ניצל את יתרת ימי האבטלה שנותרו לו בחודשים ינואר או פברואר 2020 ולא חזר לעבוד בשל משבר הקורונה - יקבל דמי אבטלה החל מיולי 2020 כפוף לרישום בלשכת התעסוקה בחודש יולי 2020, ללא הגשת תביעה חדשה לדמי אבטלה. אם לא נרשם בלשכת התעסוקה בחודש יולי ונרשם בחודש אוגוסט 2020, יקבל דמי אבטלה החל מחודש אוגוסט 2020.
5. מובטל שהתייצב לראשונה כדורש עבודה בלשכת התעסוקה החל מחודש אפריל 2019 ואילך וקיבל דמי אבטלה החל מיום 1.3.2020 (אפילו עבור יום אבטלה אחד) - ימשיך לקבל דמי אבטלה, ללא הגשת תביעה חדשה.
6. מובטל שהתייצב לראשונה כדורש עבודה בלשכת התעסוקה החל מחודש אפריל 2019 ואילך, סיים את ימי האבטלה שלו עד סוף פברואר 2020, אך הופסקה עבודתו החל מיום 1.3.2020 ולפני שחלפו 12 חודשים מההתייצבות לראשונה (התאריך הקובע) - ימשיך לקבל דמי אבטלה ללא הגשת תביעה חדשה (למשל, הוצא לחל"ת כפוי ביום 15.3.2020).
7. מובטל שהתייצב לראשונה כדורש עבודה בלשכת התעסוקה החל מחודש אפריל 2019 ואילך, סיים את ימי האבטלה שלו עד סוף פברואר 2020, והופסקה עבודתו אחרי שחלפו 12 חודשים מההתייצבות לראשונה (התאריך הקובע) - חייב להירשם בלשכת התעסוקה ולהגיש תביעה חדשה לדמי אבטלה למוסד לביטוח לאומי.

סוגיות הקשורות למעסיקים ולשכירים

מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי

קיימת חשיבות רבה לבחינה של מעמד העובד השכיר במוסד לביטוח לאומי לאור הזכויות שמעניק החוק לשכירים.

מומלץ לשים לב למבחנים שקבעה הפסיקה ולצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שהתקין המוסד לביטוח לאומי, כיוון שמעמד המבוטח השכיר נבחן בעת הבקשה לגמלה ולא בעת הרישום על ידי המעסיק.

הגדרת "עובד"

הגדרת "עובד" כוללת את הסוגים העיקריים, כדלקמן:

1. עובד העובד אצל מעסיקו כשכיר ומתקיימים יחסי עבודה (לרבות בני משפחה על פי ההגדרה שבסעיף 1 בחוק).
2. עובד, המועסק כעצמאי אך נחשב לעובד שכיר כלפי המוסד לביטוח לאומי בלבד, בהתאם לצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בהתקיים התנאים הקבועים בצו.
- דוגמאות: עובד ניקיון, חצרן, מורה, מרצה, מדריך, אמן, שחקן, עובד במה, מורה דרך, ספורטאי ועוד סוגי מבוטחים, בתנאים שנקבעו בצו האמור.
3. לעניין תשלום דמי ביטוח רואים כעובד גם את מי ששכרו נקבע בחוק, או בהחלטת הכנסת או על פיה, ואת החייב בתשלום השכר רואים כמעסיקו (סעיף 334 לחוק הביטוח הלאומי).
4. אחרים.

המבחנים "המסורתיים" לקביעת יחסי עבודה

המבחנים לקביעת יחסי העבודה התפתחו במהלך השנים.

בית הדין נוקט ב"מבחן המעורב", כלומר, בוחן את משקלם של כמה מבחנים שהחשוב ביותר מביניהם הוא "מבחן ההשתלבות". בעבר, מי שהיו בידיו השליטה והפיקוח היה המעסיק, ויתר המבחנים היו חשובים פחות. כיום, חלה התפתחות רבה במבנה ההעסקה. עובדים רבים עובדים מהבית או דרך חברות העסקה, קשה לפקח עליהם, כלי העבודה שייכים להם, שעות העבודה אינן מוגדרות ובכל זאת הפסיקה מכירה בהם כעובדים.

חשוב לציין, שהעובדה שהעובד מקבל כל חודש תלוש משכורת ומדווח כשכיר, אינה, כשלעצמה, תנאי מספיק לכך שמתקיימים יחסי עבודה. כאשר מתקיימים יחסי עבודה, המעסיק חייב לפרט את רכיבי המשכורת בתלוש השכר ולדווח כחוק על העובד.

פסק דין חדש בעניין חברות "חשבונית"

ביום 21.4.2020 דחה בית הדין האזורי את תביעתו של דן דיאמנט (17-10-18084) כנגד החלטת הביטוח הלאומי לראות בו "עצמאי", למרות שלא נרשם ככזה ולמרות שתמורת עבודתו שולמה לו באמצעות תלושי שכר שהפיקה חברה בשם "החשבונית של השכיר".

עולה מדברי הצדדים כי מטרת ההתקשרות בין המבוטח לחברה הייתה לצורכי רישום והתחשבות מול הרשויות, כיוון שהמבוטח העדיף להיות שכיר. אין מדובר בהתקשרות שבבסיסה עבודה עבור המעסיק, החברה (המבוטח) רצה לתת שירות לחברה מסויימת ובעל החברה לא היה מוכן לעבוד איתו כשכיר ולכן פנה לחברת "החשבונית של השכיר".

בית הדין מזכיר פסיקה של בית הדין הארצי בעניין יעול שכיר בע"מ מיום 23.6.2014 (13-06-13632) שקבע שאין להכיר במודל תעסוקה בו הקשר היחיד שבין העובדים לבין החברות התובעות, הוא רישום גרידא במסמכי החברות התובעות והעברת הניכויים לשלטונות המס בגין אותם עובדים כמערכת יחסים של עובד-מעסיק.

חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987

חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987 ותקנות שכר מינימום (נוער עובד וחניכים), התשמ"ח-1987 קובעים שלכל עובד מגיע שכר שאינו נמוך משכר מינימום שנקבע בחוק.

שכר המינימום יכול להיות לשעה, ליום או לחודש, ואינו כולל שעות נוספות, תוספת ותק, החזרי הוצאות, מענקים על בסיס שנתי ועוד. שכר המינימום כולל רכיבי שכר קבועים המפורטים בחוק שכר מינימום ותלוי גם בחלקיות המשרה.

החל ממשכורת חודש דצמבר 2017 שכר המינימום הוא 5,300 ש"ח לחודש.

שכר המינימום לנוער נמוך יותר וכך גם שכר מינימום לבעלי יכולת עבודה מופחתת (אנשים עם מוגבלויות).

שכר מינימום בחוק הביטוח הלאומי

סעיף 348(ב) לחוק הביטוח הלאומי קובע כי מבוטח שהכנסתו אינה מגיעה לסכום ההכנסה המזערית כאמור לגביו בלוח י"א, ישתלמו דמי הביטוח כאילו הכנסתו היא הסכום המזערי האמור.

לוח י"א קובע לגבי עובד שכיר כי ההכנסה המזערית של עובד שכיר לחודש היא סכום השווה לשכר מינימום של החודש הראשון ברבעון. כלומר, יש התאמה בין משכורת מינימום לפי חוקי עבודה, למשכורת מינימום לפי חוק הביטוח הלאומי.

הכנסה זו היא גם ההכנסה המבוטחת לעניין גמלאות מחליפות שכר.

אחריות המעסיק לדיווח ולתשלום דמי הביטוח ותיקון סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי

סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי מאפשר למוסד לביטוח לאומי לגבות ממעסיק שלא נרשם, שלא דיווח על עובדיו או שלא שילם דמי ביטוח בעדם, וקרה מקרה המזכה בגמלה לפני הסדרת הדיווח והתשלום, את היוון הגמלאות העתידיות בכסף שהמוסד לביטוח לאומי שילם וישלם לעובד, ואת השווי הכספי של הגמלאות בעין שהזכאי קיבל בקשר לאותו המקרה.

הגבייה לפי סעיף 369 לחוק היא נוסף על גביית דמי הביטוח שלא שולמו, כולל חלק העובד (מגולם) יחד עם הצמדה וקנסות. סעיף 369 לא הגביל את המוסד לביטוח לאומי בסוג הגמלה שבגינה הוא רשאי לתבוע את ההחזר.

לאי דיווח על עובד ו/או אי תשלום דמי ביטוח יש גם היבטים פליליים לפי סעיף 398 לחוק הביטוח הלאומי.

סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי תוקן במסגרת חוק ההסדרים לשנת 2017 בתוקף מיולי 2017 בנוגע למקרה המזכה בגמלה שקרה במועד זה ואילך.

בסעיף המתוקן הוגבל בתקרה הסכום המרבי שהביטוח הלאומי רשאי לגבות מהמעסיק, כך שהחוב יהיה אמנם לפי סכום הגמלה המהווה, אך לא יותר מסכום מרבי לפי שלוש מדרגות בהתאם למשך ביצוע העבירה. הסכום המרבי האמור לא יעלה על 20 פעמים השכר הממוצע במשק (בשנת 2020 – 211,020 ש"ח) בעבור אי רישום או אי תשלום לתקופה שעולה על 12 חודשים.

בסעיף מודגש כי המוסד לביטוח לאומי חייב למצות את זכותו לתבוע שיפוי מכוח סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי לפני הפעלת סעיף 369 לחוק. סעיף 369 יחול על חלק מהסכום שלא נגבה לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי ממנה פקיד גבייה ראשי, בכיר, שמוסמך לחייב את המעסיק לפי הסעיף, וחייב לשלוח למעסיק הודעה בדואר רשום על הכוונה לחייב אותו במסגרת הסעיף. ההודעה כוללת את כל הפרטים לפי הסעיף ומודיעה למעסיק בדבר זכותו לטעון את טענותיו בכתב.

אם המעסיק אינו טוען את טענותיו בתוך 45 ימים מהמועד שבו נמסרה לו הודעת החיוב, ההודעה הופכת לדרישת תשלום שנמסרה למעסיק במועד האמור.

לפקיד הגבייה הראשי ניתנת הזכות להחליט אם לחייב את המעסיק, ולעניין סכום החיוב, אם לחייב אותו לבדו או לחלק את החיוב בינו ובין מעסיקים נוספים, שגם הם לא דיווחו ו/או לא שילמו את דמי הביטוח בגין העובד.

על גביית החוב יחולו הוראות פקודת המסים (גבייה). פיגור בתשלום החוב של יותר מ-30 ימים מיום מסירת דרישת התשלום יכלול הפרשי הצמדה. אפשר להגיש תובענה לבית הדין לעבודה על קביעת החיוב לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי, כאמור.

שמירת נתוני שכר על ידי המעסיק

על פי האיגרת שפרסם הביטוח הלאומי למעסיק בינואר 2020, המעסיק חייב לשמור נתוני שכר עבודה עד 7 שנים לאחור. במעבר מתוכנת שכר לאחזת על המעסיק לדאוג להעברת נתוני השכר עד 7 שנים לאחור.

דיווח מרוכז

אין לדווח על גילום קיבוצי ברשימה מרוכזת ללא פירוט שמי. יש לפרט את התשלום ולהכניסו בחלק ב' של טופס 126 כרשומה נוספת לעובד, על כל המשתמע מכך. דיווח מרוכז כאמור גורם לכך שתלושי השכר שנמסרים לעובדים אינם כוללים את כל רכיבי השכר (עבירה לפי חוק הגנת השכר, התשי"ח-1958). כתוצאה מכך המוסד לביטוח לאומי אינו יכול למצות עם תובעי הגמלאות את כל זכויותיהם, ואינו משלם גמלאות בשל הטבות אלה (ברשות המסים קיימת הוראה דומה).

דוגמה לאי מיצוי זכויות בשל שיהוי בהגשת תביעה לתוספת גמלה בשל הטבת חשמל חינם (ששולמו בגינה דמי ביטוח בגילום קיבוצי) מצויה בפסק דין של בית הדין הארצי לעבודה בעניינם של שני עובדי חברת החשמל (מיום 13.8.2014, 45477-09-11, 45521-09-11).

שיעורי דמי ביטוח נכונים

לפי עמדת הביטוח הלאומי המעסיק אחראי לניכוי ולתשלום דמי ביטוח בשיעור החוקי. סוגייה זו מתבררת כיום במחלקה המשפטית של הביטוח הלאומי לגבי נשים בגיל 62 עד גיל 67 שעבדו ושנוכו מהן דמי ביטוח לאומי ושולמו למוסד לביטוח לאומי דמי ביטוח לאומי לפי שיעורי דמי הביטוח הלאומי שהיו אמורים להיות מנוכים בגיל 67 ואילך (ללא שיעורי דמי ביטוח לאומי לענף אבטלה).

סעיף העונשין בחוק הביטוח הלאומי

לפי סעיף 398 לחוק הביטוח הלאומי (סעיף העונשין), אם נעברה עבירה לפי הסעיף בידי חבר בני אדם, יואשם בה גם כל אדם אשר בשעת ביצוע העבירה היה בו חבר מנהלה, מנהל, שותף (למעט שותף מוגבל), או עובד האחראי למעשה נושא העבירה, אלא אם הוכיח שניים אלה (אין סעיף זה גורע מאחריותו הפלילית של אדם לפי כל חוק אחר):

1. שהעבירה נעשתה שלא בידיעתו.
2. שהוא נקט בכל האמצעים הסבירים למנוע את ביצוע העבירה.

לפי סעיף זה, מי שלא שילם למוסד לביטוח לאומי דמי ביטוח בעד עובדו כאמור בחוק הביטוח הלאומי, דינו – מאסר של שנה אחת או קנס לפי חוק העונשין. מי שגרם במרמה או על ידי העלמת עובדה למתן גמלה לפי חוק הביטוח הלאומי, או להגדלתה, דינו מאסר שנה אחת. ומי שלא מילא חובה המוטלת עליו בחוק זה או על פיו (למעט חובת תשלום דמי הביטוח), דינו קנס בשל כל אדם שלגביו נעברה העבירה.

אחריות נושא משרה

נושא משרה בתאגיד הוא מנהל פעיל בתאגיד, שותף, למעט שותף מוגבל, או בעל תפקיד אחר האחראי מטעם התאגיד על התחום שבו בוצעה העבירה.

פרק מיסוי רווחי חברה בחוק ההסדרים לשנת 2017, קבע לעניין נושא משרה שנותן שירות במסגרת חברה שבבעלותו, את התנאים שבהם הכנסת החברה תיחשב כהכנסת היחיד אף על פי שהיחיד קיבל משכורת כדין.

חשיבות הרישום המדויק ומשיכת המשכורת האמיתית לחשבון הבנק

כאשר מדובר בזכאות לגמלה שתלויה במספר ימי העבודה בפועל, המוסד לביטוח לאומי מייחס חשיבות רבה לאימות הפרטים הרשומים בטופס התביעה לגמלה. זאת, כיוון שהמוסד מבסס על נתון זה את החלטת הזכאות לגמלה. ימי העבודה בפועל כוללים את מספר הימים שבעבורם שולם שכר, לרבות ימי מחלה, ימי חופשה וחג.

אם מספר הימים הרשום בתלוש אינו משקף את מספר ימי ההופעה לעבודה בפועל (לרבות ימי מחלה, חופשה וחג ששולם בעבורם שכר), אזי המוסד לביטוח לאומי עלול לשלם גמלה (לדוגמה: קצבת נכות כללית או דמי אבטלה) שלא כדין, או למנוע תשלום ממי שזכאי לו. כך גם כאשר אין התאמה בסוג המשרה: חודשית או יומית, חלקית או מלאה.

לעניין דמי אבטלה – תקופת האכשרה לדמי אבטלה כוללת חודש שבו העובד עבד יום אחד לפחות כעובד שכיר באותו החודש.

משום כך מומלץ להימנע ממצב שבו בתום לב יתעורר חשד שמנהל החשבונות משתף פעולה עם עובד, או עם מעסיקו, כדי לזכות בגמלה שלא כדין. מומלץ להקפיד על הרישומים הנכונים במועד הכנת תלושי השכר, ולשמור מסמכים מאמתים.

חשדות יכולים להתעורר גם במסגרת ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי. במקרים כאלה שולח המוסד לביטוח לאומי חוקרים למעסיק, או מזמין את המעסיק למשרדי המוסד לביטוח לאומי.

במסגרת ההנחיות שפרסם משרד התמי"ת ביום 4.2.2009 לתיקון חוק הגנת השכר צוין במפורש התיקון העקיף בחוק שעות עבודה ומנוחה, שלפיו כאשר מעסיק אינו מנהל רישומי שעות עבודה באופן דיגיטלי, אלקטרוני או מכני, עליו לנהל רישום ידני באופן שוטף ולהחתים את העובד.

כאשר עובד תובע גמלה מהמוסד לביטוח לאומי הוא מתבקש לקבל מהמעסיק אישור על תקופת ההעסקה ועל השכר בהתאם לדרישות של כל גמלה. חשוב להקפיד למלא את הטופס בהתאם לדרישות אחרת הטיפול בתביעה יתעכב.

המוסד לביטוח לאומי נוהג לבחון אם יש התאמה בין השכר שנקוב בתלוש לשכר ששולם בפועל, כיוון שלעמדתו, תכליתה של גמלה מחליפת שכר היא לשמור על רמת החיים בהתאם להכנסה שהמבוטח הורגל אליה.

המוסד לביטוח לאומי בודק פערים בין השכר בתלוש לבין ההפקדות בבנק כדי לבדוק אם מדובר בשכר פיקטיבי.

בחינת התאמה בין תלושי המשכורת להפקדות בבנק – לבדיקת תלושי שכר פיקטיביים

ביום 24.11.2019 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-07-49793) את תביעתו של דויד לוי וקבע כי חרף הפערים הגבוהים בין שכרו נטו בתלושי השכר, לבין ההעברה החודשית לבנק בגין שכרו נטו במועד תשלום המשכורת, דמי הפגיעה ישולמו לו לפי הדיווחים בתלושי השכר ולא לפי ההפקדות בחשבון הבנק (המוסד לביטוח לאומי שילם את דמי הפגיעה לפי הסכומים שהמבוטח הפקיד לחשבונו בבנק ולא לפי הברוטו במשכורת). זאת, לאחר שהמבוטח הוכיח בבית הדין שתלושי השכר משקפים את התשלומים ששולמו בפועל, גם בהמחאות במועדים שונים.

בית הדין קבע כי המבוטח הרים את הנטל להוכיח כי הנתונים הכספיים שהופיעו בנספחים לתיק מהווים שכר ששולם לו, וכי אין מדובר בנתונים פיקטיביים ולכן התביעה התקבלה. המוסד לביטוח לאומי חוייב לשלם את גמלת הפגיעה בעבודה לפי תלושי השכר, ואף חוייב בהוצאות משפט.

חשוב להבין מפסק הדין שאין וודאות שהקביעה השיפוטית הייתה זהה לו לא הצליח המבוטח להוכיח שמלוא סכומי הנטו על פי התלושים נמשכו בפועל מהחברה, בדרכים שונות. לא מן הנמנע כי במצב כזה הייתה התביעה נדחית.

המערער לא היה בעל שליטה. בחינת בעלי שליטה נעשית בשגרה בקפדנות רבה.

חיוב בדמי ביטוח של הכנסת עבודה וניכוי הוצאות מהכנסת עבודה

סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי מחייב בדמי ביטוח הכנסת עבודה מהמקורות המפורטים בסעיף (2)2 לפקודת מס הכנסה.

סעיף 344(א) בחוק הביטוח הלאומי קובע כדלקמן:

"344. (א) יראו כהכנסתו החודשית של עובד את הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף (2)2 לפקודת מס הכנסה; ..."

המקורות המנויים בסעיף (2)2 לפקודת מס הכנסה הם כדלקמן:

"2. (א) השתכרות או רווח מעבודה, כל טובת הנאה או קצובה שניתנו לעובד ממעבידו, תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, לרבות תשלומים בשל החזקת רכב או טלפון, נסיעות לחוץ לארץ או רכישת ספרות מקצועית או ביגוד אך למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה; שווי של שימוש ברכב שהועמד לרשותו של העובד; והכל - בין שניתנו בכסף ובין בשווה כסף; בין שניתנו לעובד במישרין או בעקיפין או שניתן לאחר לטובתו; "

בתקנה מספר 2 לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, נקבע כדלקמן: "לא ישולמו דמי ביטוח מהכנסת עובד הפטורה ממש לפי הפקודה למעט הכנסה לפי סעיף 9(5)... לפקודה".

מהי הכנסת עבודה לפי סעיף (2)2 לפקודה?

- השתכרות או רווח מעבודה.
- שווי שימוש ברכב.
- כל טובת הנאה או קצובה שניתנו לעובד ממעסיקו.
- תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו... למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה.

כלומר, חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו פוטרים מתשלום דמי ביטוח הכנסת עובד שפטורה ממס לפי סעיף 2(2) לפקודה ואינם פוטרים מתשלום דמי ביטוח הכנסת עובד שפטורה ממס לפי סעיף אחר.

החבק מתייחס לתשלומים לכיסוי הוצאות במסגרת התייחסות לסעיף 2(2) לפקודה בעמוד ב/11 ומבדיל בין שני סוגי הוצאות:

- הוצאה שהיא לטובת המעסיק.
- הוצאה שהיא לטובת העובד ומוכרת כהוצאה לעובד לפי סעיף 17 לפקודה.

נקבע שם כי "אם החזיר המעביד לעובד סכום שהוציא האחרון עבור קניית מעיל עבודה המשמש אותו לעבודתו בלבד והנושא סמל של המעביד, לא ייחשב סכום החזר להכנסה. אולם, אם נועד המעיל לשמש את העובד לצרכיו הפרטיים (גם אם יכול הוא להשתמש בו לעבודה), יראו בכך הכנסה בידו".

החב"ק מבדיל בין הוצאה לטובת המעסיק שלגביה לא ייחשב סכום החזר להכנסה, לבין הוצאה שמותרת בניכוי לעובד לפי סעיף 17 לפקודה, המשתלמת על ידי המעסיק, שם יש בפקודה "קיצור דרך". במקום לראות בכל החזר הכנסה שממנה תנוכה ההוצאה בהתאם לסעיף 17 לפקודה, בחר המחוקק להפחית את ההכנסה מלכתחילה בסכום הזהה לסכום ההוצאה המותר בניכוי.

הכנסות עובד שכיר הפטורות מתשלום דמי ביטוח

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר מעסיקים 1479 ביום 21.2.2019 בתחולה מיום 1.1.2019 המפרט את המצבים שבהם הכנסת עובד שכיר פטורה מתשלום דמי ביטוח.

החוזר הזה מחליף כל חוזר קודם בנושא הכנסות פטורות ומדגיש כי מרבית רכיבי השכר חייבים בתשלום דמי ביטוח. אין לפטור רכיב שכר שאינו מצוין בחוזר כפטור מתשלום דמי ביטוח ללא קבלת אישור מראש ובכתב מהמוסד לביטוח לאומי.

יש לקרוא את כל החוזר לפני כל פעולה בעניין כיוון שהחוזר מדגיש כי מעסיק שלא ידווח על ההכנסות המלאות של העובד יחויב בקנסות ובהפרשי הצמדה וגם חשוף לתביעה להחזר גמלאות בהתאם לסעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי.

להוספת רכיב שכר פטור שאינו מופיע ברשימת הרכיבים הפטורים שבחוזר, יש לפנות למוסד לביטוח לאומי בכתובת מייל: limorr@nioi.gov.il, כפי שמופיע באיגרת למעסיקים מינואר 2020, או לפקס 02-6515471.

להלן בקצרה רשימת רכיבי המשכורת הפטורים מתשלום דמי ביטוח, המפורטים בחוזר:

תשלומים סבירים המשולמים לעובד על פי דין עקב ניתוק מוחלט של יחסי העבודה – פיצויי פיטורין, פדיון ימי מחלה, פדיון ימי חופשה, מענק שנים עודפות לעובדי השירות הציבורי ותשלומים אחרים כגון, פיצוי בגין אי תחרות ודמי הסתגלות (תשלום פיצוי בגין אי מתן הודעה מוקדמת לפי החוק חייב בתשלום דמי ביטוח ויש לייחס אותו לתקופה שבעדה שולם).

החזרי הוצאות שהוציא העובד לצורך המעסיק – מותנה ברישום ההוצאה בספרי המעסיק לפי קבלות (החזר הוצאות אחזקת רכב פרטי של העובד חייב בתשלום דמי הביטוח).

מימון לימודים לעובד – רק כאשר הם מהווים שמירה על הרמה המקצועית הקשורה לתחום עיסוקו של העובד.

מימון בגדי עבודה – רק אם הם משמשים רק לעבודה (כמו סרבול או מדים) או שיש עליהם לוגו של העסק.

עלות ביגוד הנדרש לעובד על פי דין כמו גלימת עורך דין – יותרו כפטורים רק 80% מההוצאה.

הפרשות המעסיק לקרן השתלמות, קופת גמל, פנסיה ופיצויים – פטורים רק כשהם במגבלת התקרה הקבועה בפקודת מס הכנסה. מעל התקרה יש לזקוף שווי הטבה.

מימוש אופציות במסלול הוני בלבד ומיסוי הוני – בהקצאות משנת 2003 בלבד.

פיצויי הלנת שכר לרבות ריבית והפרשי הצמדה על השכר המולן – כפוף לסכומים הפטורים בפקודת מס הכנסה (מעל התקרה – הסכומים חייבים כהכנסת עבודה).

מענק פטירה ותשלומים הניתנים עבור העובד לאחר פטירתו – אם הם מיוחסים לתקופה שלאחר ניתוק יחסי העבודה.

החזר הוצאות בפועל ומותרות בניכוי לצורכי מס למומחה חוץ, לספורטאי חוץ ולעיתונאי חוץ – כפוף לתנאים המפורטים בתקנות מס הכנסה ולפי טופס שבו העובד מצהיר שהוציא בפועל את ההוצאות.

תשלום חלף הודעה מוקדמת – פסק דין

ביום 5.9.2019 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 18-08-17176) את תביעתו של ישראל בוקר לתשלום דמי אבטלה. הנושא שנדון הוא האם תקופות שבהן קיבל תשלום חלף הודעה מוקדמת, מעבר לחודש ימים, נכללות בתקופת האכשרה (ללא תקופת ההודעה המוקדמת ההסכמית אין למבוטח תקופת אכשרה לזכאות לדמי אבטלה).

בית הדין קבע כי תקופת הודעה מוקדמת של כמה חודשים היא בגדר הטבה כספית המוסכמת בחוזה ההעסקה בין עובד למעסיקו, אך אין בתקופה העולה על הנדרש בחוק כדי לקנות זכויות בביטוח הלאומי, כגון להכלילה בתקופת האכשרה.

לדעת בית הדין השאלה שנדונה בהלכת זפרני היא לגבי תקופת הודעה מוקדמת על פי החוק, קרי עד חודש ימים. הרציונל לכך הוא כי החוק קובע מיני היעדרויות שכן נכללות בתקופת האכשרה ואחת מהן היא נבצרות העובד לבצע את עבודתו מסיבות שאינן תלויות בו. במקרה כזה קובע החוק כי תיווסף תקופה בת 30 ימים. כך ניתן להכליל את תקופת תשלום חלף הודעה מוקדמת, אך עד 30 יום.

האם פיצוי חלף הודעה מוקדמת שולל דמי אבטלה? נמסר מתחום אבטלה כדלקמן:

לעניין זכאות לדמי אבטלה בתקופת הזכאות לחלף הודעה מוקדמת, הביטוח הלאומי מזיז את תאריך ניתוק יחסי העבודה עד לתקופה שהחוק מחייב בהודעה מוקדמת, שזו התקופה שחייבת בדמי הביטוח. פיצוי חלף הודעה מוקדמת מעבר לדרוש בחוק, אינו שולל דמי אבטלה. לעניין דמי האבטלה מדובר בסכום פטור מדמי ביטוח כמו פיצויים.

תשלום שכר או הפרשים או שכר נוסף לאחר ניתוק יחסי עבודה

לעתים משולם לעובד שכר תשלום לאחר שנתקו יחסי העבודה, ויש לשלם בגינו דמי ביטוח.

יש להבחין בין תשלום שניתן לאחר ניתוק יחסי עבודה אשר מוגדר כשכר עבודה (כגון: הפרשי שכר ובונוס), לבין מצב שבו התשלום במהותו הוא פיצוי שניתן רק לאחר שנתקו יחסי העבודה ועקב ניתוקם (כגון: פיצויי פיטורין ופדיון ימי חופשה).

נקבע במוסד לביטוח לאומי שדמי הביטוח בעבור תשלום שכר עבודה למי שנתקו עמו יחסי העבודה, ישולמו כמקובל לעניין מי שלא נותקו עמו יחסי העבודה, אך המועד שאליו ייוחס החיוב יהיה המועד שבו נותקו יחסי העבודה וחלוקת ה"תשלום הנוסף" תבצע בהתאם. קביעה זו הובהרה על ידי המוסד לביטוח לאומי בבית הדין הארצי לעבודה בפסק דין שרון טופז ושרון זלצמן (עב"ל 574/07). התשלום בפועל של דמי הביטוח יהיה לפי מועד תשלום שכר העבודה.

ביום 20.1.2019 דחה בית הדין לעבודה את תביעתו של אפרים שטיינמן (ב"ל 17-11-61021) וקבע כי הכנסה פירותית מממוש אופציות שקיבל ממעסיקתו בעבר, שנים לאחר שנתקו יחסי העבודה, יש לייחס לחודש העבודה האחרון בחברה ולפרוס לפי התקנות.

פסק דין בעניין פורשי צה"ל - ביום 6.7.2107 פסק בית הדין האזורי (15-09-13954) כי תשלומים המשולמים למשרתי קבע במהלך חופשת הפרישה שלהם חייבים בדמי ביטוח.

פסק דין בבית המשפט העליון בעניין ניכוי הוצאות מהכנסת עבודה

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים נתן את דעתו בנושא דמי חבר ודמי טיפול בפסק דין פ"ש פתח תקוה נגד שירותי בריאות כללית (ע"א 3844/15 מיום 15.12.2016).

השאלה במוקד הערעור הייתה אם יש לראות את דמי הטיפול המקצועי או את דמי החבר עד גובה דמי הטיפול המקצועי (להלן: "דמי הארגון") שמשלמת חברה בגין עובדיה למוסדותיה של ההסתדרות, כחלק מחישוב השכר והכנסת העבודה שבגינם מחויבת החברה במס שכר ובמס מעסיקים.

בפסק הדין קובע בית המשפט העליון שתכלית סעיף 2(2) לפקודה היא באופן כללי כי הכנסה הנובעת לנישום כתוצאה מקיום יחסי עובד ומעסיק ומשתלמת לו משום קיומם של יחסים אלה – היא הכנסת עבודה.

עוד קובע בית המשפט העליון כי הסעיף על פי לשונו, כולל בהגדרת הכנסת עבודה כל טובת הנאה המגיעה מן המעסיק לעובד כחלק מיחסי העבודה ביניהם, למעט המפורט בחריג.

"כאמור יש לפרש את החריג לסעיף 2(2) לפקודה בדרך תכליתית, על פיה כל תשלום או טובת הנאה המועברים מהמעסיק לעובד כחלק מיחסי העבודה ביניהם נכנסים בגדריה של הכנסת העבודה, למעט תשלומים הבאים בגדרי החריג, אשר לו יש לתת פירוש מצמצם, בשל אותה תכלית של החוק".

השופט רובינשטיין קבע כי דמי הארגון הם חלק בלתי נפרד מן השכר. העובדה שהכסף אינו מגיע בפועל לעובד אין פירושה כי הכסף לא שולם לו כחלק משכרו, שכן הכסף שולם להסתדרות בעבור העובד ובשם העובד לצורך מתן השירות לעובד. המעסיק משמש רק "צינור" להעברת הכספים.

אין לראות את התשלומים האלה כהחזר הוצאות מן המעסיק לעובד ולכן יש לראותם כחלק מהגדרת הכנסת העבודה, בין שהם מותרים לעובד כהוצאה ובין שלא.

הפרשנות הזאת אמורה, לדעת השופט רובינשטיין, להיטיב לכאורה עם העובדים, כיוון שאין פגיעה בגובה ההפרשות הפטורות ממס ובתגמולי הביטוח הלאומי הנגזרים מהגדרת הכנסת העבודה לפי סעיף 2(2) לפקודה.

כלומר, מפסק הדין עולה כי אין להתיר הקטנת הכנסת העבודה לעניין חישוב דמי הביטוח, כדי לא לפגוע בגמלאות הביטוח הלאומי הנגזרות מגובה הכנסת העובד.

עמדת הביטוח הלאומי בקשר לניכוי הוצאות של שכירים

בהסתמך על פסק הדין של בית המשפט העליון מדצמבר 2016, פרסם הביטוח הלאומי ביום 1.1.2017 את עמדתו בקשר לניכוי הוצאות של שכירים.

להלן מתוך החוזר של הביטוח הלאומי:

בהתאם לסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, הכנסתו של עובד שכיר נקבעת על פי סעיף 2(2) לפקודה. מכאן כי ככל שמדובר בהוצאה לפי סעיף 17 לפקודה (סעיף אליו לא מפנה סעיף 344 לחוק), הרי שאין היא רלוונטית לעניין חישוב ההכנסה לעניין חוק הביטוח הלאומי.

סעיף 2(2) לפקודה כולל חריג שאינו נכלל בהגדרת הכנסת עבודה: "למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה".

הפירוש שנותן הביטוח הלאומי לחריג האמור בסעיף 2(2) לפקודה הוא, שהחריג נועד להקל על השכיר שלא יצטרך להגיש דוחות למס הכנסה כדי לנכות הוצאות המותרות לו בניכוי, ויוכל לנכות אותן ישירות מהמשכורת באמצעות המעסיק.

דמי החבר ששולמו משכרו של העובד (על ידי המעסיק המשמש כ"צינור" בין העובד לבין הארגון), אינם בגדר החזר הוצאות מהמעסיק לעובד ולכן יחויבו כהכנסת עבודה אף על פי שהן מותרות בניכוי ממשכורתו.

החוזר מביא את פסק הדין של בית המשפט העליון שלעיל כבסיס לעמדתו, שכן נקבע בפסק הדין כי יש לפרש את החריג לסעיף 2(2) לפקודה בדרך תכליתית, על פיה כל תשלום או טובת הנאה המועברים מהמעסיק לעובד כחלק מיחסי העבודה ביניהם נכנסים בגדרה של הכנסת העבודה, למעט תשלומים הבאים בגדר החריג, אשר לו יש לתת פירוש מצמצם, בשל אותה תכלית של החוק.

לעניין דמי הארגון קבע בית המשפט, כי הם אינם בגדר החריג, ויש לראותם כחלק מהכנסת העבודה של העובד, בין שהם מותרים בניכוי לעובד כהוצאה ובין שלא.

החוזר מפרט את דרכי הטיפול של עובד הביטוח הלאומי שבדוק תלוש משכורת של עובד:

1. ביקורת ניכויים - מבקר הניכויים יבדוק כי דמי הביטוח (חלק העובד וחלק המעסיק) שולמו משכר הברוטו, לפני ניכוי הוצאות.
2. בקשות להחזר דמי ביטוח במשכורת - פקיד מעסיקים ידחה בקשות להחזר דמי ביטוח בגין ניכוי הוצאות דמי חבר רטרואקטיביים.
3. בקשות להחזר דמי ביטוח בעקבות הגשת דוח למס הכנסה - פקיד מעסיקים ידחה בקשות להחזר דמי ביטוח בעקבות התרת ההוצאות לשכיר בדוח שהגיש למס הכנסה.

תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת) ובתקופת חופשת לידה (חל"ד)

עובד שכיר ועובדת שכירה שנמצאים בחל"ת בהסכמת המעסיק לפחות חודש קלנדרי אחד מלא (או בחל"ד ללא זכאות לדמי לידה), ובתקופה זו אינם עובדים אצל מעסיק אחר או כעובדים עצמאיים, המעסיק אמור לנהוג כאמור להלן על פי תקנה 6 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח):

בכל אחד מהחודשיים הראשונים (2 חודשים) של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים, כולל מבוטחות בחל"ת וכולל מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה לתקופת ההארכה, לפי תיקון מספר 46 לחוק עבודת נשים, התשי"ד-1954.

המוסד לביטוח לאומי הבהיר כי בכל פעם שהעובד חוזר לעבוד לאחר החל"ת, המעסיק אמור לדווח ולשלם את תשלום המינימום במשך 2 חודשי חל"ת מלאים.

המעסיק רשאי לנכות סכום ששולם לביטוח הלאומי מכל סכום שיגיע לעובד ממנו. להלן נוסח סעיף 6(ג) לתקנה: "המעסיק רשאי לנכות מכל סכום המגיע ממנו לעובד את דמי הביטוח ששילם כאמור".

סכום דמי הביטוח המינימליים נגזר משכר המינימום כפול 6.57%. בתקופה הזו העובד והעובדת בחל"ת מבוטחים לכל ענפי הביטוח, למעט לענף פגיעה בעבודה ולענף זכויות בפירוק חברה ופשיטת רגל של מעסיק.

הכוונה לחודש מלא או לחודשיים מלאים, שבהם העובד/ת נמצאים בחופשה ללא תשלום. כאשר העובד/ת עובדים אפילו יום עבודה אחד בחודש, ישולמו דמי ביטוח בעד יום העבודה בלבד.

החל מהחודש השלישי של החל"ת על המבוטח לשלם דמי ביטוח בעצמו, על פי מעמדו ועיסוקיו.

בבחירת תקופת אכשרה לדמי לידה מובאים בחשבון החודשיים הראשונים של חל"ת, כאמור לעיל, אם הם לפני היום הקובע לזכאות לדמי הלידה.

טופס 126 - החל משנת 2019 ואילך המעסיק מדווח בטופס 126 על עובד בחל"ת בסוג 22. הדיווח החל לראשונה בטופס 126 סופי (מספר 3) עבור שנת 2019, והחל מהטופס לשנת 2020 - יש לדווח בסוג 22 על עובדים בחל"ת במשך חודש מלא בכל שלושת טופסי 126.

תקופת משבר הקורונה – מידע שהתקבל מהביטוח הלאומי

א. הדיווח ותשלום דמי הביטוח של המעסיק בטופס 613 בעד החל"ת בחודשים המלאים נדחה ליום 15.1.2021 לכל העובדים בחל"ת מלא בחודשים אפריל ועד נובמבר 2020. הביטוח הלאומי מנסה לבטל את התשלום בתקופת החל"ת בתיקון חקיקה או להפחית את גובה התשלום, בהסכמה של משרד האוצר.

ב. המעסיק מדווח על טופסי 102 באופן שוטף (אין אורכה) ומפריד את הדיווחים על עובדים שהיו בחל"ת בחודש מלא בתקופת משבר הקורונה.

ג. הדיווח הרבעוני על פרטי העובדים שבחל"ת נדחה גם הוא לכל מעסיק שמעוניין בכך (כדי שכרטיסי העובדים לא יחוייבו בסכום שעדיין לא שולם ולא ידוע אם ישתנה). הדיווח יהיה שנתי ביום 15.1.2021 על פרטי העובדים שהיו בחל"ת במשך חודשים מלאים במהלך כל שנת 2020.

ד. מעסיק שהוציא את כל העובדים לחל"ת כפוי חייב לדווח אי העסקה.

תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות

שכר החודשי רגיל

השכר החודשי הרגיל הוא השכר שנהוג לשלם לעובד מדי חודש (בנוסף קבוע מדי חודש נחשב לשכר רגיל, גם אם הוא בסכום שונה בכל תשלום).

תשלום חודשי לעובד שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, על פי הדיווח של העובד (כגון: פרמיות, שעות נוספות וכדומה), נחשב לשכר חודשי רגיל של העובד בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי.

ביום 20.1.2020 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 5821-05-19) את תביעתו של עמית פרל וקבע, בנסיבות המקרה, כי על פי תקנון העבודה אצל המעסיק: תשלום בגין שעות נוספות, ניכוי בגין חל"ת והחזר הוצאות העובד, מבוצעים באופן קבוע במשכורת של החודש העוקב. לכן, השעות הנוספות שבוצעו בחודש שלפני הרבעון שקדם לפגיעה ושולמו ודווחו בחודש שכלול ברבעון שלפני הפגיעה, נחשב כשכרו הרגיל של המבוטח בחודש הדיווח לפי תקנה 3 לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח).

הפרשי שכר (הפרשים)

כשמעסיק משלם לעובד הפרשי שכר בעד תקופות קודמות, הפרשים בגין העלאה בדרגה וכדומה, יש לערוך דוח על הפרשים (הפרשי שכר אינם תשלום נוסף).

על פי תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, הפרשים ייחשבו לשכרו החודשי הרגיל של העובד וייזקפו על כל אחד מהחודשים, בהתאמה.

לכן, הדוח יתייחס לתקופה שבגינה שולמו הפרשים, לפי שיעורי דמי הביטוח והמקסימום שהיו נהוגים באותן התקופות.

יש לשים לב לשינויים בשיעורי דמי הביטוח, לשינויים בהכנסה החייבת בשיעור מופחת ולתקרה החייבת בדמי ביטוח באותה התקופה.

תשלום נוסף

"תשלום נוסף" הוא שכר שניתן לעובד נוסף על השכר החודשי הרגיל, למעט הפרשי שכר. כאשר השכר ברוטו כולל יותר מרכיב אחד של "תשלום נוסף", כגון: גם דמי הבראה וגם ביגוד, יש להביא בחשבון את סך כל ה"תשלומים הנוספים" באותו חודש.

ל"תשלום נוסף" נחשבים, בין היתר, רכיבי השכר הבאים: ביגוד, דמי הבראה, משכורת "13", בונוס, מענק השתתפות ברווחי מעסיק, מענק יובל, ביטוח רכב וכדומה, לרבות כל גילום מס בעבור כל אחד מהרכיבים הללו, וכן כל תשלום תקופתי שלא נהוג לשלמו מדי חודש, למעט הפרשי שכר (שאותם כאמור יש לייחס לכל אחד מהחודשים שבגינם שולמו).

כשמעסיק משלם לעובד בונוס או תשלום כלשהו נוסף על שכרו החודשי הרגיל, עליו לערוך דוח על תשלום נוסף בהתאם לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח).

ביום 5.8.2018 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 17-05-1392) את תביעתו של עמוס מלניקוב וקבע כי פריסה של תשלום נוסף (החייב בפריסה) רלוונטית גם לעניין חישוב הבסיס לגמלת נכות מעבודה.

הפעולות שיש לבצע בעניין פריסת שכר

1. החל ממשכורת חודש יוני 2014 יש להשוות את השכר הנוסף לרבע משכר המינימום. על פי חוזר הביטוח הלאומי מס' 1455 הכוונה לרבע משכר המינימום החודשי.
- החל מחודש ינואר 2017 שכר המינימום הוא 5,000 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,250 ש"ח. החל מחודש דצמבר 2017 שכר המינימום הוא 5,300 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,325 ש"ח.
- עד משכורת חודש מאי 2014 יש לבדוק מהו השכר החודשי הרגיל של העובד בחודש המסוים ולהשוות את השכר הנוסף ל-25% מן השכר החודשי הרגיל של אותו החודש (הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה).
2. בתשלום נוסף יש לנהוג כדלקמן:
  - 2.1 אם התשלום הנוסף נמוך מרבע משכר המינימום של העובד, אזי לא חלות הוראות הפריסה. התשלום הנוסף מצורף לשכר החודשי הרגיל, ומשולמים בגינו דמי ביטוח בחודש התשלום.
  - 2.2 אם התשלום הנוסף עולה על רבע משכר המינימום של העובד או שווה לו, אזי חלות הוראות הפריסה המפורטות להלן.
3. הוראות הפריסה:
  - 3.1 תשלום נוסף ששולם לאחר שהעובד עבד שנה לפחות ברציפות אצל המעסיק הנוכחי, יש לחלק ב-12. המנה מצורפת לצורך תשלום דמי הביטוח וקביעת הבסיס לגמלה, לשכרו החודשי הרגיל של העובד בחודש שבו חולק התשלום הנוסף ובכל אחד מ-11 החודשים שקדמו לו.
  - 3.2 תשלום נוסף ששולם לעובד שלא עבד בכל חודשי השנה הקלנדרית, שכוללת את החודש שבו שולם התשלום הנוסף ו-11 החודשים שלפניו, יש לחלק במספר החודשים שבהם עבד העובד במהלך 12 החודשים הללו, עד וכולל החודש שבו שולם התשלום הנוסף. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בכל אחד מהחודשים הללו.
  - 3.3 יום עבודה בחודש נחשב לחודש שבו העובד עבד.

הפרש של תשלום נוסף

לפי עמדת הביטוח הלאומי, הפרש של תשלום נוסף יש להחזיר לצורך יישום כללי הפריסה לחודש שבו שולם התשלום הנוסף במקור.

לדוגמה: המעסיק שילם "משכורת 13" במשכורת חודש יולי, ובמשכורת חודש אוגוסט שילם לעובד הפרשים בשל טעות. במקרה זה יש לייחס את ההפרש לחודש יולי ולא לחודש אוגוסט.

הייחוס למועד המקורי משמעו חישוב מחדש בחודש יולי (על פי הדוגמה), תוך עריכה חוזרת של ההשוואה, והפעלת כללי הפריסה על פי הוראת תקנה 5 לתקנות שלעיל.

ההוראות חלות על כל סוגי העילות לשינויים בתשלום נוסף, לרבות טעויות ו/או הסכמים קיבוציים רטרואקטיביים.

חובת תשלום דמי ביטוח על הטבות שכר ופריסת תשלום נוסף כאשר עובד לא עבד במשך חודש מלא

למוסד לביטוח לאומי התברר שהמעסיקים לא נהגו באופן אחיד במקרה של תשלום הטבות שכר לתקופות שבהן העובדים היו זכאים לגמלאות מחליפות שכר, כגון: דמי לידה, ולתקופות שבהן העובד לא עבד במשך חודש מלא, כגון: חופשה ללא תשלום (חל"ת).

לעניין בונוסים ושכר נוסף בתקופות האמורות נקבעו בשנת 2009 הוראות כדלקמן: ככלל, תשלום נוסף יש לחלק ל-12 חודשים, חודש התשלום ו-11 חודשים אחורה שבהם עבד העובד, אולם נקבע בהוראות שיש להוציא מהספירה חודשים מלאים שבהם העובד לא עבד, גם אם קיבל הטבת שכר או גמלה.

ביום 29.06.2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר 1458 המפרט את אופן הדיווח בעבור הטבות שכר בתקופת חל"ד וחל"ת, בתוקף ממשכורת יוני 2015 ואילך (מועד דיווח בחודש יולי 2015).

מבוטחת בחופשת לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה לתקופת ההארכה, לפי תיקון מספר 46 לחוק עבודת נשים, התשי"ד-1954.

בגין מבוטחות אלה המעסיק משלם דמי ביטוח במעמד של חופשה ללא תשלום, ולכן החל מהחודש השלישי המלא של החל"ת חובת התשלום מוטלת על המבוטחת כפי שהוסבר לעיל.

החידוש בהבהרה של הביטוח הלאומי הוא ההתייחסות לחופשת הלידה כאל חל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחופשת לידה. כיוון שלא משתלמים לה דמי לידה - רואים בה עובדת בחל"ת לעניין הביטוח הלאומי.

התשלום של המעסיק הוא בעבור חודש מלא שלא הייתה בו העסקה, ולכן המעסיק לא ישלם את המינימום בעבור חודש שבו המבוטחת עדיין מקבלת דמי לידה, אלא מהחודש העוקב. כמו כן לא ישולם המינימום בחודש שבו חזרה העובדת לעבוד, שכן בגין חודש זה ישלם המעסיק בעבורה בגין ימי עבודתה בפועל.

הטבות שכר בחל"ת או בחל"ד, לפי חוזר 1458 (כולל במשבר הקורונה)

ככלל, הטבות שכר המשולמות לעובד מידי חודש גם בתקופת שהותו בחל"ת או בחל"ד (כמו: שווי טלפון, שווי רכב, שווי עיתון וכדומה), הן בגדר הכנסות עבודה ולפיכך חייבות בניכוי ובתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

החוזר מבדיל בין הטבות ששולמו בתקופת חל"ת לבין הטבות ששולמו בתקופת חל"ד. מפורטים להלן עיקרי ההוראות (כל הפרטים הטכניים מצויים בחוזר):

1. הטבות שכר בתקופת חל"ד [לפי סעיף 351(א) לחוק הביטוח הלאומי]

ההטבה תדווח בטופס 102 בקוד מיוחד, תשויך לחודש שבעבורו שולמה וינוכו וישולמו בעבורה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם.

ניכוי דמי הביטוח מהעובד יתבצע לפי שיעורי הניכוי (מופחת ומלא) הנהוגים לסוג העובד ובהתאם לסוג המעסיק - עיקרי או משני.

החוזר מדגיש ומציין, שחודשי חל"ד (מלאים) אינם נחשבים כחודשי עבודה לעניין פריסת שכר נוסף.

2. הטבות שכר בתקופת חל"ת

הטבה המשולמת לעובד בתקופת חל"ת, כולל גילום ההטבה (החל מהחודש הראשון של החופשה), משולמת לו למעשה מכוח תקופת עבודתו אצל מעסיקו, ועל כן תיוחס לחודש העבודה שקדם למועד יציאתו של העובד לחל"ת.

על המעסיק לייחס את כלל ההטבות ששולמו לעובד בתקופת החל"ת לחודש העבודה האחרון שקדם למועד יציאתו לחל"ת. סכום ההטבות הוא בגדר שכר נוסף ויחולו לגביו כללי הפריסה.

ההטבה תדווח בטופס 102 כתשלום נוסף. מקרים שבהם תקופת חל"ת חרגה משנה והעובד קיבל מידי חודש הטבות שכר גם לאחר 12 חודשים, יועברו כחריגים לבדיקת המשרד הראשי.

בעבור תקופת החל"ת משולמים דמי ביטוח כבעבר (כלומר, בכל אחד משני החודשים הראשונים המלאים של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים. המעסיק רשאי לנכות סכום זה מכל סכום שיגיע לעובד ממנו, הכול כמפורט בתקנות. יום עבודה אחד בחודש נחשב כחודש עבודה).

למען הסר ספק מודגש בחוזר כי סך ההטבות ששולמו לעובד בתקופת החל"ת בחודש שקדם לחודש שבו יצא העובד לחל"ת, ייחשב כבסיס לחישוב גמלאות מחליפות שכר, בהתאם להוראות החוק.

החוזר קיבל משנה חשיבות בזמן משבר הקורונה בשל כמות המובטלים שהוצאו לחל"ת ביוזמת המעסיק ומקבלים דמי אבטלה.

הבהרות מאת המוסד לביטוח לאומי לעניין משבר הקורונה

א. הטבות שכר ושכר נוסף כולל הגילום שלהם, המשולמים בחודשים מלאים של החל"ת, אינם משכורת, ויש לייחס אותם לחודש העבודה האחרון שלפני החל"ת. זאת, על פי הנהלים הרגילים בשגרה (חוזר הביטוח הלאומי 1458 משנת 2015) והבהרות נוספות שמסר הביטוח הלאומי בשל משבר הקורונה.

ב. על פי תקנות הביטוח הלאומי בעניין פריסת שכר, שכר נוסף המשולם לאחר תקופת החל"ת, יש לפרוס לפי תקנות הפריסה רק בחודשים שבהם העובד עבד אפילו יום עבודה אחד, וללא החודשים שבהם העובד היה בחל"ת במשך חודש מלא.

ג. כיוון שקבלת משכורת בזמן חל"ת שוללת זכאות לדמי אבטלה, הובהר כי חוזר 1458 רלוונטי אמנם גם למי שנמצא בחל"ת ביוזמת המעסיק בזמן משבר הקורונה ומקבל דמי אבטלה, אך הביטוח הלאומי

מתכנן לשנות את החקיקה, כך שלא ניתן יהיה לתבוע הפרשי דמי אבטלה בשל הטבות אלה בזמן זכאות לדמי אבטלה בחלי"ת.

לאור האמור לעיל, אין לתבוע הפרשי דמי אבטלה בשל הטבות שכר ושכר נוסף שהיו בתקופה של חלי"ת כפוי במשבר הקורונה, כדי שלא תעלה הטענה שהעובד קיבל משכורת בזמן החלי"ת.

ד. מובטל שמקבל תשלומים לאחר שנותקו יחסי העבודה לחלוטין (פוטר או התפטר) ולאחר שכבר הוחלט בתביעה ונקבע הבסיס לתשלום דמי האבטלה, והתשלומים שייכים לתקופת העבודה כמו הפרשי שכר, בונוס, עמלה וכדומה – עליו ליידע את פקיד תביעות אבטלה כדי שיעדכן את הבסיס לקביעת דמי האבטלה. תשלומים ששולמו תוך כדי ועקב ניתוק יחסי עבודה, כמו פיצויים או חודשי הסתגלות, שפטורים מתשלום דמי ביטוח – אינם רלוונטיים לבסיס החישוב של דמי האבטלה.

ה. מעסיק שצמצם משרה של עובדת בהיריון או הקטין שכר של עובדת בהיריון בשל משבר הקורונה, הביטוח הלאומי יתחשב בכך ויחשב את דמי הלידה בהתאם לשכר הרגיל, כדי שדמי הלידה לא ייפגעו.

ו. חודשים שבהם שולמו דמי לידה נחשבים לחודשי עבודה בבחינת תקופת אכשרה לדמי אבטלה וגם חודשיים ראשונים של חלי"ת (כולל חודשיים ראשונים מלאים של הארכת החלי"ת) יחשבו כחודשי עבודה לבחינת תקופת אכשרה.

הפרשי גמלה בשל תשלום נוסף או הפרשי שכר

מעסיק ששילם בונוס שחייב בפריסת שכר (גם אחרי ניתוק יחסי העבודה), או ששילם לעובדים הפרשי שכר בשל תקופות קודמות, חייב לפנות למוסד לביטוח לאומי ולקבל השלמה לגמלאות שהוא קיבל בעבור העובד (לדוגמה: תגמולי מילואים), ולהפנות את העובד למוסד לביטוח לאומי כדי לקבל השלמה לגמלאות מחליפות שכר שהעובד קיבל, כגון: דמי לידה. **יש לשים לב למגבלת השיהוי** (בדרך כלל שנה מיום מתן הבונוס).

האמור לעיל אינו חל על הפרשי שכר או שכר נוסף ששולמו לעובד בחלי"ת שקיבל דמי אבטלה בזמן משבר הקורונה, לצורך הגדלת הבסיס לדמי האבטלה.

לפי דוח מבקר המדינה, המוסד לביטוח לאומי מזכיר למעסיקים בעקבות ביקורת ניכויים שיש להודיע לעובדים על זכאותם לתבוע הפרשי גמלה (על פי חוק הודעה לעובד), לדוגמה, לעובד שהוסיפו למשכורתו בביקורת הניכויים שווי רכב, ומשלם הפרשי גמלה בתנאים מסוימים.

הפרשי גמלה כתוצאה מאי דיווח של מעסיק על משכורת

בהקשר לאמור לעיל, מבקר המדינה הזכיר למוסד לביטוח לאומי את זכותו לתבוע השבת גמלאות ממעסיק שלא דיווח או לא שילם דמי ביטוח בעד עובדו (לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי).

בפסק דין רפאל חיון נ' המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 13-07-57285 מיום 24.12.2015) הגדיל בית הדין את בסיס השכר הרבע שנתי שלפיו שולמו למבוטח גמלאות בגין תאונה בעבודה, כיוון שהמעסיק לא דיווח למוסד לביטוח לאומי על שכרו האמיתי של המבוטח.

המוסד לביטוח לאומי הוסיף את המעסיק כצד ג' לתביעה ובית הדין קבע כי צד ג' ישלם למוסד לביטוח לאומי את השלמת דמי הביטוח לשכר המתוקן ואת הסכומים העתידיים אשר נדרש המוסד לביטוח לאומי לשלם למבוטח בהתאם לשכרו המתוקן.

הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות

כאשר שכר עבודה כולל עמלות, יש לבחון מראש אם העמלות הן בונוס או שכר רגיל. הבעיה מתעוררת בעיקר בחישוב הבסיס לקביעת דמי לידה או דמי פגיעה בעבודה, שהרי בונוס נפרס לפי כללי הפריסה ל-12 חודשים.

כיוון שהמוסד לביטוח לאומי פורס עמלות לפי תקנות הפריסה לצורך חישוב דמי הלידה, פנו יולדות לבית הדין והסוגיה האמורה לעיל נדונה בשני פסקי דין:

1. בפסק דין המוסד לביטוח לאומי נגד קרן פרידמן (עב"ל 10-129) בבית הדין הארצי לעבודה ביום 20.06.2011.

2. בפסק דין פלונית נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 09-543) בבית הדין הארצי לעבודה ביום 4.5.2011.

משכורתן של העובדות בפסקי הדין התבססה על משכורת ועל עמלות ששולמו על פי הצלחה ונוכו דמי ביטוח גם בגין העמלות. המוסד לביטוח לאומי הכיר בתביעת העובדות לדמי לידה והתייחס לעמלות כתשלום נוסף.

בעניינה של קרן פרידמן אישר בית הדין הארצי את קביעת בית הדין האזורי לעבודה כי המעסיקה ראתה בתשלום העמלות חלק משכרה של העובדת, קיבל את תביעת העובדת וקבע כי משהיו העמלות חלק משכרה הרגיל של העובדת, יש לכלול אותן בחישוב דמי הלידה, ללא פריסה.

ערעורה של פלונית נדון לאחר שבית הדין האזורי הצדיק את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי קיבל את הערעור וראה "במענק הרבעוני", בנסיבות המקרה, חלק משכרה החודשי של המבוטחת ללא פריסה.

בית הדין הדגיש שדרך חישוב אחרת עלולה להביא להפלייתן לרעה של עובדות המקבלות את שכרן בדרך של עמלות.

ביום 29.7.2019 דחה בית הדין האזורי את תביעתה של איילת בן גיגי שלו (ב"ל 17-11-51804) וקבע כי אין לראות את המענקים הרבעוניים ששולמו לה לפני הלידה כשכר רגיל לאותו הרבעון. בנסיבות המיוחדות בוצעה התחשבות במענקים רבעוניים בצורה מיוחדת, לפי ממוצע של השנה הקודמת.

ביום 23.6.2020 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 18-05-59551) באופן חלקי את תביעתה של שרה נעמי בלס וקבע כי לעניין תחשיב דמי הלידה יש לראות בחלק מהעמלות שקיבלה טרם הלידה, כשכר רגיל ולא כ"תשלום נוסף" שמתחייב בפריסה. זאת, כיוון שבעת חישוב דמי הלידה קבע המוסד לביטוח לאומי כי עמלות ב-3 החודשים שלפני הלידה יחושבו כ"תשלום נוסף", ולכן יש לפרוס אחורנית ל-12 חודשים.

בית הדין מגיע למסקנה כי תשלום הבונוס בחלקו נובע מהקדמת תשלומי עמלות עבור פרויקטים, אף אם הלקוח טרם שילם בעדם, עמלות אחרות ייחשבו כשכר רגיל, שכן עמלות בסדר גודל כזה נמצאו תדיר בתלושי העבר שלה והיו גם עמלות שהסתבר כי אינן משקפות את המצב האמיתי. אותן בית הדין מורה לביטוח הלאומי להתעלם מהן כליל.

העקרון כי עמלות לכשעצמן הן בגדר שכר רגיל (כולל הפרשים בחודשי החל"ד בגין עבודה שקדמה לחל"ד) ולא תשלום נוסף, נקבע כבר בהלכת פלונית נ. המל"ל.

בתקופת חופשת הלידה הגיעו תקבולים נוספים מלקוחות, ובגינם המבוטחת היתה אמורה לקבל עמלות נוספות, ובעקבותיהם להגיש תביעת הפרשים לצורך הגדלת דמי הלידה – בית הדין מקבל תחשיב שנמסר לו על עמלות צפויות עתידיות ומורה למוסד לביטוח לאומי להכליל את כל סכומן (ולא כתשלום נוסף) כשכר רגיל, לצורך חישוב דמי הלידה.

תשר (טיפ) למלצרים ולשרשרת עובדי השירות במסעדות לעניין הביטוח הלאומי

ביום 26.3.2018 דן בית הדין הארצי בשני פסקי דין ונתן החלטה תקדימית בעניין התשר במסעדות, בבתי קפה וכד', שחלה מיום 1.1.2019 ואילך (עמרי קיס נ' המוסד לביטוח לאומי וגלי הצוק בע"מ 15-10-44405, ד.ע. יבוא וניהול מסעדות בע"מ נ' יחיאל בודה ע"ע 16-02-28480).

פסק הדין משנה הלכות ידועות לפיהן היה קיים מבחן הוולונטריות ואופן הרישום בספרי העסק.

בית הדין הארצי מדגיש שההלכות החדשות הן לעניין הביטוח הלאומי ומשפט העבודה, כל עוד אין חקיקה. בית הדין אינו מתערב בדיני המס והמע"מ, אך הקביעה שלו שהתשר הוא הכנסה ששייכת לבית העסק לעניין משפט העבודה ודיני הביטוח הלאומי היא בעלת משמעות עקיפה גם על חבות במס ערך מוסף, על ניכוי במקור של מס הכנסה, על ניהול ספרים וגם על חוקים נוספים (כמו הגבלת השימוש במזומן). בתקופת הקורונה יש הסכמה בעניין שיעור הטיפים לעניין המענקים במסעדות ובברים.

לגובה המשכורת של המלצר וכל עובדי שרשרת השירות שהופסקה עבודתם בשל משבר הקורונה, יש השלכה על דמי האבטלה שעובדים אלה מקבלים.

בית הדין הארצי קבע כדלקמן:

1. "יש לראות בתשר הכנסה השייכת לבית העסק והכנסתם של עובדי שרשרת השירות משכר עבודה אצל המעסיק, מבלי אפשרות להפריד בין השניים, הן במישור דיני הביטוח הלאומי והן במישור משפט העבודה". מכאן, שפסק הדין קובע הלכות לעניין משפט העבודה והביטוח הלאומי ואינו קובע הלכות לעניין המס והמע"מ, אך מטבע הדברים, יש השפעה על כל ההתנהלות של המעסיקים במסעדות ובבתי קפה.
2. התשר ניתן כיום על ידי הלקוח לכל שרשרת השירות ולא רק למלצר ולכן בית הדין מכנה את מקבלי התשר – עובדי שרשרת השירות.
3. כל הכנסה מתשר תיחשב כשכר עבודה, בין אם התשר נרשם בספרי המסעדה או שלא.
4. לגבי הוולונטריות שבתשלום התשר קובע בית הדין כי תשלום התשר הוא נוהג מושרש היטב שעולה כדי נורמה משפטית מחייבת ולא כפעולה שמקורה ברצונו הטוב של הלקוח.
5. השירות שעובדי שרשרת השירות נותנים ללקוח הוא במסגרת עבודתם הרגילה ולכן כספי התשר הם הכנסת עבודה מהמעסיק, גם אם התשר משולם ישירות למלצר, גם אם שולם מרצון הלקוח ללא דרישה מפורשת בחשבון שהוגש ללקוח, גם אם שולם באמצעי תשלום נפרד מהחשבון ולא עבר דרך קופת המסעדה, גם אם לא הועבר פיזית מהמלצר למעסיק וגם אם לא נרשם בספרי המסעדה או ביומן השירות.

6. בהיעדר התניה מפורשת אחרת בטופס הודעה לעובד על תנאי העבודה, או בדרך אחרת כדין, ברירת המחדל היא כי מעסיק רשאי לעשות שימוש בכספי התשר לשם תשלום שכר עבודה בלבד לעובדי שרשרת השירות. כלומר, בהיעדר הסכם עבודה שקובע אחרת, המעסיק אינו רשאי להשתמש בכספי התשר לתשלומי החובה שלו, לחלקו בהפרשות לפנסיה או לזכויות סוציאליות שהוא חייב בהן. את אלה יש להעביר בגין מלוא השכר שכולל את כספי התשר, והכול חייב למצוא ביטוי בחובות הרישומיות שבהן חב המעסיק על פי חוק הגנת השכר.

7. המעסיק רשאי להגיע להסכמה עם עובדי שרשרת השירות בדבר התניה החורגת מברירת המחדל האמורה, אך המעסיק לא ישלם לעובד שכר בשיעור הנמוך משכר המינימום על פי חוק, או מהשכר שבהסכם העבודה, כגבוה. ההתניה החורגת כפופה לכל דין, לחוק המגן, להסכמים קיבוציים ולצווי הרחבה.

8. מהשכר שכולל את התשר המעסיק מנכה את כל תשלומי החובה שיש לנכות משכר העובד.

9. בקרות מקרה המזכה בגמלה, המוסד לביטוח לאומי אמור לחשב את הגמלה על יסוד הכנסת העובד שכוללת את כספי התשר, גם אם המסעדה לא דיווחה למוסד לביטוח לאומי על התשר כמשכורת ו/או לא שילמה דמי ביטוח כחוק.

10. הגדלת המשכורת משפיעה על כל הגמלאות מחליפות השכר כמו דמי לידה, דמי פגיעה, דמי תאונה, דמי אבטלה ותגמולי מילואים. השפעה נוספת היא על גמלאות אחרות כמו קצבת נכות כללית.

11. במקרה שבו לא שולמו דמי הביטוח על כספי התשר, קובע בית הדין כי המוסד לביטוח לאומי אמור לשקול אם הוא רשאי לחזור אל המעסיק בתביעת שיפוי.

המוסד לביטוח לאומי פרסם את עמדתו בחוזר ביטוח/1459 "הכנסות מתשר בענף המסעדות" וגם באיגרת למעסיק. להלן מתוך הפרסומים:

החוזר והאיגרת מבהירים כי הכנסה מתשר היא הכנסת עבודה של העובד ממעסיקו לפי סעיף 2(2) לפקודה, והמעסיק נדרש לנהוג בסכום התשר כפי שהוא נוהג בכל רכיב אחר של שכר.

התשר נכלל בגדר שכר עבודה מכוח הוראות סעיף 2(א) לחוק שכר מינימום ולכן העובד זכאי לקבל מהמעסיק שכר עבודה שלא יפחת משכר המינימום.

החל מתאריך 1.1.2019 תשר נחשב כהכנסת עבודה של מלצר וכלל עובדי שרשרת השירות ללא תלות באופן תשלומם.

בקרות מקרה המזכה בתשלום גמלה, המוסד לביטוח לאומי מחשב את הבסיס לגמלה בהתאם להכנסה האמיתית, הכוללת גם את כספי התשר.

במקרים שבהם בית העסק לא דיווח על ההכנסות מתשר במלואן, או לא דיווח כלל, יופעל כנגדו סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי.

העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ)

סעיף 2א לחוק הביטוח הלאומי קובע החל משנת 2003 כי לעניין חוק זה לא יראו כתושב ישראל, בין השאר, את מי שבדיו אשרה ורישיון לשיבת ביקור בישראל (אשרות מסוג ב/1, ב/2, ב/3, ב/4, לרבות רישיון עבודה).

הדיווח על העובדים הזרים

הדיווח על העובדים הזרים נעשה לפי שיעורי דמי ביטוח מיוחדים במוסד לביטוח לאומי או באמצעות לשכת שירות התעסוקה (להלן: "לשכת התעסוקה").

דיווח ללשכת התעסוקה

מעסיקי עובדים זרים שמקום מושבם בשטחים (למעט עובדים זרים במשק בית) שמועסקים בתחומי מדינת ישראל, מדווחים באמצעות מדור התשלומים שליד לשכת התעסוקה [תקנה 3(ב) לתקנות הביטוח הלאומי (גביית דמי ביטוח), התשי"ד-1954].

ביום 29 ביולי 2012 פרסמה רשות האוכלוסין וההגירה הבהרה בעניין דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה. על פי ההבהרה, הגבייה לביטוח הלאומי כוללת את ענפי הביטוח: נפגעי עבודה, אימהות ופשיטת רגל והיתרה כוללת את היטל ההשוואה.

סך שיעורי דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה הנגבים מהעובדים הפלשתינים המועסקים בישראל זהים לחלוטין לשיעורי דמי הביטוח הלאומי המוטלים על עובדים ישראלים.

דיווח במוסד לביטוח לאומי

הדיווח למוסד לביטוח לאומי על העסקת עובד זר נעשה לפי קריטריונים שונים המפורטים להלן:

1. תושבי כל המדינות [לרבות פליטים ומבקשי מקלט בעלי אשרות לפי סעיף 2(א)(5) לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952], למעט אלה שיש להם הוראות מיוחדות כמפורט להלן בסעיפים הבאים.
2. תושבי שטחים שאינם תושבי ישראל שעובדים במשק בית – המעסיק מדווח ומשלם דמי ביטוח לאומי ישירות למוסד לביטוח לאומי ולא ללשכת התעסוקה.
3. עובדים זרים המועסקים ב"אזור" - הדיווח למוסד לביטוח לאומי נעשה לפי תיקון בחוק הביטוח הלאומי מיום 1.10.2005.
4. תושבי חוץ ממדינות אמנה לביטוח סוציאלי.

העסקת תושבי חוץ ממדינות אמנה לביטוח סוציאלי

החל בחודש ינואר 2010 דורש המוסד לביטוח לאומי לדווח על תושבי חוץ (שאינם אזרחי ישראל) שהם תושבי מדינות שישראל חתומה עמן על אמנה לביטוח סוציאלי - כעל תושבי ישראל, למעט תשלום דמי ביטוח בריאות.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביטוח 1436 מיום 31.3.2016 שעדכן את החוזר שפורסם ביום 13.3.2011, הכולל הנחיות בדבר תשלום דמי ביטוח לאומי בעד תושבי חוץ ממדינות אמנה שמועסקים בישראל.

גם בפרסומים על שיעורי דמי הביטוח של מעסיקים מיום 1.1.2020 מצויין במפורש שמעובד זר ממדינת אמנה יש לנכות דמי ביטוח לאומי כתושב ישראל, ללא תשלום עבור ביטוח בריאות ממלכתי ולהעביר למוסד לביטוח לאומי גם את חלק המעסיק בדמי הביטוח הלאומי בהתאם.

בהתאם לחוזר 1436, כל מעסיק בארץ שמעסיק עובד תושב חוץ שאינו בעל תעודת זהות ישראלית, מאחת המדינות שנכרתה עמן אמנה לביטוח סוציאלי שכוללת ענפי ביטוח מסוימים לעניין גמלאות, חייב לדווח למוסד לביטוח לאומי ולשלם דמי ביטוח לאומי (ללא דמי ביטוח בריאות) בהתאם לכללים שחלים על עובד תושב ישראל.

הדיווח על מי שאינו בעל תעודת זהות ישראלית נעשה באמצעות טופס 102 המשמש לדיווח בעד עובדים תושבי ישראל. המוסד לביטוח לאומי מנפיק לעובד האמור מספר מזהה שימש לצורכי הביטוח הלאומי. כדי לקבל מספר מזהה, על המעסיק למלא טופס בל/1050 - שאלון לרישום נפש, שניתן להוריד מאתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי. יש לצרף לטופס את צילום הדרכון הזר וכן אישור העסקה שכולל את פרטי העובד, פרטי המעסיק ומספר תיק הניכויים במוסד לביטוח לאומי, ולשלוח את הטופס לתחום הביטוח במשרד הראשי.

להלן רשימת המדינות שכלולות בהוראות המחייבות תשלום דמי ביטוח לאומי בישראל בשנת 2019 - אוסטרליה, אורוגוואי, בלגיה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, נורבגיה, פינלנד, צ'כיה, צרפת, שוודיה, שוויץ, סלובקיה, איטליה ורוסיה.

גמלאות לעובדים זרים ממדינות אמנה - נמסר מהמוסד לביטוח לאומי כי הוא בוחן תושבות לפני שמשלם לעובדים זרים ממדינות אמנה גמלאות המותנות בתושבות, כמו למשל קצבת אזרח ותיק או קצבת שאירים או קצבת נכות כללית.

לתשומת לב - לאור אי הבהירות שיש בזכאות לגמלאות אזרח ותיק, שאירים וקצבת נכות כללית, לכל העובדים הזרים ממדינות האמנה, מומלץ לבחון היטב ומראש כל מקרה שבו יש דיווח על עובד זר ממדינת אמנה כתושב ישראל.

עובדים זרים ממדינות רומניה וبولגריה - הובהר לנציגי המייצגים ביום 5.9.2019 ופורסמו שני חוזרים ביום 31.12.2019, לפיהם על המעסיקים להתייחס לעובדים זרים ממדינות בולגריה ורומניה שעובדים בישראל, כעובדים זרים רגילים המשלמים דמי ביטוח לאומי בשיעור מופחת ולא כמבוטחים ממדינות אמנה.

עובדים זרים תושבי קנדה - עובדים אלה משלמים דמי ביטוח לאומי כתושבי חוץ כיוון שהאמנה עם קנדה היא אמנה מצומצמת שאינה כוללת ענפי ביטוח לעניין גמלאות. המעסיקים חייבים לקבל מספר מזהה בגין העובדים האלה כיוון שעם קנדה (במחוזות מסוימים) ישראל חתומה על אמנה למניעת כפל דמי ביטוח.

עובדים זרים ממדינות אמנה שמוצבים בישראל - פטורים לעתים מתשלום דמי הביטוח הלאומי בישראל, אם הם משלמים דמי ביטוח סוציאלי במדינת האמנה והפטור אושרר על ידי המוסד לביטוח לאומי בישראל (כפי שמובהר באמנה).

גמלאות לעובדים הזרים (המשלמים שיעורי דמי ביטוח לאומי נמוכים)

העובדים הזרים מבוטחים לענפי הביטוח הבאים שבהם לא קיים תנאי התושבות: ביטוח מפני פגיעה בעבודה, ביטוח מפני פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק, ביטוח אימהות (דמי לידה לעובדת זרה ומענקים) וקצבאות ילדים לשוהים בארץ כדין עם ילדיהם.

ביטוח בריאות ממלכתי

מי שאינו נחשב תושב ישראל בביטוח הלאומי אינו מבוטח על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. בעניין זה הותקן צו הקובע הסדר מפורט המחייב מעסיק לבטח עובד זר בישראל במסגרת ביטוח רפואי פרטי, לרבות עובדים זרים השוהים בישראל שלא כדין.

העסקת עובדים זרים שלא כדין

החל מיום 1 במארס 2003 לא משולמות גמלאות לעובדים זרים בעד תקופה שבה הם שוהים באופן לא חוקי בישראל.

סעיף 324 קובע כי "לא תשולם גמלה לשוהה שלא כדין, כמשמעותו בסעיף 13 בחוק הכניסה לישראל (בסעיף זה - שוהה שלא כדין) בעד תקופת שהותו כאמור".

המונח "תשלום" (לפי הפירוש של המוסד לביטוח לאומי לסעיף) משמש בעיקרו למקרים שבהם מדובר בתשלום של גמלה בכסף, ולא חל על גמלאות אחרות. כלומר, גמלאות שאינן מוגדרות כתשלום בעד תקופה, ממשיכות להשתלם גם למי ששוהה בישראל שלא כדין. לדוגמה: דמי טיפול רפואי לנפגע בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי משלם קצבאות חודשיות המשתלמות בעד תקופה (דמי פגיעה, דמי לידה, קצבת נכות מעבודה) רק כאשר פסקה השתתפות הבלתי חוקית (או שהעובד הזר יצא לחו"ל, או שהשהות הפכה חוקית).

כשתובע הגמלה עוזב את ישראל הוא מקבל את הגמלה בעבור התקופה שנותרה לאחר עזיבתו.

קצבת תלויים (לדוגמה: קצבה לאלמנה שבעלה נהרג כתוצאה מפגיעה בעבודה) משתלמת על פי החוק לתלויים שאינם נמצאים בישראל ולתלויים השוהים בישראל כדין.

מעסיקי עובדים זרים שלא כדין צפויים לקנסות מנהליים ולקנסות נוספים בעבור כל יום שבו נמשכת העבירה. הסנקציות לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי חלות גם במקרים אלה.

מילוי טופס 101 וטופס 103

יש לבקש מכל עובד למלא טופס 101 מיד עם תחילת העבודה ובכל תחילת שנת מס, לצרף צילום של תעודת הזהות שלו ומסמכים הקשורים לקצבאות שהוא מקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

רשות המסים פרסמה הקלות בחובת מילוי טופס 101 רק למקבלי קצבאות שאין להם הכנסות נוספות מלבד הקצבה המשולמת, כמפורט בפרסום של רשות המסים מיום 29.10.2020.

טופס 103 ממלא מי שחל עליו צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים. ברירת המחדל למעסיק לפי הצו היא להתייחס לנותן השירות כ"מעסיק משני".

העובד חייב לעדכן את המעסיק בכל שינוי בהצהרה בטופס 101 או בטופס 103 במהלך השנה ובתחילת כל שנה.

טופס 620 מסביר איך נקבע המעסיק העיקרי והמשני, על פי הצהרת העובד בטופס 101. על פי הקביעה הזאת המעסיק מנכה דמי ביטוח משכר העובד.

פתיחת תיק ניכויים, טופס 102, חובת דיווח חודשית וחובת דיווח רבעונית

המשכורת המדווחת למוסד לביטוח לאומי מהווה בסיס לגמלאות. לכן, לפי סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, יש לדווח מדי חודש על השכר הרגיל, גם אם השכר שולם באיחור. ככלל, הדיווח נעשה בטופס 102 (עד 9 חוזי דיווח), בטופס 613 (חל"ת) ובטופס 614 (עובדים זרים).

החל ממשכורת חודש ינואר 2020 הדיווח לפי צו סיווג מבוטחים נעשה בחוזה דיווח נפרד בטופס 102 בקוד דיווח מספר 9. אין צורך לפנות לסניף לפתיחת חוזה הדיווח. עם קליטת הדיווח נפתח החוזה באופן אוטומטי והמעסיק מקבל הודעה על המשך חובת הדיווח מדי חודש בחוזה דיווח זה. מעסיק שטעה מגיש דוחות מתוקנים.

מעסיק פותח תיק ניכויים בביטוח הלאומי (שאינו תיק העסקה במשק בית) במס הכנסה והמידע עובר ממס הכנסה למוסד לביטוח לאומי. המעסיק מתבקש להקפיד על מילוי הטופס שהוא שולח למס הכנסה בקפידה רבה לרבות רישום הכתובת המעודכנת ומספר העובדים הצפוי.

יש למלא במועד הדיווח טופס 102 בכל החודשים, לרבות דיווח על אי העסקה בחודשים שבהם אין העסקה, כדי למנוע קביעות. מעסיק שרושם עובד בטור 3 אמור לשמור את האישור על שיעורי דמי הביטוח הנמוכים עד לביקורת ניכויים של הביטוח הלאומי.

חברת מעטים (לפי ההגדרה בסעיף 76 לפקודת מס הכנסה) מדווחת בגב טופס 102 על בעלי השליטה השכירים בחברה ללא תלות במספר העובדים המועסקים אצלה (חברת מעטים עם יותר מתשעה בעלי שליטה, רושמת את תשעת בעלי השליטה בעלי השכר הגבוה ביותר). מבחן מספר העובדים הוא חודשי.

דוחות 102 שהוגשו ללא גב הטופס נרשמים במוסד לביטוח לאומי כאילו לא הוגשו. כתוצאה מכך נוצרת קביעה בהיעדר דיווח. המעסיק עלול להיתבע לשלם קנסות (ואף חשון לעיקולים אוטומטיים).

תקנה 8 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות לתשלום דמי ביטוח, תשי"ד-1954)

תקנה 8 מחייבת כל מעסיק להגיש לביטוח הלאומי במועד תשלום דמי הביטוח בעד העובדים, דין וחשבון בדבר השכר המשתלם לכל אחד מעובדיו בתקופת התשלום שלגביו מוגש הדוח האמור, לרבות בעד עובדים הכלולים בצו סיווג מבוטחים.

המידע הדרוש לפי התקנה עבר לביטוח הלאומי בעבר בגב טופס 102 מדי חודש רק על ידי מעסיקים קטנים ועל בעלי שליטה ומשנת 2016 רק עד 9 בעלי שליטה. לגבי פרטי עובדים הכלולים בצו סיווג מבוטחים המעסיק נדרש לדווח בדיווח הרבעוני.

טופס 126 כולל דיווח פרטני מרוכז לתקופת הדיווח (חצי שנתי או שנתי).

שינויים משנת 2021 בטופס 102

ביום 17.11.2020 פורסם ברשומות תיקון עקיף בחוק התכנית לסיוע כלכלי (נגיף הקורונה החדש) (הוראת שעה) (תיקון מס' 3), התשפ"א-2020 (חוק הביטוח הלאומי – תיקון מספר 219), למעסיקים ולמשלמי פנסיה (למעט במשק בית), כדלקמן:

1. בגב טופס 102 יהיה דיווח על פרטי כל העובדים/מקבלי הפנסיה באותו החודש, רכיבי השכר/הפנסיה, היקף המשרה, סיווג העובד/מקבל הפנסיה ועוד מידע רלוונטי לחישוב דמי הביטוח שעל המעסיק לשלם באותו החודש (אפשרות לחשב דמי ביטוח על פריסת שכר). חשוב מאד לעניין מבחני הכנסה לגמלאות ולמידע זמין על משכורות חודשיות של עובדים.

2. הדיווח החודשי יהיה מקוון. אפשר יהיה לשדר את הטופס, לדווח באינטרנט, או להגיע לסניף ולקבל עזרה.

המטרה של התיקון בחוק לבטל את פנקסי הדיווח של טופס 102 כדי למנוע טעויות ולהקטין בירוקרטיה.

הדיווח החדש אמור להתחיל בחודש אפריל 2021, למעט מעסיקים שיש להם עד 180 עובדים, שעבורם מתחיל הדיווח החדש בעד חודש אוקטובר 2021.

דוח מתוקן

דוחות מתוקנים בניכויים לעובדים רגילים ניתן להגיש בדרך כלל באיחור של עד שלושה חודשים. החל מהחודש הרביעי יש לצרף הסבר לדוח המתקן. לעתים המוסד לביטוח לאומי מבקש הסבר גם לדוחות מתוקנים לתקופה קצרה.

תיקוני דוחות שנעשים בדיעבד בשל משכורות לבעלי שליטה, נבחנים בקפדנות יתר, למעט תיקון סטטוס בעל השליטה שלא היה רשום בטור הנכון בטופס 102, לצורך קבלת מענק לבעלי שליטה בזמן משבר הקורונה, ובלבד שאין שינוי במשכורת הברוטו ואין שינוי במספר העובדים.

הסבר על אי סבירות בטופס 102

כשמוגש טופס 102 שאינו סביר לפי הקריטריונים של הביטוח הלאומי (אי סבירות בשכר, בדמי הביטוח, בשכר שעולה על ההכנסה המרבית, או בכמות עובדים), מתקבל משוב שהדיווח נקלט כ"לא סביר". בדיקת אי הסבירות של הטופס מתבצעת מדי חודש.

כאשר התקבל משוב של דוח שאינו סביר, יש להגיש מכתב הסבר, כולל מסמכים.

נמסר מהביטוח הלאומי כי פעמים רבות אי הסבירות נובעת מאי החלת כללי פריסת השכר על תשלום נוסף. כאשר מדובר ברכיב שכר נוסף שנרשם כשכר חודשי רגיל, המוסד לביטוח לאומי מבקש להעביר את התיקון בדוח הפרשים, ולשלוח אליו תלושי שכר וטופסי 100 להסבר התיקון שבוצע במערכת השכר.

חובת דיווח רבעונית

המעסיקים חייבים לדווח למוסד לביטוח לאומי, נוסף על הדיווח החודשי, דיווח שמי מפורט באופן ממוכן בלבד, פעם ברבעון בעבור:

(1) פנסיונרים בפנסיה מוקדמת עד שנת 2015. החל משנת 2016, יש לדווח בטופס 126.

(2) תלמידים בהכשרה מקצועית.

3) עובדים בחופשה ללא תשלום (במשך חודש מלא) - בשנת 2019 דווח על עובדים בחל"ת דיווח רבעוני וגם בטופס 126 סופי (מספר 3) בסוג 22. את פרטי העובדים שהיו בחל"ת מלא בשנת 2020 יש לדווח בקובץ שנתי בסוג משרה מתאים ביום 15.1.2021. וגם לדווח על חל"ת בטופס 126 (1,2,3) בסוג 22.

4) דיווח לפי צו סיווג מבוטחים.

הכשרה מקצועית ושיקום מקצועי - להלן הכללים לדיווח על מבוטחים בהכשרה מקצועית או בשיקום מקצועי, החל מיום 1 ביולי 2011:

חובת נותן ההכשרה המקצועית - תשלום דמי ביטוח לאומי לענפים:

- נפגעי עבודה (בשיעור 0.4% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק).
- אימהות - מקומות שאושרו לכך בתקנות וקיבלו אישור מאת המוסד לביטוח לאומי (0.1% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק).
- המעסיק ממלא את השדות לענף "נפגעי עבודה" ולענף "אימהות" בלבד.

חובת התלמיד - לשלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ישירות למוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי פונה אל התלמידים לצורך עדכון חובת התשלום. המעסיק מעביר פעם ברבעון רשימה שמית של התלמידים שלמדו במוסד ברבעון החולף.

טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי החל מחודש יולי 2016

טופס 126 כולל בצד אחד את הדיווח החודשי על כל העובדים ובצד השני דיווח פרטני לתקופת הדיווח. הטופס אינו כולל מידע פרטני על כל עובד בכל חודש.

במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב 2015 ו-2016), התשע"ה-2015 נוסף סעיף 355(א1) לחוק הביטוח הלאומי. הנחיות פורסמו בחוזר מעסיקים 1463 בחודש יוני 2016 ועדכון פורסם ביולי 2016.

לפי סעיף 355(א1) מעסיק או מי שמשלם פנסיה מוקדמת יגיש למוסד לביטוח לאומי באופן מקוון דין וחשבון על שכר עבודה או על פנסיה מוקדמת ששילם למי שבעדו הוא חייב או היה חייב בתשלום דמי ביטוח, למעט עובד במשק בית, במועדים אלה:

(א) עד יום 18 ביולי בכל שנה – לגבי החודשים ינואר עד יוני של אותה שנה (שידור ראשון התבצע מיום 3 ביולי 2016). מספר הטופס - 1.

(ב) עד יום 18 בינואר בכל שנה – לגבי החודשים ינואר עד דצמבר של השנה שקדמה לה (שידור ראשון התבצע בחודש ינואר 2017). מספר הטופס - 2.

שידור טופסי 126 שלעיל מתבצע לפי המידע הקיים, ללא צורך בהתאמות הנדרשות בדרך כלל לפני הגשת טופס 126 למס הכנסה.

(ג) עד יום 30 באפריל בכל שנה – לגבי שנת המס שקדמה לה, אלא אם ניתנה לכלל המעסיקים ארכה להגשת הדוח. יש לשדר טופס זה גם אם לא היה שינוי מטופס מספר 2 ששודר בחודש ינואר. מספר הטופס - 3.

הכוונה בסעיף זה למבנה זהה למבנה הדיווח של טופס 126 שמשודר למס הכנסה פעם בשנה (בתוספת של מספר תיק הניכויים הפעיל במוסד לביטוח לאומי במקום מספר התיק במס הכנסה). הטופס האמור ישודר גם למוסד לביטוח לאומי מיד לאחר שהוא משודר למס הכנסה, ובגינו ממילא יתבצעו כל ההתאמות הדרושות לדיווחים השוטפים ולספרי המעסיק, כמקובל.

מעסיקים שמגישים טופסי 102 באופן לא מקוון - מעסיק שאין באפשרותו לשדר טופס 126 ידווח בטופס מקוון באינטרנט, כפי שמוסבר באתר הביטוח הלאומי.

קביעות בהיעדר דוח - סעיף 357 לחוק הביטוח הלאומי קובע שמי שחייב להגיש דוח למוסד לביטוח לאומי ולא הגיש אותו במועד, יקבל קביעה בהיעדר דוח. אם הטופס לא ישודר תוך 30 ימים ממועד הקביעה, הקביעה תהפוך לחוב בדמי ביטוח והמוסד לביטוח לאומי רשאי להתחיל בפעולות אכיפה. שידור הטופס מבטל את הקביעה ואת החוב.

טופס 100 - פירוט שנתי של השכר וניכויי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות

טופס 100/בל הוא צילום מצב ליום מסוים והוא כולל פירוט שכר ותשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות במשך 12 חודשים, כאשר "תשלומים נוספים" והפרשי שכר מיוחסים בהתאמה לחודשים הרלוונטיים. לדוגמה, כאשר שולמו דמי הבראה או שולמו הפרשי שכר לחודשים קודמים.

את הטופס (בל/100) יש לבקש מהמעסיק או ממשלם הפנסיה. תוכנות השכר מפיקות את הטופס על פי הוראות שקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, עד שבע שנים רטרואקטיבית. הטופס מודפס וחתום על ידי המעסיק, עם ציון מועד הפקת הטופס וסימון של בית התוכנה.

כדי להפיק טופס 100 נכון, חשוב להקפיד על סימול הרכיבים החייבים בפריסה. המוסד לביטוח לאומי אמור לבדוק בקפידה טופס 100 שכולל קפיצות בשכר מחודש לחודש, כי ייתכן שיש שכר נוסף שלא נפרס.

בשנת 2020 המעסיקים משדרים טופס 100 לעובדים שהופסקה עבודתם בשל משבר הקורונה והם תובעים לראשונה דמי אבטלה.

הביטוח הלאומי נערך לשידור טופס 100 באופן מקוון החל מחודש אפריל 2021 למעסיקים גדולים ומחודש אוקטובר 2020 לכל המעסיקים, לשתי מטרות:

1. דיווח עבור גמלאות.

2. דיווח לעניין דמי ביטוח, למשל לצורך תיאום דמי ביטוח.

השינויים כלולים בתיקון עקיף בחוק התכנית לסיוע כלכלי (נגיף הקורונה החדש) (הוראת שעה) (תיקון מס' 3), התשפ"א-2020 (תיקון מספר 219 בחוק הביטוח הלאומי) מיום 19.11.2020, למעסיקים ולמשלמי פנסיה, למעט במשק בית.

עדכון סיווג עובד והפרשי שכר שליליים – שידור "קובץ זיכויים" ממערכת השכר

עד שנת 2012 היו שלוש שיטות להחזיר דמי ביטוח: דוח בקוד 7, דוח בקוד 47 (לתיאום דמי ביטוח) וטופס 659 בצירוף הוכחות.

לשכות השירות ובתי התוכנה פיתחו בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי קובץ זיכויים המתבצע באופן אוטומטי בשידור ממערכת השכר לפי כללי ההתיישנות (7 שנים מיום הבקשה להחזר). לכן, יש לשמור את המידע על המשכורות לפחות 7 שנים אחורנית, כולל במעבר בין תוכנת שכר אחת לאחרת.

המוסד לביטוח לאומי מאפשר למעסיק לעשות תיאום דמי ביטוח בשיעור המופחת בשידור "קובץ זיכויים" לשנה השוטפת בלבד, כיוון שהעובד מקבל את החזר דמי הביטוח לשנים קודמות דרך אתר האינטרנט של הביטוח הלאומי.

באיגרת למעסיקים בינואר 2020 פורסם כי לא ניתן לעדכן את התיקונים המפורטים להלן במערכת השכר (אלא בבקשה לדוח מתקן לסניף עם מסמכים):

1. ביטול תושבות למבוטח.

2. החזר בגין תשלום מעל ההכנסה המרבית כמעסיק משני.

3. תיקוני שכר שליליים בעבור בעל שליטה בחברת מעטים.

תיקונים אלה יבוצעו באמצעות בקשה לדוח מתקן שיופנה לסניף בצירוף מסמכים.

קובץ זיכויים מכיל את פרטי העובדים ואת תקופות העבודה הספציפיות. כל דיווח על שינוי סטטוס נבדק מול מערכות המוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי מאמת את הנתונים, ולאחר אימות הנתונים בודק את המעמד. הבדיקה מיידית וכל עובד שדורשים לגביו החזר בשל שינוי סטטוס נבדק. עובד שמדווח כמקבל קצבה ולא נמצא זכאי לפטור, המעסיק מקבל משוב עם הודעת שגיאה ומתבקש לחייב את העובד בדמי הביטוח.

תיקונים אחרים, שהם בדרך כלל חד פעמיים, נבדקים מדגמית כולל בביקורת ניכויים. לכן, מומלץ מאוד לבדוק היטב את הבקשה להחזרים לפני השידור בקובץ זיכויים, כי ככל שיתברר שהתיקון לא היה נכון, או שלא היה דרך מערכת השכר, הביטוח הלאומי עלול לדרוש בחזרה מהמעסיק את כל דמי הביטוח שקיבל, גם אם המעסיק כבר העביר לעובד את חלקו.

בדרישת החזרים בשל שינוי הגדרת רכיב שכר מרכיב חייב לרכיב פטור יש לפנות מראש לאגף מעסיקים במוסד לביטוח לאומי כדי לקבל אישור מראש על המהלך לדרישת החזרים.

החזר מקובץ הזיכויים נרשם כזיכוי בחשבון המעסיק בביטוח הלאומי וכולל את חלק העובד ואת חלק המעסיק. המעסיק מחזיר לעובד את חלקו במסגרת המשכורת בחודש ההתחשבות (מובהר כי החזר שמקבל המעסיק כולל גם את חלקו של העובד ולכן המעסיק חייב להחזיר אותו לעובד).

מוקד תמיכה מקצועי בביטוח הלאומי: 02-6463346, 02-6463348, פקס 02-5386520.

העדכונים בנושא האמור מפורסמים בבית התוכנה או בלשכת השירות.

כאשר מעסיק נפטר או בעת פשיטת רגל או פירוק של המעסיק, העובד מתבקש לפנות למוסד לביטוח לאומי כדי לקבל את חלקו בהחזר באופן אישי.

תורם איברים – החזר דמי ביטוח בריאות ניתן לביצוע בקובץ זיכויים בתנאים שנקבעו.

בחירת ההיבט הביטוחי

הגשת בקשה להחזר דמי ביטוח כאמור מחייבת בחינה של ההיבט הביטוחי של המשכורת, כאמור בפסקי דין בבית הדין הארצי לעבודה. רצוי לבחון היטב כל בקשה להחזר, כיוון שקיימת חשיפה לפגיעה בגמלאות שהעובד זכאי להן.

תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד

מבוטח שיש לו הכנסות משני עיסוקים או יותר (לרבות מפנסיה מוקדמת המשולמת לפני גיל פרישה), משלם דמי ביטוח על פי סדר החיוב המפורט להלן ובאופן המפורט להלן, אך לא יותר מההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח וזכאי לשיעור מופחת רק פעם אחת:

1. מהכנסותיו כעובד שכיר המעסיק מנכה את דמי הביטוח.
2. כאשר הוא נכלל בהגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי, הוא משלם דמי ביטוח בעד עצמו.
3. מהכנסות "פסיביות": הכנסות שאינן מעבודה כעובד שכיר או כעובד עצמאי (ואינן פטורות מדמי ביטוח על פי החוק או על פי התקנות), הוא משלם דמי ביטוח בעד עצמו.
4. מהכנסותיו מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי, משלם הפנסיה מנכה את דמי הביטוח.

האחריות לניכוי דמי ביטוח בשיעור המלא

האחריות לתשלום דמי הביטוח במלואם מוטלת על העובד השכיר שעובד אצל מעסיקים שונים לפי סעיף 342(ד) לחוק הביטוח הלאומי. תקנות התיאום נקבעו לפי הוראות סעיף 342(ה) לחוק שקבעו בין היתר את חובת המעסיק לניכוי בשיעור המלא למי שעובד אצל מעסיק נוסף.

מעובד שכיר שהוא גם עובד עצמאי וגם מקבל פנסיה מוקדמת בו זמנית, מנכה משלם הפנסיה את השיעור המלא של דמי הביטוח לפי סעיף 345ב(ה)1 לחוק הביטוח הלאומי, למעט אם נעשה תיאום, כיוון שמשלם הפנסיה המוקדמת הוא המעסיק המשני.

מעסיק עיקרי ומעסיק משני

כאשר למבוטח יש בעיסוקו כעובד שכיר (לרבות לפי צו סיווג מבוטחים) כמה מקורות הכנסה (לרבות פנסיה מוקדמת) או שיש לו פנסיה מוקדמת משני מקורות או יותר, יש לקבוע מי המעסיק העיקרי ומי המעסיק המשני, ובהתאם נערך ניכוי דמי הביטוח.

המעסיק העיקרי מנכה מהעובד שיעור מופחת ושיעור מלא. המעסיק המשני מנכה מהעובד שיעור מלא, אלא אם נערך תיאום כפי שיוסבר בהמשך.

המעסיק העיקרי לעניין תיאום דמי ביטוח הוא המעסיק שעובדו הצהיר בטופס 101 שאצלו הוא משתכר "משכורת חודש". כלומר, אותו מעסיק מנכה מס הכנסה משכר העובד על פי לוח הניכויים של מס הכנסה.

המעסיק המשני הוא המעסיק שעובדו הצהיר בטופס 101 שאצלו הוא משתכר "משכורת נוספת" (המעסיק מנכה משכרו של העובד את שיעור המס המרבי, או שיעור מס אחר שקבע פקיד השומה). אם יש יותר משני מעסיקים, אזי העובד יבחר מי מהם הוא המעסיק העיקרי ויצהיר על כך בטופס.

בטופס 620 שנמצא באתר הביטוח הלאומי מובהר כי המעסיק ינהג לפי ההצהרה בטופס 101 ואין להפנותו למוסד לביטוח לאומי לצורך קבלת אישור על ניכוי כמעסיק עיקרי. העובד חייב לעדכן את כל מעסיקיו בכל שינוי בהצהרה בטופס 101.

כאשר עובד שכיר מקבל גם פנסיה מוקדמת, **הפנסיה היא ה"מעסיק המשני"** לעניין תיאום דמי הביטוח. כלומר, כאשר לעובד יש משכורת ופנסיה מוקדמת, תיאום דמי הביטוח נערך בפנסיה גם אם במס הכנסה התיאום נעשה במשכורת.

כאשר לעובד שכיר ההכנסה הנוספת היא ממשלח יד או שהיא הכנסה פסיבית, אין לערוך תיאום דמי ביטוח במשכורת כיוון שהחשוב נערך בתחום "גבייה מלא שכירים" במוסד לביטוח לאומי. אם ההכנסה מהמשכורת נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק – אזי יש לשלוח את התלוש (או התלושים) למחלקת גבייה מלא שכירים בסניף המוסד לביטוח לאומי, כדי לעדכן את שיעורי דמי הביטוח המופחתים בהכנסה הנוספת.

כאשר אין צורך למלא טופס 101, כמו למשל בתשלום על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, העובד ממלא טופס בל/103, ומצהיר אם זה מקום עבודתו היחיד כ"עובד שכיר" או שיש לנכות דמי ביטוח כמעסיק משני. ברירת המחזל של מעסיק, כאשר מבוטח הכלול בצו סיווג מבוטחים לא מילא טופס 103, היא שזה מקום עיסוקו המשני של המבוטח, ועליו לנכות מהעובד דמי ביטוח בשיעור המלא.

תיאום דמי ביטוח מבוצע לעובד בלבד ובאחריותו. אין תיאום דמי ביטוח למעסיק. מודגש באיגרת למעסיקים מינואר 2020 כי חל איסור על מעסיק משני לפטור עובד מתשלום דמי ביטוח ללא אישור מהביטוח הלאומי, גם אם הכנסת העובד עלתה מעל ההכנסה המירבית במקום עבודה אחד.

כל ההוראות הקשורות לתיאום דמי ביטוח ולהחזר דמי ביטוח למבוטח שלא ערך תיאום, מצויות בתקנות הביטוח הלאומי (תשלום וניכוי דמי ביטוח משכר מבוטח העובד אצל מעבידים שונים), התשנ"ז-1997 (להלן: "תקנות התיאום").

פנסיה מוקדמת (פנסיה המשולמת לפני גיל פרישה)

אם אדם עובד כשכיר ויש לו גם הכנסות מפנסיה מוקדמת, אזי מקום העבודה שבו הוא עובד שכיר הוא המעסיק העיקרי ומשלם הפנסיה הוא "המעסיק המשני", גם אם בעבור מס הכנסה התיאום מבוצע באופן שונה.

אם משולמת פנסיה מוקדמת לגמלאי שהוא גם עובד שכיר, ו/או מקבל פנסיה מוקדמת ממקור נוסף, ו/או גם עצמאי, משלם הפנסיה מנכה מהמבוטח את השיעור המלא של דמי הביטוח, אלא אם המבוטח המציא למשלם הפנסיה אישור על ניכוי בשיעור שונה.

העובד רשאי להגיש למשלם הפנסיה טופס בל/644 שבו יצהיר על הכנסתו אצל המעסיק העיקרי ומשלם הפנסיה יזין את ההכנסה הזאת בתוכנת השכר ויקבל אישור תיאום אוטומטי לשנה זו (מתחילת השנה או מתחילת העבודה).

לעקרת בית שנסוואה למבוטח ופטורה מתשלום דמי ביטוח, אין לערוך תיאום. עקרת הבית חייבת להודיע למשלם הפנסיה על כל שינוי שחל במעמדה במוסד לביטוח לאומי. עליה להודיע מיד על התחלת העבודה כשכירה כדי שמשלם הפנסיה ינכה דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת.

תיאום דמי ביטוח מראש בשיעור המופחת

עובד אצל שני מעסיקים או יותר (לרבות מי שמקבל פנסיה מוקדמת ממקור אחד או יותר), שהכנסתו אצל המעסיק העיקרי נמוכה מ-60% מהשכר הממוצע במשק, זכאי לתיאום דמי ביטוח.

העובד מתבקש להגיש למעסיק המשני, ומקבל הפנסיה מתבקש להגיש למשלם הפנסיה, נוסף על הצהרה בטופס 101 גם אישור לתיאום דמי ביטוח, כדלקמן:

1. הצהרה על ההכנסה אצל המעסיק העיקרי בטופס בל/644 - המעסיק המשני מזין את נתוני ההכנסה מחודש ינואר של השנה הנוכחית, או ממועד תחילת העבודה בשנה הנוכחית.

2. אישור שהופק באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי.

תיאום דמי ביטוח לפי טופס 644 מבוצע מהחודש שבו העובד החל לעבוד אצל המעסיק המשני, או מחודש ינואר בשנה הנוכחית, או לפי התקופה שבאישור מהאינטרנט.

על פי הצהרות אלה, המעסיק המשני או משלם הפנסיה יזינו בתוכנת השכר את סכום ההכנסה של העובד או של מקבל הפנסיה אצל המעסיק העיקרי, וכך יתקבל אצלו אישור אוטומטי על ניכוי דמי ביטוח בשיעור המופחת (כאשר ההכנסה אצל המעסיק העיקרי נמוכה מסכום של 60% מן השכר הממוצע במשק).

העובד אינו יכול לקבל החזר דמי ביטוח בשנה הנוכחית מהמוסד לביטוח לאומי. אם לא בוצע תיאום, אזי החזר ייעשה בשנה הבאה (כמוסבר בהמשך).

כאשר המעסיק מזין את ההכנסה רטרואקטיבית, נוצרת יתרת זכות. דיווח על הפרשי שכר שליליים של עובדים מתבצע באמצעות שידור קובץ בלבד.

אם העובד או מקבל הפנסיה אינם מגישים את הצהרה על ההכנסה אצל המעסיק העיקרי (בל/644) או אישור שהפיקו באינטרנט, אזי על המעסיק המשני או על משלם הפנסיה לנכות דמי ביטוח בשיעור המלא, כמוסבר בדוגמה הבאה.

דוגמה (שני מעסיקים עם משכורת קבועה אצל המעסיק העיקרי):

משכורת ברוטו חייב לביטוח הלאומי אצל המעסיק העיקרי - 3,000 ש"ח

משכורת ברוטו חייב לביטוח הלאומי אצל המעסיק המשני - 1,000 ש"ח - העובד מצהיר על המשכורת בסך 3,000 ש"ח שהוא משתכר אצל המעסיק העיקרי בטופס בל/644.

המעסיק המשני ינכה דמי ביטוח בשיעור המופחת עד לסכום של 60% מן השכר הממוצע במשק. כלומר, ינכה מסך ה-1,000 ש"ח את השיעור המופחת (3.5%).

ללא התיאום האמור המעסיק המשני ינכה מסך ה-1,000 ש"ח את השיעור המלא (12%).

המשך הדוגמה למעסיק שלישי (או מעסיק משני שני עם משכורת קבועה אצל שני המעסיקים הראשונים):

משכורת ברוטו (חייב לביטוח הלאומי) אצל המעסיק השלישי - 500 ש"ח - העובד מצהיר בשני טופסי בל/644 על שתי המשכורות שלו: האחת אצל המעסיק העיקרי בסך 3,000 ש"ח, והשנייה אצל המעסיק המשני בסך 1,000 ש"ח. סך הכול העובד מצהיר על 4,000 ש"ח בטופסי בל/644. המעסיק השלישי (המשני השני) יחייב בשיעור המופחת סך של 500 ש"ח במקום בשיעור המלא.

טופס בל/644 נמסר כדלקמן:

1. למעסיק השני (המשני הראשון) - 3,000 ש"ח, בהתאם למשכורת אצל המעסיק הראשי.
  2. למעסיק השלישי (המשני השני) - 4,000 ש"ח, בהתאם למשכורת אצל המעסיק הראשי והמעסיק המשני הראשון. המעסיק השלישי (המשני השני) יזין למערכת 4,000 ש"ח.
- החישוב הוא כדלקמן: $4,000 - 2,331 = 6,331$ (בשנת 2020).
- כאשר יש 4 או יותר מעסיקים, העובד עושה את התיאום באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

צו סיווג מבוטחים בשנת 2020 - כאשר נותן שירות (כמו מרצה או מורה דרך) נחשב לעובד שכיר לפי צו סיווג מבוטחים אצל שני מעסיקים, וההכנסה שלו אצל כל אחד מהמעסיקים אינה עוברת את השיעור המופחת, ניתן לערוך תיאום בעזרת טופס 103 וטופס 644 במהלך השנה, רק בתנאי שמדובר במעסיק עיקרי שההכנסה אצלו קבועה ולא משתנה במשך השנה. המעסיק המשני מקבל מנותן השירות טופס 644 ומזכה את העובד בדמי הביטוח ששולמו ביתר מינואר 2020. ככל שלא נערך תיאום, ניתן לבקש החזר דמי ביטוח בשנה הבאה.

מועד מילוי טופס בל/644

- בתחילת כל שנת מס (אם ההצהרה ניתנת באיחור, אזי אפשר להצהיר מחדש ינואר בשנה הנוכחית, כפי שהוסבר לעיל).
  - לעובד חדש או למקבל פנסיה חדש – מיום תחילת העבודה או תחילת קבלת הפנסיה, ולאחר מכן בתחילת כל שנת מס.
  - למי שקיים כבר אישור לתיאום דמי ביטוח לתקופה הקרובה – כשיפוג תוקפו של האישור, ולאחר מכן בתחילת כל שנת מס.
- העובד מתחייב לעדכן את המעסיק המשני אם שכרו אצל המעסיק העיקרי משתנה באופן מהותי. במקרים שבהם השכר אצל המעסיקים אינו קבוע, עדיף לא לבצע תיאום לפי טופס בל/644.

תיאום דמי ביטוח בשל הכנסה שעולה על ההכנסה המרבית

עובדים ו/או מקבלי פנסיה מוקדמת שהכנסתם הכוללת היא מעל ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח מקבלים אישור לתיאום דמי ביטוח לשנה השוטפת במוסד לביטוח לאומי לפי טופס בל/753 שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

לצורך קבלת אישור התיאום יש לפנות לאגף גבייה ממעסיקים בסניף שאליו שייך המבוטח על פי כתובת מגוריו. לטופס יש לצרף טופסי בל/100 מודפסים וחתומים של השנה השוטפת והשנה שקדמה (או לפחות 12 חודשים שקדמו לחודש הבקשה), מכל מקורות ההכנסה, ולהצהיר מי המעסיק העיקרי של העובד (לנותני שירות לפי צו סיווג מבוטחים לא ניתן להפיק בשנת 2020 טופס 100 ממערכת השכר).

באיגרת שפרסם המוסד לביטוח לאומי למעסיקים נכתב במפורש כי פטור מתשלום דמי ביטוח אצל המעסיק המשני לא יתבצע ללא אישור מהמוסד לביטוח לאומי.

ביקורת המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבדוק את הצהרת העובד או מקבל הפנסיה על הכנסתו אצל המעסיק העיקרי או משלם הפנסיה, על פי טופס 126 המדווח על ידי המעסיקים או משלמי הפנסיה. לכן המעסיק המשני או משלם הפנסיה אינם חייבים לבדוק את ההצהרה של העובד או של מקבל הפנסיה, אך הם חייבים לשמור את ההצהרות האמורות ואישורי התיאום יחד עם טופס 101 (או טופס 103), המעידים על הצהרת העובד על עבודה יחידה או על עבודה נוספת.

החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת

כאשר לא נערך תיאום דמי ביטוח בשנה השוטפת או כאשר המעסיק העיקרי ניכה שיעור מלא במקום שיעור מופחת בשנה השוטפת, המבוטח רשאי לתבוע מהמוסד לביטוח לאומי החזר של דמי הביטוח ששולמו ביתר החל משנת המס הבאה.

בקשה להחזר דמי ביטוח בשל הכנסה בשיעור המופחת יש להזמין מהמוסד לביטוח לאומי באמצעות אתר הביטוח הלאומי באינטרנט (תיאום דמי ביטוח – בקשת החזר). החזר מתבצע באמצעות טופסי 126 שקיימים במוסד לביטוח לאומי. יש לעקוב אחר ההוראות באתר האינטרנט.

החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח

החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית ששולמו ביתר בשל תיאום שלא נערך מראש, מבוצע בסניפי המוסד לביטוח לאומי בתחום גבייה ממעסיקים, בטופס 752 שאליו מצורפים טופסי 100 מכל המעסיקים.

ככלל, החזר מתבצע רק בעבור שנה שלמה ולא בעבור חלקי שנה. החזר בעבור השנה השוטפת מתבצע באמצעות קובץ זיכויים על ידי המעסיק אך ורק בהתאם לאישור שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

בית הדין האזורי לעבודה (ת"צ 22654-03-16) דחה ביום 21.8.2018 את בקשתו של יוסף אלבו להכיר בתביעתו כתובענה ייצוגית בגין אי השבה יזומה של תשלומי יתר מעל תקרת התשלומים המירבית, ששולמו לטענתו למוסד לביטוח לאומי.

צו סיווג מבוטחים בשנת 2020 - כאשר נותן שירות (כמו מרצה או מורה דרך) נחשב לעובד שכיר לפי צו סיווג מבוטחים, ההכנסה הכוללת שלו עוברת את ההכנסה המירבית וההכנסה לפי הצו אינה קבועה ו/או אינה משולמת בכל חודשי השנה, נותן השירות יכול לקבל החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המירבית רק לפי אישור המעסיק לפי הצו שכולל פירוט הכנסות ודמי ביטוח לפי חודשי העבודה בפועל בשנה שלגביה מבוקש החזר.

התיישנות של החזר דמי ביטוח

החזר דמי ביטוח בשל תיאום שלא נעשה מראש ניתן עד שבע שנים לאחור (לא כולל את השנה השוטפת). המוסד לביטוח לאומי עדכן ביום 4.6.2020 את חוזר מעסיקים 1461 המפרט בין היתר גם את אופן הטיפול בהחזרים בהקשר להתיישנות החוזרים.

החזר דמי ביטוח למקבל פנסיה מוקדמת

מבוטח שהוא עובד שכיר במקום אחד או יותר וגם מקבל פנסיה מוקדמת, או מבוטח שמקבל פנסיה מוקדמת מכמה מקומות, שלא ביצעו תיאום דמי ביטוח מראש, פונים לקבל החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי. החזר הוא עד שבע שנים לאחור (לא כולל השנה השוטפת), לפי חוק ההתיישנות הכללי.

עובד עצמאי (או עובד שכיר ועצמאי) ו/או מי שיש לו הכנסות פסיביות, שיש לו גם פנסיה מוקדמת, פונה לתחום גבייה ממעסיקים בסניף המוסד לביטוח לאומי שאליו הוא שייך לפי כתובת המגורים, כדי לקבל החזר דמי ביטוח ששולמו ביתר מהפנסיה המוקדמת, לחשבונו במחלקת הגבייה במוסד לביטוח לאומי, לאחר שתיערך התאמה על כל הכנסותיו.

מדור התשלומים של צה"ל

מקבל פנסיה מוקדמת ממופ"ת יבדוק באתר מופ"ת באינטרנט את הכללים החלים עליו בעניין תיאום דמי ביטוח והחזר דמי ביטוח בגין שנים קודמות.

תורם איברים

משנת 2021 המעסיק נותן את הפטור לפי אישור מהביטוח הלאומי רק בשנה השוטפת. העובד מקבל החזר בשנים קודמות דרך תיאום דמי ביטוח.

הקבלן - כמעסיקם של עובדי קבלן-המשנה (בעבודות בנייה)

על פי סעיף 355 לחוק הביטוח הלאומי הותקנו תקנות הביטוח הלאומי (דינים וחשבונות של קבלנים), התשי"ח-1957 שקובעות כי קבלן המבצע עבודות בנייה באמצעות קבלן-משנה, יודיע למוסד לביטוח לאומי, תוך שבוע מיום עריכת החוזה עם קבלן-המשנה, או מהיום הראשון להעסקתו של קבלן המשנה, לפי המוקדם, על ההעסקה.

אם לא הודיע הקבלן על העסקת קבלן-המשנה, יראו אותו כאילו הוא המעסיק של עובדי קבלן המשנה. מספר הטופס הוא 648.

לפי פרסום של המוסד לביטוח לאומי (שמופיע על גבי טופס 648), עבודות "בנייה" לעניין זה, הן כל העבודות שבמסגרת הנדסה אזרחית: בניית מבנים, עבודות חפירה, סלילה, גישור, הנחת צנרת וכדומה.

קבלן-המשנה בעל תיק ניכויים פעיל, המדווח לפחות על עובד אחד, יכול לקבל אישור מהמוסד לביטוח לאומי שהוא מדווח ומשלם דמי ביטוח על פי החוק והתקנות, וימסור אותו לקבלן הבנייה במקום טופס 648.

בשלב זה המוסד לביטוח לאומי לא הרחיב נוהל זה גם לקבלני משנה בענפים אחרים (כפי שמאפשר החוק), וטרם נקבעו תקנות המאפשרות את הרחבת הנוהל.

תשלום דמי פגיעה בעבודה על ידי המעסיק

בדרך כלל העובד מגיש תביעה לדמי פגיעה בעבודה והמעסיק משלים את הפרטים בחלקו בטופס התביעה.

חוק הביטוח הלאומי והתקנות מאפשרים למעסיק, בתנאים מסוימים ובאישור מראש של המוסד לביטוח לאומי, להגיש את התביעה במקום העובד, או לשלם תמורת דמי פגיעה, כמפורט להלן:

1. תקנה 22 תקנות הביטוח הלאומי (ביטוח מפני פגיעה בעבודה), התשי"ד-1954 – התקנה מאפשרת למעסיק (שחתם על הסכם עם המוסד לביטוח לאומי) להגיש את התביעה למוסד לביטוח לאומי ולשלם בשם המוסד לביטוח לאומי את דמי הפגיעה לעובד שנפגע בעבודה אצל אותו המעסיק, במועד תשלום המשכורת. אפשר לבחור את סוגי העובדים שכלולים בתקנה 22 ויש לציין אותם בעת החתימה על ההסכם.

המוסד לביטוח לאומי משלם למעסיק עמלה בשיעור 2.5% מדמי הפגיעה (לא כולל את 12 הימים הראשונים).

העובד ממלא את חלקו בטופס וחותם עליו. המעסיק משלים את חלקו בטופס ומגיש את הטופס למוסד לביטוח לאומי על פי ההסדר (לסניף שקרוב למקום מגורי העובד).

המעסיק משלם לעובד שכר רגיל/דמי מחלה לפחות בסכום דמי הפגיעה שמגיע לעובד מהמוסד לביטוח לאומי עד סיום הטיפול בתביעה במוסד לביטוח לאומי. כשהתביעה תאושר המעסיק יקבל בחזרה את סכום דמי הפגיעה ששילם (החל מהיום ה-13) בתוספת העמלה.

על פי הפרסום של המוסד לביטוח לאומי, יכול להצטרף להסדר לפי תקנה 22 מעסיק שמעסיק 100 עובדים או יותר. המעסיק ממלא טופס בקשה להצטרפות וכתב התחייבות (שהוא החוזה המשפטי בין המעסיק למוסד לביטוח לאומי). המעסיק מקבל גם איגרת בנושא ביטוח נפגעי עבודה שכולל בין היתר דגשים במילוי טופס התביעה.

החל ממשכורת חודש מארס 2008 המעסיק משלם שכר רגיל לעובד בתקופת דמי הפגיעה (שלא יפחת מדמי הפגיעה), מנכה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא שכרו של העובד, ומשלם את חלקו בדמי הביטוח הלאומי (חלק המעסיק) על כל השכר. דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות אינם מנוכים מדמי הפגיעה שהמוסד לביטוח לאומי מחזיר למעסיק.

2. תמורת דמי פגיעה ודמי ביטוח מופחתים – סעיפים 95 ו-343 לחוק הביטוח הלאומי – כאשר מתמלאים שני תנאים המפורטים בסעיף 343 לחוק הביטוח הלאומי, המעסיק רשאי להסדיר עם הביטוח הלאומי כדלקמן:

הוא משלם לעובדים משכורת רגילה בזמן תקופת דמי הפגיעה, שלא תפחת מדמי הפגיעה (תמורת דמי פגיעה) ובתמורה לכך הוא מקבל הנחה בתשלום דמי ביטוח לאומי לענף פגיעה בעבודה שהוא משלם בעבור כל העובדים.

העובד מגיש את התביעה לדמי הפגיעה בעבודה לצורך הכרה בפגיעה ואינו מקבל תשלום מהמוסד לביטוח לאומי.

התנאים הם:

- המעסיק מעסיק לפחות 500 עובדים.

- המעסיק חייב מתוקף חוק, הסכם קיבוצי או חוזה עבודה, לשלם לעובדים שכר בעד הזמן שבעדו משתלמים דמי פגיעה בעבודה וסך כל השכר אינו קטן מדמי הפגיעה.

דמי פגיעה בעבודה

דמי פגיעה בעבודה היא גמלה יומית המשולמת לנפגע שאיבד את כושרו לעבוד בשל הפגיעה בעבודה, כפיצוי על הפסד ההכנסה לתקופה שבה אינו מסוגל לעבוד ולא עסק בכל עבודה. ניתן לקבל דמי פגיעה חלקיים למי שחזר לעבוד באופן חלקי.

המוסד לביטוח לאומי מכיר במחלת הקורונה כפגיעה בעבודה למי שמוכיח כי חלה תוך כדי ועקב העבודה.

היעדרות בשל ימי בידוד של עובד, שלא חלה במחלת הקורונה ואינו עובד בימי הבידוד, תשולם על ידי המעסיק בהשתתפות המדינה, באמצעות תביעה מקוונת לביטוח הלאומי (לאחר שהליכי החקיקה יושלמו).

דמי הפגיעה משולמים לתקופה שלא תעלה על 91 יום על סמך תעודות אי כושר לנפגע בעבודה שנתן רופא קופת חולים.

שכר יום הפגיעה משולם על ידי המעסיק.

כאשר תקופת אי הכושר פחותה מ-12 ימים – לא משולמים דמי פגיעה בעבור היומיים הראשונים.

העובד מקבל את כל דמי הפגיעה מהמוסד לביטוח לאומי והמעסיק מקבל מדי רבעון דרישה להחזיר את 12 הימים הראשונים שבעדם זכאי הנפגע לדמי פגיעה, כאילו היו דמי ביטוח. המעסיק אינו רשאי לנכות את הימים האלה ממשכורתו של העובד או מצבירת ימי המחלה שיש לעובד.

מעסיק המשלם דמי פגיעה לפי תקנה 22, משלם לעובד את כל דמי הפגיעה ומקבל בחזרה את דמי הפגיעה בניכוי 12 ימים ראשונים.

הבסיס לגמלה נקבע בהתאם להכנסות הנפגע ברבע השנה שקדם לפגיעה עד לסכום מרבי הקבוע בחוק (שכר ברבעון שקדם לפגיעה ו/או הכנסה של עובד עצמאי ברבעון שקדם לפגיעה, עד לסכום המרבי). החישוב נעשה לפי בסיס של 75% ממוצע השכר ה"רבע שנתי" כאמור.

דמי פגיעה מרביים בשנת 2020 הם 1,114.38 ש"ח ליום. מדמי הפגיעה מנוכים מס הכנסה, דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות (לנכה עבודה המקבל קצבה בשיעור 100% לצמיתות יש הנחה בתשלום דמי הביטוח הלאומי).

נפגע שחישוב הבסיס לתשלום הגמלה אינו משקף נאמנה את שכרו ברבע השנה כמפורט לעיל זכאי למנגנוני חישוב מיוחדים לתיקון המעוות.

דמי פגיעה ליום הם:

$$\frac{\text{שכר רבע שנתי}^{(1)} \times 75\%}{90}$$

(1) שכר ברבעון שקדם לפגיעה ו/או הכנסה של עובד עצמאי ברבעון שקדם לפגיעה, עד לסכום המרבי.

פגיעה בעבודה בעת אירוע שמארגן המעסיק לעובדים

תאונת עבודה, היא תאונה המתרחשת תוך כדי עבודתו ועקב עבודתו של העובד ואצל מעבידו או מטעמו. הסעיף הוחל גם על תאונות המתרחשות במסגרת פעילות נלווית לעבודה, לרבות אירועי ספורט ונופש.

כאשר מעסיק מארגן לעובדים אירוע גיבוש, השתלמות, ספורט, או אפילו נופש בחו"ל שאינו מוכר למעסיק כהוצאה לצורכי מס ואפילו אירוע בהשתתפות בני זוג (להלן: האירוע), ייתכן שעובד שנפגע בתאונה במהלך אירוע הנופש (להלן: התאונה) יהיה זכאי להכרה כנפגע בעבודה במוסד לביטוח לאומי.

על פי הלכות בית הדין הארצי, לצורך הכרה בפגיעה בעבודה באירוע תאונתי שנגרם במסגרת פעילות נלווית לעבודה (האירוע) צריך שיתקיימו שני תנאים מצטברים:

1. העניין שיש למעסיק בקיומו של האירוע, החשיבות שהמעסיק מייחס לאירוע ותרומתו של האירוע לחיי העבודה במפעל. המוסד לביטוח לאומי בוחן את מעורבות המעסיק בייזום האירוע, באחריות לאירוע, במימון האירוע, בארגון האירוע וכדומה (להלן: האירוע המוכר).

2. בחינת הקשר, או הזיקה, שבין הפעילות שבמהלכה נפגע העובד בתאונה, לבין האירוע, על רקע הפעילויות שהוצעו לעובדים במסגרת האירוע המוכר. הפעילות יכולה להיות קבוצתית, אינדיבידואלית, או משפחתית, כל עוד היא חלק אינטגרלי מתוכנית הפעילויות של האירוע המוכר.

גם אם התנאי הראשון מתקיים, אך העובד פורש מן הכלל "ועושה תכנית לעצמו", או כאשר ניתק הקשר, או נותקה הזיקה, בין הפעילות שבה היה העובד מעורב בעת התאונה לבין האירוע המוכר, הפגיעה אינה מוכרת כתאונה בעבודה.

בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 18-09-121) דחה ביום 29 באפריל 2019 את ערעורו של אברהם מרעי שביקש להכיר בפגיעה שאירעה לו תוך כדי טיול טרקטורונים במהלך נופש משרדי בחו"ל, כפגיעה בעבודה.

בית הדין הארצי קבע שאין חולק שהמבוטח עמד בתנאי הראשון הנדרש לקיומה של פעילות נלווית כי המעסיק בחר לממן באופן מלא את פעילויות העובדים במהלך לוח הזמנים שנקבע מראש, ואף תכנן את מרבית סדר היום של העובדים. עם זאת קבע בית הדין כי בחינת הנופש כולו כפעילות נלווית לעבודה, אין משמעה כי כל תאונה שאירעה במהלכו תיחשב כתאונת עבודה.

סוגיות בתגמולי מילואים למעסיק ולעובד

ביום 2 במרץ 2011 פורסם ברשומות תיקון מספר 127 לחוק הביטוח הלאומי המחייב את המעסיק בפעולות כדלקמן:

1. בחודש השירות במילואים המעסיק ישלם לעובד את השכר שהיה משלם לו אילו לא שירת במילואים והוסיף לעבוד (לרבות הפקדות לפנסיה על השכר הרגיל). השכר הרגיל האמור נחשב למקדמה על חשבון התגמול המגיע לעובד.
2. המעסיק יתבע את התגמול מהמוסד לביטוח לאומי.
3. המעסיק יעביר לעובד את יתרת התגמול לכל המאוחר במשכורת החודש שבו קיבל את התגמול מהביטוח הלאומי. כלומר, המעסיק יעביר לעובד את ההפרש שבין התגמול שקיבל מהמוסד לביטוח לאומי (סעיף 2 לעיל) ובין התשלום ששילם לעובד בחודש שבו שירת במילואים (בסעיף 1 לעיל) במגבלות מסויימות:
  - א. אם העובד עבד במהלך השירות, אזי שכר זה לא יובא בחשבון בחישוב יתרת התגמול.
  - ב. כל סכום שהעובד היה מקבל גם אם נעדר מעבודתו (בהתאם להסכמי העבודה התקפים באותו מקום עבודה), לא יובא בחשבון בחישוב יתרת התגמול (כמו למשל בונוס, דמי הבראה, ימי מנוחה וימי חג).

הגדלת תגמול המילואים עבור ימי סוף השבוע

תשלום התגמול החל מאוגוסט 2008 בעבור שירות רצוף של עד 6 ימים, או שאירית של מספר ימי השירות הרצופים בניכוי כפולות של 7 הוא:

- בגין עד חמישה ימי שירות רצופים משולם התגמול בתוספת 40% (לא כולל שירות חצי יומי).
- ככל שהיו בחישוב שישה ימים: משולם התגמול בתוספת יום אחד.

התחשבות בין המעסיק לעובד

להלן הבהרה מאת המחלקה המשפטית של המוסד לביטוח לאומי שהתקבלה ביום 6.10.2019:

"בחוק הביטוח הלאומי אין הוראה מפורשת כיצד לחשב את יתרת התגמול ועל כן משמדובר לדידו של המוסד לביטוח לאומי (להלן: המוסד) ביחסים שבין המעסיק לעובד והדבר תלוי, בין היתר, בדיני העבודה (חוקי המגן) החלים על יחסי העבודה (לרבות הסכמים קיבוציים ואישיים), אין הוא מנחה את המעסיקים כיצד לחשב את יתרת התגמול.

עם זאת, נסב תשומת לבכם לכך שהחלטה בדבר מספר הימים בהם יש לחלק את השכר החודשי, צריכה להלוך את ההחלטה בדבר מספר הימים המנוכה מהעובד בגין שירות המילואים; כלומר – אם למשל יצא העובד לשירות מילואים רציף של שבוע, במקום עבודה הנוהג לחשב את שווי הימים לפי חלוקה ב-22 (למעט שישי-שבת) הרי שבחישוב השכר החודשי, על פניו, יהא על המעסיק לנכות 5 ימים בלבד (ולא 7).

מכל מקום, כל החלטה של המעסיק בעניין זה עשויה להיות עילה של העובד לבירור משפטי בבית הדין לעבודה (כשברור שהמוסד אינו צד לו)."

תביעה לתגמולי מילואים של עובד בחל"ת במשבר הקורונה

שכירים בחל"ת שמשרתים במילואים בימי החל"ת מגישים תביעה אישית לתגמולי מילואים ומקבלים את התגמול ישירות מהביטוח הלאומי. סכום התגמול לא יפחת מסכום דמי האבטלה שהיו מגיעים למשרת במילואים אילו לא היה במילואים.

שכירים שהיו בחל"ת וחזרו לעבוד – מקבלים בדרך כלל את התגמול מהמעסיק, כשכר עבודה, שלא יפחת מהתגמול המזערי, ותובעים את השלמת הגמלה לפי דמי האבטלה (אם גבוה מהתגמול המזערי) – בתביעה אישית. יש לעקוב אחר הפרסומים באתר הביטוח הלאומי כדי למצות זכויות באופן מלא.

לשכת רואי חשבון פנתה לביטוח הלאומי בבקשה להגדיל את הבסיס לתגמול של משרתי המילואים השכירים שהכנסתם נפגעה בשל משבר הקורונה ולכן גם תגמולי המילואים נפגעו. הנושא עלה גם בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

מעסיקי עובדים במשק בית (כולל במשבר הקורונה)

על פי הוראת המוסד לביטוח לאומי חובה לדווח על העסקת עובד משק בית עם הפרטים המלאים של העובד. מיד עם תחילת ההעסקה יש לבקש מן העובדים את הפרטים המלאים כדי שניתן יהיה לדווח ולשלם את דמי הביטוח.

יש לדווח גם על עובד תושב חוץ ולרשום את מספר הדרכון במקום מספר תעודת זהות. יש לחשב את דמי הביטוח בשיעור המתאים בעד עובד תושב חוץ.

יש לוודא שלעובד יש אשרת עבודה תקפה לעבוד באותו משק הבית (אסור לפי החוק להעסיק עובד זר ללא אישור עבודה, אך מי שמעסיק עובד כאמור חייב לבטח אותו במוסד לביטוח לאומי).

יש לזכור שמעסיק שאינו משלם דמי ביטוח בעבור עובד עלול להידרש לשלם את דמי הביטוח בצירוף הצמדה וקנסות, ולעתיים אף להיתבע להחזיר גמלה שהמוסד לביטוח לאומי שילם וישלם לעובד (סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי). כאשר העובד תובע גמלה, אשר ייתכן שלא היה זכאי לה בשל העובדה שהוא עובד במשק בית, עלול המעסיק להיחשד כמי שסייע לעובד לקבל גמלה שלא כדין אם לא דיווח כדין על העובד.

כאשר עובד ניקיון מועסק בבית פרטי והתגמול בעד העבודה משולם על ידי בעל הבית הפרטי ישירות לחברה ששלחה את העובד – חובת תשלום דמי הביטוח חלה על החברה/המעסיק, ולא חלה שום חובה מבחינת האדם הפרטי בהקשר לתשלום דמי הביטוח (הובהר בפגישה של נציגי הלשכות עם עו"ד דני זקן ונציגי תחום הביטוח ביום 10.1.2018).

עובד במשק בית מוגדר במוסד לביטוח לאומי כמי שמועסק בעבודות שוטפות ורגילות במסגרת ביתו הפרטי של המעסיק או בעבודות ניקיון בבניין משותף. נכללים גם מי שעוסקים בטיפול בילדים, במבוגרים, בקשישים ובסיעודיים. **לא נכללים מי שעוסקים בעבודות לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק.**

מדובר בעבודות שבטבען נחוצות לשמירה על אחזקה תקינה ועל תפקוד משק הבית הפרטי (ולא העסק) ו/או הבניין המשותף, וסיוע לבעל הבית הפרטי ו/או לבני ביתו בניהול משק הבית, כמו: עבודות ניקיון וחצרנות, טיפול, השגחה ושירותי שמרטפות, נהג פרטי, שומר שלא נשלח מטעם חברה, מטפל סיעודי שנשלח על ידי חברה פרטית ומועסק על ידי המטופל מעבר לשעות שנקבעו על ידי החברה והעסקה משותפת על ידי קבוצת הורים בשמירה על ילדים. תנאי העבודה מפורטים באתר הביטוח הלאומי.

בין היתר נקבעו בהוראות מי שאינם כלולים בין העבודות במשק הבית: הוראה פרטית והנחיית סדנאות וגננים שעיקר עיסוקם בגננות.

עובד משק בית שהוצא לחל"ת במשבר הקורונה

עובדים במשק בית שעבודתם הופסקה בשל משבר הקורונה, כולל חל"ת, יכולים להיות זכאים לדמי אבטלה, כפוף לכל תנאי הזכאות הרגילים.

העובד מתבקש להגיש תביעה לדמי אבטלה בטופס 1500 מקוון ולציין בסיבת הפסקת העבודה: השעייה מעבודה.

העובד מצרף לתביעה אישור מכל המעסיקים בטופס 1514. יש לציין בסיבת הפסקת העבודה: סיבה אחרת – משבר הקורונה, או לצרף מכתב חתום מכל מעסיק המציין שהפסקת העבודה היא עקב משבר הקורונה.

עובדי ניקיון במוסדות דת

עד שנת 2019 גם ניקיון ואחזקת עמותות, לרבות בתי כנסת, מסגדים וכנסיות (בכל תנאי העסקה) לא היו כלולים בין עבודות משק הבית.

בחודש נובמבר 2019 נקבע כי החל מיום 1.1.2020 (במקרים חריגים גם קודם לכן), עבודות ניקיון במוסדות דת שאינם מפיקים רווחים, נכללות במסגרת עבודות במשק בית לעניין הדיווח למוסד לביטוח לאומי (העסקה עד שני עובדים בחודש אחד).

מוסדות דת אשר מקיימים פעילות עסקית מניבת רווחים, חייבים לדווח למוסד לביטוח לאומי על עובד הניקיון ככל עובד שכיר רגיל, לרבות בטופס 102 וטופס 126, כמקובל.

על פי החוזר, ככל שמועסקים במוסד הדת עד שני עובדים באותו החודש, יש לדווח על העובדים האלה במסגרת עבודות משק בית החל מיום 1.1.2020, אך במקרים חריגים המוסד לביטוח לאומי יאשר ביטוח כני"ל גם לתקופות קודמות.

העקרונות המצטברים שעל פיהם נחשב מבוטח לעובד במשק בית, על פי המוסד לביטוח לאומי

1. המעסיק הוא אדם פרטי (או ועד בית, או קבוצת הורים) והעבודה אינה לצורך עסקו או משלח ידו.
2. העבודה נחוצה וחיונית, ואילו לא היו מעסיקים את העובד אזי היו מעסיקים עובד אחר במקומו.
3. לעובד במשק הבית משולם שכר ריאלי (ולא סמלי) והוא אינו עובד בהתנדבות או ללא שכר.

4. העובד במשק הבית אינו מבצע את העבודה במסגרת עזרה הדדית טבעית בין בני המשפחה או בין חברים.
5. העבודה שמבוצעת נמדדת בכסף ומוערכת כשכר עבודה במסגרת קשר חוזי להסדרת זכויות וחובות בין עובד למעסיקו.
6. עיקר העבודה נעשה באופן סדיר וקבוע במסגרת שעות עבודה או ימי עבודה קבועים.
7. העובד במשק הבית מחויב לבצע את העבודה באופן אישי.
8. העובד במשק הבית אינו מעסיק עובדים בביצוע העבודה.
9. היקף העבודה ריאלי וסביר ביחס לסוג העבודה.

עבודה בבית העובד

בדרך כלל עובד שכיר מבצע עבודה אצל המעסיק. לעתים העבודה מתבצעת בביתו של העובד וסביר שהוא מנהל עסק עצמאי. דוגמה לכך ניתנה בפסק דין פרפרה נגד המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 11-08-41382, מיום 9.5.2012).

על פי ההוראות שפרסם המוסד לביטוח לאומי, כאשר העבודה מתבצעת בביתו של מבצע העבודה, הוא ייחשב עצמאי ולא עובד שכיר.

צו הרחבה לביטוח פנסיוני במשק

בצו ההרחבה לביטוח הפנסיוני נקבעו העובדים שהצו חל עליהם, לרבות עובדים שלא חלה עליהם חובת ביטוח על פי חוק או הסכם כלשהו. בדרך כלל עובדי משק בית נמנים על עובדים אלו ולכן צו ההרחבה חל עליהם. ההפקדה לביטוח פנסיוני היא נוסף על התשלום למוסד לביטוח לאומי.

האוכלוסייה שזכאית לפטור מדיווח בגין עובד זר במשק בית בתחום הסיעוד

בחוזר מעסיקים מספר 1453, מחודש דצמבר 2013, פרסם הביטוח הלאומי את ההוראות המפרטות את התנאים שבהם קיבלו מקבלי גמלת סיעוד שמעסיקים עובד זר פטור מדיווח ומתשלום דמי ביטוח לאומי בעד העובד הזר, אם מילאו תנאים מסוימים.

החל בחודש ינואר 2014, מטופל סיעודי שהעסיק עובד זר דרך חברת כוח אדם שמשלמת שכר לאותו העובד, היה פטור בתנאים מסוימים מתשלום דמי ביטוח לאומי על השלמת השכר שהמטופל משלם לעובד הזר (בין התנאים: התשלום לעובד הזר נעשה בהעברה בנקאית לחשבון העובד או בהמחאה לפקודת העובד, התשלום אינו עולה על סך של 3,000 ש"ח לחודש וקיים תיק העסקה במשק בית לאותו מטופל סיעודי).

ביום 24.4.2018 פרסם הביטוח הלאומי חוזר מעסיקים/1476 (חוזר ביטוח/1454) שמרחיב את האוכלוסייה הזכאית לפטור בתחולה מיום 1.4.2018 ואילך. הפטור הוגדל עד 5,500 ש"ח בחודש לפי התנאים שפורטו בחוזר.

ביום 2.7.2019 פורסם עדכון לחוזר האמור לגבי מקבל גמלת שירותים מיוחדים וגמלת ילד נכה. מנהלת המוסד לביטוח לאומי אישרה את הגדלת התקרה ואת הרחבת האוכלוסייה אשר זכאית בתנאים מסוימים להקלה בתחולה מיום 1.4.2018 ואילך. למקבלי גמלאות שר"ם וילד נכה אין פטור מדיווח למוסד לביטוח לאומי.

ביום 31.12.2019 פורסמה הרחבה לפטור מהדיווח על עובדים זרים עד סכום של 5,500 ש"ח לחודש גם למטופלים סיעודיים שאינם מקבלים גמלת סיעוד מהמוסד לביטוח לאומי.

תנאים לפטור מתשלום דמי ביטוח בעד עובד זר לצורך טיפול סיעודי החל מינואר 2020

המוסד לביטוח לאומי פרסם איגרת ביום 31.12.2019, לפיה מעסיק עובד זר, שיש לו היתר מרשות האוכלוסין וההגירה להעסקת עובד זר לצורך טיפול סיעודי (גם אם המעסיק אינו מקבל גמלת סיעוד מהביטוח הלאומי) – יהיה פטור מדיווח ומתשלום דמי ביטוח לאומי על השכר שהוא משלם באופן פרטי לעובד הזר, עד סכום של 5,500 ש"ח בחודש. על כל סכום העולה על 5,500 ש"ח בחודש, יש לדווח ולשלם דמי ביטוח לאומי כחוק.

כדי לקבל את הפטור יש לפתוח תיק עובד משק בית וגם להעביר את המשכורת לחשבון הבנק של העובד הזר או לשלם את המשכורת בהמחאה על שם העובד הזר שמופקדת בחשבונו בבנק.

ככל שהעובד ייפגע בעבודה או יתבע דמי לידה והורות – המוסד לביטוח לאומי יפנה למעסיק הסיעודי כדי לקבל את המסמכים המעידים על העסקת העובד ותשלום המשכורת לחשבונו בבנק. לאור זאת יש לשמור את כל המסמכים האלה לפחות 7 שנים ואף יותר.

זכויות עובדים בעת פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק (כולל לפי צו סיווג מבוטחים)

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 23.9.2020 פנייה לעובדים שניתן למעסיק שלהם צו פשיטת רגל/צו פירוק/צו לפתיחת הליכים, והמעסיק נותר חייב לעובד שכר עבודה או פיצויי פיטורים.

הביטוח הלאומי משלם בשנת 2020 סכומים לכיסוי שכר עבודה ופיצויי פיטורים עד סכום של 114,452 ש"ח ועוד תשלום לכיסוי חוב לקופת גמל בסך של 17,608 ש"ח.

ביום 15.9.2019 נכנס לתוקף חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 אשר ערך שינויים בדיני חדלות פירעון. לכן, אם נגד המעסיק נפתח צו לפתיחת הליכים לאחר 15.9.2020 – העובד מגיש את התביעה ישירות לביטוח הלאומי ועותק מהתביעה עובר לכונס הנכסים הרשמי (קודם לכן הוגשו הטפסים לבעל התפקיד שמונה בתהליך). קופת הגמל אמורה להגיש את התביעה למוסד לביטוח לאומי עבור התשלומים שהמעסיק היה חייב לקופה, ללא רכיב פיצויי הפיטורין.

הסברים נוספים נמצאים באתר הביטוח הלאומי.

דגשים בביקורת ניכויים של המוסד לביטוח לאומי

כדאי להקפיד על כמה הוראות בסיסיות בעת טיפול בביקורת ניכויים ולהבין את התהליך, כיוון שבכל שלב של התהליך אפשר להוסיף מסמכים ולתקן טעויות כדי שלא יהיה צורך להגיש השגה. ככלל, המוסד לביטוח לאומי אינו מאשר השגה נוספת לאחר שהמעסיק קיבל תשובה להשגה שהגיש.

לפי חוק הביטוח הלאומי המעסיק חייב לנכות את דמי הביטוח הלאומי ואת דמי ביטוח הבריאות ממשכורת העובד, ולפי פקודת מס הכנסה המעסיק חייב בניכוי מס הכנסה ממשכורת העובד. לכן, בביקורת הניכויים של הביטוח הלאומי ושל מס הכנסה השומה נערכת על הרכיבים המגולמים של מס הכנסה ודמי הביטוח הלאומי והבריאות שלא שולמו.

לאחרונה החל המוסד לביטוח לאומי להעביר את שומות הניכויים שלו למס הכנסה, זאת לאחר שכבר במשך שנים רבות מס הכנסה מעביר למוסד לביטוח לאומי את שומות הניכויים, בהתאם להלכת גדות בבית הדין הארצי לעבודה.

הרקע החוקי לחבות המעסיק בתשלום דמי הביטוח בגין העובד

חובת המעסיק לדווח ולשלם דמי ביטוח לפי עמדת הביטוח הלאומי היא מוחלטת ואינה ניתנת להתניה, כאמור בסעיף 342 לחוק הביטוח הלאומי.

לפי סעיף 365 לחוק הביטוח הלאומי, העובד השכיר מבוטח במוסד לביטוח לאומי גם אם מעסיקו לא דיווח עליו למוסד לביטוח לאומי ו/או לא שילם את דמי הביטוח במועד. כאשר העובד מוכיח שהוא עבד בפועל אצל המעסיק, המוסד לביטוח לאומי אינו רשאי לשלול גמלה.

סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי מחייב בתשלום דמי ביטוח בשל הכנסת עבודה מהמקורות המפורטים בסעיף (2)2 לפקודת מס הכנסה, בהתאם לחודש שבו בוצעה העבודה (גם אם המשכורת לא שולמה בפועל).

הסעיף הרלוונטי בחוק הביטוח הלאומי הוא סעיף 344(א), כדלקמן:

”344. (א) יראו כהכנסתו החודשית של עובד את הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף (2)2 לפקודת מס הכנסה; [...]”

כלומר, עולה מסעיף 344 לחוק לפי עמדת הביטוח הלאומי, כי כאשר המעסיק יודע שיש לעובד הכנסה לפי סעיף (2)2 לפקודה, עליו לדווח עליה ולשלם את דמי הביטוח (למשל, לאחר סיום ביקורת ניכויים של רשות המסים).

סמכות הקביעה על ידי המוסד לביטוח לאומי

סמכות קביעה לפי סעיף 347 לחוק – פקיד גבייה ראשי רשאי לקבוע את דמי הביטוח של מבוטח ששינה את סיווגו הביטוחי על בסיס מקור הכנסתו בתקופת התשלום. לפי התיקון בחוק ההסדרים לשנת 2017 פקיד הגבייה חייב לנמק את החלטתו (סעיף 359 לחוק).

קביעת דמי ביטוח בהיעדר דוח לפי סעיף 357 לחוק – פקיד הגבייה רשאי לקבוע את סכום דמי הביטוח של מי שהיה חייב בהגשת דוח למוסד לביטוח לאומי ולא הגיש. סוגי הדוחות הרלוונטיים המעניקים לפקיד הגבייה את הסמכות מפורטים בסעיפים 342 ו-355 לחוק וכוללים את מרבית הדוחות שעל יחידים ומעסיקים להגיש. פקיד הגבייה חייב לנמק את ההחלטה (סעיף 359 לחוק).

קביעת דמי ביטוח בניגוד לדוח לפי סעיף 358 לחוק – פקיד הגבייה רשאי לקבוע את סכום דמי הביטוח למבוטח או למעסיק, אם הוא משוכנע שהכנסת המבוטח או שכר העבודה של עובדי המעסיק עולים על הסכומים המפורטים בדוח שהוגש. פקיד הגבייה חייב לנמק את ההחלטה (לפי סעיף 359 לחוק).

תלושי השכר

המעסיק חייב להציג בתלושי השכר את כל רכיבי ההכנסה כמתחייב מסעיף 24 לחוק הגנת השכר, ובכלל זה גם הטבות שוות כסף כגון נסיעות לחו"ל, ארוחות וכדומה.

ניכוי דמי ביטוח מהעובד

לפי סעיף 342(ג) לחוק הביטוח הלאומי המעסיק מנכה את דמי הביטוח מהעובד.

זאת, בשונה, למשל, מתקנה 8(ב)2 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח), תשל"א-1971. בתקנה כתוב במפורש לעניין דרכי חישוב דמי ביטוח לעובד **במשק בית** כי מעסיק "יהיה רשאי לנכות משכרו של עובד..."

ביצוע ביקורות ניכויים בביטוח הלאומי

בביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי נוהגים לבדוק עד 5 השנים המוקדמות מתוך שבע השנים האחרונות (למעט חריגים).

תאגידי המעסיקים יותר מ-20 עובדים נבדקים בשגרה. בעקבות דוח מבקר המדינה נבדקים גם מעסיקים קטנים יותר, לרבות חברות משפחתיות וחברות פרטיות.

הנושאים העיקריים שנבדקים בביקורת הניכויים של הביטוח הלאומי הם:

בדיקת כל רכיבי השכר, התאמה בין טופס 126 לטופס 102, בדיקת התאמות בין הדוחות לבין התשלומים, סיווג עובדים בטור הנכון בטופס 102, פריסת שכר נוסף, זקיפת הטבות שכר לעובדים (לרבות הוצאות שלא נזקפו), בדיקת שכר מינימום, ביקורת הכנסות מחברה משפחתית וחברת בית, תיאום דמי ביטוח (ניכוי דמי ביטוח בשיעור המופחת למי שעובד בעבודות נוספות), איתור תשלומים לאוכלוסיות שונות ללא דיווח, איתור דיווחים כוזבים, סיווג עובדים על פי צו סיווג מבוטחים ותשלום דמי הביטוח בעדם ועוד.

מבקר הניכויים בודק הטבות בשווה כסף שלא נזקפו בשכר כמו זקיפת שווי רכב. מעסיקים שזקפו שווי רכב חלקי לפי חישוב מדויק של הנסיעות הפרטיות – מחויבים בהפרש.

ביקורת ניכויים מבוצעת גם לגיבוי תביעת גמלאות, או כאשר המעסיק תובע החזרים, או מתקן דוחות, או כאשר יש צורך לבחון יחסי עבודה.

שומות ברשות המסים

כאשר מבוצעת ביקורת ניכויים של רשות המסים, ומבקר הביטוח הלאומי מגיעים לביקורת בגין אותן השנים, תיתכן ביקורת כפולה בנושא הטבות שכר.

הכלל על פי הלכת "גדות" תעשיות פטרוכימיות בע"מ (דב"ע נה/14-0 מתאריך 18.07.1995) לעניין הטבות השכר האמורות שלא נזקפו במשכורת: אם הייתה ביקורת ניכויים של רשות המסים על אותן שנים – אזי מחייבים בדמי ביטוח את המעסיק בהתאם להסכם עם רשות המסים.

מהמוסד לביטוח לאומי נמסר כי הוא אינו מקבל טענות על טעות בהסכם ניכויים של רשות המסים ויסיים לתקן את הטעות רק לאחר תיקון שומת הניכויים.

חשוב לשמור את ניירות העבודה של הסכם שומות הניכויים ברשות המסים כדי להציגם למבקר הביטוח הלאומי כדי להוכיח שיעור מס שולי, התייחסות לעובד מסוים מבחינת שיעורי דמי ביטוח או הכנסה מעל המקסימום ועוד.

המבקר מחייב בדמי ביטוח את ההכנסה לפי סעיף 2(2) לפקודה בהתאם להסכם השומות במס הכנסה ולא לפי המידע שקיבל משידור השומה. לדוגמה, כאשר מס הכנסה שידר את סכום המס לתשלום לאחר ניכוי המקדמות ששולמו בשל הוצאות עודפות.

עמדת הביטוח הלאומי היא, כי שומות ניכויים בלבד ולא שומות של הכנסות חברה מחייבות את הביטוח הלאומי בעת ביקורת. זאת, על בסיס פסק דין אמי פרטס, שניתן בבית המשפט העליון. העמדה של הביטוח הלאומי לא השתנתה לאחר פרסום פסק הדין בבית הדין האזורי בעניין עו"ד אהרון טירר מיום 1.9.2020 (ב"ל 17-06-19447).

התייחסות הביטוח הלאומי לשומה בפשרה במס הכנסה ולקנסות בביקורת ניכויים (הלכת מד"א, בר אילן, ממון (נס)

ביום 24 באוגוסט 2020 ניתן פסק דין בבית הדין הארצי לעבודה בארבעה ערעורים, שהגיש המוסד לביטוח לאומי על ארבעה פסקי דין נפרדים של בתי הדין האזוריים:

בפסק דין בעניין אוניברסיטת בר אילן כנגד המוסד לביטוח לאומי קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 08-6497-16 מיום 24.2.2019) את תביעת אוניברסיטת בר אילן והורה על ביטול מוחלט של שומת ניכויים שערך המוסד לביטוח לאומי בעקבות שומת ניכויים של מס הכנסה, שנעשתה בפשרה. הביטוח הלאומי היה אמור, לדעת בית הדין, להפעיל שיקול דעת ולא להעתיק את הנתונים משומת הניכויים של מס הכנסה, כיוון שהיא נערכה בפשרה. אמנם רציונל הפעולה של שתי רשויות המיסוי הוא אחיד ואולי זהה, אך תכלית הפעולה של שתי הרשויות שונה. שומות הניכויים בוטלו וכל הקנסות בוטלו.

בפסק דין בעניין ממון מסוף וניטול בע"מ נגד הביטוח הלאומי בבית הדין האזורי (ב"ל 16-03-59912 מיום 2.4.2019) המוסד לביטוח לאומי הוציא שומת ניכויים בעקבות שומת ניכויים של מס הכנסה, שנעשתה בפשרה. שומות הניכויים אושרו בבית הדין והקנסות בוטלו. השופטת קבעה בין היתר ששיטת הגילום הקבוצתי פגומה ופוגעת הלכה למעשה בעובדים כי קיים קושי לשלם להם גמלאות על מלוא שכרם (לרבות ההטבות ב"עין"). העובדה שהמעסיקה לא ניכתה את דמי הביטוח מהעובד גרמה לצמיחת טובת הנאה נוספת שכן נחסך מהעובד לשלם דמי ביטוח. מס הכנסה הכיר ברכיב שכר ועל הביטוח הלאומי לפעול כפי שנקבע בפסק דין גדות.

בפסקי הדין בעניין חברת נס ובעניין מד"א – המוסד לביטוח לאומי הוציא שומות ניכויים והטיל קנסות. השומות לא נדונו בבית הדין האזורי והקנסות בוטלו.

המוסד לביטוח לאומי ערער על כל פסיקות בתי הדין האזוריים לעיל לבית הדין הארצי:

בית הדין הארצי קיבל ככלל את כל הערעורים של המוסד לביטוח לאומי וקבע כללי אצבע למקרים דומים בעתיד להוצאת שומות ניכויים, חיוב בהפרשי הצמדה, ריבית וקנסות.

לעניין שומות בפשרה של מס הכנסה קובע בית הדין הארצי: "מכלל האמור עולה כי המוסד רשאי להוציא שומת ניכויים בעצמו, אך משנערכה שומת ניכויים על ידי מס הכנסה, רשאי המוסד להתבסס עליה".

חשוב להזכיר לעניין ביקורת של מס הכנסה שהסתיימה בפשרה כי ביום 8.10.2020 החליט בית הדין האזורי בעניין אלביט מערכות בע"מ שבכל מקום בכתב התביעה של אלביט נגד הביטוח הלאומי, שתוקף במישורין או בעקיפין את הסתמכותו של הביטוח הלאומי על הסכם פשרה עם מס הכנסה, הרי שדין טענה זו להימחק (כתב התביעה הוגש לפני מתן פסק הדין בעניין מד"א ואחרים).

לעניין הקנסות בוחן בית הדין הארצי את סעיפי חוק הביטוח הלאומי ופקודת מס הכנסה. בסעיף 370 הקנה המחוקק למוסד לביטוח לאומי שיקול דעת "לוותר על הפרש דמי ביטוח... על קנס... ועל ריבית... כולם או חלקם".

סעיף 190 לפקודה קובע קנס בגין פיגור בתשלום המס, וסעיף 191 לפקודה קובע קנס גרעון שהוא סעיף עונשי, ככל שמצא פקיד השומה כי הנישום התרשל ודיווח על סכום מס נמוך מהנדרש.

בחוק הביטוח הלאומי לא קיימת אבחנה בין קנס אחור בתשלום לקנס עונשי על התרשלות ואי תשלום נדרש. הקנס מוטל אוטומטית ואין חיוב ריבית. לאחר פניה למוסד תישקל הפחתתו לרבות ביטולו. בפקודת מס הכנסה יש הפרשי הצמדה וריבית, ויש קנס.

הפרשי הצמדה נועדו לשמירה על הערך הראלי של הכסף. ריבית היא התשואה מהכסף שנשללה, ממי שהכסף לא היה בידו באותה תקופה. הקנס שמטיל הביטוח הלאומי נועד בחלקו לשמור על ערך הכסף ובחלקו הוא קנס "עונשי".

בית הדין הארצי מבהיר שיש שני סוגי ריביות: ריבית נמוכה לפי חוק פסיקת ריבית (ריבית השוק), וריבית לפי סעיף 159א לפקודה, שהיא ריבית גבוהה בשיעור 4% לשנה (ריבית 159א) ומחלק את תקופת אי התשלום לארבע נקודות ציון, עם מתן שיקול דעת למוסד לביטוח לאומי:

1. עד 15 יום לאחר המועד המקורי של תשלום רכיב השכר.
2. עד מועד הוצאת שומת ניכויים של מס הכנסה - ככל שיש מחלוקת לגיטימית ביחס לחובת תשלום דמי ביטוח בגין "רכיב שכר" מסויים.
3. עד מועד הוצאת שומת ניכויים של המוסד לביטוח לאומי - המעסיק יודע כבר על חיובו הצפוי בדמי ביטוח נוספים.
4. עד תחילת ההליכים המשפטיים ובזמן ההליכים המשפטיים.

כלומר, בשונה ממדיניות הביטולים שיש כיום בהתאם לראשוניות הליקוי, בית הדין מציע להטיל קנס על אי תשלום דמי ביטוח החל מהנקודה הראשונה כי המעסיק אמון על דיווחיו, ונושא בעלות מחדלו, ככל שנקבע כך בשומה, וקובע כי על המוסד לביטוח לאומי להפעיל שיקול דעת ללא הקלת ראש בדבר נסיבות הפחתת הקנסות.

בית הדין הארצי מנחה את בתי הדין האזוריים כי במקרה שבו מצאו שלא הופעל שיקול דעת מספק, בית הדין חייב להשיב את העניין למוסד לביטוח לאומי לביצוע שיקול דעת חוזר, ולא לבטל בפסיקה את הקנסות.

המוסד לביטוח לאומי יפרסם את הנחיותיו בהקדם.

כל עוד אין פרסום אחר, חלים הכללים הקיימים המאפשרים למבקר הניכויים לבטל קנסות למעסיקים ששיתפו פעולה עם המבקרים. ביטול מלא של הקנסות נעשה למעסיקים שמספר העובדים שלהם אינו עולה על 249 עובדים וזו הביקורת הראשונה באותו רכיב שכר במשך 10 שנים (מפורט בחוזר ביקורת ניכויים מספר 11 שפורסם באתר האינטרנט ביום 10.7.2018 ועדכן חוזר מיום 5.1.2016).

הפעולות שנוקט המבקר במהלך הביקורת

1. המבקר שולח למעסיק הודעה על עריכת הביקורת עם פירוט המסמכים שהוא מבקש.
2. המבקר עורך את הביקורת.
3. בעקבות ממצאי הביקורת המבקר מכין גיליון אקסל ובו הממצאים ומעביר אותו לנציג החברה שישב איתו במהלך הביקורת (בדרך כלל מתמנה איש קשר אחד ששמו נמסר למבקר).
4. בשלב הזה הממצאים עדיין לא רשומים במחשב הביטוח הלאומי.
5. כדאי לבדוק את הממצאים בתשומת לב רבה, בין היתר כדאי לבדוק את החיובים ואת שיעור הגילום, את מספרי הרכבים ואת השווי שגולם לכל עובד, את התקופות שבהם חויבו הרכבים בשווי רכב ואת הסכומים ואת שמות העובדים שנסעו ברכבים. כדאי בשלב הזה לבדוק שהמבקר התייחס לעובדים להם שיעורי דמי ביטוח מיוחדים, כמו מקבלי שכר מקסימום, בני נוער, מקבלי קצבאות מהביטוח הלאומי ועובדים זרים. זה הזמן לבדוק אם כל החישובים הטכניים והעובדות תואמים למידע שהוגש למבקר.
6. אחרי גיליון האקסל חזר מהמעסיק למבקר, ולאחר התיקונים שנעשו, הממצאים מועברים לממונה על המבקר.
7. הממונה רשאי להחזיר את הגיליון למבקר לצורך תיקון במקרה שהסכם שנעשה עם המעסיק אינו מקובל עליו, או שלא נערך חיוב ברכיב מסוים, או שחסר מידע רלוונטי.
8. המבקר חוזר למעסיק מצויד בגיליון אקסל מתוקן ומבקש מידע נוסף, אם נדרש.
9. אם נערך שינוי, גיליון האקסל המתוקן נשלח לאיש הקשר לבדיקה נוספת.
10. לאחר אישור סופי של הממונה, הממונה מזרים את הקביעה למערכת (אפשר לראות אותה בקובץ ייצוג לקוחות), שולח את הקביעה בדואר רשום למעסיק ומזרים חיוב כספי תוך 45 ימים מיום הקביעה.
11. במוסד לביטוח לאומי קיים מידע בדבר מועד מסירת הדואר הרשום למעסיק. תוך 30 יום ממועד זה אפשר להגיש את ההשגה או את הבקשה להארכת המועד של ההשגה (או בתוך 12 חודשים ממועד זה אפשר להגיש ערעור לבית הדין האזורי לעבודה).

תשלום הפרשי גמלאות מחליפות שכר בעקבות ביקורת ניכויים

המוסד לביטוח לאומי משלם הפרשי גמלאות מחליפות שכר (תגמולי מילואים, דמי פגיעה, דמי אבטלה ודמי לידה) בעקבות תביעה של עובד להפרשי גמלה, או בהתאם לתביעת מעסיק בתגמולי מילואים או בתביעה לדמי פגיעה לפי "תקנה 22".

המוסד לביטוח לאומי משלם בעקבות ביקורת ניכויים הפרשי גמלה פרטניים (כשיש חיוב בדמי ביטוח בגין עובד מסוים שזהותו ידועה בעת הביקורת) והפרשי גמלה גלובליים ובוחר בימים אלה את גביית התגמול מהמעסיקים לפי סעיף 369 המתוקן לחוק הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי מוסיף בסוף כל דוח ביקורת ניכויים פיסקה לתשומת לב המעסיק שעליו לדווח על שינויי המשכורת לעובד בעקבות ביקורת הניכויים. ככלל, על פי סעיף 3 בחוק הודעה לעובד ולמועמד לעבודה (תנאי עבודה והליכי מיון וקבלה לעבודה), התשס"ב-2002, חובתו של כל מעסיק להודיע לעובדיו על שינוי בתנאי עבודתם ובכלל זה כל שינוי בקשר לתשלומי שכר עבודה, בתוך 30 ימים מהיום שנודע לו על השינוי.

בהתאם לכך, המעסיק מחויב להודיע לעובדים על הגדלת ההכנסות החייבות בדמי ביטוח, בין היתר כדי שיוכלו לתבוע הפרשי גמלאות.

זקיפת שווי הטבה בגין ימי גיבוש לעובדים

ככלל, כאשר "טובת המעסיק" גוברת על "טובת העובד", המעסיק אינו זוקף שווי במשכורת העובד המשתתף בפעילות מטעם המעסיק, אך מבחן נוחות העובד ונוחות המעסיק נבחנים במוסד לביטוח לאומי באופן אובייקטיבי, בהתייחס לעובד ולתפקיד שהוא ממלא.

רשות המסים פרסמה הנחיה ביום 9.4.2018 המבוססת על פסק דין דה ניישון טרפיק בבית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 30052-07-12), לפיה, רק במקרים שבהם מתקיימים כל התנאים המפורטים בהנחיה, המעסיק אינו זוקף שווי לעובדים. הביטוח הלאומי אימץ את הכללים האלה.

דוגמה לתנאים שבהנחיה: המעסיק קובע את תנאי הגיבוש ומשלם עליהם, המעסיק משלם משכורת מלאה לעובדים בימי הגיבוש, צרכי העבודה מצדיקים את הגיבוש, הגיבוש נעשה ללא בני זוג, באמצע השבוע, בישראל, בעלות סבירה, הגיבוש כולל הרצאה או תוכנית העשרה וכל המסמכים נשמרו לבדיקת הביקורת.

שווי שימוש ברכב

בעקבות פסיקת בית המשפט העליון המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל חישוב של שווי שימוש חלקי לפי יחס הנסיעות הפרטיות והעסקיות.

שווי שימוש ברכב לטכנאי שירות - החלטת מיסוי שלא בהסכם 4586/12

הבקשה – שווי שימוש חלקי לפי יחס הנסיעות העסקיות והפרטיות בשל כמות הנסיעות הגדולה של טכנאי המזגנים בעבור העסק – הבקשה נדחתה.

רכב תפעולי ורכב מאגר

"רכב תפעולי" הוא רכב שהתקיים בו להנחת דעתו של פקיד השומה אחד מאלה: הוא רכב ביטחון, או שהרכב משרת רק את העסק ולא הועמד לרשות עובד כלשהו בהתאם לכללים שבתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות רכב), התשנ"ה-1995.

לפי עמדות רשות המסים והביטוח הלאומי, המעסיק אמור לייחד מראש רכב מסוים להיות רכב תפעולי ועליו לקבוע נוהלי עבודה ברורים, קפדניים וחד משמעיים ביחס לשימוש ברכבים האלה ולנקוט אמצעי ביקורת על הנהלים שקבע.

על פי נוהלי הביטוח הלאומי, כשהעובד עובד מהבית, הרכב לא יוכר כרכב תפעולי.

אין בפקודת מס הכנסה או בתקנות מס הכנסה מונח בשם "רכב מאגר" אך נוהגים להשתמש במונח הזה למצבים שבהם המעסיק מעמיד לרשות העובדים רכב שנועד לפעילות שוטפת של העסק, שהרכב אינו מוקצה לעובד כלשהו ושלא הוצמד רכב אחר לעובד שמשמש ברכב המאגר.

רשות המסים פרסמה הנחיה מקילה לפיה אין צורך לזקוף שווי רכב לעובד ביום שבו הוא עבד עד לשעות הלילה, ולכן רכב המאגר חנה בביתו באופן חד פעמי (בחודש), באופן אקראי ולא באופן שיטתי ולא בסוף השבוע (מיום חמישי בערב) או בחגים והעובד החזיר את הרכב למחרת.

על פי אותן ההוראות, כאשר השימוש ברכב הוא יותר מפעם אחת בחודש, יש לזקוף שווי יחסי בהתאם לקריטריונים שנקבעו. מי שלא עומד בקריטריונים האלה, חייב לזקוף שווי רכב מלא בהתאם לתקנות. מודגש שיש לשמור את התיעוד באשר לקיום התנאים האמורים.

ביום 28.6.2020 דחה בית הדין האזורי בתל אביב את התביעה של קבוצת רמת בטיחות בע"מ (ב"ל 41881-06-17) וקבע שעל החברה לשלם דמי ביטוח עבור רכב "שווי רכב" לפי התקנות בגין שימוש ברכב של קציני בטיחות בתעבורה שהם עובדי החברה. החיוב הוטל בעת ביקורת ניכויים לשנים 2009 עד 2012. בית הדין דן בהיבטים שונים של הדרישה של הביטוח הלאומי לרבות ההתיישנות, הגילום ועוד.

לעניין שווי הרכב, מזכיר בית הדין את קביעת בית המשפט העליון בעניין אור חי, שרכב המיועד להסעת נוסעים אינו "רכב עבודה". נוסף על כך, כלי הרכב מצוי בידי קצין הבטיחות בסיום יום העבודה ויש לו אפשרות לעשות ברכב שימוש לצורכי הסעה האישית והסעת בני משפחה ולכן אינו רכב עבודה.

ביום 1.9.2020 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 17-06-19447) בנסיבות המיוחדות של המקרה, את תביעתה של חברת א. טירר, שהיא חברת עורכי דין, וביטל את שומת הניכויים. חשוב לציין כי בית הדין הסתמך על פסק הדין בארצי בעניין בר אילן ולא הבחין בין שומת חברה לבין שומת ניכויים במס הכנסה, על אף שבפסק הדין בעניין בר אילן דובר בפירוש על שומת ניכויים של מס הכנסה. מדובר בשומות לשנים 2010 עד 2013 שבהן ניתן היה לערער לוועדת שומה. בשנת 2017 בוטלו ועדות השומה.

הגדרת כיבוד קל

רשות המסים הרחיבה את הגדרת המושג "כיבוד קל" שבתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסוימות), התשל"ב 1972, גם לפירות וירקות העונה.

הוצאות עודפות שאינן ניתנות לייחוס

מבקר הניכויים בודק את מהות ההטבות שתואמו בדוח ההתאמה למס הכנסה. טובות הנאה הניתנות לייחוס, הן הטבות שכר החייבות בדמי ביטוח. לדוגמה, נסיעת עובד פרטית לחו"ל.

הוצאות עודפות שאינן ניתנות לייחוס אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח, אך יש לשמור את התיעוד המתאים לצורך הוכחת ההוצאה, כמו למשל החזר הוצאות נסיעה עסקית של עובד לחו"ל, מעל התקרה שפטורה ממס.

השגות על ביקורת ניכויים - ערר על קביעת דמי ביטוח לפי סעיף 359 לחוק

בחוק ההסדרים לשנת 2017 תוקן סעיף 359 לחוק ובמקום ועדת שומה ממנה המוסד לביטוח לאומי פקיד גבייה ראשי המוסמך לדון בהשגות (פקיד השגות), שלא ידון בהשגה על קביעת דמי ביטוח שנעשתה על ידו או על ידי הממונה עליו).

את ההשגה המנומקת יש להגיש בכתב בתוך 30 יום מהיום שבו נמסרה לחייב ההודעה על קביעת דמי הביטוח בדואר רשום. מותר לפקיד ההשגות להאריך את המועד להגשת ההשגה.

חוק ההסדרים קבע שיש להחליט בהשגה בתוך שלושה חודשים מהיום שבו נמסרו כל המסמכים והפרטים הנדרשים לצורך ההחלטה בהשגה, עם אפשרות הארכה לשלושה חודשים נוספים מטעמים מיוחדים.

אם ההשגה נדחתה באופן מלא או באופן חלקי, החייב יקבל את ההודעה על כך בדואר רשום. עליו לשלם את הדרישה או להגיש תובענה על הקביעה לבית הדין האזורי לעבודה.

המוסד לביטוח לאומי פרסם באתר שלו ביום 1.1.2017 נוהל הגשת השגות לפקיד השגות באגף ביקורת ניכויים, על קביעת דמי ביטוח בהתאם לסעיפים 347, 357, 358.

עסקים משפחתיים ובעלי שליטה

בעל שליטה בחברת מעטים בחוק הביטוח הלאומי

החל מיום 1.1.2004 קובע סעיף 6 בחוק הביטוח הלאומי, שבעלי שליטה בחברת מעטים אינם זכאים לגמלאות דמי אבטלה וזכויות בעת פירוק חברה, ולכן הם אינם משלמים דמי ביטוח בעד גמלאות אלה. לצורך תיקון החוק הוספו שתי הגדרות לסעיף 1 בחוק הביטוח הלאומי:
 "בעל שליטה - כהגדרתו בסעיף 32 בפקודת מס הכנסה".
 "חברת מעטים - כמשמעותה בסעיף 76 בפקודת מס הכנסה".

הרישום הפורמלי ברשם החברות מחייב את המוסד לביטוח לאומי בבחינת הזכאות של בעל המניות לדמי אבטלה.

בעל שליטה לפי סעיף 32(9) לפקודה הוא ככלל, מי שמחזיק במישרין או בעקיפין, לבדו או ביחד עם קרובו, ב-10% לפחות מהון המניות או מכוח ההצבעה, או בזכות להחזיק 10% מהמניות או מכוח ההצבעה, או בזכות לקבל 10% מהרווחים, או בזכות למנות מנהל, והכול כמפורט בסעיף.

חברת מעטים לפי סעיף 76 לפקודה היא, ככלל, חברה שבשליטת 5 בני אדם לכל היותר, והכול כמפורט בסעיף. אדם וקרובו, אדם ובא כוחו ושותפים בשותפות – נחשבים לאדם אחד לצורך הגדרת השליטה של 5 בני אדם לכל היותר.

הגדרת קרוב [גם לעניין סעיף 32(9)] נמצאת בסעיף 76(ד) לפקודה: בן-זוג, אח, אחות, הורה, הורי הורה, צאצא וצאצאי בן הזוג, ובן זוגו של כל אחד מאלה.

פסק דין פ"ש באר שבע נ' יוסף ואליהו שלם (ערעור אזרחי 6357/99 בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים, שניתן ביום 10/4/2002) נקבע כי "קרוב" ייחשב "בעל שליטה" גם ללא החזקה כל שהיא במניות. הכרעתו של בית המשפט, יוצרת תוצאה בלתי סבירה כיוון שלפי תוצאה זו, כל בני המשפחה, המקיימים את ההגדרה של "קרוב", גם אם אין להם קשר לחברה, נחשבים בעלי שליטה (ובעקיפין בעלי שליטה גם לעניין חוק הביטוח הלאומי).

על אף פסק הדין בעניין שלם, כל עוד קרוב משפחה אינו מחזיק במניות החברה ואינו בעל שליטה בעקיפין בחברה, מומלץ שלא לדווח עליו כבעל שליטה בטופס 102, אלא כעובד שכיר רגיל, כדי שישולמו בעדו דמי ביטוח לאומי גם לענפי אבטלה ופשי"ר. בעת תביעה לדמי אבטלה או לזכויות בעת פירוק החברה (פשי"ר) יש להצהיר על המעמד כקרוב משפחה ופקיד הביטוח הלאומי יבחן את המעמד ואת יחסי העבודה.

מענקים בשל משבר הקורונה לשכיר בעל שליטה

בעל שליטה בחברה שמחזיק מניות בחברה, עבד בה כשכיר, ונפגעה ההכנסה בשל משבר הקורונה, רשאי לבחון זכאותו למענק ממש הכנסה. זכאות לדמי אבטלה שוללת זכאות למענק.

המוסד לביטוח לאומי מעביר לרשות המסים את רשימות בעלי השליטה בחברות מעטים, המדווחים כבעלי שליטה בטופס 102 (כולל בגב הטופס), שלא קיבלו דמי אבטלה.

בעל שליטה בחברת מעטים שהגיש בטעות תביעה לדמי אבטלה והתביעה אושרה לו בטעות, יכול לבקש לבטל את הזכאות. אחרי שהזכאות תבוטל, הוא יופיע ברשימת בעלי השליטה שעוברת מהביטוח הלאומי למס הכנסה.

המייצג של בעל השליטה יכול לראות אם המעמד כבעל שליטה בחברת מעטים מעודכן במערכת הביטוח הלאומי בחודשים מסויימים, דרך מסך רשימת עיסוקים של בעל השליטה במערכת המייצגים (רשימת עיסוקים/עיסוקים בתקופה/פירוט עיסוק: "מח – בעל שליטה בחברת מעטים").

למען הסדר הטוב, בעל שליטה שיופיע ברשימות של הביטוח הלאומי עבור המענק לחודשים ספטמבר-אוקטובר 2020 לפי חוק התכנית לסיוע כלכלי, הוא כדלקמן:

1. היה בעל שליטה בחברת מעטים (רשום בטופס 102 כבעל שליטה בחברת מעטים, כולל בגב הטופס) במשך חצי שנה שתחילתה במועד הקובע, שהוא מיום 1.9.2020 ועד יום 31.12.2020 ועד לפני תחילת הזכאות.
2. אינו זכאי לדמי אבטלה או למקדמות של דמי אבטלה בתקופת הזכאות ובחודשים שקדמו (הבדיקה נעשית בפועל מינואר 2020).

דין המענק לשכיר בעלי שליטה ולמענקי הוצאות בחברה בהיבט הביטוח הלאומי

על אף הוראות כל דין, מענק סיוע לבעל שליטה אינו נחשב כהכנסה לעניין החיקוקים האמורים בסעיף 16(א) לחוק מענק עבודה (מס הכנסה שלילי), למעט לעניין הפקודה:

1. חוק הביטוח הלאומי
2. חוק ביטוח בריאות ממלכתי
3. חוק הבטחת הכנסה וחוק המזונות
4. חוק התגמולים לאסירי ציון ובני משפחותיהם.

רשות המסים פרסמה ביום 3.8.2020 בהקשר למענקים לבעל השליטה, שהתקבול בגין המענק הסוציאלי (מענק סיוע לשכיר בעל שליטה) הוא הכנסה חייבת לפי הפקודה ואינו חייב בביטוח לאומי [סעיף 18(א) כמפורט בסעיף 16(א) לחוק מענק עבודה].

התקבולים בגין מענק ההוצאות ובגין מענק עידוד התעסוקה הם הכנסה חייבת לפי הפקודה וחייבים בביטוח לאומי. אין הוראה מקבילה למענק הסוציאלי לעיל, אולם חברה אינה חייבת בתשלום דמי ביטוח על הכנסותיה.

עסקים משפחתיים בהיבט הביטוח הלאומי

על פי חוק הביטוח הלאומי, תקנותיו והלכות מפסקי דין, מפורטים להלן סוגי המבוטחים בעסקים משפחתיים, כדלקמן:

- העובד השכיר;
- העובד העצמאי;
- מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי;
- עזרה הדדית טבעית בין בני משפחה - באותם המקרים בהם בני משפחה עוסקים בעבודה אצל בן המשפחה האחר והם אינם נחשבים כעובדים, כיוון שמדובר בעזרה בין בני המשפחה.

בפסק דין - פד"ע כ"ו 283 פייגלשטוק נ' המוסד לביטוח לאומי, דב"ע נג/ 78-0, מיום 11.11.93, נקבע:

"כאשר הצדדים הם קרובי משפחה, יש מקום לבחון בקפידה את טיב היחסים שנוצרו: יחסים וולונטריים, התנדבותיים או קשר חוזי להסדרת מערכת זכויות וחובות, ויש לתת את הדעת, בין היתר, לסימני היכר כגון מסגרת שעות העבודה, שכר ריאלי או 'סמלי' וכדומה".

המבחנים לקביעת המעמד של בעל שליטה בחברה שבשליטתו נקבעו בפסק דינו של בית הדין הארצי לעבודה - עב"ל 20182/97, דב"ע נ/182-02 המוסד לביטוח לאומי נ' יוסף צבי גרוסקופף - שניתן באפריל 1999. פסק הדין מהווה בסיס להחלטות בביטוח הלאומי לעניין מעמד ולעניין סכום ההכנסה המזכה בגמלה.

בית הדין הארצי קובע בפסק דין גרוסקופף את המסקנות שלהלן:

- 1) הכלל הוא - שאדם המבצע עבודה בעבור חברה הוא "עובד" החברה.
- 2) על החריגים לכלל מוטלת חובת ההוכחה לעניין קיום יחסי עבודה, בין היתר במצבים שבהם קיימת קרבה משפחתית.

בפסק הדין גרוסקופף ערך בית הדין מבחנים, ובעזרתם קבע שהמבוטח שהוא בעל שליטה בחברה היה עובד שכיר בחברה. מבחנים אלו הפכו למבחנים מובילים בפסקי הדין בבתי הדין לעבודה, והמוסד לביטוח לאומי משתמש בהם כדי לקבוע את אופן ביטוחם של בעלי השליטה בחברות.

המבחן הראשון - האם ניתן להבחין בין תפקידו ופעילותו של בעל השליטה כ"עובד" לבין פעילותו כדירקטור, בעל מניות או קרוב משפחה.

המבחן השני - האם הסדר העבודה בחברה הוא אמיתי או פיקציה. כלומר האם בעל השליטה עובד בחברה בפועל.

המבחן השלישי - האם ניתן לקבוע מה היה "שכרו" של האדם כ"עובד":**א. האם היה לתשלומים אופי של שכר?**

ב. האם יש עירוב נכסים? כלומר, האם נשמרת ההפרדה בין החברה לבין בעלי המניות בנכסים, בחובות ובהכנסות (האם יש הפרדה בפועל בהנהלת החשבונות בין חשבון משכורת לחשבון הלוואה, לחשבון משיכות וכדומה).

יישום הלכת גרוסקופף

מומלץ לשלם שכר וסוציאליות ולהתנהג כעובד שכיר ולא כבעלים, כדי שהביטוח הלאומי יכיר בפעילות הזו כמשכורת שמקנה גמלאות. כאשר המשכורת בסכומים שונים ואינה קבועה, בדרך כלל על פי רווחי העסק, עמדת הביטוח הלאומי שמדובר בשכר בסיס ובונוסים שיש לפרוס בהתאם לתקנות.

סעיף 348 ולוח י"א לחוק הביטוח הלאומי, קובעים שדמי ביטוח בעד עובד שכיר ישולמו לפחות לפי משכורת בסכום שכר המינימום במשק לפי חוק שכר מינימום (חודשי, חלקי, יומי או שעתל). אין החרגה בסעיף האמור לבעלי שליטה או לבני משפחה.

הלוואות של בעל השליטה בחברה שבבעלותו

ביום 19.6.2020 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11245-06-18) את תביעתו של מנחם כרמל, בעל השליטה בחברה, וקבע כי הלוואות פרטיות בסכומים של מיליונים ואף עשרות מיליונים, שמשך והשיב חליפות מחשבון החברה, אינן בגדר משיכת בעלים שדינה כשכר, ולפיכך פטורות מדמי ביטוח.

בית הדין קובע שמדובר בהלוואות אמיתיות, שכן "מרבית מאפייניה של ההלוואה התקיימו כאן", ולא היה מקום להוצאת שומת ניכויים כשכר.

שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי

לפי חוזר ביטוח/1382 שפרסם המוסד לביטוח לאומי בתאריך 24.2.2009, כאשר בעל השליטה מדווח על משכורת כשכיר בחברה בשליטתו, והחברה אינה משלמת דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי באופן עקבי, ממושך ושיטתי, המוסד לביטוח לאומי רשאי לשנות את מעמדו של בעל השליטה לעצמאי ולגבות ממנו חובות שהחברה חייבת בגין משכורתו כאילו הייתה זו הכנסתו כעצמאי. החוזר מתייחס למי שמוגדר בעל שליטה בחברה בע"מ, לרבות קרובו לפי ההגדרה בסעיף 32 לפקודה ו-סעיף 76 לפקודה.

הנחיה זו אושרה ביום 15.8.2010 בבית הדין האזורי לעבודה בבאר שבע (2725/09), וקיבלה תוקף מחייב בבית הדין הארצי ביום 12.7.2012 (יוסף מזוז נגד המוסד לביטוח לאומי עב"ל 41787-10-10).

בפועל, המוסד לביטוח לאומי מחכה לפחות 12 חודשים לכיסוי החוב בחברה. לאחר מכן המוסד לביטוח לאומי שולח לבעל השליטה התראה לפני שינוי המעמד, ואם בעל השליטה אינו מסדיר את חוב החברה, המוסד לביטוח לאומי משנה את מעמדו לעצמאי, לפי נתוני השכר השנתיים ששולמו לו מתאריך תחילת השנה שבה נוצר החוב.

נמסר מהביטוח הלאומי כי השינוי תקף גם לחברה שאינה פעילה, עד 7 שנים מיום סגירתה.

בפברואר 2016 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 54328-12-14, 26120-05-14) את תביעתם של בני הזוג גיא לבטל את החלטת המוסד לביטוח לאומי שעל פיה הם חויבו כעצמאים למרות שדווח עליהם למוסד לביטוח לאומי כעובדים שכירים, אך החברה לא שילמה בגינם את דמי הביטוח באופן עקבי.

בית הדין האזורי לעבודה דחה ביום 18.11.2018 את תביעתו של רונן גבאי (ב"ל 17551-07-16) וקיבל את החלטת המוסד לביטוח לאומי בעניינו. המוסד לביטוח לאומי שינה את מעמדו של המבוטח מעובד החברה לעובד עצמאי וייחס את חוב החברה בגין העסקתו בחברה ישירות אליו.

הרמת מסך ההתאגדות בחברה – גביית חוב דמי ביטוח בנסיבות מיוחדות

בסעיף 367א לחוק (החל מחוק ההסדרים לשנת 2017) הועמדו לרשות המוסד לביטוח לאומי כמה אמצעים אשר מקנים לו אמצעי אכיפה אפקטיביים. בין היתר יכול המוסד לביטוח לאומי להרים את מסך ההתאגדות ולגבות חוב בדמי ביטוח במקרים שבהם חברה שהיה לה חוב בדמי ביטוח העבירה נכסים או פעילות ללא תמורה או בתמורה חלקית במטרה להתחמק מתשלום דמי הביטוח.

הסעיף גם מאפשר למוסד לביטוח לאומי לגבות חוב מבעלי שליטה של חברה שהפסיקה את פעילותה או התפרקה ולא שילמה את חובה למוסד לביטוח לאומי, בתנאים שבחוק.

להלן הפעולות שנעשות בפועל:

לאחר נסיונות לא מוצלחים לגביית החוב מבעלי החוב, התיק עובר לחקירות ולמנהל התחום להחלטה. ככל שקיים קשר לפי סעיף 367 לחוק, המוסד לביטוח לאומי שולח מכתבים לחברות שאליהן הועברו הנכסים או הפעילות, בטענה שקיים עירוב נכסים בין החברות או עירוב כספים או עירוב עובדים או קשר משפחתי או כל סיבה אחרת, ודורש להמציא הוכחות על התשלום בעד הרכישה, או לשלם את חוב החברה שהעבירה את הנכסים, כפוף לנקיטת הליכי גבייה ואכיפה בהתאם לפקודת המסים (גבייה).

המועד שבו נבחן עובד שכיר לעניין זכאותו לגמלאות

להבדיל מהעובד העצמאי שמעמדו נבחן בעת פתיחת התיק במוסד לביטוח לאומי, מעמד העובד השכיר נבחן על פי רוב בעת הגשת תביעה לגמלה. כתוצאה מכך, ייתכן שמבוטח יראה עצמו במעמד של עובד במשך שנים רבות וכשיגיש תביעה לגמלה יתברר שמעמדו לא תאם לדיווח.

לדוגמה: חברה דיווחה על אישה נשואה כשכירה בחברה שהיא ובעלה הם בעלי השליטה בה. אם יתברר שלא התקיימו יחסי עבודה בין האישה לבין החברה ואין היא נכללת בהגדרת "עובד עצמאי", היא אינה מבוטחת לגמלאות מחליפות הכנסה וייתכן שהיא תקבל קצבת אזרח ותיק (זקנה) כעקרת בית ולא כמבוטחת שעבדה.

ככלל, מי שעובד בפועל זכאי לקבל דמי לידה, דמי פגיעה, תגמולי מילואים וכדומה, בין שמתקיימים יחסי עבודה ובין שהוא נכלל בהגדרת "עובד עצמאי".

דמי אבטלה וזכויות בפירוק חברה מקבל רק שכיר שמתקיימים לגביו יחסי עובד ומעסיק ושאינו בעל שליטה בחברת מעטים.

זכאות בעלי שליטה לגמלאות הביטוח הלאומי

מאז התיקון בחוק שהוציא את בעלי השליטה מהביטוח בענף אבטלה וזכויות בפירוק חברה המוסד לביטוח לאומי ובתי הדין כמעט ואינם נדרשים לקבוע את מעמדם של בעלי השליטה. כל זאת כאשר ברור מעל לכל ספק שההכנסה המהווה בסיס לגמלה מקורה בעבודה, וכאשר המשכורת שמושך בפועל בעל השליטה היא משכורת ראויה, שמקורה בעבודה האמורה ומשולמת לפי כללים ברורים, ואין שינויי שכר קיצוניים סמוך לפני הגשת התביעה לגמלה.

לצורך החלטה בתביעה לגמלה של בעלי שליטה תובע הגמלה מוסר מידע בטופס התביעה על הקשר המשפחתי או על השליטה בחברה.

המוסד לביטוח לאומי בוחן לעומק כל גידול בשכר שאינו מוסבר סמוך למועד העילה לגמלה, ומבקש הוכחות על תשלום השכר בפועל בכל תביעה של בעל מניות או של קרוב משפחה.

פקיד התביעות רשאי לשלוח שאלון לתובע הגמלה לבירור אופי העבודה. לשאלון זה יש להתייחס כחלק מהתביעה. אי מתן מענה במועד ישלול את הזכאות, והתביעה תידחה.

המוסד לביטוח לאומי ממשיך לבדוק ולחקור כאשר קיים ספק באשר לעצם עבודתו של בעל השליטה, וכאשר המשכורת אינה סדירה או אינה משולמת בפועל לבעל השליטה.

פקיד הביטוח הלאומי בודק בין היתר את הזכאות לגמלה כאשר תקופת העבודה קצרה; במצב של עזרה משפחתית; כאשר משולמים תשלומים שאינם כנגד עבודה; כאשר העבודה אינה חיונית; או שאינה נחוצה (במקום בעל השליטה אין צורך להעסיק עובד בשכר); כאשר יש שינויים גדולים במשכורתו של בעל השליטה; כאשר בעל השליטה אינו מושך את המשכורת בפועל והוא ביתרה גדולה בחברה; וכאשר החברה חייבת דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי.

ביום 26.12.2016 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 14-07-4990) את ערעורה של רויטל בן נתן, בעלת מניות יחידה בחברה למתן שירותי ייעוץ וניהול, לתשלום דמי לידה בהתאם לשכרה ברבע השנה שקדם ללידה. בית הדין קבע שהתנודות בשכרה לא שיקפו את עבודתה ומטרתן הייתה להגדיל את דמי הלידה.

בית הדין קבע כי "התנודות בשכרה של התובעת יוצרות רושם של התנהלות לא שגורה כשכירה, טשטוש גבולות בין התנהלותה והכנסותיה כשכירה, כבעלת מניות וכעצמאית, ונראה שתנודות השכר אינן נובעות מעבודתה, אלא משיקולים אישיים של התובעת והיותה בעלים של החברה". עוד קבע בית הדין כי "עולה חשד שהתנודות בשכר הן פיקטיביות ולא משקפות את שכרה כעובדת שכירה".

בחינת התאמה בין תלושי המשכורת להפקדות בבנק – לבדיקת תלושי שכר פיקטיביים

ביום 24.11.2019 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-07-49793) את תביעתו של דויד לוי (אינו בעל שליטה) וקבע כי חרף הפערים הגבוהים בין שכרו נטו בתלושי השכר, לבין ההעברה החודשית לבנק בגין שכרו נטו במועד תשלום המשכורת, דמי הפגיעה ישולמו לו לפי הדיווחים בתלושי השכר ולא לפי ההפקדות בחשבון הבנק. זאת, לאחר שהמבוטח הוכיח בבית הדין שתלושי השכר משקפים את התשלומים ששולמו בפועל, גם בהמחאות במועדים שונים.

חשוב להבין מפסק הדין שאין וודאות שהקביעה השיפוטית הייתה זהה לו לא הצליח המבוטח להוכיח שמלוא סכומי הנטו על פי התלושים נמשכו בפועל מהחברה, בדרכים שונות. לא מן הנמנע כי במצב כזה הייתה התביעה נדחית.

פסק דין בעניין יישום כללי הגמלה החוסמת גם לבעל שליטה שכיר

ביום 22.1.2017 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 14-09-31640) את תביעתו של רחמים משולם, שהיה בעל מניות יחיד בחברה, לשלם לו גמלה המתחשבת גם במענק שקיבל מהחברה לאחר התאונה בעבודה, נוסף על השכר הרגיל.

בית הדין מייחס חשיבות לכך שהמבוטח היה העובד היחיד שקיבל מענק ולא שולם לו מענק בשנים קודמות. כלומר, מדובר בבנוס שהמבוטח החליט להעניק לעצמו.

המבוטח הוא זה שהעלה את הטענה שתקנה 11 בעניין הגמלה החוסמת אינה חלה עליו. בית הדין ממנף את תקנה 11 כנגדו ומאזכר הלכות קודמות שקבעו שתכלית תקנה 11 היא לחסום דיווח בלתי נכון מצד מבוטחים שינסו להעלות את גובה הכנסתם לאחר התאונה, כדי להגדיל את שיעור הגמלה שהם זכאים לה.

מהמוסד לביטוח לאומי נמסר שהוא מתייחס לבעלי השליטה כעצמאים, כולל לעניין הגמלה החוסמת.

בנוס שמשולם לבעל שליטה שעובד בחברה לאחר אירוע פגיעה בעבודה

ביום 30.3.2020 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-09-46493) את תביעתו של גורי צוקר וקבע כי אין לראות בתשלום הבנוס ששולם לו לאחר תאונת העבודה, כחלק משכרו הרגיל לצורך חישוב דמי הפגיעה וגמלת הנכות מעבודה.

המבוטח, רואה חשבון, בעל שליטה יחיד בחברה, שקיבל ממנה שכר קבוע של 12,000 ש"ח כל חודש. החברה הייתה שותפה בשותפות רואי חשבון.

אירוע מוחי שעבר הוכר כתאונת עבודה בהתאם לבסיס שכר של 36,000 ש"ח ברבע השנה שקדם לפגיעה. החברה שילמה לו בנוס מיוחד בסך 140,000 ש"ח לאחר הפגיעה. המוסד לביטוח לאומי סירב לפרוס סכום זה ולצדף 3/12 ממנו לבסיס השכר הרבעוני לעניין הגמלה.

בית הדין מזכיר פסיקה לפיה דמי פגיעה בעבודה היא גמלה מחליפת שכר שתכליתה לשמור על רמת החיים אליה הורגל המבוטח בהתאם לשכר שדווח בזמן אמת בטרם קרות האירוע המזכה בגמלה ולכן יש חשיבות רבה לקביעה אמיתית של השכר. לחשיבות זאת מטרה כפולה:

הגמלה אמורה להחליף הכנסה שפסקה ולכן מתבססת על השכר שקיבל המבוטח למעשה. פקיד התביעות אמור לבדוק את נכונות השכר כדי למנוע ניצול לרעה של החוק: "תביעות בעלי שליטה בחברה נבדקות בקפידת יתר על מנת לחסום דיווח מלאכותי בדיעבד כתכלית תקנה 11, כך שאין המדובר בהחלת התקנה אלא בבחינה לפי תכליתה של התקנה גם במקרה של בעל שליטה בחברה".

"בין אם התובע נבחן כשכיר ובין אם כעצמאי עדיין הייתה נבחנת סבירותו של בנוס/מקדמה שהיה/הייתה מדווח/ת".

תיקון שכר בעלי שליטה באופן רטרואקטיבי

מוצגים להלן שני פסקי דין מובילים בנושא הפחתת שכר של בעלי שליטה בדיעבד. רלוונטי במיוחד בזמני משבר.

פסק דין בעניין ויפג בע"מ בבית הדין הארצי

ביום 21.5.2007 ניתן בבית הדין הארצי לעבודה פסק דין ויפג בע"מ נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 06/000376), שעניינו בקשה לתקן דיווח על שכר חודשי לבעל שליטה שמשך בפועל שכר נמוך יותר.

החברה המערערת דיווחה על תשלום שכר לבעל השליטה בסך 20,000 ש"ח, אף שבפועל נמשך שכר נמוך יותר. השכר שדווח עליו נקבע מתוך הנחה וצפייה שיאושרו מענקי מחקר ופיתוח על ידי המדען הראשי, ומשלא אושרו המענקים – החברה ביקשה להקטין רטרואקטיבית את שכר העבודה.

בית הדין הארצי לעבודה קבע שלא ניתן לעשות כן, שכן השכר שהוצהר עליו ושולמו ממנו דמי ביטוח היה השכר הקובע לעניין גמלאות מחליפות שכר, לו העובד היה זכאי להן במועד הרלוונטי. כבי' השופט יגאל פליטמן קבע בין היתר, בסעיף 7 בפסק הדין, כדלקמן:

"טענתה העיקרית של המערערת, היא כי אין לגבות דמי ביטוח לאומי משכר אשר לא שולם בפועל. עפ"י טענתה, המשיב גבה כספי שכרו של ד"ר שדה שלא כדין. אין בידי לקבל טענה זו..."

בתקופה הנטענת השכר המוסכם היה בסך של 20,000 ש"ח. על פי שכר זה בוטח העובד למשל לעניין פגיעה בעבודה ולעניין דמי אבטלה. לכן על פי שכר זה צריכים היו להשתלם דמי הביטוח ואין המערערים (החברה ובעליה) יכולים להקטין רטרואקטיבית את שכר העבודה המוסכם באופן שיפחית את החיוב בדמי הביטוח לאחר שהתברר שלא קמה זכאות לגמלה בתקופה הרלבנטית".

פסק דין בעניין סגנון הכרך בע"מ בבית הדין הארצי

בעלי השליטה בחברת סגנון הכרך בע"מ הפחיתו את שכרם באופן רטרואקטיבי בשל מצוקה כלכלית. החברה פנתה לפקיד השומה שהסכים להפחית את השכר. החברה פנתה עם האישור מפקיד השומה למוסד לביטוח לאומי, שסירב להפחית את השכר.

התובעים פנו לבית הדין האזורי לעבודה - שדחה את התביעה, וערערו לבית הדין הארצי לעבודה, שדחה אף הוא את התביעה מטעמי של בית הדין האזורי (פסק דין חברת סגנון הכרך בע"מ ואח' נגד המוסד לביטוח לאומי, בבית הדין האזורי לעבודה בת"א - יפו בל 003881/05 מיום 11.9.07 ובבית הדין הארצי לעבודה עב"ל 000748/07 מיום 28.1.2009).

השיקולים לדחיית פסק הדין:

1. שיקול ביטוחי - לדעת בית הדין, בלתי סביר לאפשר קבלת זכות ביטוחית ולהקטין בדיעבד את מחירה כשמתברר שהזכות לא מומשה.
  2. פירוש חוק הביטוח הלאומי - בסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי נקבע שההכנסה היא לפי סעיף (2)2 לפקודה, אך לא נקבע כי ההכנסה היא לפי מה שקבע פקיד השומה, אף על פי שראוי ורצוי כי קביעת הרשויות המנהליות יהיו אחידות, אלא שכלל זה אינו מוחלט וזוהי רק נקודת המוצא.
- יש טעם לסטות מקביעת פקיד השומה בשל העיקרון הביטוחי.

מבחנים בהעסקת בן משפחה

סעיף 1 בחוק הביטוח הלאומי קבע כללים מיוחדים בהגדרת "עובד" לפני משפחה שעובדים ביחד (הפסיקה הרחיבה את הכללים האלה גם לקרובי משפחה בדרגה יותר רחוקה):

"עובד" - לרבות בן משפחה, אף אם אין בינו לבין קרובו המעסיקו יחס של עובד ומעסיק, ובלבד שהוא עובד במפעל באופן סדיר ובעבודה שאילולא עשה אותה הוא, הייתה נעשית בידי עובד; לעניין זה, "בן משפחה" - אחד ההורים, ילד, נכד, אח או אחות.

לאור הכללים בחוק ובפסיקה, אימץ המוסד לביטוח לאומי את העקרונות **המצטברים** לבחינת יחסי עבודה בין קרובי משפחה שעובדים בעסק אחד:

1. מתבצעת עבודה בעסק או במפעל - יש לוודא שלא מדובר ביחסים וולונטריים התנדבותיים במסגרת עזרה טבעית בין בני משפחה, אלא בקשר חוזי להסדרת מערכת זכויות וחובות בין עובד ומעסיק.
2. העבודה מתבצעת באופן סדיר - ולא מדי פעם בפעם כשיש צורך.
3. העסקת בן המשפחה מתבצעת בעבודה שאילולא עשה אותה בן המשפחה הייתה נעשית בידי עובד אחר - כלומר, העבודה נחוצה וחיונית.
4. סימני היכר ליחסי עבודה - יש לתת את הדעת, בין היתר, לסימני היכר כגון מסגרת שעות העבודה, שכר ריאלי ולא "סמלי" וכדומה.

לאור הנ"ל, קרוב משפחה שטוען שהיחסים בינו לבין קרובו חורגים מגדר עזרה משפחתית הדדית, חובת ההוכחה מוטלת עליו, ועליו לשכנע את המוסד לביטוח לאומי כי קיימת מערכת חוזית של חובות וזכויות המאפיינת עובד שכר.

הדיווח למוסד לביטוח לאומי מבוצע באופן שוטף, ולעתים אין המבוטח או מעסיקו מודעים לכך שאין התאמה בין הדיווח כפי שהם רואים אותו לבין המעמד במוסד לביטוח לאומי. בעניין זה, מעמדם ובסיס השכר הקובע של מבוטחים שכירים נבחנים רק בדיעבד, בדרך כלל בעת בקשת גמלה מן המוסד לביטוח לאומי.

כאשר מוגשת תביעה לגמלה מחליפת שכר (כגון, תביעה לדמי לידה), בוחן המוסד לביטוח לאומי את המתאם בין השכר המדווח לבין הפקדת הכספים. אם טרם הפסקת העבודה הייתה העלאת שכר לעובדת, אזי יש להביא ראיות מתאימות המעידות כי העלאת השכר אמיתית, לדוגמה: כתוצאה מגידול בעבודה או גידול במכירות וכדומה.

בכל תביעה לגמלה יש דרישה מבעלי שליטה ומקורבי משפחה למלא הצהרה שכוללת מידע שקשור לעבודה המשפחתית. כך יכול פקיד הגמלאות להחליט אם עליו לבקש מסמכים ומידע נוספים (או לשלוח חקירה).

למשל, בתביעה לדמי לידה של בעלת שליטה או של קרובת משפחה יש לענות על השאלות כדלקמן ולחתום על הצהרה שהפרטים נכונים:

1. מהו תפקידך בעבודה במועד הזכאות? (פירוט העבודה שבצעת בפועל)
2. היכן בוצעה עבודתך בפועל? (יש לציין כתובת)
3. מהו היקף עבודתך? (יש לפרט ימים ושעות)
4. פרטי העובדת שהחליפה אותי במהלך תקופת לידה והורות (שם ומספר זהות)

פסקי דין

ביום 21.6.2011 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 10-07-25055) את תביעתה של רותם פורת לתשלום דמי לידה, בעקבות החלטת המוסד לביטוח לאומי לשלם לה דמי לידה על בסיס שכר נמוך, אף על פי שבפועל דווח עבורה על שכר גבוה יותר.

בפסק דין יהושוע אוסקין נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין הארצי לעבודה (17.2.2010), התקבל ערעורו של בן המשפחה (עב"ל 701/08) ונקבע שהתקיימו יחסי עבודה.

ביום 9.10.2011 קיבל בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 10-09-9142) את ערעורה של גברת אמיליה מנשה לתשלום דמי לידה.

ביום 12.5.2015 קבע בית הדין האזורי (ב"ל 14-01-53326) כי ליטל צרפתי בוזגלו הייתה עובדת שכירה בחברה שבבעלות אביה והיא זכאית לתשלום דמי לידה. זאת, לאחר שהמוסד לביטוח לאומי דחה את תביעתה בהיעדר יחסי עבודה, בטענה שלא עבדה באופן סדיר ולא הוחלפה על ידי עובד אחר.

ביום 23.12.2015 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 14-11-46711) את תביעתו של מוריס רווח לתשלום דמי אבטלה, וקבע כי השכר בתלוש השכר הוא הקובע לעניין דמי אבטלה למרות שלבנק הופקד סכום קטן בהרבה מתוך כלל השכר ששולם כולו במזומן. זאת, לאחר שהמבוטח עבד כמה שנים בחברת בנייה בבעלות ביתו ובעלה, פוטר בשל צמצומים ולא קיבל פיצויים.

בית הדין קבע שאין די להראות כי המבוטח נהנה משכר גבוה מזה המגיע לו או מזה ההולם את אופי תפקידו – אלא על המוסד לביטוח לאומי להראות כי הוא לא קיבל את השכר בפועל או שמדובר בשכר פיקטיבי.

"גם אם יוכיח הנתבע את טענתו לפיה משרתו של התובע אינה מצדיקה תשלום שכר בהיקף ששולם, הרי... בעניין זה נפסק, לא אחת, כי שעה שמדובר בהעסקה בין קרובי משפחה אין מתום בכך כי שכרו של העובד ה"מקורב" יהיה גבוה משכרם של עובדים אחרים, ואין בכך כדי לעמוד לו לרועץ".

ביום 9.7.2016 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 14-05-26074) את תביעתה של סיון סלע סנדרס לקבלת דמי לידה בהתאם לתלושי השכר שקיבלה בעסק המשפחתי. זאת, כיוון שתלושי השכר לא שיקפו העברות כספיות תואמות בפועל. לא הייתה במקרה הזה מחלוקת בדבר קיום יחסי העבודה. המחלוקת התעוררה באשר לגובה השכר האמיתי של העובדת בעסק המשפחתי.

בית הדין קובע כי באיזון בין עמדת העובדת לבין עמדת המוסד לביטוח לאומי בקשר לגובה השכר, יש לבחון רק מרכיבים שהמבוטחת הוכיחה בפועל, ולא לקבל את תלושי השכר ואת הסכם העבודה ככתבם וכלשונם. התנהלות ההשתכרות בעסק לדעת בית הדין היא "שעטנז" של הכנסת עבודה ושל תמיכות ברמה המשפחתית שאינן כלל הכנסה לעניין הפקודה.

תכלית תשלום דמי הלידה היא תשלום למבוטחת שעבדה, ואשר לרגל ההיריון או הלידה נכרת מקור פרנסתה ואין היא עובדת יותר או עוסקת במשלח יד.

בית הדין קבע את השכר ההולם לדעתו שלפיו יש לשלם את דמי הלידה.

ביום 20.8.2017 דחה בית הדין האזורי (בי"ל 14-04-34078) את תביעתו של יובל רחום וקבע כי הוא זכאי לדמי פגיעה לפי שכר המינימום ולא לפי השכר בתלושי השכר. המבוטח עבד בעסק משפחתי, שנקלע לקשיים. בית הדין קבע שאין מתאם בין השכר שצויין בתלושי השכר לבין תשלום השכר בפועל וכן שתלושי השכר אינם אותנטיים באופן שאין קשר בינם לבין העבודה בפועל.

ביום 22.11.2018 קבע בית הדין האזורי בעניין רוני דהן (בי"ל 16-02-58248) כי נטל ההוכחה של בת משפחה להוכיח מהו השכר שמשמש בסיס לתשלום גמלה מוטל על בת המשפחה. במקרה הנדון, בית הדין קיבל את העלייה הקבועה שהייתה בשכר המבוטחת כבסיס לגמלה, אך דחה את תוספת אחזקת הרכב, כיוון ששולמו סכומים משתנים בחודשים שונים, הרכיב לא היה מעוגן בכתב ולא הייתה קיימת עקביות בכל הנוגע למהות ודרך התשלום.

מעמד אשת בעל השליטה

עובד ככלל הוא מי שמתקיימים בינו לבין מעסיקו יחסי עבודה, וכך נדרש גם כאשר אישה מועסקת בחברה שבשליטת בעלה (או בעל שמועסק בחברה בבעלות אשתו). כלומר, חוק הביטוח הלאומי מאפשר מצב שבו אישה תהיה שכירה אצל בעלה, אולם כדי שהדבר יתאפשר, צריכים להתקיים יחסי עבודה בין הצדדים.

בפסק דין ב"ל 10731/08, קרפל בת שבע נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין האזורי, נדחתה ביום 13.9.2009 תביעת המבוטחת, שהייתה אשתו של בעל השליטה בחברה, להגדלת דמי הלידה לאחר שפקיד התביעות טען שהמשכורות שמשכה לפני הלידה היו פיקטיביות, ואישר לשלם דמי לידה לפי שכר נמוך בהרבה.

להלן מתוך פסק הדין:

"המסגרת המשפטית

הזכות לדמי לידה נקבעה בסעיף 49 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף 50 לחוק קובע את התקופה בעדה זכאית יולדת לדמי לידה. סעיף 53 לחוק קובע כי דמי לידה ליום הם "שכר העבודה הרגיל" של המבוטחת, בכפוף לתקרה שנקבעה. סעיף 54 לחוק קובע כי "שכר העבודה הרגיל" לענין סעיף 53 הוא הסכום המתקבל מחלוקת הכנסת המבוטחת, ברבע השנה שקדם ל"יום הקובע", בתשעים."

סעיף 298 לחוק הביטוח הלאומי קובע:

"כל תביעה לגמלה שהוגשה למוסד תתברר בידי עובד המוסד שהסמיכה לכך המנהלה (להלן – פקיד התביעות), והוא יחליט אם תינתן הגמלה ובאיזו מידה תינתן. מוסמך הוא לחקור ולדרוש אם הנתונים שהמבוטח מדווח עליהם כבסיס לתשלום הגמלה הנתבעת הם אמיתיים או פיקטיביים (דב"ע מא/0-115 פיקהולץ נ' המוסד לביטוח לאומי, פד"ע יד 46). בהקשר זה נקבע בדב"ע נב/0-140 אודט ברכה נ' המוסד לביטוח לאומי, פד"ע עד 523, כדלהלן:

בענפי הביטוח שבהם שכרו של המבוטח משמש בסיס לתשלום הגמלה (כגון, דמי פגיעה בעבודה, דמי לידה), יש חשיבות רבה לקביעה "אמיתית" של השכר. לחשיבות זו מטרה כפולה. מחד גיסא, על הגמלה, שנועדה להחליף הכנסה שפסקה, להתבסס על השכר שקיבל המבוטח למעשה. מאידך גיסא, כדי למנוע ניצול לרעה של הוראת החוק, על פקיד התביעות לברר את נכונותו של השכר והאם אין הוא מושתת על נתונים בלתי נכונים".

ביום 25.8.2011 קיבל בית הדין האזורי (בי"ל 10-11-22362) את תביעתה של ליטל חגי לתשלום דמי לידה לאור הקביעות העובדתיות שהוכיחו כי התקיימו יחסי עבודה בינה לבין חברה בשליטת בן זוגה.

בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)

תיקונים בסעיף 66 בפקודת מס הכנסה משנת 2014

סעיף 66 לפקודת מס הכנסה תוקן בתחולה מיום 1.1.2014. המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביטוח 1416 בעניין זה.

החל מיום זה, רשאים בני זוג שעובדים ביחד באותו העסק לתבוע שיערך חישוב נפרד על הכנסותיהם מהעסק המשותף, אם מתקיימים הקריטריונים שבסעיף 66(ד) החדש לפקודה, כדלקמן:

1. יגיעתו האישית של כל אחד מבני הזוג נדרשת לייצור ההכנסה מהעסק המשותף.
2. כל אחד מבני הזוג מקבל הכנסה התואמת את תרומתו לעסק המשותף ועומדת ביחס ישיר לתרומתו לייצור ההכנסה מהעסק המשותף.
3. כאשר ההכנסה מהעסק מופקת מבית המגורים – בית המגורים משמש דרך קבע את מקור ההכנסה ואת הפעילות.

תיקון נוסף בסעיף 66 לפקודה ביטל את האפשרות לסכום הכנסה קבוע שחייב במס נפרד בתנאי שבני הזוג הצהירו על עבודה משותפת של 36 שעות בממוצע בשבוע ולא בבית המגורים [בוטל סעיף 66(ה) לפקודה].

לאחר תיקון סעיף 66 לפקודה, תקנה 24 חלה על בני זוג גם בשנים 2014 ואילך, אם הם אינם תובעים חישוב נפרד לפי סעיף 66(ד) החדש לפקודה.

מצבים שבהם בת זוג שכירה בעסק של בעלה (בעסק שאינו מאוגד כחברה)

אין מניעה חוקית כי אישה תיחשב עובדת שכירה של בעלה (בעסק פרטי). בת זוג נחשבת לשכירה בעסק של בעלה אך ורק אם מתקיימים ביניהם יחסי עבודה כהלכתם. **המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרות בעניין זה עוד בשנת 1995 באיגרת למעסיקים.**

עם זאת, לאור מיעוט המקרים בפסיקה שבהם אישה הוכרה כשכירה של בעלה, אימץ המוסד לביטוח לאומי מספר מבחנים **מצטברים** שנקבעו בפסיקה, נוסף על המבחנים לקיום יחסי עבודה (הכללים זהים גם למקרים שבהם בן הזוג מועסק בעסק של אשתו):

1. שכר קבוע ויציב שמתקבל בפועל, **שאינו** מותנה במצב הכלכלי של העסק ושאינו מושפע ממנו. העובדת (האישה) אינה חשופה לסיכון כלכלי.

2. קיימת מסגרת קבועה של שעות עבודה.

3. בת הזוג מקבלת שכר ריאלי בתוספת התנאים הסוציאליים, כגון: חופשה, הבראה ותוספת יוקר כמו כל העובדים.

4. האישה אינה נוהגת מנהג בעלים בעסק, ובעלה הוא זה שמקבל את ההחלטות המהותיות במקום העבודה.

באותם מקרים שבהם האישה עובדת בפועל והוגשה תביעה לגמלה, ייבחנו יחסי העבודה ויתכן שהיא בגדר עובדת עצמאית, לצורך בחינת הזכאות לגמלאות והיא תהיה זכאית לגמלה בהתאם לכללים במוסד לביטוח לאומי.

דיווח טכני על האישה כשכירה כאשר היא מתנהגת כעצמאית לכל דבר אינו יכול "להכשיר" את המעמד כ"שכיר" כשלא מתקיימים יחסי עבודה בין הצדדים, שכן שינוי במעמד האישה מעובדת עצמאית (או עצמאית שאינה עונה להגדרה) לעובדת שכירה שלא על פי דיני עבודה בשל תכנוני מס, טומן בחובו הוספת זכויות ביטוחיות למי שאינו מבוטח בהן, כגון ביטוח בענף אבטלה ובענף פשיטות רגל.

אשר על כן, המוסד לביטוח לאומי מקפיד על בחינת מעמדה של אישה המדווחת כשכירה של בעלה, כדי שלא תוכל ליהנות מזכויות אשר אינן מגיעות לה.

פסקי דין

בפסק דין עליזה בן אלישע (עב"ל 535-09 מיום 15.9.2010) נדחתה תביעה של המבוטחת לדמי לידה משני טעמים עיקריים:

1. לא הוכח תשלום בפועל של שכר, וסכומו של הדיווח לא השתנה במהלך התקופות השונות.

2. לא הוכח כי עובד אחר עשה את העבודה בתקופות שבהן נעדרה המבוטחת מעבודתה.

בית הדין הארצי ציין כי תקופות העבודה ייבחנו לגופן על סמך הנסיבות של כל תביעה (כלומר ייתכן שבלידות הבאות המבוטחת תוכר כעובדת שכירה של הבעל).

בפסק דין (ב"ל 5923/08) נדחתה תביעתה של חכימי ספח איריס לדמי לידה אף על פי שבעלה שילם דמי ביטוח בעדה כעובדת שכירה.

דוגמה לאישור קיום יחסי עבודה של אישה בעסק משותף עם בעלה נמצאת בפסק הדין נינט לוי בבית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 3792-06-11 מיום 7.8.2012). במקרה זה אישר בית הדין האזורי דמי אבטלה לאחר שהאישה פוטרה, אף על פי שלא שולם לה שכר בחודשי העבודה האחרונים.

גם בפסק דין בעניין אביגיל גילה חזן קבע בית הדין האזורי (11-05-350, 11.8.2013) כי בין המבוטחת לבין בעלה התקיימו יחסי עבודה לעניין דמי אבטלה.

ביום 19.4.2017 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 26582-06-15) את תביעתה של ימית אתר לתשלום דמי לידה. בית הדין הארצי קבע כי המבוטחת עבדה במאפיה של בעלה בהיקף מסוים, אך לא במסגרת יחסי עבודה לביצוע עבודה תמורת שכר, אלא כשותפה של בעלה, או כ"עזרה משפחתית" לעסקו.

המצב בפועל כאשר אחד מבני הזוג שכיר של בן הזוג השני

כאשר אחד מבני הזוג מקבל משכורת מבן הזוג השני, הסיווג הביטוחי כשכיר נבדק בדרך כלל רטרואקטיבית, כאשר אחד מבני הזוג מגיש תביעה לגמלה. אם אחד מבני הזוג עובד שכיר בעסק המשותף - עליו לוודא שמתקיימים יחסי עבודה כפי שהוסבר לעיל.

המוסד לביטוח לאומי קבע (כפי שהוסבר לעיל) מבחנים לבחינת קיום יחסי עבודה בין בני זוג, ומאשר את ההעסקה רק כשברור מעל לכל ספק שכן הזוג באמת עובד בעסק, עבודתו נחוצה, מסגרת השעות קבועה, בן הזוג השכיר אינו מתנהג כמתנהג בעלים והוא מקבל בפועל שכר קבוע ויציב שאינו מותנה במצב הכלכלי של העסק וכולל את כל התנאים שמקבל עובד שכיר, לרבות העברת תשלום השכר לחשבון הבנק של בן הזוג השכיר.

המוסד לביטוח לאומי נוהג לבחון אם יש התאמה בין השכר שנקוב בתלוש לשכר ששולם בפועל, כיוון שלעמדתו, תכליתה של גמלה מחליפת שכר היא לשמור על רמת החיים בהתאם להכנסה שהמבוטח הורגל אליה.

לעמדת הביטוח הלאומי, כאמור לעיל, דיווח "טכני" של בן הזוג כשכיר אינו מכשיר את הסיווג הביטוחי כאשר אין מתקיימים יחסי עבודה כהלכתם לקבלת זכויות של עובד שכיר, בין היתר לזכאות לדמי אבטלה ולזכויות בעת פשיטת רגל של המעסיק.

כאשר מוגשת תביעה לגמלה – חוזר ביטוח 1416

החוזר מבהיר כי המוסד לביטוח לאומי בוחן אם בוצעה עבודה בפועל ואת סבירות ההכנסה שמשמשת בסיס לגמלה. בתביעות לאבטלה בודקים יחסי עבודה בקפידת יתר, לרבות הוכחות לקבלת שכר בפועל לאורך כל התקופה.

עולה מהחוזר שמאחר שהמוסד לביטוח לאומי משלם גמלאות ואופן החלוקה בין בני הזוג נבחן בדיעבד, עלולים להיווצר חובות בדיעבד ואף עלולים להיבחן היבטים פליליים. אם יתברר למוסד לביטוח לאומי שאין עמידה בתנאי סעיף 66(ד) לפקודה, הפקיד יקבע את בסיס החלוקה הנכון ויעביר את ממצאי החקירה למס הכנסה. לכן רצוי תמיד להתאים את הכנסות בני הזוג ככל שניתן למצב בפועל.

העברת הכנסה בין בני הזוג לאחר דיון במס הכנסה והוצאת שומה סופית

המוסד לביטוח לאומי מקבל שומה סופית ומעדכן בהתאם את הפרשי דמי הביטוח. כאשר הכנסת בן זוג כעצמאי מוגדלת בשומה הסופית והכנסת בן הזוג השני כשכיר מוקטנת – נוצר חיוב אוטומטי של הפרשי דמי ביטוח רק לבן הזוג העצמאי ולא מוחזרים דמי ביטוח לבן הזוג השכיר.

במקרה כזה, כדי לבטל את החיוב הכפול, יש להוכיח לפקיד הגבייה כי אין מדובר בהעסקה פיקטיבית של בן הזוג ולהמציא הוכחות שכן הזוג אכן עובד כשכיר, נוכח ממנו דמי הביטוח כחוק ושולמו למוסד לביטוח לאומי דמי הביטוח המלאים.

שני בני הזוג עצמאים בעסק המשותף (יחס חלוקה בין בני הזוג לפי "תקנה 24")

תקנה 24 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) קובעת את אופן חלוקת ההכנסה בין בני זוג שעובדים ביחד כעצמאים בעסק משותף שאינו מאוגד כחברה ואת הכללים לחלוקה.

חוזר ביטוח מספר 1479 פורסם ביום 1.11.2020 בנושא תיקון תקנה 24 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח (יחס חלוקה בין בני זוג) בתחולה מיום 1.1.2021 [תקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) (תיקון), התשפ"א-2020].

כל בקשה שהתקבלה בביטוח הלאומי עד יום 30 באפריל בכל שנה – אפשרה עד שנת 2020 לבחור בפועל בין חלוקת ההכנסות לפי יחס חלוקה של שליש ושני שליש בין הבעל לאישה או חצי לכל אחד (עם הגבלה עד יחס חלוקה של שליש לבן הזוג שהוא שכיר בנוסף לעיסוקו העצמאי). למי שהגיש את הבקשה לאחר 30 באפריל, ברירת המחדל הייתה שני שליש לבעל ושליש לאישה והכל בתנאים שבתקנה.

המוסד לביטוח לאומי תיקן את התקנה בתוקף מינואר 2021:

1. ברירת המחדל (למי שלא יודיע על יחס חלוקה עד 30 באפריל) תהיה 50% לכל בן זוג.
2. בטל התנאי בדבר חלוקת הכנסות שאינה עולה על שליש לבן הזוג שעובד כשכיר במקביל.

ההכנסה של כל בן זוג שמובאת בחשבון לעניין דמי ביטוח כפופה להכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שחלוקת הכנסה בין בני זוג על פי תקנה 24 האמורה אפשרית רק אם בת הזוג עונה לכללים של "עובדת עצמאית".

המוסד לביטוח לאומי הבהיר כי לא ניתן לשנות יחס חלוקה בין בני זוג בשנה השוטפת שבה בן הזוג הגיע לגיל פרישה. בשנים הבאות ניתן לשנות את יחס החלוקה.

בדיווח כשני עצמאיים בהתאם לדרישות סעיף 66(ד) לפקודה - כל אחד מבני הזוג אמור לפתוח תיק במוסד לביטוח לאומי לפי ההכנסה הצפויה בשנה השוטפת ומספר שעות העבודה בממוצע לשבוע. על בני זוג אלה תקנה 24 האמורה אינה חלה.

הכרה רטרואקטיבית באישה כעצמאית לפי יחס חלוקה להשלמת זכאות מינימלית לקצבת אזרח ותיק

בתביעה לקצבת אזרח ותיק של אישה שעבדה בעסק משותף עם בעלה תוכר תקופה מוקדמת כתקופת עבודה לאישה, כפוף להמצאת ראיות, אך רק עד כדי השלמה לתקופת האכשרה המינימלית הנדרשת לקבלת קצבת אזרח ותיק. זאת, לצורך איזון בין הזכות הביטוחית ותשלום דמי הביטוח לבין מיצוי הזכויות וצבירת תקופות ביטוח לענף אזרחים ותיקים ושאישים.

מומלץ לבחון אם בעסק משותף, כאמור, הנשים מבוטחות לפי החוק והתקנות, בין היתר לצורך צבירת זכויות לגמלאות הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את ההכרה הרטרואקטיבית בעקבות מקרים שבהם האישה עבדה בעסק משותף עם בעלה אך הדיווח למוסד לביטוח לאומי נעשה רק על שם הבעל.

לדוגמה, ביום 7.8.2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 1875-09) את תביעתה של מלכה כתב והכיר בה כעובדת עצמאית בעסק של בעלה אף שלא דווח כך מעולם.

מלכה כתב עבדה כשכירה בשנים 1961 ועד 1992 וצברה תקופת אכשרה של 143 חודשים. לטענתה, בשנים 1980 ועד 2008 היא עבדה עם בעלה בעסק המספק שירותי הסעות, אך הדיווח למוסד לביטוח לאומי נדון נעשה על שם הבעל בלבד.

בשנת 2009 ביקשה לדווח על היותה עובדת עצמאית בעסק המשותף רטרואקטיבית, כיוון שהיו חסרות לה תקופות ביטוח לזכאות לקצבת זקנה.

המוסד לביטוח לאומי דחה את בקשתה בשל היעדר ראיות חד משמעיות על עבודה בפועל ובשל הזמן הרב שחלף (29 שנים) מיום תחילת העבודה ועד ליום ההצהרה, וטען כי ייתכן שפעילותה בעסק המשותף הייתה בגדר עזרה משפחתית מקובלת של אישה לבעלה בלבד ולא כעובדת עצמאית.

בית הדין האזורי לעבודה התרשם מתיאורי המבוטחת והעדים מטעמה, שנתמכו בעדות רואה חשבון ונתקבלו כמהימנים על ידי בית הדין, שאכן המבוטחת עבדה בעסק.

זכאות לדמי אבטלה לבעלי מניות בחברה ולקרובי משפחה

סעיף 158 לחוק הביטוח הלאומי מגדיר מבוטח לזכאות לדמי אבטלה וקובע בין היתר את התנאי של היותו "עובד הזכאי לשכר שמעסיקו חייב בתשלום דמי ביטוח בעדו". כלומר, חייבים להתקיים יחסי עובד ומעסיק לפי דיני עבודה (או שהעובד כלול בתנאים שבתוספת הראשונה לצו סיווג מבוטחים).

בעלי שליטה בחברת מעטים וכן קרובי משפחה נבדקים בקפדנות יתר כשהם תובעים דמי אבטלה.

העסקת קרובי משפחה בחברה או בעסק שבבעלות קרוב משפחה

עובדים שכירים בחברה שבבעלות קרוב משפחה שלהם, לרבות בני זוג שאחד מהם הוא בעל השליטה בחברה – כל עובד נבחן לענף אבטלה, כדלקמן:

1. נבחנת שליטה ישירה בחברת המעטים [לפי סעיפים 32(9) ו-76 לפקודה]. ככל שיש שליטה ישירה, אין זכאות לדמי אבטלה (כאשר לאדם יש מניות בחברה ואינו בעל שליטה בה, או שהחברה אינה חברת מעטים, הוא יכול להיות זכאי לדמי אבטלה).
2. נבחנת שליטה עקיפה בחברת המעטים. לפי התנהלות בני הזוג או קרובי המשפחה ומידת השפעת בן/בת הזוג או קרוב המשפחה וסמכויותיהם בחברה. ככל שאין שליטה ישירה אך יש שליטה עקיפה, אין זכאות לדמי אבטלה.

בחינת יחסי עובד ומעסיק

3. כאשר אין שליטה ישירה ואין שליטה עקיפה בחברת המעטים או כשמדובר בעסק שאינו מאוגד בחברה – נבחנים יחסי עובד ומעסיק. כשאין יחסי עובד ומעסיק לפי דיני עבודה, אין זכאות לדמי אבטלה.

כשבן משפחה תובע דמי אבטלה בשל עבודה בעסק משפחתי שמאוגד בחברה – כל עוד העובד אינו מחזיק במניות ואינו בעל שליטה בעקיפין – המוסד לביטוח לאומי בוחן יחסי עבודה, כמו בכל עסק משפחתי שאינו מאוגד בחברה. ככל שמתקיימים יחסי עובד ומעסיק – ייבחנו התנאים הנוספים לזכאות לדמי אבטלה (כמו גיל, תושבות ותקופת אכשרה).

לעתים לבני משפחה יש פחות מ-10% ממניות החברה. במקרים אלה כל מקרה נבחן לגופו (פסק דין שביט חיים נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין האזורי לעבודה ב"ל 1059-09 מיום 3.10.2010).

כאשר לכמה בני משפחה יש מניות בחברת מעטים, מחברים את אחוזי המניות של כולם ומחלקים במספר בני המשפחה. אחוז נמוך מ-10% מאפשר לקבל דמי אבטלה, כפוף כמובן לקיום יחסי עבודה וליתר התנאים המזכים בדמי אבטלה.

על אף פסק דין שלם ועל פי הפסיקה, כאשר לאחד מבני המשפחה אין מניות בחברה, רק העובדה שהוא קרוב של בן משפחה שיש לו מניות בחברה לא תשלול זכאות לדמי אבטלה, כפוף לבחינת שליטה במישרין או בעקיפין וכפוף לבחינת יחסי עבודה (פסק דין דוד יהודית, ב"ל 10-11-3145 מיום 24.4.2013, פסק דין פליקס יער, ב"ל 09-1813 מיום 19.3.2014 ופסק דין אפרים וגימה ב"ל 15-02-45410 מיום 29.12.2015).

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר אבטלה מספר 1410 ביום 28.5.2006 בעניין בעלי שליטה בחברת מעטים שהם בני זוג. מובהר בחוזר כי אם לאחד מבני הזוג אין כלל מניות בחברה, לא מייחסים לו שליטה בחברה רק בגלל מניות בן זוגו. בן הזוג השני שאינו בעל מניות עשוי להיות בעל שליטה בחברה מכוח חלופה אחרת.

חוזר המוסד לביטוח לאומי (כללי 123/06) קובע לעניין זכאות לדמי אבטלה, כי בן זוג שאינו מחזיק במניות חברה שבה בן זוגו נחשב בעל שליטה, יכול בתנאים מסוימים להיחשב עובד ולא בעל שליטה.

לאור האמור לעיל, כאשר בת זוגו של בעל השליטה מועסקת בחברה שבשליטת בעלה (נכון גם כאשר בן הזוג עובד אצל בעלת השליטה) ואין לה מניות (או שליטה) בחברה במישרין או בעקיפין (הכוונה בפסיקה לשליטה בעקיפין: לפי התנהלות בני הזוג ומידת השפעת בת הזוג וסמכויותיה בחברה), אין לדווח עליה כבעלת שליטה בטופס 102 המדווח למוסד לביטוח לאומי מדי חודש, אלא כעובדת שכירה, כפוף לקיום יחסי עובד ומעסיק כהלכתם בין בת זוגו של בעל שליטה שאין לה כלל מניות בחברה, לבין החברה.

טופס תביעה לדמי אבטלה של בעלי מניות וקרובי משפחה וטיפול בתביעה

בתביעה לדמי אבטלה (כולל בטופס המקוון), יש לענות על שאלות ולחתום על הצהרה שהפרטים נכונים, כמפורט להלן:

1. האם אתה נמנה כיום או היית בעבר מבעלי העסק או החברה?
2. האם אתה מוגדר כיום או היית מוגדר בעבר במס הכנסה כבעל שליטה בחברת מעטים (על פי סעיף 32 לפקודת מס הכנסה).
3. האם יש קרבה משפחתית בינך לבין מעסיקך?

לצורך בדיקת הזכאות לדמי אבטלה המוסד לביטוח לאומי בוחן את המידע שיש בידו:

1. אם יש דיווח על בעלי שליטה בטופס 102 ושיעור ההחזקה במניות החברה.
2. אם תקופת ההעסקה ארוכה, רציפה וסדירה, אם היו שינויים בשכר ואם השכר ריאלי.

המוסד לביטוח לאומי מבקש לעיתים להשלים פרטים נוספים לרבות בשאלון לבחינת יחסי עובד ומעסיק (לדוגמה, טופסי 674 ו-6106 שנמצאים באתר הביטוח הלאומי). ככל שאין בידי המוסד לביטוח לאומי מספיק מידע כדי להחליט בתביעה, פקיד התביעות פונה למעסיק או למובטל לצורך תשאול. במקרים שאין לפקיד התביעות מספיק מידע כדי להחליט בתביעה, הוא מבצע חקירה.

בחינת הזכאות לדמי אבטלה בחודשים 3-6/2020 של קרובי משפחה, לרבות של קרובי משפחה של בעלי שליטה

בחודשים אלה נבחנו שליטה עקיפה ויחסי עבודה לפי המידע שהיה בביטוח הלאומי באותו הזמן. המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבחון את המעמד בדעיבה, ככל שיגיע אליו מידע נוסף.

כיוון שהמידע על שליטה עקיפה לא היה מצוי בידי הביטוח הלאומי ברוב התביעות לדמי אבטלה של קרובי משפחה של בעלי השליטה, ובשל כמות התביעות העצומה שהתקבלה במשך תקופה קצרה, הביטוח הלאומי בחן בעיקר יחסי עובד ומעסיק בתקופה ממרץ ועד סוף יוני 2020 ודחה באופן אוטומטי תביעות של מי שהיו רשומים בטופס 102 כבעלי שליטה.

החל מחודש יולי 2020

תביעות לדמי אבטלה של בעלי שליטה וקרובי משפחה נבדקות שוב בקפדנות רבה, לרבות בקשת מידע נוסף מהתובע/או מהמעסיק.

קרובי משפחה שרשומים בטופס 102 כבעלי שליטה ואין להם מניות בחברה

חלק קטן מהתביעות לדמי אבטלה של קרובי משפחה של בעלי שליטה נדחו באופן אוטומטי, כי קרוב המשפחה, שלא היו לו מניות בחברה, היה רשום כבעל שליטה בטופס 102 לפי הוראות פסק דין שלם בבית המשפט העליון.

לבקשת לשכת רואי חשבון, הביטוח הלאומי מסר לנציגי המייצגים ביום 26.10.2020 כדלקמן:

כשאדם אינו מחזיק במניות של חברה שבה הוא עובד, והוא אינו בעל שליטה בעקיפין לפי הכללים שבפסיקה, הוא זכאי להיות מבוטח לענף אבטלה. לצורך בחינת הזכאות לדמי אבטלה הביטוח הלאומי בודק (לרבות בדרך של חקירות) אם מתקיימים סממנים של בעל שליטה בעקיפין ומבקש הוכחות רבות. ככל שנקבע שלא מדובר בבעל שליטה במישרין או בעקיפין, הוא יהיה מבוטח לענף אבטלה גם אם דווח בטופס 102 כבעל שליטה. במקרה הזה המהות קובעת ולא הדיווח הטכני.

כלומר, עולה מדברי הביטוח הלאומי כדלקמן:

ככל שיש קרובי משפחה של בעלי שליטה, שאין להם מניות בחברה, אין להם שליטה עקיפה לפי כל הסממנים בפסיקה ומתקיימים יחסי עובד ומעסיק לפי דיני עבודה, ולו היו רשומים כעובדים רגילים התביעה שלהם לדמי אבטלה הייתה מתקבלת, יפעלו כדלקמן:

1. מי שהתביעה שלו לדמי אבטלה נדחתה – יגיש ערעור.

2. מי שלא הגיש תביעה לדמי אבטלה כי היה רשום כבעל שליטה בטופס 102 – רשאי להגיש תביעה.

על קרוב משפחה של בעל שליטה כאמור, התובע דמי אבטלה, להוכיח כי אינו בעל שליטה בעקיפין ומתקיימים יחסי עובד ומעסיק לפי כל הכללים של דיני העבודה. לפני הפנייה לביטוח הלאומי כדאי לבחון את השאלות שיש בטפסים המצויים באתר הביטוח הלאומי:

1. שאלון לבחינת יחסי עובד ומעביד (674).

2. שאלון לקביעת מעמד בעל שליטה בחברת מעטים (6106).

דוגמאות מפסקי דין בתביעות לדמי אבטלה

שלילת הזכאות לדמי אבטלה מבעל שליטה בחברת מעטים

ביום 12.7.2018 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-03-30811) את תביעתה של גיטל דיאמנט רהב לתשלום דמי אבטלה. המבוטחת הייתה בעלת שליטה והעבירה את מניותיה לאחיה. לאחר העברת המניות, עקב מעבר פעילות החנות למקום המרוחק מביתה, התפטרה, ותביעתה לדמי אבטלה נדחתה.

בית הדין ציין כי המבוטחת נכנסת להגדרת "בעל שליטה בחברת מעטים", וזה היה מצבה טרם הגשת התביעה לדמי אבטלה עובר להתפטרותה. משכך אין צורך לבחון את קיומם המעשי של יחסי עובד-מעסיק. בית הדין נסמך על הלכת עלי תיתי בבית הדין הארצי, שם נקבע כי אין צורך לבחון את קיומם של יחסי עובד-מעסיק, כאשר אין חולק כי מדובר בבעל שליטה בחברת מעטים.

ההגדרה הפורמלית היא הבסיס לבחינת מעמדו של בעל השליטה, ופרשנות כפי שמציעה המבוטחת ולפיה תיבדק המהות חלף הנתונים הפורמליים, חותרת תחת הוראות החוק. סעיף 6 לבחוק הביטוח הלאומי תיקן מצב של חוסר בהירות ואין להחזיר הגלגל אחורנית ולפגום בהירות שביקש המחוקק להנחיל, בניגוד להוראותיו המפורשות.

בית הדין קבע כי בנסיבות העניין גם העברת מניותיה כחודש לפני שהגישה את תביעת דמי האבטלה, אינה מסייעת לעניינה, דחה את התביעה וציין, שאם שולמו עבור התובעת דמי ביטוח בגין ביטוח אבטלה, הם יושבו לה במגבלות הדין.

ביום 29.3.2018 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 17-10-43037) את תביעתה של רונית זוארץ לדמי אבטלה, חרף טיעוניה כי רישומה כבעלת מניות היה הצהרתי בלבד ובפועל היא תפקדה כעובדת שכירה.

בית הדין קבע כי מעמד של בעל שליטה בחברת מעטים שולל באופן קטגורי את הזכאות לדמי אבטלה מבלי להידרש לבחינת המעמד בחברה ומערכת היחסים בינה לבין החברה. בית הדין קבע כי תכלית החקיקה ברורה – למנוע מבעל שליטה בחברה קטנה, המוחזק כעובד עצמאי, זכאות לדמי אבטלה.

פסק הדין המוביל עמדה זו הוא עלי תיתי נ' המוסד לביטוח לאומי בבית הדין הארצי לעבודה, שקבע: "נראה שדי היה בקביעה שלפיה המערער הוא שהיה "בעל השליטה" האמיתי והיחיד בחברה – כדי לדחות את התביעה לתשלום דמי אבטלה. זאת בין אם המערער היה "עובד" בחברה... ובין אם לאו".

ביום 3.2.2017 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 15-09-26658) את תביעתו של אמיר שוורץ לדמי אבטלה בטענה כי שלילת הזכאות מעוגנת בחוק הביטוח הלאומי ובפסיקה בהיותו בעל שליטה בחברת מעטים. קובע בית הדין כי לו רצה המבוטח, יכול היה במהלך שנות עבודתו לבקש משותפיו לבטל את מעמדו בחברה כבעל מניות, או לממש את זכויותיו בחברה.

ביום 13.3.2017 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 14-12-60451) את תביעתו לדמי אבטלה של אסף מקס בירנצוייג בהיותו בעל שליטה בחברת מעטים, אף על פי שהעביר את מרבית מניותיו לחברה אחרת. בית הדין קובע כי מבוטח שהוא בעל שליטה מבחינה פורמלית לא יוכל להיחשב בדיעבד כמי שלמעשה לא היה בעל שליטה.

עוד קובע בית הדין במקרה הזה כי המבוטח לא הוכיח כי התקיימו יחסי עבודה ולכן לא השלים את תקופת האכשרה הדרושה בחוק לזכאות לדמי אבטלה.

זכאות לדמי אבטלה של בני משפחה שעובדים בחברה

ביום 22.10.2020 קיבל ביה"ד האזורי לעבודה (ב"ל 19-01-17730) את תביעתו של מירון חזן וקבע שעל אף היותו מנכ"ל, בעל זכות חתימה ודירקטור בחברה שבבעלות אביו, הוא אינו "בעל שליטה" בחברה, ולכן הוא זכאי לדמי אבטלה.

ביה"ד מזכיר את הלכת עלי תיתי בביה"ד הארצי, ואף מצטט מפסק הדין: על מנת להכריע בשאלת השליטה" בחברת מעטים, לצורך קביעת הזכאות לדמי אבטלה, יש לערוך בחינה מהותית הנוגעת למידת ההשפעה של מי שנטען לגביו כי הוא "בעל שליטה", המתרכזת באותם פרמטרים או תנאים חלופיים שנקבעו בסעיף 32 לפקודת מס הכנסה (שליטה בזכויות ההצבעה, בהון המניות, בזכות לקבל רווחים או בזכות למנות מנהל כפי שנקבע בסעיף הני"ל).

זאת, תוך התמקדות בבחינה של היקף ההשפעה שניתן לייחס לו על התנהלות החברה, בהיבטים הרלוונטיים לביטוח אבטלה וליתר דיוק: בהיבטים שבהם נהוג להצדיק את ההחרגה של בעל השליטה בחברת מעטים מגדר הזכאים לדמי אבטלה ובכלל אלה: קבלת החלטות הנוגעות להיקף, לסוג ההכנסות וההוצאות של החברה ולעיתוין; לאופן ולעיתוי חלוקת הרווחים או להיקף התשלומים וההטבות שמהם נהנה מי שנטען לגביו כי הוא בעל שליטה וזאת, בהשוואה לבעלי שליטה אחרים וכן, להיקף השליטה שלו על הפסקת ההתקשרות עם עובדים ונותני שירות.

לאחר שבית הדין קובע שאין שליטה ישירה הוא בוחן שליטה עקיפה: כדי להוכיח שליטה עקיפה היה על המוסד לביטוח לאומי להציג ראיות המעידות כי הוא "בעל שליטה" בעקיפין, לדוגמא – שהמבוטח קבע את שכרו או את ההטבות הנלוות לעבודתו בחברה, היה שותף ברווחים, או לחילופין העביר מהונו לטובת החברה. ביה"ד קובע בהתאם להתרשמותו, שהבעלים ובעל השליטה בחברה היה אביו של המבוטח והתובע שימש כיד ימינו. האב היה בעל ניסיון בעבודה עצמאית, הוא היה בעל ההון בחברה והוא זה שקיבל את החלטות המשמעותיות בה וניהל אותה בפועל.

בית הדין מדגיש כי יש להפריד בין מנהל החברה שהוא בעל השליטה בחברה לבין מעמדו של עובד, בכיר ככל שיהיה, שמוענקות לו סמכויות לשם קבלת החלטות בעניינים הנוגעים לתפקידו ואישר את הזכאות לדמי אבטלה.

ביום 16.12.2019 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 18-12-37143) את תביעתה של נטליה מובשוביץ' לדמי אבטלה, בהנמקה כי לא הוכח ששררו יחסי עובד ומעסיק בינה לבין בעלה, ולכל היותר מדובר בעזרה משפחתית מקובלת.

המבוטחת אשת טכנאי שנייים, שהוא בעל עסק עצמאי. העסק מנוהל מבית המגורים. היא הועסקה אצל בעלה כטכנאית שנייים שכירה, וחדלה לעבוד מטעמי בריאות.

ככלל, המבחן לקיום יחסי עובד ומעסיק הוא המבחן המעורב, תוך שימת דגש על מבחן ההשתלבות, על הפן החיובי והשלילי שבו.

עם זאת, החוק הרחיב את הגדרת המונח "עובד" והחיל אותו בתנאים מסוימים על "בן משפחה", אף אם לא מתקיימים יחסי עובד-מעסיק (הלכת ווילאם חאיק).

מאחר ובמקרה הנידון בני הזוג אינם נכנסים למסגרת הגדרת "בן משפחה", יש לבחון את מעמד המבוטחת לפי מבחני העבודה.

בית הדין מציין, שניתן להניח כי במערכת יחסי עבודה בין בעל ואישה, המופעים של מאפייני יחסי עבודה לא יהיו כה חדים ופורמאליים, כפי שלעיתים מופיעים ביחסי עבודה בין מי שאין ביניהם קשרי משפחה. ולכן התייחס גם להגדרה הרחבה שבסעיף 1 לחוק.

בית הדין קובע כי לא הוכח שהמבוטחת ביצעה את התפקידים הנטענים, וגם אם ביצעה מקצתם, לא הוכח שאלו בוצעו באופן סדיר, לא הוכח כי מילאה פונקציה חיונית בעסק, ולא הוכח כי קיבלה שכר. לכן, לא הוכח כי שררו יחסי עובד-מעסיק בין המבוטחת לבין בעלה.

דחיית תביעה של אישה שאינה בעלת מניות שעובדת בחברה בשליטת בעלה

ביום 13.11.2019 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 40183-04-17) את תביעתה של שרה חלק לדמי אבטלה, בנימוק שעל אף שלא הייתה לה שליטה ישירה בניהול החברה, הייתה לה שליטה עקיפה בניהולה. בית הדין קובע כי יש לראותה כבעלת שליטה בפועל ב"חברת מעטים" ולפיכך אינה מבוטחת בביטוח אבטלה.

המבוטחת, מנהלת חשבונות שכירה בחברה בשליטה מלאה של בעלה, פוטרה בתחילת שנת 2016 יחד עם עובדים אחרים בחברה, בשל צמצומים. המוסד לביטוח לאומי דחה תביעתה לדמי אבטלה בטענה כי לא צברה תקופת אכשרה, וכי לא התקיימו יחסי עובד ומעסיק בינה לבין החברה.

בית הדין בחן את המקרה על פי הכללים: אם המבוטחת הייתה בעלת שליטה בחברה באופן ישיר או עקיף – תידחה תביעתה לדמי אבטלה. ככל שהתשובה לשאלה הזו היא שלילית, ייבחנו יחסי עובד ומעסיק בין המבוטחת לחברה בשליטת בעלה.

בית הדין דחה את התביעה מהנימוקים כדלקמן:

1. המבוטחת אינה בעלת שליטה במישרין, לבד או ביחד עם בעלה, שכן אינה מחזיקה כלל במניות החברה. גם זכות למנות מנהל, לא הוכח כי הייתה לה. לכן יש לבחון שליטה עקיפה.
2. כל סממני הניהול והתפעול, זכויות החתימה וכדומה אינם מלמדים על היותה בעלת שליטה בחברה, באשר מקצועה ועיסוקה הוא מנהלת המשרד ומנהלת החשבונות בחברה.
- אולם, תלושי השכר הצביעו על תנודות מהותיות, היו הבדלים בין הצהרותיה לגבי שכר הנטו וימי העבודה החודשיים בחקירה לבין מה שהופיע בתלושים, היא לא קיבלה את המשכורת בתקופות של קושי כלכלי בחברה, לא היה רישום ימי חופשה ומחלה שהוצהר עליהן בתלושים הרלוונטיים ועוד.
3. מסקנת בית הדין היא שהמבוטחת קיבלה ביחד עם בעלה החלטות הנוגעות לרישום סכומי ברוטו בתלושי השכר שלה משיקולי כדאיות כלכלית ובהתאם למצבה של החברה. ההחלטות האלה עשויות להשפיע גם על מאזני רווח והפסד של החברה, שמהם נהנית גם התובעת כאשרתו של בעל השליטה הרשמי של החברה.

ביום 17.5.2019 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 54379-09-17) את תביעתה של מרים לוי לדמי אבטלה בטענה שלמעשה הייתה בעלת שליטה בחברת מעטים שלבעלה היו 100% מהמניות. בית הדין הסתמך על 3 המבחנים של הלכת גרוסקופף בבית הדין הארצי כדלקמן:

1. האם ניתן לאבחן בין תפקידו ופעילותו של האדם כ"עובד" לפעילותו כקרוב משפחה?
  2. האם ההסדר לפיו עבד התובע בעסק של קרובו הוא אמיתי או פיקטיבי?
  3. האם ניתן לקבוע מה היה שכרו של קרוב המשפחה כעובד. במבחן הזה יש לבדוק אם התשלומים נשאו אופי של שכר.
- על פי ההלכות בפסיקה - עומדת בבסיס קיומם של יחסי עובד ומעסיק ההתקשרות לביצוע עבודה תמורת שכר. יחסי עובד ומעסיק, מטיבם, מחייבים מתן תמורה עבור ביצוע עבודה. נמצא כי התובעת הייתה בעלת שליטה בעסקיפין, לא התקיימו יחסי עובד ומעסיק בינה לבין החברה ולא קיבלה שכר בפועל. לכן התביעה נדחתה.

הכרה בתביעה של אישה שאינה בעלת מניות כעובדת בחברה בשליטת בעלה

ביום 7.8.2017 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 7649-03-16) את תביעתה של ציונה בן גיגי לדמי אבטלה, לאחר שבית הדין קבע כי היא שכירה בחברה שבבעלות בעלה ואינה בעלת שליטה בחברת מעטים.

1. בשלב הראשון קבע בית הדין כי המבוטחת אינה בעלת שליטה בחברת מעטים.
2. בשלב השני קבע בית הדין כי התקיימו יחסי עובד ומעסיק (המוסד לביטוח לאומי לא טען אחרת במקרה הזה), ולכן המבוטחת זכאית לקבל דמי אבטלה.

ביום 17.11.2016 קבע בית הדין האזורי (ב"ל 14-11-43732) כי ספטני מריה שעובדת כשכירה בחברה שבעלה הוא בעל שליטה בה, זכאית לדמי אבטלה.

בית הדין קובע על פי פסקי דין קודמים שלא קיימת חזקה חלוטה לפיה בן זוג של בעל שליטה בחברה הוא בהכרח בעל שליטה. מדובר בחזקה שניתנת לסתירה והנטל הוא על התובעת להוכיח שהיא עובדת מן המניין ואין לה שליטה, לרבות שליטה עקיפה בחברה. בית הדין בחן את התנהלותה ואת מידת השפעתה ואת סמכויותיה בחברה וקבע כי היא שימשה בעסק כעובדת מן המניין בלי שתהיה בעלת שליטה, לא פורמלית ולא בפועל.

הכרה בעבודה של קרוב משפחה שאינו בעל מניות, בחברה שבבעלות קרוב משפחה

ביום 17.5.2019 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 16-11-58086) את תביעתו לדמי אבטלה של מאג'ד אבו שאהין לאחר שהמוסד לביטוח לאומי דחה את תביעתו לדמי אבטלה בטענה שלא התקיימו יחסי עבודה בינו לבין חברה בבעלות אחיינו שהעסיקה אותו, על אף שהועסק בחברה כשנה ואז פוטר.

ביום 23.12.2015 קיבל בית הדין האזורי (ב"ל 14-11-46711) את תביעתו של מוריס רווח לתשלום דמי אבטלה, וקבע כי השכר בתלוש השכר הוא הקובע לעניין דמי אבטלה למרות שלבנק הופקד סכום קטן בהרבה מתוך כלל השכר ששולם כולו במזומן. זאת, לאחר שהמבוטח עבד כמה שנים בחברת בנייה בבעלות ביתו ובעלה, פוטר בשל צמצומים ולא קיבל פיצויים.

בית הדין קבע שהמוסד לביטוח לאומי חייב להראות כי המבוטח לא קיבל את השכר בפועל או שמדובר בשכר פיקטיבי ואין די להראות כי הוא נהנה משכר גבוה מזה המגיע לו או מזה ההולם את אופי תפקידו:

"גם אם יוכיח הנתבע את טענתו לפיה משרתו של התובע אינה מצדיקה תשלום שכר בהיקף ששולם, הרי... בעניין זה נפסק, לא אחת, כי שעה שמדובר בהעסקה בין קרובי משפחה אין מתום בכך כי שכרו של העובד ה"מקורב" יהיה גבוה משכרם של עובדים אחרים, ואין בכך כדי לעמוד לו לרועץ".

הכרה בעבודה של בת זוג כשכירה אצל בן הזוג בעסק שאינו מאוגד כחברה

דוגמה לאישור קיום יחסי עבודה של אישה בעסק משותף עם בעלה נמצאת בפסק הדין נינט לוי בבית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11-06-3792 מיום 7.8.2012). בנסיבות של המקרה הזה אישר בית הדין דמי אבטלה לאחר שהאישה פוטרה, אף על פי שלא שולם לה שכר בחודשי העבודה האחרונים.

גם בפסק דין בעניין אביגיל גילה חזן קבע בית הדין האזורי (11-05-350, 11.8.2013) כי בין המבוטחת לבין בעלה התקיימו יחסי עבודה לעניין דמי אבטלה.

התובע לא שכנע את בית הדין שהיה עובד שכיר בעסק של אחיו

ביום 11.10.2020 דחה בית הדין האזורי לעבודה את התביעה לדמי אבטלה של מוחמד כבת (18-09-11600) כיוון שהתשתית העובדתית הנוגעת לתפקיד הדומיננטי של התובע בעסק אינה משקפת עבודה של שכיר. התנהלות התובע מאפיינת התנהלות של עצמאי להבדיל משכיר. מדובר בעסק משפחתי שמנוהל על ידי התובע ואחיו.

החזר דמי ביטוח כתוצאה משינוי מעמד בדיעבד

אדם שמועסק על ידי בן משפחה שלא באופן סדיר (יותר כעזרה משפחתית מאשר עבודה נחוצה וחיונית), שכל הנראה לא היה מועסק במקומו עובד אחר בשכר, אינו נחשב עובד שכיר על פי חוק הביטוח הלאומי. מכאן, שאין מקום לדווח על בן המשפחה כעל עובד שכיר, שכן העובד לא ייחנה מגמלאות הביטוח הלאומי, ולא יוחזרו למעסיק ולעובד דמי הביטוח, אלא בתנאים מיוחדים.

העיקרון המנחה בגיבוש הכללים במוסד לביטוח לאומי הוא שהכנסה אשר דווחה כהכנסת עבודה של בן משפחה שהוכר כשכיר, אך הייתה הגדלת שכר מלאכותית לפני הזכאות לגמלה, או שכן המשפחה לא עבד כלל, או שהתברר שמדובר בעזרה משפחתית - היא הכנסה חייבת של המעסיק, לפי סעיפים 357 ו/או 358 לחוק הביטוח הלאומי.

הביטוח הלאומי אמור להחזיר דמי ביטוח אם המעסיק ימציא שומה חדשה ממס הכנסה שבה הוצאות השכר הופחתו ובכפוף לכללי ההתיישנות של הביטוח הלאומי.

בפסק הדין יחזקאל בדרי נגד המוסד לביטוח לאומי קבע בית הדין האזורי בפ"ת (בל 007486/06 מיום 15.6.2008) כי המוסד לביטוח לאומי נהג בהתאם למדיניות הנוהגת שעה שהכנסה שדווחה כהכנסת עבודה של התובע יוחסה למעסיק, ומשכך התובע אינו זכאי לקבל את דמי הביטוח (חלק מעסיק) חזרה מהנתבע. ואילו ביחס לחלק העובד, על המעסיק להחזירו ישירות לתובע.

התביעה להחזר דמי הביטוח (חלק עובד וחלק מעסיק) נדחתה, והמוסד לביטוח לאומי קיבל גיבוי לחוזר האמור. הובהר בעל פה כי על פי הבנת המוסד לביטוח לאומי את פסק הדין, העובד והמעסיק לא יקבלו את חלקם בדמי הביטוח בחזרה, גם אם המעסיק ימציא אישור מרשות המסים שהוצאות השכר הופחתו, כיוון שהמשכורת ששולמה כביכול לתובע שייכת לאחיו "המעסיק".

בפסק דין אשקר (חו"ל) עבודות עפר ותשתיות בע"מ ואשקר לור נ' המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 11-06-45688 מיום 26.10.2015) חייב בית הדין האזורי לעבודה את המוסד לביטוח לאומי להחזיר את כל דמי הביטוח ששילמה חברה בטעות במשך 11 שנים בעבור עובדת, שלטענת המוסד לביטוח לאומי לא התקיימו יחסי עובד ומעסיק בינה לבין החברה אלא תרומה כעזרה משפחתית בלבד.

לפי קביעת בית הדין האזורי, אילו היה מדובר בתרומה או בכוננת זדון, היה היגיון בהתניית השבת כספי דמי הביטוח בתיקון הדוחות במס הכנסה באופן כזה שההכנסה תיזקף לזכות גורם אחר כלשהו בחברה.

בתי המשפט הכירו בסמכותו של המוסד לביטוח לאומי להתקין חוזרים פנימיים ולפעול על פיהם אך רק במסגרת הסמכויות הנתונות לו לפי החוק.

הוראות סעיף 362 לחוק מחייבות את המוסד לביטוח לאומי להשיב דמי ביטוח ששולמו ביתר, ללא התניה בהצגת אישור ממס הכנסה על זקיפת ההכנסה לאדם אחר. לדעת בית הדין התנאי אינו סביר ואינו מידתי במיוחד במקום שלא נמצאה כוונת זדון.

בית הדין קובע שלטעמו מתקיימות במקרה נשוא פסק הדין הנסיבות החריגות המצדיקות ביטול ההנחיה הפנימית והורה למוסד לביטוח לאומי להחזיר את כל הסכומים לרבות הצמדה (ללא ריבית) על פי החוק.

הכנסות חברת LLC וחברה מסוג S Corporation

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 22.1.2017 הוראות לסניפים בעניין הכנסות מארצות הברית מתאגיד מסוג LLC.

בעקבות ישיבות שקיים המוסד לביטוח לאומי עם רשות המסים הגיע המוסד לביטוח לאומי למסקנה כי דין הכנסות מחברת LLC כדין הכנסות שמקורן מדיווידנד של חברה רגילה (ולא של חברה משפחתית) ולפיכך, הוראות סעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי אינן חלות על הכנסות אלה ולכן הדיווידנד האמור אינו חייב בדמי ביטוח החל משנת 2008 ואילך.

לאחרונה, לאחר בדיקה שערך המוסד לביטוח לאומי בעקבות בקשת לשכת רואי חשבון, קבע המוסד לביטוח לאומי בחוזר האמור כי ההוראות המפורטות בחוזר חלות גם על הכנסות של חברות מסוג S Corporation. כלומר, לסוג חברות זה יש פטור מתשלום דמי הביטוח בדומה לחברות מסוג LLC.

חברת בית, חברה משפחתית וחברה שקופה

בחברת בית, בחברה משפחתית ובחברה שקופה, לפי סעיפים 64 עד 64א לפקודה, בהתאמה, רואים את הכנסתה החייבת של החברה כחייבת במס הכנסה בידי בעלי המניות (בחברה משפחתית – הנישום המייצג), ואילו רווחים שחולקו בפועל לבעלי המניות, רואים אותם כאילו לא חולקו לעניין החיוב במס, על פי פקודת מס הכנסה.

החל משנת 2008 נוסף סעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי. על פי הסעיף האמור, כאשר חברה משפחתית, חברת בית או חברה שקופה מפיקות הכנסה חייבת לפי סעיף 1 לפקודה בשנת מס פלונית, רואים את ההכנסה האמורה כאילו חולקה בסוף אותה שנת המס לבעלי המניות. זאת גם אם ההכנסה טרם חולקה בפועל, והכול בהתאם לזכאותם היחסית ברווחי החברה (לרבות בחברה משפחתית).

על פי חוזר 1368 מחודש מארס 2008, הכנסות מדיווידנדים שמקורן בחברה משפחתית או בחברת בית או בחברה שקופה, חייבות בדמי ביטוח בסוף אותה שנה שבה הופקה ההכנסה, ולא במועד חלוקת הדיווידנד בפועל כפי שהיה עד 2007. רווחי החברה המשפחתית אמורים להיות מחולקים בין בעלי המניות בחברה לפי חלקם היחסי ברווחי החברה.

כלומר, על פי החוזר, התיקון התאים את מועד החיוב בדמי הביטוח למועד החיוב במס הכנסה, וההכנסה החייבת בדמי ביטוח הושוותה להכנסה החייבת במס הכנסה, למעט הכנסה הפטורה מדמי ביטוח עד לשיעור 25% מן השכר הממוצע במשק. על פי החוזר, שיעור דמי הביטוח הוא 12%.

להלן דוגמה מן החוזר:

לחברה משפחתית ארבעה בעלי מניות, ולכל בעל מניות 25% מהרווחים.

רווחי החברה המשפחתית שיוחסו לבעל מניות אחד לצורך מס הכנסה היו 200,000 ש"ח.

לצורך ביטוח לאומי תיוחס הכנסה שנתית של 50,000 ש"ח לכל בעל מניות. החיוב בדמי ביטוח בשיעור 12% לכל בעל מניות יהיה כדלהלן:

החלק הפטור בשנת 2008 (25% מהשכר הממוצע במשק) - 22,980 ש"ח לשנה, והחלק החייב - 27,020 ש"ח לשנה.

ביום 26 בפברואר 2014 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 53464-09-12) את ערעורה של מירה לובינסקי בנסיבות המיוחדות של המקרה וקבע כי משיכת רווחי החברה המשפחתית שבבעלותה היא הכנסה ממשלח ידה כעובדת עצמאית.

העברת המידע למוסד לביטוח לאומי

בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009, אושרה העברת מידע בכל הקשור לאחזקות בעלי המניות בחברה המשפחתית מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי.

רשות המסים מעבירה את השומות של החברות המשפחתיות למוסד לביטוח לאומי (גם בגין שנים קודמות).

בהתאם להוראות שלפיהם נוהג המוסד לביטוח לאומי, מערכת המחשב אינה מייחסת את הכנסות החברה המשפחתית שבשומת היחיד אלא רק את ההכנסות שמגיעות משומת החברה המשפחתית בהתאם לבעלי המניות ואחוזי השליטה שלהם.

כאשר בעל המניות בחברה המשפחתית טוען שכבר שילם את דמי הביטוח בעקבות קליטת השומה שלו ממס הכנסה, עליו לפנות לסניף (כמו למשל כשהכנסה המועברת ליחיד היא הכנסה מעסק).

הבהרות נוספות לחיוב בדמי ביטוח של הכנסות בחברה משפחתית

1. בשנת 2008 נתן מר דני אלקיים, מנהל אגף ביטוח ובריאות בתקופה הזו במוסד לביטוח לאומי ואיש הקשר בין המוסד לביטוח לאומי ללשכת רואי חשבון באותו הזמן, הבטחה ללשכת רואי חשבון, שלא יחויבו בחברה משפחתית הכנסות פסיביות בשיעור מס מוגבל הפטורות מדמי ביטוח לפי סעיף 350 לחוק הביטוח הלאומי, בדומה ליחיד (וגם רווחי הון ושבח מקרקעין). המוסד לביטוח לאומי לא חייב הכנסות אלה בדמי ביטוח בחברה משפחתית עד שנת 2013, אך ההוראות האלה לא פורסמו בחוזר רשמי של המוסד לביטוח לאומי.
2. המוסד לביטוח לאומי החל לחייב בשנת 2013 בדמי ביטוח את ההכנסות האמורות של החברות המשפחתיות, רטרואקטיבית משנת 2008.
3. לשכת רואי חשבון פנתה מיד למוסד לביטוח לאומי ונערכו דיונים והתכתבויות. ביום 27.4.2015 קיבל המוסד לביטוח לאומי את עמדת הלשכה שלא לחייב בדמי ביטוח הכנסות מסוימות בחברה משפחתית, החל משנת 2014 ואילך, מועד הוצאת חוות הדעת שלהם בעניין (אף על פי שבביטוח הלאומי סבורים כי החיוב מוצדק מבחינה חוקית).
4. בהודעה ללשכה הובהר כי הפטור משנת 2014 ואילך מתייחס להכנסה שאם הייתה מיוחסת ליחיד הייתה פטורה מתשלום דמי ביטוח לפי החוק, ולכן אותה הכנסה פטורה גם לחברה המשפחתית. הכוונה גם לרווח הון.
5. ההתכתבות בין לשכת רואי חשבון למוסד לביטוח לאומי נמצאת במזכירות הלשכה ונשלחת במייל לכל רואה חשבון שפונה ללשכה.
6. כ-50 מבוטחים ערערו לבית הדין על דרישות התשלום שקיבלו בגין השנים 2008 ועד 2013. החיוב האמור עד שנת 2013 נמצא בדיון בערעור בימים אלה בבית הדין הארצי לעבודה לאחר שבית הדין האזורי קיבל ביום 27.1.2020 את עמדת הביטוח הלאומי (ב"ל 64018-11-16) וקבע כי בעלי מניות בחברות המשפחתיות (כל אחד לפי חלקו) חייבים בדמי ביטוח על כל ההכנסה החייבת שיוחסה לנישום המייצג בשנת המס, מדי שנה, גם אם לא חולקו לו בפועל. זאת, מבלי לאבחן בין מקורות וסוגי ההכנסות בחברה, לרבות כאלו שלו היו מופקות ישירות על ידי המבוטחים, היו פטורות בידיהם מדמי ביטוח.
7. בעקבות פניית לשכת רואי חשבון למוסד לביטוח לאומי לעניין דרישות התשלום בשנים שעד 2013, המוסד לביטוח לאומי מאפשר לשלם תשלום "תחת מחאה", וכל החלטה שתקבל בבית הדין הארצי תחול גם על המשלם.
8. המוסד לביטוח לאומי הוציא הבהרה לסניפים ביום 10.11.2019 והודיע לנציגי המייצגים ביום 14.11.2019 כי הנושא נבחן פעם נוספת בלשכה המשפטית, והם החליטו לחזור בהם מחוות הדעת שניתנה בשנת 2014. לפיכך, החל משנת 2018 לא יינתן הפטור בהתאם לחוות הדעת המשפטית משנת 2014.

9. ביום 15.12.2019 המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה מתוקנת לפיה יוקפאו דרישות התשלום עד פרסום החלטת בית הדין לעבודה בעניין (הוראות אלה אמורות להיות בתוקף, ככל הנראה, עד החלטת בית הדין הארצי).

10. מבוטח שרוצה לערער על החיוב שקיבל בשנים 2014 עד 2017, לפי ההבטחה שנתן המוסד לביטוח לאומי ללשכת רואי חשבון, או לבקש הקפאת הדרישה לשנת 2018 ו-2019, בהתאם לפרסום של הביטוח הלאומי, מתבקש להעביר לפקיד הגבייה במוסד לביטוח לאומי את דוח ההתאמה למס של החברה המשפחתית שכולל את חוות הדעת החתומה של רואה החשבון ואת הדוחות והשומות שלו ושל החברה לשנים הרלוונטיות. כאשר מדובר בשכר דירה, הפקיד מבקש לעתים לצרף גם את הסכמי שכר הדירה והפקדות שכר הדירה לבנק. לצורך קבלת הפטור האמור, יש לוודא שההכנסות רשומות בשדות המתאימים בדוח היחיד ושיש הסבר בדוח ההתאמה בחברה על מהות ההכנסה.

הפסדי חברה משפחתית המיוחסים לנישום המייצג (הלכת דהוקי בבית הדין הארצי)

ביום 2.8.2017 דחה בית הדין האזורי (13-11-19049) את תביעתו של שלמה דהוקי וקבע שאין לייחס באופן אישי את ההוצאות הרשומות במסגרת החברה משפחתית, לנישום המייצג בחברה המשפחתית.

המבוטח ערער לבית הדין הארצי שדחה ביום 13.5.2020 את הערעור (עב"ל 10067-10-17) וקבע כי נישום מייצג בחברה משפחתית חייב בדמי ביטוח על הכנסותיו האישיות, אף אם מדובר בדמי ניהול מחברה משפחתית המצוייה בהפסדים לצורך מס.

המבוטח נתן לחברה שירותי ייעוץ. הוא דיווח בדוחות למס הכנסה על הכנסות אלה כ"דמי ניהול", שקוּזְזו על ידי הפסדי חברה משפחתית שיוחסו לו בהיותו נישום מייצג (בדוחות החברה למס הכנסה בשנים אלו דווחו הפסדים, כיוון שדמי ניהול נרשמו כהוצאה). המוסד לביטוח לאומי חייב את המבוטח בדמי ביטוח בגין הכנסותיו משירותי הייעוץ, בהתעלם מהפסדי החברה המשפחתית.

בית הדין הארצי מבחין בשני הבדלים מהותיים בין ההסדר בסעיף 64א לפקודת מס הכנסה לבין ההסדר בסעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי:

1. סעיף 64א לפקודה משקף הכנסה חייבת והפסדים של החברה המשפחתית לנישום המייצג, וסעיף 373א לחוק מתייחס רק להכנסה חייבת, ללא יחוס הפסדים.
2. סעיף 64א לפקודה מייחס את כל תוצאות החברה המשפחתית לנישום מייצג אחד וסעיף 373א לחוק מייחס את ההכנסה החייבת (החיובית בלבד) של החברה המשפחתית, לכל בעל מניות בה, לפי שיעור החזקה במניותיה.

הפסדי החברה המשפחתית (כהכנסות שאינן מעבודה) לא ניתנות לקיזוז מהכנסות המבוטח מדמי ניהול (כעצמאי) כי מדובר בשני סיווגים שונים של הכנסות ובשיעורים שונים של דמי ביטוח. בית הדין הארצי קבע כי הפסדי חברה משפחתית שנובעים מתשלומים ששילמה לנישום המייצג, לא יקוזזו מהכנסתו של הנישום המייצג כעצמאי וכל שכן כשכיר, והוא יחוייב בדמי ביטוח כחוק.

כלומר, לפי קביעת בית הדין הארצי, רווחי חברה משפחתית יחוייבו בדמי ביטוח בידי בעלי מניות החברה המשפחתית כל אחד לפי חלקו במניות החברה כ"הכנסה פסיבית", והפסדיה לא יקטינו את הכנסותיהם האישיות החייבות בדמי ביטוח.

בהתאם לדברי הביטוח הלאומי בפסק הדין, ניתן לייחס הפסדי עבר של החברה המשפחתית ולקזום מהכנסה חייבת חיובית של החברה המשפחתית בשנים עוקבות.

ביום 21.10.2020 דחה בית המשפט העליון על הסף את העתירה שהגיש שלמה דהוקי לביטול פסק דינו של בית הדין הארצי. המקרה אינו נמנה על המקרים החריגים המצדיקים את התערבות בית המשפט הגבוה לצדק. עוד קבע בית המשפט כי "אף לגופם של דברים, נראה כי לא רק שלא נפלה בפסק הדין של בית הדין הארצי טעות מהותית, אלא שהוא העמיד דברים על מכונם".

חברות ארנק ומשיכות יתר של בעלי מניות

חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 (להלן: "חוק ההסדרים" או "חוק ההסדרים לשנת 2017") הוסיף לפקודת מס הכנסה את סעיפים 3(ט) ו-62א, בתחולה מיום 1.1.2017.

כאשר נוספת בדוח האישי של מבוטח הכנסה לפי סעיפים 3(ט) או 62א לפקודה, עליו לדעת שלתיקוני החקיקה האלה יש השלכות רבות בהיבט הביטוח הלאומי, כדלקמן:

1. הגדלה אפשרית בחבות בדמי ביטוח.
2. השפעה על זכאותו לגמלאות.
3. אפשרות של המוסד לביטוח לאומי לדרוש ממנו להחזיר גמלאות שקיבל בעבר.

נציגי לשכת רואי חשבון ולשכת יועצי המס נפגשו עם נציגי המוסד לביטוח לאומי מספר פעמים כדי לדון בנושא. במוסד לביטוח לאומי בוחנים את הנהלים וההנחיות בשיתוף עם הלשכה המשפטית של הביטוח הלאומי, לאור מורכבות הסוגיות, ובוחנים גם אפשרות לתקן את החוק.

בשלב זה המוסד לביטוח לאומי מקפיד את דרישות התשלום למי שמבקש וממציא את המידע הדרוש להוכחת סוג ההכנסה (הרחבה בהמשך).

השפעת הגדלת ההכנסות על הזכאות לגמלאות

- הגדלת הכנסות בשומה עלולה לשלול גמלאות באופן מלא או באופן חלקי ממבוטחים. להלן כמה דוגמאות:
1. הגדלת ההכנסות שמקורן בסעיף 2 לפקודה עלולה לשלול מאלמן שאין לו ילדים (כהגדרתם בחוק) את ההכרה כאלמן לעניין הזכאות לגמלאות הביטוח הלאומי, או לשלול זכאות לקצבת אזרח ותיק (זקנה) בגיל פרישה שמונתה בהכנסות, או לשלול תוספת תלויים בקצבת נכות כללית, או תוספת תלויים בקצבת אזרח ותיק.
  2. הוספת הכנסה מעבודה או ממשלח יד עלולה לשלול גמלאות מנכה שמקבל קצבת נכות כללית, מנכה שמקבל גמלה לשירותים מיוחדים וגם ממי שמקבל דמי אבטלה.

סעיף 327 לחוק הביטוח הלאומי מטיל סנקציות על מי שמסר למוסד לביטוח לאומי מידע מטעה או שנמנע מלמסור מידע בודעו שיש בכך כדי להשפיע על זכותו לגמלה. כיוון שמדובר בדיווח רטרואקטיבי, עלולה לעלות הטענה שהיחיד לא דיווח על הכנסתו במועד לעניין גמלאות הביטוח הלאומי. הסוגיה הזאת עלתה לדיון בישיבות עם המוסד לביטוח לאומי והובטח לתת לכך פתרון במסגרת ההנחיות שיפורסמו.

הוספת דיווידנד והכנסה שאינה מעבודה בדוח האישי

1. דיווידנד שחייב במס לפי סעיף 125ב לפקודה בשיעור מס מוגבל (בין שבשיעור 30% מס ובין שבשיעור 25% מס לפי הוראת השעה), אינו חייב בתשלום דמי ביטוח לפי סעיף 350(א)6 לחוק הביטוח הלאומי.
2. כל הכנסה בשדה 167 תעבור למוסד לביטוח לאומי כהכנסה שאינה מעבודה ותחויב בהתאם בדמי ביטוח באופן אוטומטי.

הוספת הכנסה בשומה בשדה 172/158 כמשכורת לפי סעיף 2(2) לפקודה

כאשר בעל השליטה מדווח על הכנסה ממשכורת בחברה שבעלותו (בשדה 172/158 בדוח) לפי סעיף 3(ט) או 62א לפקודה, הביטוח הלאומי מקבל את השומה ממס הכנסה ואמורה לצוף אי התאמה בנתונים בין המשכורת שמדווחת בשומה ובין המשכורת שדווחה בטופס 126.

המוסד לביטוח לאומי מסר כי יוקם מנגנון מיוחד לצורך זיהוי הפרש בין המשכורת ששולמה בפועל לבין המשכורת המדווחת לפי חוק ההסדרים.

בחינת יחסי העבודה - המוסד לביטוח לאומי אמר לבדוק קיום יחסי עובד ומעסיק בין חברת הארנק לבין בעל השליטה, בין היתר במסגרת ביקורת ניכויים, ולחייב בדמי ביטוח את המעסיק בגין משכורות והטבות שהמעסיק לא דיווח עליהן ו/או לא שילם בעדן את דמי הביטוח כחוק.

לשכת רואי חשבון פנתה בעבר לביטוח הלאומי בטענה כי חיוב חברות הארנק במס החל רק בשנת 2017. הובטח ללשכה על ידי מנכ"ל הביטוח הלאומי בחודש יולי 2018, כי חברות הארנק לא יחויבו רטרואקטיבית עד שנת 2016, כולל בביקורות ניכויים עבור השנים שעד 2016, שהחלו לאחר יולי 2018.

הוספת הכנסה בשומה בשדה 170/150 כעצמאי לפי סעיף 12(1) לפקודה

כאשר מדובר בחיוב של היחיד בשדה 170/150 (משלח יד) המוסד לביטוח לאומי בוחן את ההכנסה מול המעמד הביטוחי שרשום אצלו.

לעניין סעיף 62א לפקודה יש לזכור כי מדובר בהכנסה שהתקבלה בחברה וחיוב המס תיאורטי בלבד אצל היחיד בשנת המס שלגביה הוגש הדוח האישי, אף על פי שיש חבות אישית בדמי ביטוח על סכומים שנמשכו על ידי היחיד.

הנחיות ביניים של המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי טרם פרסם הוראות בשל מורכבות הסוגיות ובשל התמשכות משבר הקורונה, אך יצאו הוראות ביניים לסניפים, שמטרתן להסב את תשומת לב העובדים לתיקוני החקיקה. ככל שיצא חיוב של דמי ביטוח בעקבות יישום סעיפים 62א ו-3(1ט) לפקודה – יש להקפיד את החוב עד הוצאת חוזר מנחה בנושא.

להלן ההוראות שפרסם תחום הביטוח במשרד הראשי לסניפים כלשון:

כידוע לכם, במסגרת חוק ההסדרים 2017 יזמה רשות המיסים תיקון חקיקה בנוגע למשיכת בעלים בחברות ארנק ולחלוקת דיבידנדים.
אנו ממתנינים לחוות דעת הלשכה המשפטית בנוגע להשפעת תיקון זה על המעמד, על חובת תשלום דמי ביטוח והשפעתם על הגמלאות.
עד להוצאת חוזר מנחה בנושא, ככל שיתקבלו פניות יש להקפיד את החוב שמקורו בחברות ארנק ולהעביר לתחום הביטוח פנייה במערכת קשר ובירורים תחת לשונית "חברות ארנק".

המוסד לביטוח לאומי אינו מבדיל בין הכנסה רגילה בשומה לבין הכנסה שמקורה בחוק ההסדרים 2017, כיוון שטרם קיבל מרשות המסים את המידע מהשדות האינפורמטיביים בדוחות לשנים 2017 ואילך.

לאור זאת, יש להודיע לסניף בכתב על כל חיוב בדמי ביטוח שמקורו בסעיפים 62א או 3(1ט) לפקודה כדי שהחוב יוקפא תחת הכותרת "חברות ארנק", כל עוד לא יצא פרסום אחר בנושא.

כדי להקפיד את דרישת התשלום, רצוי לצרף למכתב את המסמכים כדלקמן:

1. דוח אישי (1301) ושומה לשנת המס הרלוונטית.
2. דוח של החברה (1214) ושומה לשנת המס הרלוונטית.
3. דוח התאמה של החברה מאושר על ידי רואה החשבון של החברה.
4. דוחות כספיים של החברה, כולל הביאורים לדוחות הכספיים.

כל עוד לא נקבעו ההוראות וכל עוד רשות המסים אינה מעבירה למוסד לביטוח לאומי מידע על חיוב לפי חוק ההסדרים 2017, להלן הפעולות שבהן ינקוט המוסד לביטוח לאומי באופן אוטומטי:

1. במקרים שבהם מסווג מקור ההכנסה אצל היחיד לפי סעיף 2(2) לפקודה ואין טופס 126 במקביל, המבוטח יקבל הודעה ויתבקש להצהיר על מקור ההכנסה. אם לא יצהיר על מקור ההכנסה, הוא יחויב בדמי ביטוח (בדומה להכנסות שכיר בחו"ל).
2. במקרים שבהם מסווג מקור ההכנסה אצל היחיד ממקור 12(1) לפקודה ואין לו תיק עצמאי בביטוח הלאומי, הוא יקבל דרישה לתשלום דמי ביטוח (לפי ברירת מחדל של 12 שעות בממוצע בשבוע) רטרואקטיבית, כולל מקדמות לשנים הבאות.
3. עובד עצמאי שרשום במוסד לביטוח לאומי כחוק, יקבל הפרשי שומה כמקובל.
4. במקרים שבהם מסווג מקור ההכנסה בשדה 167 (הכנסות שאינן מעבודה בשיעור מס שולי), היחיד יקבל הפרשי דמי ביטוח כהכנסה שאינה מעבודה.
5. במקרים שבהם מסווג מקור ההכנסה כדיווידנד בחברה רגילה, היחיד לא יחויב בדמי ביטוח.
6. ההשלכות על הגמלאות יהיו בהתאם.

סוגיות הקשורות למעמדו של תושב ישראל בחו"ל, לתשלום דמי הביטוח ולגמלאות

הגדרת תושבות ושליטת תושבות של מבוטח שגר בישראל ויצא לחו"ל

תושב ישראל שאינו אזרח ישראל, חייב לשהות כחוק בישראל. הוא חייב להחזיק באחת מהאשרות המקנות תושבות: רישיון לישיבת קבע או אשרה מסוג א/1, א/2, א/4, א/5 (כפוף לכללי הישיבה בישראל בסעיף 2א לחוק הביטוח הלאומי).

תושב ישראל שגר בארץ ויוצא לחו"ל מבוטח בביטוח הלאומי ועל פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, כל עוד הוא מוכר בביטוח הלאומי כ"תושב ישראלי" וכל עוד יציאתו לחו"ל היא זמנית. בדרך כלל המוסד לביטוח לאומי ממשיך להכיר באדם שגר בארץ ויוצא לחו"ל כתושב ישראל בחמש השנים הראשונות שבהן הוא נמצא בחו"ל, ולאחר מכן מברר עמו היכן מרכז חייו.

ככל שנשללה התושבות מהמבוטח, הבירור בעניין מרכז חייו נעשה פעם נוספת לאחר שהמבוטח חוזר לישראל.

ההחלטה בנושא תושבות (לרבות לעניין חוק ביטוח בריאות) מוטלת על פקיד הביטוח והגבייה במוסד לביטוח לאומי, על פי הלכות שנקבעו בבית הדין הארצי לעבודה. החלטה זו אינה תלויה בהחלטתם של גופים אחרים, כגון מס הכנסה ומשרד הפנים.

הצהרה על תושבות של תושב חוזר במשרד הקליטה מתקבלת לעיתים במוסד לביטוח לאומי ללא בדיקה מיידית, אך הביטוח הלאומי בוחן בציר הזמן אם המצהיר חזר לארץ למגורי קבע, ואם מתברר שמרכז החיים עדיין בחו"ל, התושבות מתבטלת רטרואקטיבית, על כל המשתמע מכך.

הפסיקה קבעה שתושב ישראל הוא מי שמרכז חייו בישראל. מרכז החיים נבחן בפסיקה לפי שני מבחנים:

נסיבות עובדתיות (היבט אובייקטיבי) - זמן שהייה בישראל בתקופה הרלוונטית, קיומם של נכסים בישראל, מקום המגורים הפיזי, המקום שבו מתגוררת משפחתו של האדם ובו לומדים ילדיו, אופי המגורים, קשרים קהילתיים וחברתיים, מקום העיסוק וההשתכרות, מקום האינטרסים הכלכליים, מקום פעילותו או חברותו של האדם בארגונים או במוסדות ומטרת שהייה מחוץ לישראל (לימודים, טיפול רפואי או עבודה מטעם מעסיק ישראלי).

היבט סובייקטיבי - מה הייתה כוונת האדם והיכן הוא רואה את מרכז חייו.

אחד הגורמים שמשפיעים על קביעת התושבות של המבוטח בעודו בחו"ל הוא תשלום דמי הביטוח בארץ. כאשר אין בעובדות המוצגות בפני הפקיד המוסמך במוסד לביטוח לאומי כדי להכריע באופן חד וברור עד לאיזה תאריך נחשב המבוטח תושב ישראל, נקבע תאריך הפסקת התושבות במועד שבו הסתיימה תקופת הביטוח שבעדה שילם המבוטח דמי ביטוח, אך בדרך כלל לא מעבר לחמש שנים רצופות.

בחינת תושבות במהלך חמש השנים הראשונות בחו"ל נעשית בדרך כלל במצבים הבאים:

1. המבוטח מבקש לדון בתושבותו.
2. המבוטח תובע קצבה (לעניין קצבאות אזרח ותיק ושאיירים קבע המוסד לביטוח לאומי שהתושבות תיבחן בכל מקרה שבו מוגשת תביעה לקצבת אזרח ותיק או לקצבת שאירים, ועולה שהתובע קצבת אזרח ותיק שוהה בחו"ל יותר משנה ממועד זכאותו לגמלה, או המנוח שמכוחו תביעה לשאיירים שהה בחו"ל יותר משנה).
3. הגיע למוסד לביטוח לאומי מידע שמשפיע על ההחלטה (לדוגמה - המבוטח אינו משלם דמי ביטוח).
4. תושב חוזר או עולה חדש שאינם גרים בארץ במגורי קבע (לעניין מקבלי גמלאות אזרח ותיק או גמלאות אזרח ותיק מיוחדות, פורסמו הוראות ביום 13.11.2019 בחוזר ביטוח/1471, שלפיהן כבר לאחר חצי שנה מיום ההכרה באדם כתושב חוזר או כעולה חדש, רשאי פקיד הביטוח הלאומי לבחון את התושבות של המבוטח, כפוף לבדיקה עם המבוטח, ולשלול את התושבות גם בדיעבד אם הוא שוכנע שמרכז חייו המבוטח אינו בישראל, גם אם המשמעות היא יצירת חובות בגמלה).

עקרון התא המשפחתי בקביעת תושבות בביטוח הלאומי

בני זוג וילדים עד גיל 18 השוהים עם המבוטח בחו"ל, ממשיכים להיות מבוטחים על פי חוק הביטוח הלאומי ועל פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי כל עוד הם נחשבים תושבי ישראל, מכוח המבוטח כתושב ישראל.

המוסד לביטוח לאומי נוהג לראות בתא המשפחתי כתא אחד. כמה פסקי דין קבעו בשנים האחרונות בנסיבות המיוחדות של פסקי הדין - ניתוק של התא המשפחתי.

הביטוח הלאומי מסר כי כל מקרה של הפרדת תא משפחתי נבחן לגופו של עניין בנסיבות המיוחדות, ועמדתו היא שיש לראות בתא המשפחתי תא אחד.

מבחן תושבות לסטודנטים שלומדים בחו"ל

סטודנט יכול לחיות וללמוד בחו"ל יותר מחמש שנים ולהמשיך להיחשב תושב ישראל (לאחר שנבחנה תושבותו במוסד לביטוח לאומי), כל עוד השהייה שלו בחו"ל היא זמנית.

אם הסטודנט מבצע פעולות המצביעות על השתקעות בארץ אחרת, סיבת השהייה הראשונית שהייתה זמנית הפכה לשולית והתושבות תישלל.

מבחן תושבות לבני הגיל השלישי

המוסד לביטוח לאומי מכיר בכך שבני הגיל השלישי נוסעים יותר לחו"ל בשל הזמן הפנוי שיש להם, ולכן בחינת התושבות מביאה בחשבון את ותק התושבות שצברו בישראל לאורך השנים, ובמוסד לביטוח לאומי מגמישים את מבחן התושבות.

על המבוטח להוכיח שיצא לחו"ל פעמים רבות כדי לבקר את ילדיו או כדי לטייל, למשל, והתושבות שלו לא תבוטל גם אם שהה בחו"ל בממוצע יותר מאשר בישראל במשך 5 שנים. המוסד לביטוח לאומי לא ישלול ממנו את התושבות כל עוד הוא אינו מעביר את מרכז חייו לחו"ל.

שלילת תושבות

פקיד המוסד לביטוח לאומי רשאי לבחון מחדש בכל עת את התושבות של המבוטח ולהחליט בדיעבד על שלילתה.

לאחר תקופה של חמש שנים שבהן לא שהה תושב ישראל בישראל רוב הזמן, המערכת אמורה לבצע בירור באופן אוטומטי, שבסופו עלול להתחיל לגביו הליך של שלילת תושבות. ניתן זמן קצוב לערעור שבו המבוטח עדיין זכאי לשירותי בריאות. יש לצרף לערעור על ביטול התושבות שאלון לקביעת תושבות ממולא וחתום בצירוף מסמכים המעידים על מרכז החיים בישראל.

מי שאינו מוגדר תושב ישראל על ידי המוסד לביטוח לאומי ואינו עובד בישראל, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בישראל (גם על הכנסות פסיביות שהופקו או שנצמחו בישראל).

הקלות בטיפול בתושבות בימי משבר הקורונה - עד 30.6.2020

בתקופת משבר הקורונה ועד יום 30.6.2020, הביטוח הלאומי נהג בדרך מקלה בקביעת תושבותו של אדם, בשני אופנים:

1. לא נשללה התושבות מתושבי ישראל השוהים בחו"ל בכל תקופת המשבר, גם אם עברו 5 שנים מיום שיצאו מהארץ.

2. בשונה מימים רגילים, המוסד לביטוח לאומי נתן משקל רב יותר בשלב הבדיקה של התושבות להצהרה של החוזרים לארץ, מאשר להוכחות האובייקטיביות לחזרה למגורי קבע. פקיד הביטוח והגבייה היה רשאי לאשר את התושבות כשהסיבה היא משבר הקורונה.

חשוב להבהיר כי מי שחזר לישראל ואושרה תושבותו על פי התנאים המקלים, המוסד לביטוח לאומי עורך בדיקות בציר הזמן שאכן נשאר לגור בישראל. ככל שיש ספקות, ייבדקו ההוכחות האובייקטיביות הדרושות, שלא נבדקו בעת אישור התושבות. ככל שיתברר שהאדם לא חזר לארץ ומרכז חייו נשאר בחו"ל, תישלל התושבות רטרואקטיבית, על כל המשתמע מכך.

חובת הצהרה למס הכנסה החל משנת 2016

החל משנת 2016, כל נישום שיוצא לחו"ל ונחשב תושב ישראל לפי חזקת הימים שבסעיף 1 לפקודה, חייב להגיש דוח למס הכנסה ולהצהיר על כל הכנסותיו בארץ ובחו"ל, או לתת גילוי מלא ככל שהוא טוען שאינו תושב ישראל.

החל משנת 2017, נישום שהוא תושב ישראל לפי החזקות שבסעיף 1 לפקודה, שטוען שהוא תושב חוץ, חייב לצרף לדוח השנתי טופס 1348. הוא מתבקש בטופס לענות על שאלות הקשורות לתשלום דמי הביטוח בישראל ולקבלת קצבאות מהמוסד לביטוח לאומי, והוא מתבקש לצרף את שאלון התושבות שהוא מסר למוסד לביטוח לאומי.

פסקי דין

ביום 30.6.2011 ניתן פסק דין בבית הדין האזורי (ב"ל 09-2311) בעניין אזברגה רמזי להחזר דמי ביטוח ששולמו על ידו בשנת 2008 בעד השנים 2000 עד 2007, בטענה שבתקופה האמורה לא היה תושב ישראל. בית הדין קבע כי משאין מחלוקת כי מטרת הנסיעה לחו"ל הייתה לימודים, הרי על אף פרק הזמן הארוך שבו נמשכו הלימודים, נותר התובע תושב הארץ, ולפיכך חויב בדין בדמי ביטוח.

ביום 22.5.2017 קיבל בית הדין לעבודה (ב"ל 16-08-51264) את תביעתם של בני הזוג רובינשטיין והכיר בהם כתושבי ישראל במהלך שליוחות בחו"ל במשך שש שנים, מטעם מעסיק ישראלי.

ביום 13.7.2017, דחה בית הדין האזורי את תביעתו של עובדיה בן יחזקאל וחייב אותו בתשלום דמי ביטוח בגין הכנסותיו כעובד שכיר בחו"ל, כיוון שלא נותקה תושבותו בביטוח הלאומי. בית הדין האזורי בחן באופן כללי את המבחנים לקביעת מרכז החיים וקבע כי המבוטח היה ונותר תושב ישראל, והחייב הוטל כדן. בדיון בבית הדין הארצי לעבודה ביום 8.9.2019 (עב"ל 60937-09-17) חזר בו המבוטח מטענת שלילת התושבות והתמקד בטענת השיהוי בלבד. בית הדין הארצי קבע שאין שיהוי ודחה את הערעור. עוד קבע בית הדין הארצי, כי האמנה למניעת כפל מס אינה אמנה לקביעת זכויות בעניין הביטוח הסוציאלי.

בדצמבר 2017 קיבל בית הדין האזורי את בקשת המבקשים (בני זוג שעלו מגאורגיה בשנת 2012 והבעל קיבל טיפול כימותרפי שאי קבלתו עלול לסכן את חייו) לסעד זמני וקבע כי הם תושבי ישראל לצורך קבלת ביטוח רפואי בלבד, עד למתן פסק דין בתיק העיקרי. ביום 10 באוקטובר 2018 דן בית הדין האזורי (ב"ל 2208-06-17) בתיק העיקרי ודחה את התביעה להכיר בהם כתושבי ישראל, מאחר שלא נמצאה הצדקה לטיפול הרפואי הממושך בחו"ל של הבעל. לא נמצא צידוק, גם לא רפואי, להיעדרות כה ממושכות מישראל בתקופה הנדונה, ועל כן נדחתה התביעה.

ביום 25.7.2017 החליט המוסד לביטוח לאומי לנתק את תושבות המבוטח מיום 17.3.2016 בטענה שעזב את הארץ ומרכז חייו בחו"ל. בתגובה להשגה שהוגשה על ידו, קבע המוסד לביטוח לאומי כי מרכז חייו אינו בארץ כבר כמה שנים קודם לכן, שכן הוא שוהה מרבית זמנו בחו"ל ובישראל רק ימים בודדים, ויש לו קשר עם בת הזוג המתגוררת בחו"ל ולכן אינו מבוטח לפי החוק.

בית הדין האזורי קבע כי העובדה שהתובע העתיק את מיקומו הפיזי לחו"ל אינה מלמדת בהכרח כי הוא העתיק את מרכז חייו לחו"ל. יש לשקלל את גילו המתקדם ומצב בריאותו כאשר בוחנים את מרכז החיים של המבוטח. "אף כי ברורה לנו המשמעות הטריטוריאלית העומדת בבסיסו של חוק הביטוח הלאומי, הוכח בהליך כי מרבית זיקותיו של התובע, גם בתקופה הרלבנטית לבחינת תושבותו, עדיין מצויות בארץ, זאת למרות העובדה כי אינו מתגורר בה וכי אין לראות במגוריו בהונגריה כמגורי קבע".

בית הדין מזכיר את פס"ד שפינט ושליימוביץ בבית הדין הארצי: הבחינה צריכה להיעשות כאשר נותנים את הדעת לסגנון החיים המשתנה ולאופי המשתנה של "תושבות" על פי גיל המבוטח.

"שהותו של התובע בחו"ל נכפית עליו למעשה מכורח הנסיבות, ואין בה כדי לנתק את הזיקה האמיתית והאמיצה הקיימת בינו ובין המדינה משך עשרות שנים... לא נעלם מעינינו כי התובע בחר לקשור את גורלו ואת חייו, בגילו המתקדם, עם אישה המתגוררת דרך קבע בחו"ל וזו הייתה בחירתו... אלא, שהתובע העיד כי כאשר נרקם הקשר הזוגי בינו ובין זוגתו תכננו השניים לשהות מחצית מהשנה בחו"ל ומחציתה האחרת בארץ, אך בשל גילם ומצבם הבריאותי הרעוע של שניהם, לא התממש הרצון..."

בהתחשב בעובדות שלעיל בדבר נכסיו וקשריו בישראל ובהיעדר הוכחה מצד המוסד לביטוח לאומי בדבר קיומם של נכסים וקשרים שלו בחו"ל, מקבל בית הדין את התביעה ומאשר את תושבותו של המבוטח בישראל.

ביום 13.8.2018 דחה בית הדין הארצי את ערעורו של מיכאל שליימוביץ (עב"ל 18308-12-17) על כך שהמוסד לביטוח לאומי שלל את תושבותו משנת 2006, בעיקר בשל שהייה של 80% בחו"ל במשך שנים רבות.

ביום 27.3.2018 דחה בית הדין הארצי את ערעורו של מיכאל פייגנבוים (ב"ל 9166-09-17) ושלל את תושבותו של הדין הארצי קבע כי המבוטח תושב ישראל עד שנת 2013, המועד שבו הגיש את הבקשה לביטול התושבות. עדותו של המבוטח לא הייתה אמינה, הוא לא סיפק נתונים מספקים על מרכז חייו והוא מימש עשרות פעמים את זכותו לשירותי בריאות במימון ציבורי.

ביום 16.7.2018 קיבל בית הדין האזורי את תביעתו של אוהד פייגנבוים (ב"ל 9166-09-17) ושלל את תושבותו באופן רטרואקטיבי, באופן הצהרתי בלבד, לפי מבחן מרכז החיים, על אף שאשתו עבדה כעמ"י ועל אף ששילם ברציפות את דמי הביטוח במשך כל השנים. התובע לא דרש את דמי הביטוח בחזרה. בית הדין קבע שדמי הביטוח לא מגיעים לו ואף קבע שתושבות אשתו לא תישלל.

נמסר מהמוסד לביטוח לאומי כי לדעתם פסק הדין שניתן בבית הדין האזורי הוא שגוי, אינו תקדימי וכיוון שאין החזר של דמי ביטוח, אין נפקות לתוצאה.

ביום 16.4.2018 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 14606-10-17) את ערעורו של ג'מיל דלאל לתשלום קצבת אזרח ותיק מאחר שביום שבו הגיע לגיל הפרישה לא היה תושב ישראל.

בית הדין הארצי קבע שחוק הביטוח הלאומי ומרבית ענפיו מושתתים על קשר וזיקה יציבה שבין המבוטחים למדינה. ביום שבו הגיע המבוטח לגיל המזכה בתשלום קצבת אזרח ותיק ועוד קודם לכן, לא היה המבוטח תושב ישראל, שכן מרכז חייו בזיקות המהותיות האובייקטיביות והסובייקטיביות היה מחוץ לישראל.

בית הדין מסכם וקובע כי "עדיין עיקרון התושבות הוא המסד לקבלת קצבת אזרח ותיק ובתקופת האכשרה לא די".

ביום 11.12.2018 דחה בית הדין האזורי את תביעתו הדחופה לסעד זמני של קונסטנטין זילקו (ב"ל 18-12-2442) וקבע כי אינו תושב ישראל ומשכך אינו זכאי לשירותים לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, זאת, חרף מצבו הרפואי הקשה המצריך טיפולים רפואיים אינטנסיביים. עוד קבע בית הדין כי בשל שלילת התושבות, התשלום המיוחד ששילם התובע לפדיון תקופת ההמתנה אינו רלוונטי, והוא זכאי לבקש החזר של התשלום ששילם.

ביום 4 ביוני 2019 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 18-01-20149) את תביעתו של אלכסנדר פיליש וקבע כי בנסיבות המיוחדות של המקרה, יש לראותו כתושב ישראל על אף שהות בחו"ל משנת 2011.

המבוטח, כבן 90, עלה ארצה סמוך לקום המדינה, וגר בה דרך קבע. בבעלותו משק חקלאי שבו התגורר עם רעייתו המנוחה ועם ילדיו. לאחר שהתאלמן נוצר קשר בינו לבין אישה אחרת ילידת הונגריה. הם שהו זמן ממושך בישראל, אולם עקב גילה המתקדם והרעה במצבו הבריאותי של המבוטח, הם שהו זמן רב יותר בהונגריה.

ביום 20.11.2018 קיבל בית הדין הארצי (עב"ל 15-12-1293) את ערעורו של פלוני וקבע שבנסיבות המקרה אין לראות בו תושב ישראל בחלק מהשנים שנדונו בפסק הדין, חרף העובדות כדלקמן: אשתו וילדיו הקטינים הם תושבי ישראל המתגוררים בישראל, הוא מגיע לישראל פעמים רבות והוא נמצא בישראל כ-40% מימות השנה. לפי קביעת בין הדין המקרה גבולי אך הסממנים המעידים על שהות ארעית בישראל עולים על הסממנים המצביעים על זיקה ישירה ומשמעותית לישראל.

פסק הדין הסתמך גם על הילכת ספיר בבית המשפט העליון והוכרע בדעת רוב.

ביום 27.5.2019 דן בית הדין האזורי (ב"ל 17-09-39636) בעניין ניתוק תושבותו של דניאל פוקס. בית הדין קבע כי המבוטח תושב ישראל מיום לידתו ושהייתו בניגריה היא אך ורק למטרת פרנסת משפחתו שגרה בישראל. זאת, על אף שמרבית הזמן הוא שוהה ועובד בניגריה. בית הדין קיבל את עמדת המוסד לביטוח לאומי בעניין חשיבות המכרעת של התא המשפחתי.

בעניין ההודעה האוטומטית שקיבל המבוטח לשלילת התושבות מציין בית הדין, כי המוסד לביטוח לאומי מטפל במיליוני מבוטחים ואין לו יכולת לדעת את הנסיבות העובדתיות של כל מבוטח (או להצמיד לו חוקר). בנקודת הזמן שבה שלח המוסד לביטוח לאומי את ההודעה שלפיה התושבות נשללת, זו הייתה הודעה אוטומטית ואיש טרם בדק באותו הזמן את הנסיבות להווייתן.

ביום 23.6.2020 דחה בית הדין האזורי את תביעתם של בנימין יעקב גרוס ואשתו מריסה (ב"ל 18-05-56483) לביטול התושבות הישראלית לתקופה רטרואקטיבית, וקבע כי בני הזוג שמרו על תושבותם בישראל כל העת בה התגוררו בארה"ב.

הבעל נולד בארה"ב ואזרח ארה"ב. בת הזוג וכל הילדים קבלו אזרחות שם (ילד אחד נולד בארה"ב). הם עזבו את ישראל במחצית 2013 לצורך לימודים של הבעל באוניברסיטת הרווארד.

בשאלון התושבות לא מילאו כוונה לניתוק תושבות, ודמי הביטוח שולמו בהוראת קבע. הדירה שלהם הושכרה בחוזה שכירות מתחדש כל שנה ובחוו"ל התגוררו בדירה שכורה. בני הזוג הגיעו לביקורים קצרים בארץ.

בסיום לימודי הבעל במהלך 2015, החליטו בני הזוג, לטענתם, להישאר בארה"ב דרך קבע. הבעל החל לעבוד בבית חולים בבוסטון, ובשלהי 2017 עבר למקום עבודה חדש. רק בשנת 2017 הם פנו למוסד לביטוח לאומי ובקשו לנתק תושבות משנת 2015. הניתוק אושר מיום 1.10.2017.

בחודש ספטמבר 2018 חזרו לארץ למגורי קבע.

בית הדין מגיע למסקנה כי בני הזוג לא נתקו את הזיקה לישראל, לא באופן אובייקטיבי ולא באופן סובייקטיבי, ומציין כי: "אין זה סביר כי תושב ישלם דמי ביטוח לנתבע במשך שנים, ובסופה של התקופה, משלח חל כל אירוע ביטוחי, יבקש לשלול מעמדו וכתוצאה לקבל החזר על אותם דמי הביטוח ששילם. הדבר נוגד את יסוד שיטת הביטוח בעיקרה בפרט כי מדובר בביטוח סוציאלי וערבות הדדית".

לסיכום קובע בית הדין "כי התובעים שמרו על תושבותם בתקופה שבמחלוקת כל העת בה התגוררו בארצות הברית" ודחה את התביעה.

רציפות הביטוח בישראל

בעקבות הרפורמה במס בשנת 2003 נקבע בסעיף 2 רישה לפקודה כי הכנסות של תושבי ישראל שהופקו או שנצמחו בישראל או מחוץ לישראל, חייבות במס.

בנושא זה חופף בסיס המס לעניין מס הכנסה לבסיס החיוב בדמי ביטוח. כלומר, כל ההכנסות מהמקורות המנויים בסעיף 2 לפקודה המופקות בחו"ל בידי תושבי ישראל, נכנסות לבסיס החיוב בדמי ביטוח. החיוב בדמי הביטוח נעשה על פי כללי החיוב בדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, לפי המעמד הביטוחי של המבוטח באותו המועד.

אם אין למבוטח הכנסות, הוא משלם דמי ביטוח מינימליים.

כאשר מתקבלת הכנסה שמקורה בחו"ל יש לפעול על פי הכללים המפורטים בטבלה שפורסמה בחוזר הביטוח הלאומי 153/2004 בחודש יולי 2004, בעניין ההכנסות בחו"ל:

התייחסות להכנסה בחו"ל בעקבות הרפורמה במס			מעמד המבוטח		
שינוי חקיקה	הערות	גמלאות	גבייה	בארץ	בחו"ל
אין	עפ"י סעיף 76 לחוק	רגיל רגיל רגיל	רגיל רגיל רגיל	שכיר עצמאי לעלי"ע	שכיר - מעסיק ישראלי
אין		לעלי"ע לעלי"ע לעלי"ע	הכנסה שלא מעבודה הכנסה שלא מעבודה הכנסה שלא מעבודה	שכיר עצמאי לעלי"ע	שכיר - מעסיק זר
אין	עפ"י תקנה - ביטוח מפגיעה בעבודה-עובדים עצמאיים (תקנה 2)	לעלי"ע זכאות מוגבלת	הכנסה שלא מעבודה רגיל	שכיר עצמאי	עצמאי
אין		לעלי"ע לעלי"ע לעלי"ע	הכנסה שלא מעבודה הכנסה שלא מעבודה הכנסה שלא מעבודה	לעלי"ע שכיר עצמאי לעלי"ע	הכנסה שלא מעבודה

להלן ההוראות הקשורות לחיוב בדמי ביטוח של תושב ישראל השוהה בחו"ל, באתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי ביום 15 באוקטובר 2020:

"כיצד מדווחים על יציאה לחוץ לארץ?"

אם השהות בחוץ לארץ היא זמנית (למשל, לצורך לימודים, טיול, עבודה זמנית, ביקור קרובים וכו') ומרכז החיים עדיין בישראל:
 לפני היציאה מהארץ יש למלא טופס דין וחשבון רב שנתי, ולהגישו למחלקת ביטוח וגבייה בסניף הקרוב למקום מגורך או באמצעות האתר.

אם השהות בחוץ לארץ היא למטרת הגירה ומרכז החיים הועבר לחוץ לארץ:
 יש למלא שאלון לקביעת תושבות לשוהה בחו"ל, ולהגישו למחלקת ביטוח וגבייה בסניף הקרוב למקום מגורך או באמצעות האתר.

תשלום דמי ביטוח בזמן השהות בחו"ל

תושב ישראל חייב לשלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות גם בתקופת שהותו בחוץ לארץ. פיגור בתשלום דמי ביטוח בריאות בתקופת השהות בחוץ לארץ, עלול לפגוע בזכאות לקבלת שירותי בריאות.

דרכים לתשלום דמי הביטוח

- תושב ישראל השוהה בחוץ לארץ ואין לו הכנסות – ישלם דמי ביטוח מינימליים בסך 177 ש"ח (החל ב- 1.1.2020 לחודש).
- תושב ישראל השוהה בחוץ לארץ, ויש לו הכנסות בחוץ לארץ מעבודה כשכיר שלא באמצעות מעסיק ישראלי - יחויב בדמי ביטוח בהתאם לשומה שתתקבל לגביו ממס הכנסה. שיעור דמי הביטוח הוא 5% דמי ביטוח בריאות ו-7% דמי ביטוח לאומי.

(בעניין זה התקבלה הבהרה נוספת בפגישה שנערכה עם נציגי המוסד לביטוח לאומי ביום 10.1.2018 - אם יש לתושב ישראל הכנסות מחו"ל, יחויב בהתאם לשומה שתקבל ממס הכנסה. כל עוד לא מתקבלת שומה - הוא יחויב לפי המינימום).

- תושב ישראל שנשלח לעבוד בחוץ לארץ על ידי מעסיק ישראלי - חובת תשלום דמי הביטוח חלה על מעסיקו.
- תושב ישראל שמבוטח במדינת אמנה (מדינה שעמה יש לישראל הסכם לביטוחן סוציאלי) ושילם דמי ביטוח לאומי במדינת האמנה - יחויב בדמי ביטוח בריאות בלבד.

עובד שכיר של מעסיק ישראלי

כאשר מעסיק תושב ישראל שולח עובד תושב ישראל לחו"ל מטעמו, וחווה העבודה נקשר בישראל - דינו של העובד כדין עובד שכיר בישראל, המשלם דמי ביטוח על פי שיעורי דמי הביטוח הנהוגים בישראל לפי סעיף 76 לחוק הביטוח הלאומי.

בתנאים מסוימים ניתן לראות גם עובדים שנשלחים מישראל לעבוד בחברות בנות בחו"ל, כשכירים של המעסיק הישראלי ששלח אותם לחו"ל.

המבוטח השכיר ובני משפחתו זכאים לטיפול רפואי בישראל מכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי. כמו כן הם זכאים לזכויות מכוח חוק הביטוח הלאומי. לדוגמה, המשך תשלום קצבאות ילדים מותנה בהמצאת אישור מתאים למוסד לביטוח לאומי.

לעניין זכויות לפי סעיף 76 לחוק הביטוח הלאומי, התקופה המרבית היא חמש שנים. עם זאת, ניתן לקבל אישור מיוחד להארכת התקופה מפעם לפעם, גם אם שהייה בחו"ל נמשכת יותר מחמש שנים.

ביום 2.6.2014 פרסם המוסד לביטוח לאומי הוראות בחוזר ביטוח/1419 המתייחס למצב שבו טוען עובד שכיר שתשלום אש"ל חו"ל הוא מסווה ל"שכר אמיתי" (למשל, לצורך תביעה לגמלאות לפי בסיס הכנסה גבוה יותר). בחינת הטענה תכלול העברת החומר לביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי ובמס הכנסה. אם הבסיס יגדל המעסיק יחויב בהפרשים וגם עלול להיות מחויב בהחזר גמלאות לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי.

עובד עצמאי בישראל, שעובד כעצמאי בחו"ל

העצמאי מדווח למוסד לביטוח לאומי על עצמו והאחריות לדיווח ולתשלום דמי הביטוח מוטלת עליו. יש להבחין בין עובד עצמאי אשר מנהל את עסקיו בישראל ובחו"ל לסירוגין ומבוטח בארץ כעובד עצמאי, ובין מצב שבו כל עסקיו הם בחו"ל והכנסותיו הן בחו"ל.

במקרה הראשון: הוא ימשיך להיות מבוטח כעובד עצמאי כאילו הוא עובד בישראל, והכנסותיו יחויבו בדמי ביטוח כמקור הכנסה של "עובד עצמאי". חשוב לזכור כי זכותו לקבל גמלאות בשל פגיעה בעבודה שאירעה לו בחו"ל כפופה לתנאים שבתקנות הביטוח הלאומי בעניין פגיעה בעבודה של עובד עצמאי שנפגע בחו"ל.

במקרה השני: אדם ששוהה ברציפות בחו"ל מטעם עיסוקו בישראל, ביטוחו לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי מוגבל בדרך כלל לשנה אחת וכפוף לחובת הודעה מראש למוסד לביטוח לאומי. במקרה זה יסווג ההכנסות שלו כפסיביות ויחויבו בהתאם בדמי ביטוח.

ביום 11.2.2020 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 44225-04-19) את ערעורה של לי דרייפניגר לתשלום גמלת תלויים עקב מותו של בעלה בחו"ל, מאחר שעל אף שהיה רשום כעובד עצמאי בביטוח הלאומי, לא הוכח כי הפעילות שבה מצא את מותו (צלילה בנמל לגוס בניגריה) בוצעה במסגרת עסקו העצמאי הישראלי, אלא כעובד שכיר של חברה מקומית, שבשירותה ביצע את הפעולה (ללא כיסוי נפגעי עבודה בישראל).

עובד מקומי ישראלי (עמ"י)

אזרח ישראלי השוהה בחו"ל באורח זמני, התקבל לעבודה בנציגות ישראלית בחו"ל במעמד של עובד מקומי ומועסק באורח זמני על פי חוזה מיוחד. במקרה זה חלים חוקי העבודה הישראליים. המוסד לביטוח לאומי מתייחס לעמ"י כאל עובד שכיר בישראל כל עוד הוא נחשב לתושב ישראל במוסד לביטוח לאומי.

עובד שכיר אצל מעסיק זר

החל משנת 2014 המוסד לביטוח לאומי עורך בדיקה אוטומטית בעת קבלת שומה של מבוטח שכוללת הכנסה ממשכורת, אם קיים דיווח במקביל על הכנסות שכיר ממקור חיצוני (כגון מטופס 126), לפי חוזר ביטוח/1417 - תהליך בירור שכיר בעקבות קבלת שומה.

אם לא קיים עיסוק כשכיר במערכת, המבוטח מקבל מכתב לבירור. מבוטח שאינו שולח הסבר בצירוף מסמכים מחויב (בדרך כלל) כבירת מחדל על הכנסה שאינה מעבודה שמקורה ממשכורת בחו"ל.

המוסד לביטוח לאומי אמור לשלוח מכתבים גם למבוטחים נוספים שקיימת אי התאמה בנתונייהם.

כאמור לעיל ועל פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, הכנסות מחו"ל חייבות בדמי ביטוח כאשר מקורן בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה בהתאם לכללים הנהוגים במוסד לביטוח לאומי. להלן דוגמאות לסוגי הכנסות מחו"ל:

1. בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי נקבעו בין היתר הכנסות מחו"ל שאינן חייבות בדמי ביטוח (לדוגמה: ריבית מבנק בשיעור מס מוגבל). חשוב לזכור כי הכנסות אלה מובאות בחשבון במבחני הכנסה לגמלאות.
2. יש פטור מדמי ביטוח לאומי בלבד (ולא פטור מדמי ביטוח בריאות) על הכנסות מחו"ל בגין עבודה שבוצעה בחו"ל, אם מקור ההכנסה הוא במדינה שישראל חתומה עמה על אמנה לביטוח סוציאלי הכוללת מניעת כפל דמי ביטוח לאומי, ונוכו דמי הביטוח הלאומי במדינת האמנה על פי הכללים שבאמנה (עד שנת 2010 מבטוחים אלה חויבו בדמי ביטוח בריאות בסכום מינימום).

דוגמאות:

האמנה עם איטליה כוללת מניעת כפל דמי ביטוח לאומי לתושב ישראל שעובד באיטליה אצל מעסיק זר, רק מחודש דצמבר 2015.

האמנה עם צרפת כוללת מניעת כפל דמי ביטוח לאומי רק לעובד שכיר או מעין שכיר.

3. כאשר מבוטח עובד כשכיר בעבור מעסיק זר, הוא מסווג במוסד לביטוח לאומי כעובד שחייב בדמי ביטוח בעד עצמו [תקנה 1 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח)] לפי ההכנסות בשומה:

א. אם המבוטח עובד בארץ - הוא משלם דמי ביטוח כעובד עצמאי ומבוטח כעובד שכיר, לרבות לענף דמי אבטלה.

ב. אם המבוטח עובד בחו"ל - הוא משלם דמי ביטוח כמבוטח בעל הכנסות שאינן מעבודה.

אמנות לביטוח סוציאלי

האמנות לביטוח סוציאלי מסדירות את רציפות הביטוח הסוציאלי בין שתי המדינות. **לכל אמנה תנאים המתאימים לה.** מדינת ישראל אינה חתומה על אמנה לביטוח בריאות.

המדינות שישראל חתומה איתן על אמנות לביטוח סוציאלי, שכוללות גם גמלאות, הן: אוסטריה, אורוגוואי, איטליה (מתאריך 1.12.2015), בולגריה, בלגיה (מורחב מיום 1.6.2017), בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, נורבגיה, סלובקיה, פינלנד, צ'כיה, צרפת, רומניה, רוסיה (מתאריך 1.10.2017) שבדיה ושוויץ.

האמנה עם קנדה (ללא חבל קוויבק) מסדירה מניעת כפל דמי ביטוח לאומי בלבד.

פסק דין בבית הדין האזורי בעניין גביית דמי ביטוח רטרואקטיביים לשנים ישנות

ביום 30.7.2019 ביטל בית הדין הארצי (עב"ל 10820-09-17) את החלטת בית הדין האזורי בעניינו של אריה מיזל וקבע, כי המוסד לביטוח לאומי רשאי לגבות מהמבוטח את דמי הביטוח גם בשנים 2009 ו-2010.

התובע עבד בחו"ל אצל מעסיק זר בשנים 2009 ו-2010.

הוא העביר למוסד לביטוח לאומי שאלון לקביעת תושבות כדי לשמר את מעמדו כתושב ישראל. בשאלון נרשם שהוא עובד אצל מעסיק זר בחו"ל (בלי ציון סכום ההכנסה החייבת במס).

המוסד לביטוח לאומי קבע את מעמדו בחודש מאי 2009 כמי שאינו עובד וחייב אותו לשלם דמי ביטוח מינימליים.

התובע הגיש דוחות למס הכנסה במועד. השומות הגיעו למוסד לביטוח לאומי, אך לא נערך חישוב הפרשי דמי ביטוח, כמקובל.

רק באוגוסט 2014 קיבל התובע לראשונה מכתב מהמוסד לביטוח לאומי לבירור מעמדו כשכיר בשנים 2009 ו-2010 ובחודש ינואר 2015 הוא חויב בתשלום דמי ביטוח.

בית הדין האזורי לעבודה (15956-05-15) קבע ביום 26.6.2017, חד משמעית, כי יש לראות בהכנסות המבוטח כשכיר בחו"ל אצל מעסיק זר, שחייבות במס, כהכנסות החייבות בתשלום דמי ביטוח.

אולם, ב"נסיבות היחודיות של התיק דנן", קבע בית הדין כי המוסד לביטוח לאומי לא יוכל לגבות את דמי הביטוח שהוטלו על התובע בשנת 2015 בגין שנות המס 2009 ו-2010.

כאמור, בית הדין הארצי ביטל את הקביעה של בית הדין האזורי וחייב את התובע בתשלום דמי הביטוח.

גמלאות לשוהים בחו"ל

סעיפים 324(א) ו-65(ב) לחוק הביטוח הלאומי קובעים כי לתושב ישראל שנמצא מחוץ לישראל יותר משלושה חודשים, לא תשולם קצבה בתקופה שעולה על שלושת החודשים, אלא בהסכמת המוסד לביטוח לאומי. לדוגמה, מי שיוצא לעבוד בחו"ל מטעם מעסיק ישראלי וממשיך לקבל את המשכורת בישראל כעובד שכיר, ממשיך לקבל את הגמלאות בישראל, בהתאם לדיווח למחלקות הגמלאות על היציאה לחו"ל.

על פי חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009, החל בחודש אוגוסט 2009 קוצרה התקופה משישה חודשים לשלושה חודשים בלבד, מתוך התפיסה שאחריות המדינה לביטוח סוציאלי צריכה לחול רק על מי שמתגוררים בתחומה.

לאור האמור לעיל, מי שזכאי לקצבה ויוצא מישראל, אמור להודיע למוסד לביטוח לאומי על יציאתו מישראל. כאשר המבוטח אינו מודיע למוסד לביטוח לאומי שהוא יוצא מישראל לתקופה העולה על שלושה חודשים, הקצבה תופסק כברירת מחדל, גם אם המבוטח זכאי להמשיך ולקבל אותה כאשר הוא שוהה בחו"ל.

פסק דין בבית הדין האזורי בנושא קצבת אזרח ותיק ותושבות רטרואקטיבית

גב' רחל לאה שורץ יצאה לארצות הברית בגיל 55 במטרה להיעזר כלכלית בבנה שגר שם. היא עבדה בארצות הברית, גרה עם בן זוג והגיעה לארץ מדי שנה לתקופה של כחודש ימים לביקור משפחתי. דירתה בארץ לא הושכרה והיא שילמה דמי ביטוח מינימליים לשמירת הזכויות.

בחודש מאי 2009 נדחתה תביעתה לקצבת זקנה בשל שהות ממושכת בחו"ל. ביוני 2011 הודיע לה המוסד לביטוח לאומי כי תושבותה נשללה מינואר 2011 ואילך.

המבוטחת הגישה תביעה לבית הדין בפברואר 2012. לטענתה, היא הייתה תושבת במועד הגשת התביעה לקצבת הזקנה ולכן מגיעה לה קצבה עד סוף דצמבר 2010.

בעקבות הגשת התביעה לבית הדין נבחנה התושבות במוסד לביטוח לאומי. נקבע שהיא אינה תושבת משנת 2006 וכל דמי הביטוח ששילמה הוחזרו לה.

בית הדין האזורי (ב"ל 12-02-34758, מיום 26.2.2014) קיבל את טענת המוסד לביטוח לאומי וקבע שכשהמוסד לביטוח לאומי גילה את הטעות, הוא תיקן אותה והחזיר למבוטחת את כל דמי הביטוח רטרואקטיבית משנת 2006. בית הדין מצטט פסקי דין של בית הדין הארצי:

1. המוסד לביטוח לאומי אינו בוחן בכל רגע נתון את תושבותו של כל אחד ממבוטחיו ואת זכאותו אלא בעת הגשת תביעה לגמלה, גם רטרואקטיבית.
2. זכויות מתחום הביטוח הסוציאלי ניתנות מכוח חוק בלבד ועל פי תנאי הזכאות.
3. טעות של המוסד לביטוח לאומי אינה יכולה להקים למבוטח זכאות שאינה קיימת לו בחוק.

הוראות הביטוח הלאומי כאשר מוגשת תביעה לקצבת אזרח ותיק או לקצבת שאירים

בספטמבר 2012 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר וקבע כללים אחידים לכל מקרה שבו מוגשת תביעה לקצבת אזרח ותיק או לקצבת שאירים. כאשר עולה שהתובע קצבת אזרח ותיק שוהה בחו"ל יותר משנה ממועד זכותו לגמלה (או שהמנוח שמכוחו הוגשה תביעה לשאירים שהה בחו"ל יותר משנה), יועבר התיק לבחינת תושבות. אם התושבות תישלל בדיעבד, יוחזרו דמי הביטוח במלואם.

ספירת יום היציאה מישראל ויום הכניסה לישראל לעניין השהות בחו"ל

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביום 2.6.2019 (אגף אזרח ותיק ושאיירים/מספר 1584) בנושא ספירת יום היציאה ויום החזרה לארץ – שהות בחוץ לארץ, בתחולה מיום 1.1.2019.

על פי החוזר, יצאה חוות דעת משפטית בנושא לצורך קביעת אחידות בעניין ספירת הימים במניין ימי השהות בחו"ל (לצורך ההבהרה, יציאה לחו"ל לתקופה שעולה על שלושה חודשים מלאים ורצופים עלולה לשלול זכאות לקצבת אזרח ותיק, למשל).

על פי חוות הדעת המשפטית, ייחשבו יום היציאה מהארץ ויום החזרה לארץ כימי שהות בארץ. חוות דעת זו התקבלה ליישום הן על ידי מנהל הגמלאות והן על ידי מנהל הביטוח והגבייה שם בוצע תיקון בספירת ימי השהות במערכת מבוטח.

החוזר מדבר גם על בחינת תושבות לעולה חדש לעניין ספירת 365 ימי שהייה מצטברים בארץ – ימי היציאה והחזרה ייחשבו כימי שהייה בארץ. סך כל הימים בכל יציאה הם לאחר גריעת יום הכניסה ויום היציאה.

פסקי דין

ביום 11.6.2018 דחה בית הדין האזורי את תביעתה של דניאלה אבני לתשלום דמי תאונה (שאינה תאונה בעבודה) בהתאם לשכר ששולם לה בחו"ל על ידי מעסיק הולנדי ונקבע בבית הדין שהיא תקבל את דמי התאונה כעקרת בית (האמנה עם הולנד אינה כוללת ביטוח לתאונות אישיות).

ביום 23.7.2018 דחה בית הדין האזורי (ב"ל 11-14-33023) את תביעתו של שאול בן דוד לקצבת אזרח ותיק בהיעדר תקופת אכשרה מספיקה בישראל (הוא צבר 110 חודשי ביטוח מתוך 144 החודשים הדרושים לזכאות). בית הדין אישר שהזכאות לקצבת אזרח ותיק חלקית מכוח האמנה עם בלגיה, תהיה רק מיום הכניסה לתוקף של האמנה המתוקנת עם בלגיה.

ביום 24.5.2018 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 15-03-11330) את תביעתה של סגלית פרי לתשלום קצבאות ילדים בעודה נמצאת בחו"ל עם ילדיה למטרת לימודים שלה, כיוון שסיבת היעדרותה מישראל (לימודים) לא נכללה בין התנאים שנקבעו במוסד לביטוח לאומי המאפשרים שיקול דעת של הפקיד.

ביום 26.2.2019 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-06-34179, 16-06-34138) את תביעות בני הזוג רפאל ואלגריה שמאי להמשך תשלום קצבת אזרח ותיק ולביטול חובם למוסד לביטוח לאומי, זאת עקב שלילת תושבותם.

ביטוח בריאות לשוהים בחו"ל ועם החזרה לארץ

על פי סעיף 58 לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, תושב ישראל שחוזר לארץ לאחר שנעדר ממנה במשך שתי "שנות היעדרות" רצופות או יותר, שבהן לא שילם דמי ביטוח בריאות באופן רציף למוסד לביטוח לאומי בארץ, או שלא היה בתקופה הזו תושב ישראל על פי הגדרת המוסד לביטוח לאומי (גם אם שילם את דמי הביטוח והם הוחזרו לו), אינו זכאי לקבל שירותים רפואיים מקופות החולים בארץ במשך "תקופת המתנה" הקבועה בחוק.

אפשר לפדות את תקופת ההמתנה בתשלום אחד (בסכום כולל של 12,210 ש"ח בשנת 2020). עם זאת, טיפולי פוריות וטיפולים בחו"ל יתקבלו רק בתום תקופת ההמתנה המקורית. מי ששילם את התשלום המיוחד בחו"ל חייב לחזור לארץ תוך זמן סביר, כדי שלא תיווצר תקופת המתנה חדשה.

מיד עם תום תקופת ההמתנה או מיד לאחר סיום התשלומים בשל פדיון תקופת ההמתנה (או לאחר התשלום החד-פעמי), ועם קבלת אישור התושבות מהביטוח הלאומי למי שתושבותו נשללה קודם לכן, המבוטח זכאי לקבל שירותי בריאות על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי ולהצטרף לאחת מקופות החולים.

בתנאים מסויימים יכול אדם לקבל החזר הוצאות רפואיות ששילם באופן פרטי אם תושבותו נקבעה בדיעבד והוא שילם את התשלום המיוחד במועד.

החזר התשלום המיוחד לפדיון תקופת ההמתנה למי שאינו תושב ישראל

ביום 11.12.2018 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 18-12-2442), את תביעתו הדחופה לסעד זמני של קונסטנטין ז'ילקו וקבע כי אינו תושב ישראל, ומשכך אינו זכאי לשירותים לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. זאת חרף מצבו הרפואי הקשה המצריך טיפולים רפואיים אינטנסיביים.

הובהר לעניין פדיון תקופת ההמתנה:

המבוטח שילם את פדיון תקופת ההמתנה לשם קיצור תקופת ההמתנה לקבלת טיפול רפואי, אך בשל שלילת תושבותו, התשלום בגין פדיון תקופת ההמתנה אינו רלוונטי. תשלום תקופת ההמתנה תקף רק ככל שהמוסד לביטוח לאומי מכיר במבוטח כתושב ישראל.

מבוטח ששילם תשלום מיוחד עבור פדיון תקופת ההמתנה ונקבע כי אינו תושב ישראל וכי אינו זכאי לשירותי בריאות, זכאי לבקש החזר של תשלום פדיון תקופת ההמתנה ששילם.

עולה חדש ותושב חוזר ותיק – גמלאות ותשלום דמי ביטוח

כאשר תושב חוזר ותיק ועולה חדש תובעים גמלה מהמוסד לביטוח לאומי, הם מתבקשים לדווח על הכנסותיהם מכל המקורות, בארץ ובחו"ל, בהתאם לכללים שבכל גמלה.

חשוב מאוד לזכור כי ההכנסות המדווחות לצורך גמלאות כוללות בדרך כלל את ההכנסות מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה - גם אם הכנסות אלה פטורות ממס ו/או פטורות מדמי ביטוח, וגם אם אין צורך לדווח עליהן לשלטונות המס.

אי דיווח על ההכנסות עלול להוביל למצב שבו יקבל אדם גמלה שלא כדין והמוסד לביטוח לאומי ידרוש בחזרה את הגמלה בצירוף קנסות והצמדה. במקרים חריגים המוסד נוהג לבחון היבטים פליליים.

המוסד לביטוח לאומי דיווח לנציגי לשכות המייצגים בפגישה ביום 10.1.2018 כדלקמן:

- ברשות המסים קיים פטור מתשלום ומדיווח למשך 10 שנים לעולה חדש בעל הכנסה מחו"ל וכן לתושב חוזר ותיק. בביטוח הלאומי ההכנסה מחויבת בתשלום דמי ביטוח ככל שמתקבלת שומה או אם מתקבל מידע מהמבוטח עצמו.
- הועלתה השאלה מדוע אין הקבלה בין מתן הפטור על ידי רשות המסים לפטור בביטוח הלאומי. הוסבר כי המוסד לביטוח לאומי אינו נכלל בפטור זה. למוסד לביטוח לאומי יש רשימה סגורה של הכנסות פטורות.
- המיעוט מאוכלוסייה זו שמגיש תביעות לביטוח לאומי בהן נדרש מבחן הכנסות, מתבקש לדווח על ההכנסה. המוסד לביטוח לאומי מחויב לבצע חישוב וחיוב דמי ביטוח היות וכאמור מדובר בהכנסה חייבת.
- הובא לידיעת המשתתפים, כי באתר האינטרנט מפורסמת הנחיה כי תושב ישראל השוהה בחו"ל ואין לו הכנסות חייב בתשלום דמי ביטוח בשיעור הקבוע בחוק. אם יש לו הכנסות מחו"ל, יחויב בהתאם לשומה שתקבל ממס הכנסה. כל עוד לא מתקבלת שומה יחויב לפי המינימום.

מבחן הכנסות בגמלת סיעוד

חוק הביטוח הלאומי מאפשר לקבל גמלת סיעוד למי שעומד במבחן הכנסות בהתאם למצב המשפחתי (אם שני בני הזוג סיעודיים, כל אחד ייבחן כיחיד):

- הכנסה מרבית לגמלה מלאה ליחיד: פעם אחת שכר ממוצע במשק (10,551 ש"ח לחודש בשנת 2020).
- הכנסה מרבית ל-50% גמלה ליחיד: פעם וחצי שכר ממוצע במשק (15,827 ש"ח לחודש בשנת 2020).
- בהכנסה שעולה על סך של 15,827 ש"ח לחודש אין זכאות לגמלת סיעוד ליחיד.
- הכנסה מרבית לגמלה מלאה לזוג: פעם וחצי שכר ממוצע במשק (15,827 ש"ח לחודש בשנת 2020).
- הכנסה מרבית ל-50% גמלה לזוג: פעמיים ורבע שכר ממוצע במשק (23,740 ש"ח לחודש בשנת 2020).
- בהכנסה שעולה על סך של 23,741 ש"ח לחודש אין זכאות לגמלת סיעוד למי שיש לו בן זוג שאינו סיעודי.
- תוספת בעד ילד: לגמלה מלאה - חצי שכר ממוצע במשק (5,276 ש"ח לחודש בשנת 2020). ל-50% גמלה -75% מהשכר הממוצע במשק (7,913 ש"ח לחודש בשנת 2020).

ההכנסות שמובאות בחשבון במבחן ההכנסות לסיעוד הן כל ההכנסות שמקורן בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה (למעט חריגים), לדוגמה, הכנסות ברוטו מעבודה כשכיר, הכנסות כעצמאי, הכנסות מפנסיה, קצבאות מהביטוח הלאומי, וגם הכנסות מנכסים, מתמלוגים, מדיוידנדים ומריבית.

לא מובאות בחשבון הכנסות מקצבאות לנפגעי רדיפות הנאצים וניצולי שואה והכנסות מביטוח סיעוד פרטי.

לעניין הכנסות משכר דירה למגורים – מי שמשכיר את דירת המגורים שלו ובו זמנית שוכר דירת מגורים אחרת, מובא בחשבון למבחן ההכנסות רק ההפרש בין ההכנסות להוצאות.

אפשר להפחית מההכנסות לצורך מבחן ההכנסות בסיעוד הוצאות בעבור אחזקה של בן זוג במוסד סיעודי וגם תשלום מזונות לפי פסק דין.

מבחן ההכנסות הוא זוגי. לכן, לפי חוזר סיעוד 1417 מיום 15.10.2013 – המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע על מגורים משותפים משלושה מקורות: מחלקת הגבייה, טופס התביעה ומידע מדוח הערכת התלות (רשום שיש לנבדק חברה/לחיים או בן/ת זוג). המוסד לביטוח לאומי מתייחס אליהם כבני זוג, אלא אם מוכיחים אחרת.

הכותבת - רואת חשבון, בעלים ומנכ"לית משרד רו"ח אורנה צח ליעוץ, לייצוג ולהכשרה לפי חוק הביטוח הלאומי, למעסיקים, לעצמאים וליחידים. מרצה על חוק הביטוח הלאומי באקדמיה ובמסגרות מקצועיות. בעלת ותק בתחום של יותר מ-25 שנים. בין תפקידיה הציבוריים: יו"ר ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון עם המוסד לביטוח לאומי ונציגת הלשכה בכנסת בנושא זה.

הנוסח המובא לעיל אינו מחליף את החקיקה, את התקדימים מפסקי הדין או את הנוסח המלא של פרסומי הביטוח הלאומי, אלא בא להסב את תשומת הלב לאמור בהם.

כל המידע המוצג במאמר הוא מידע כללי בלבד, ואין בו כדי להוות ייעוץ ו/או חוות דעת או המלצה לנקיטת הליכים או להימנעות מהם.

הכותבת אינה נושאת באחריות כלשהי כלפי הקוראים ואלה נדרשים לקבל עצה מקצועית לפני כל פעולה המסתמכת על המידע האמור.

כל הזכויות שמורות © אין להעתיק או לפרסם ללא אישור מהכותבת.

ט.ל.ח.